

150 DIN

VREME

29. DECEMBAR 2009.

BROJ 991-992

NOVOGODIŠNJI
DVOBROJ
NA 112 STRANA

SRBIJA 2009

LJUDI I DOGAĐAJI KOJI SU OBELEŽILI 2009. GODINU

Srećna Nova

**Imaćemo 365 prilika
da 2010. učinimo ekološki boljom.**

U godini koja je pred nama učinićemo sve što je potrebno
da u svom poslovanju i ponašanju budemo ekološki još odgovorniji.

Društvenu odgovornost podižemo na viši nivo,
jer smo 2010. proglasili godinom ekologije u Delta Holdingu.

Sasvim logično.

DELTA HOLDING

Sasvim **EKOLOGIČNO.**

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Mišarska 12-14, Beograd

DIREKTOR
Stevan Ristić

POMOĆNIK DIREKTORA
Vojislav Milošević

FINANSIJSKI DIREKTOR
Daniela Vesić

GLAVNI UREDNIK
Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK
Filip Švarm

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA
Aleksandar Čirić

SEKRETARIJAT
Mirjana Kalezić

REDAKCIJA
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević,
Aleksandar Anđić (foto@vreme.com),
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Sonja Čirić, Vera Didanović,
Jovan Dulović, Slobodan Georgijević,
Jovana Gligorijević,
Nebojša Grujić (kultura@vreme.com),
Andrej Ivanji (svet@vreme.com),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov (biznis),
Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić (medjuvreme@vreme.com),
Zoran Majdin, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević,
Teofil Pančić, Ana Radić,
Saša Rakezić (strip@vreme.com),
Tamara Skrozza, Vladimir Stanković,
Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov,
Dragan Todorović, Tanja Topić,
Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA
Dragoslav Grujić (arhiva@vreme.com),
Jelena Mrda (foto@vreme.com)

TEHNIČKA REDAKCIJA
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Popović, Vesna Sribinović,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić

KOREKTORI:
Ana Ćuk, Stanica Milošević;
LEKTORI: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić

INTERNET IZDANJE
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

PRODAJA I PRETPLATA
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO
Slavica Spasojević

MARKETING
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)
Aleksandar Aleksić

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

ŠTAMPA:
Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA:
Data Press

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

MILICA DELEVIĆ

Milica Delević, direktorka vladine Kancelarije za evropske integracije, izabrana je za ličnost godine većinom glasova članova uredništva nedeljnika "Vreme". Kriterijum za nagradu je, kao i prethodnih godina, pozitivan doprinos unapređenju društvenih institucija u javnom interesu. Ovo je deveti put da redakcija "Vremena" dodeljuje ovo priznanje.

Prethodnih godina dobili su ga: Božidar Đelić, ministar finansija u Vladi Srbije (2001), Mlađan Dinkić, guverner Narodne banke Jugoslavije (2002), Ljiljana Raičević, izvršna

direktorka Sigurne ženske kuće u Podgorici (2003), Rasim Ljajić, ministar za ljudska i manjinska prava (2004), Vladimir Vukčević, tužilac za ratne zločine (2005), Zdravko Ponoš, načelnik Generalštaba Vojske Srbije (2006), Sonja Liht, predsednica Beogradskog fonda za političku izuzetnost (2007), Vigor Majić, direktor Istraživačke stanice Petnica (2008). Širi tekst o kriterijumima i razlozima za opredeljenje uredničkog kolegijuma biće objavljen u sledećem broju "Vremena", 14. januara 2010, kao i razgovor sa Milicom Delević.

Čitaocima,
saradnicima
i poslovnim
partnerima
želimo
sve najbolje
u 2010. godini

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

DESET DOGAĐAJA KOJI SU OBELEŽILI SRPSKO DRUŠTVO U 2009.

Beli Šengen, smrt patrijarha Pavla, ubistvo Brisa Tatona, batinanje u Crnoj Reci, Univerzijada u Beogradu, epidemija H1N1...

Strana 8

GORANKA MATIĆ U TITOVOM SKLONIŠTU

Naša fotografkinja u objektu koji je u najstrožoj tajnosti građen 26 godina, na koji je potrošeno četiri milijarde i šesto miliona američkih dolara, a namena mu je bila da zaštiti državni vrh SFRJ u slučaju rata ili nuklearnog napada.

Strana 22

KULTURA SEĆANJA I UMEĆE ŽIVLJENJA

Za "Vreme" o emisiji koja je tresla Jugoslaviju u predvečerje rata govore Mirjana Bobić-Mojsilović, Suada Kapić, Aleksandar Tijanić i Dragan Babić

Strana 26

KAKO JE NASTAO MULTIMEDIJALNI PROJEKAT O KOME SE PRIČA

Novinar "Vremena" Vladimir Stanković piše o tome kako je došao na ideju o knjizi i projektu Montevideo, Bog te video

Strana 58

DEJVID DŽEJMS SMIT: *ONE MORNING IN SARAJEVO*

Muharem Bazdulj o "najobimnijoj studiji o sarajevskom atentatu dosad objavljenoj na engleskom jeziku"

Strana 74

NOVA GODINA I RIMSKI CAREVI

Ivan Ivanji otkriva kako su nastali januar i februar i šta su sve slavili rimski carevi

Strana 93

SEZONA DARIVANJA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

SVAKE GODINE, PRED NOVOGODIŠNJE SLAVLJE, RAZGLEDAM KOLEKCIJU STARIH DOPISNICA... SEĆANJE NA DOBA KADA JE SVE BILO JEDNOSTAVNO. TAČNO SE SEĆAM RADOSTI KADA SU TE OČAJNO DIZAJNIRANE ČESTITKE STIZALE NA NAŠU ADRESU... TEŠKO JE ZAMISLITI DA BI IKO VIŠE ŠTAMPAO MOTIV KOJI PRIKAZUJE OCA KOJI UČI SINA DA SEČE DRVO - SKROZ POLITIČKI NEKOREKTNOST!

ZAGLEDAVŠI SE U FOTOGRAFIJE NAĐENE NA BUVLJIM PIJACAMA, SKORO DA OSEĆAM NOSTALGIJU ZA SLAVLJIMA KOJIMA NISAM PRISUSTVOVAO, IZ VREMENA PRE NEGO ŠTO SAM RODEN - POTPIS ISPOD SLIKE (NA ITALIJANSKOM): "TATA SA PRIJATELJIMA, MILANO 1956".

JOŠ PRE TOGA, BILO JE DOBA U KOJEM SU DECA BILA SREĆNA KADA ZA POKLON DOBIJU JARE ILI OVCU...

KASNIJE SU POKLONI UGLAVNOM POSTALI NEKAKO PREDIZAJNIRANI...

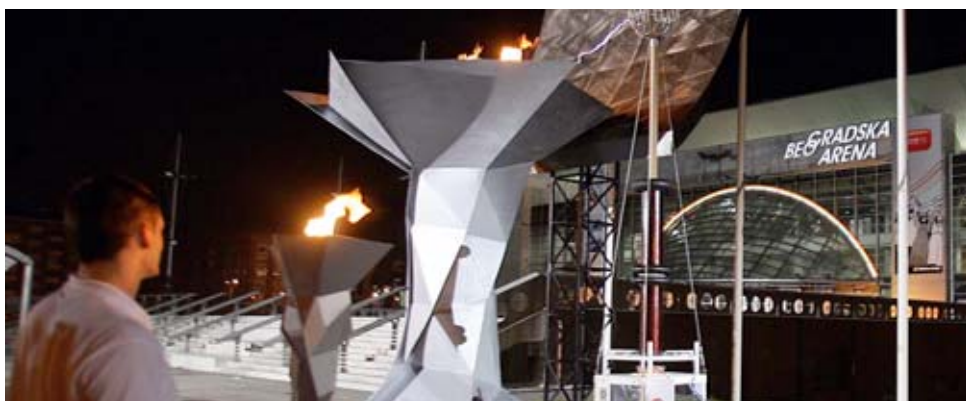
E PA SREĆNA VAM NOVA GODINA!!!

GODINA KRIZE: LETAR U SLOBODNOM PADU

Godina nalik na loše novinarstvo – više prideva nego glagola. U Francuskoj postoji pokret koji se protivi dolasku Nove godine zato što će ona biti gora od prethodne.

Nećete se, valjda, i vi pridružiti?

GIJA

Godina 2009. pri kraju je počela da dobija pozlatu: šengenska viza, kandidatura za EU; 20. oktobra ruski predsednik Dmitrij Medvedev bio u Beogradu, obnovljeno sećanje na slom fašizma, a i predstavnici Srbije i Rusije potpisali su sedam međudržavnih sporazuma i bilo je reči o kreditu od milijardu dolara. Posle se pričalo i o kineskom mostu preko Dunava kod Zemuna... Autoput Horgoš-Feketić otvarali šesti put, sada bez većeg spektakla, pošto je neko pre toga prebrojao prethodna presecanja vrpce.

Ispod glazure stvari ne izgledaju dobro. Na to ukazuju povremeni izlivi besa i erupcije očaja.

Predsednik Udruženja tekstilnih radnika u Novom Pazaru Zoran Bulatović, koji je predvodio štrajk tekstilaca, 24. aprila odsekao je sebi prst.

Tako je protestovao zbog, kako kaže, nebrige države prema radnicima koji gladuju. Bulatović je najpre odbio lekarsku pomoć, ali je posle ipak pristao da mu u novopazarskom Zdravstvenom centru prišiju deo malog prsta.

Bilo je i drugih očajničkih poteza, i blokada, i ležanja na pruži u Lapovu. Izborili neke pare, ali gazdi popustili i spasli ga od stečaja. A gazda...

To je socijalni eho naše tranzicije i svetske krize. Vlada je svet-sku ekonomsku krizu pratila sa strepnjom i konformizmom. Sa strepnjom, zato što su privredni rezultati daleko ispod izbornih obećanja, a s konformizmom jer je vlada imala opravdanje za sve što čini, ili ne čini, a i izgovor – nismo mi proizveli krizu, obratite se Bušu mlađem...

Kod nas nije bilo spektakularnih tektonskih manifestacija te krize, nije bilo kolapsa banaka, panika štediša je bila kratkotrajna. Izgledalo je da mi krizu preživljavamo letargično, u slobodnom padu (~3 odsto). U novinskim tekstovima još se nalazi opravdanje u prošlosti, pa se Srbija i dalje poredi s čovekom koji se polako penje uz zid bunara. (Trenutno se malo sklizava.) Kažu da smo 2009. bili na tri četvrtine nivoa iz 1989. To je godina rođenja sadašnjih dvadesetogodišnjaka. Polako, čovekov radni vek je 40 godina, ako ga ne produže. A hoće. Dolazili ovi iz MMF-a, kažu, ne da Krkoba-bić ni za živu glavu. Kako kaže naša stara slavna parola, sada izvrnuta kao čarapa: "Daćeš, daćeš..."

Ako ne zna nešto drugo, ova vlast je i godine 2009. pokazala da ume da neprijatne stvari brzo pretvori u sopstvenu kampanju, pogotovu ako su te neprijatne stvari povezane s nekim od ključnih reči iz raznih aplikacija, u šta su ovi iz vlade počeli da se snalaze skoro bolje nego ovi iz NGO-a: pokretane su razne kampanje, sva-ka se zove evropska, nalik na kampanje protiv ubijanja zbog krzna malih krvoločnih životinja kao što su kune, koje inače dave zečeve čak i kad oni onako tužno pište. To su kampanje dovoljne da traju čak do ponoćnih vesti.

Nekako izgleda kao da se vraća Kočićeve maksima da ima zakona za jazavca, a nema za Davida Štrpca.

Neko bi već trebalo da razmisli o tome da li i dalje država treba da se udvara neuspešnim novim kapitalistima ili treba da formuliše neku efikasniju industrijsku strategiju. No, možda je to površan, znači ignorantski, utisak – bolje da o glavnim ekonomskim pokušajima u 2009. čitate u tekstu Dimitrija Boarova, tu odmah posle nekoliko listova...

Odnos moći vlasti i opozicije testiran je na lokalnim izborima na takozvanom zemunskom i dva voždovačka testa. Na Voždovcu su najviše glasova odneli naprednjaci Tomislava Nikolića, što će verovatno navesti vladajuće partije da izbegavaju međusobne ucene i razmišljanje o vanrednim izborima, a moglo se pretpostaviti da će o njima razmišljati kad ostvare parolu “Šengene beli, Voždovac te želi”. Vašeg hroničara tu muči jedna druga nerazrešena političko-istorijska enigma: kako su od radikala postali naprednjaci. To verovatno ne može da objasni ni Slobodan Antić.

Te pomenute 1989. ustavno pitanje kod nas je bilo zapaljivo. Neka pitanja, koja su tada uzbuđivala duhove, 2009. su razrešavana “pod jastukom” uz odlaganja, cenjkanja i odugovlačenja. Zakon o Vojvodini usaglašen je i tako je odblokiran jednogodišnji spor oko vojvođanskog Statuta. Oba su usvojena značajnom većinom u Skupštini Srbije. Veći deo opozicije misli da ti dokumenti nisu u skladu s vladajućim ustavom – DSS i NS pokreću inicijativu njihovog osporavanja pred Ustavnim sudom.

Najbolnije pitanje, kosovsko, rešava se pred Međunarodnim sudom pravde, pred kojim UN na inicijativu Srbije traži savetodavno mišljenje. Tridesetak zemalja iznelo je svoje pravno tumačenje početkom decembra.

Najsporniji potez vlasti je ipak možda to što je 31. avgusta, posle odlaganja, usvojen Zakon o informisanju. Zakon su pokušali da proguraju usred leta “dok se Vlasi ne dosete”, ali je njegovo usvajanje odloženo zato što se u javnosti podigla prašina, a i socijalisti su poručivali da ne žele da se njima opet zamera kao nekada da su protiv medijskih sloboda. Posle je zakon retuširan i pak proguran. Ne valja ništa. Pisaće novi. Čim zašiju prste koje su priklještili kad su pokušali da zalupe ta vrata, ljuti na (tabloidnog) lava zato što hoće da ih pojede. U javnosti je ostao utisak da to nekako ima veze i s tim što su 27. oktobra uhapšeni osnivač “Kurira” i bivši urednik “Glasa” (ovaj drugi pušten zbog pritiska javnosti, ovaj prvi prevezen u zatorsku bolnicu).

Bilo je velikih medijskih uzbuđenja zbog otkazane Parade ponosa, usledila je kampanja protiv desničarskih organizacija, brzo je formulisana inicijativa Ustavnom sudu da ih se zabrani. Policija je početkom septembra pohapsila i neke levičare: članove Anarhosindikalne inicijative za koje sumnja da su bacili Molotovljeve koktele na ambasadu Grčke.

Kampanja protiv navijačkog nasilja došla je posle jednog drastičnog slučaja i na kraju je ispala nešto osmišljenija. Posvećujemo joj prostor u jednoj od izabranih vesti koje odslikavaju 2009. Da od toga ipak neće biti ništa, zasad govori dežurni diskurs – gnušanje i moralisanje s karakteristikama lošeg novinarstva – više prideva nego glagola...

Sport je unosio i malo pozitivne euforije u sivu svakodnevicu: Košarkaši opet zasijali, Antić odveo fudbalsku reprezentaciju u Južnu Afriku, što je najviše koštalo predsednika Republike, ali neka. Jele na napredovala, Ana našla dečka i kupila kuću, ako, ako, Novak pobedio Federera i Nadala. Po tome kako im pominjemo samo imena, vidi se da mi, koji gutamo bensedin-vesti o njima, kao i sva sirotinja,

lako s tim džet-setom prelazimo na “ma-je-bi-si-mater”.

Prošli ovuda i Madona i neki koje smo još ‘66. smatrali bajatim, i druge pošasti.

Kažu da to može imati i neke veze i sa kulturnim budžetom i s tim što ne radi Narodni muzej.

Da, podigli opet toranj na Avali. Jednog vedrog jesenjeg dana u Gornjoj Trnavi kod Topole deda odveo četvoro unučadi u njivu na Zlovodi, i po vedrom danu u daljini gledali tanku iglu na horizontu.

Toranj...

Čak dotle se vidi.

Kad već pominjemo pogled u daljinu: vašeg hroničara, kao starog “makluanovca”, fascinira taj fenomen medija kao naših produženih čula i to kako nas u tom sajber svetu internet, ovako razbacane u 2888 mesta u 191 državi, ipak drži zajedno. To teško shvataju i naši gutembergovski nacionalisti i naši gutembergovski mondijalisti.

Pogled na spisak gradova iz kojih čitaoci ulaze na sajt “Vremena”: redni broj 92. Edmonton; 93. Kitchener; 94. Oakville; 95. Karlsruhe; 96. Celje; 97. San Francisco; 98. Koper; 99. Perth; 100. Outremont ... 2.881. Sakskobing; 2.882. Stenungsund; 2.883. Fredericia; 2.884. Prince George; 2.885. Sparta, 2.886. Maple Heights; 2.887. Balikesir; 2.888. Grangesberg... (Vidi tekst u okviru “2009. godina na internetu”, urednice našeg sajta Marije Vidić.)

U ponedeljak 30. novembra umro je Milorad Pavić. Nekima je njegova smrt bila povod da pokrenu lanac asocijacija na pomenutu temu: da je on, kao rodonačelnik srpske postmoderne, prvi pomirio književni izraz sa hipertekstom i takozvanim nelinearnim, nekonsekutivnim, “internetskim” tekstom...

Drugi, oni fatalisti među nama, podsećaju se da je taj pisac *Hazarskog rečnika* podsećao narod koji je nestao, što i nama možda sledi, ako se ne opametimo.

Godine 2009. sam bog nas je spasavao od javašluka, mane koja se najteže leči. Šest žena i jedan muškarac poginuli su u seriji od četiri eksplozije u fabrici municije “Prvi partizan” u Užicu u četvrtak 3. septembra oko 21.15 časova. Nesreća se dogodila u fabričkim tunnelima u pogonu za punjenje municije. U lagumima zadimljenim posle eksplozije vidljivost je u prvi mah bila samo dvadesetak santimetara, što je predstavljalo izazov za vatrogasne ekipe koje su stigle brzo i požrtvovano nastojale da lokalizuju požar, da spreče da se on proširi i da izvuku nastradale. “Prvi partizan” je podzemna vojna fabrika, sakrivena je duboko u lagumima i lavirintima užičkog brda Zabučje. Ivana Milanović je pisala tekst o tome kako je projektovanje ovog objekta počelo 1974, a gradnja je trajala nekoliko godina. Ovaj vojni objekat je jedini koji NATO nije ni pokušao da bombarduje 1999.

Ono što nije mogao NATO pošlo je za rukom nekome ko je mimo propisa i tehnoloških imperativa presipao barut. Odmah posle požara padale su reformske izjave da će fabrika biti izmeštena na neku nadzemnu lokaciju, jer je u ovoj rad nekomforan. Sudeći po jednoj izjavi ministra policije Dačića, prilikom sanacije štete u toj fabrici izbio je novi požar. Izgleda, zbog nemara.

U bolnici “Dr Dragiša Mišović” 24. oktobra uveče izbio je veliki požar. Vatra je zahvatila veliki deo bolničke zgrade, čiji se jedan sprat rekonstruiše i nadziduje i za koju nije izdata upotrebna dozvola. Slavljena je efikasnost vatrogasaca i bolničkog osoblja. Pacijenti su hitno evakuisani u obližnje bolnice – a mogli su svi da stradaju. ×

MILAN MILOŠEVIĆ

MLADI IZ SRBIJE SA OLI RENOM

Šengen je pao

“ŠENGEN JE PAO U ZORU” 19. decembra 2009. simbolički na Svetog Nikolu, sveca zaštitnika putnika, i u Evropu su na svečanu ekskurziju vođene grupe mladih. Kako piše Dejan Anastasijević, pošli u dvanaest i minut, a stigli tamo u dva sata noću, kako bi se reklo narodski, da isteraju zori oči.

Od tog dana i građani Srbije mogu da putuju u zemlje Evropske unije bez viza i da tamo ostanu 90 dana u roku od šest meseci.

Za građane Srbije koji su s crvenim pasošem SFRJ putovali bez viza u evropske zemlje to otvaranje vrata dolazi 19 godina po uspostavljanju šengenske zone, a 24 godine od početka izgradnje Evrope bez granica, od onog 14. juna 1985. kada su tadašnja Savezna Republika Nemačka, Francuska, Belgija, Luksemburg a i Holandija potpisale takozvani Šengenski ugovor, nazvan po malom gradu u Luksemburgu na granici s Francuskom i Holandijom. Odluku kojom je omogućeno putovanje bez viza građanima Srbije Savet ministara EU za pravdu i unutrašnje poslove usvojio je 30. novembra 2009. za građane Makedonije, Crne Gore i Srbije.

Istog dana kad su granice otvorene, 19. decembra 2009, na predlog Saveta za evropske integracije, srpska vlada je donela odluku o podnošenju zahteva za prijem Republike Srbije u članstvo EU do kraja 2009. godine. Predsednik Tadić je u utorak 22. decembra otputovao u Stockholm da u skladu sa članom 49. Ugovora o EU, u svečanoj ceremoniji, švedskom premijeru Fredriku Rajnfeltu preda plavu kožnu fasciklu s Memorandumom srpske vlade o kandidaturi za prijem u članstvo EU.

U Memorandumu su citirane pozitivne ocene o napretku Srbije, iznete u nedavno objavljenim dokumentima Evropske komisije – Strategiji proširenja za 2009–2010, kao i u Izveštaju o napretku Srbije u procesu približavanja Uniji za period jun–decembar 2009.

Istakao je uspeh Srbije u procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi, Regionalnom savetu za saradnju i da je zaključila sporazum CETA 2006, Ugovor o Energetskoj zajednici i Ugovor o uspostavljanju evropskog vazdušnog prostora...

Osvajanje “šengena” i podnošenje kandidature za članstvo u Uniji vladajuća koalicija smatra svojim najvećim uspehom 2009, a nisu retke izjave u kojima se datumi tih događaja nazivaju istorijskim.

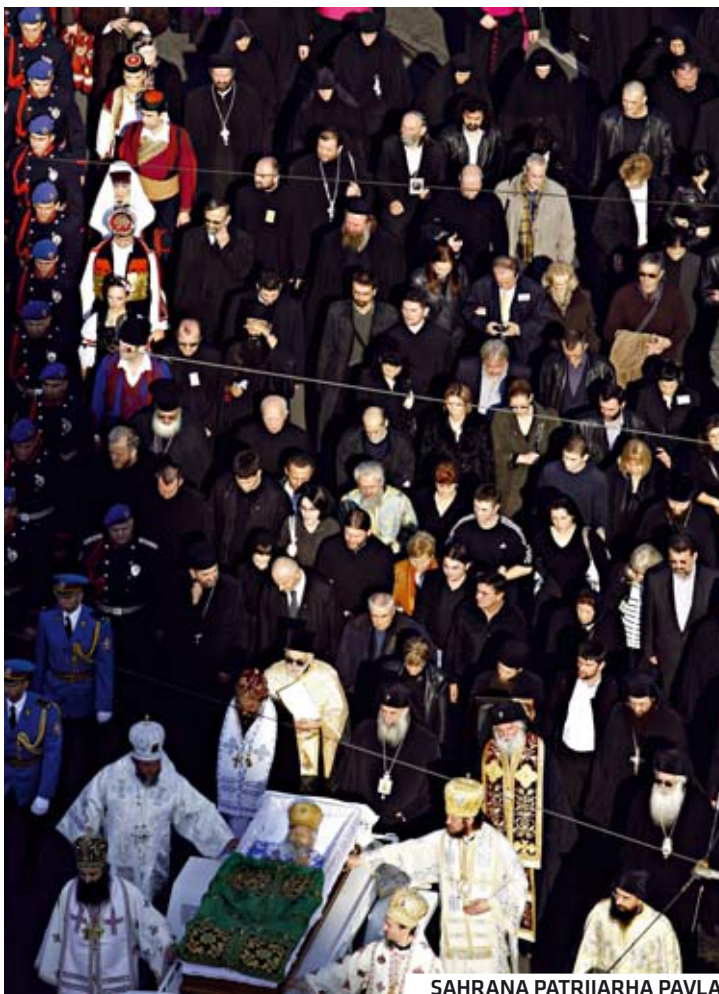
Oproštaj od patrijarha Pavla

PATRIJARH SRPSKI PAVLE (95) preminuo je u snu 15. novembra, u 10.45 sati na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu na kojoj se lečio poslednje dve godine. Na vest o smrti patrijarha Pavla, Saborna crkva u Beogradu i ostali hramovi Srpske pravoslavne crkve počeli su da se oglašavaju zvonima 15 minuta pre punog sata u znak žalosti.

Telo patrijarha prebačeno je istog dana u zgradu Patrijaršije, a potom u Sabornu crkvu. Sveštenici SPC-a, predvođeni mitropolitom Amfilohijem i episkopom hvostanskim Atanasijem, služili su u Sabornoj crkvi opelo preminulom patrijarhu, kome su prisustvovali predsednik Srbije Boris Tadić i mnogi drugi visoki funkcioneri, kao i ambasador Rusije Aleksandar Konuzin.

Povodom smrti patrijarha Pavla, Vlada je na sednici 15. novembra proglasila 16, 17. i 18. novembar danima žalosti u Srbiji, a gradonačelnik Beograda dan žalosti u Beogradu na dan sahrane 19. novembra.

Zaupokojenu liturgiju povodom smrti patrijarha Pavla predvodio je vasiljenski patrijarh Vartolomej. Početak liturgije označila su zvona na Sabornoj crkvi u Beogradu u četvrtak 19. novembra u 7.30 časova. Uz veliki broj vernika koji su ispunili sve okolne ulice, u liturgiji su učestvovali arhijereji Srpske pravoslavne crkve i brojni državnici, visoke crkvene i verske delegacije iz zemlje i inostranstva. Poštovaoci patrijarha Pavla prolazili su u mimohodu pored njegovog odra i čitavu prethodnu noć, a izveštaji kažu da je pored patrijarhovog odra za tih nekoliko dana prošlo oko pola miliona ljudi. U manastiru Rakovica bez prisustva javnosti patrijarh je sahranjen

SAHRANA PATRIJARHA PAVLA

grafički centar vreme

Od 1992
godine brinemo
o grafičkom izgledu
nedeljnika Vreme

• grafički dizajn • priprema za
štampanje • skeniranje i obrada
fotografija • osvetljavanje grafičkih
filmova • štampa na laserskom
šampaču **u boji** • postavljanje,
instalacija i organizacija DTP
sistema • konsalting u oblasti štampe
i pripreme za štampu • instaliranje i
umrežavanje kompjutera • izrada
baza podataka • web dizajn i web baze
podataka • arhiviranje podataka...

posle dirljivog masovnog ispraćaja na ulicama Beograda u kome je učestvovalo oko 600.000 ljudi.

Tokom poslednjeg ispraćaja u medijima i posmrtnim slovima ističane su velika skromnost, čestitost, umerenost i hrišćanska revnost pokojnog patrijarha Pavla, za koga je rečeno da je govorio tiho, a da mu se glas daleko čuo i da nikom nije sudio. Njegov prvi postupak kad je bio izabran za patrijarha bio je da vozom ode u Niš i u čeliji obiđe jednog osuđenika na smrt. Bio je bolji od vremena u kome je bio patrijarh, a bio je patrijarh u jedno nesrećno vreme moralnog i civilizacijskog sunovrata. U to nesrećno vreme i crkva u slavonskom selu Kućanci u kojoj je 1914. kršten ostala je minirana, a Eparhija raškoprizrenska, u kojoj je služio pre nego što je izabran za patrijarha, opustošena.

Izbor sudija

VISOKI SAVET SUDSTVA na sednici održanoj 16. decembra 2009. godine doneo je odluku o izboru sudija na stalnu funkciju u sudovima opšte i posebne nadležnosti koji stupaju na funkciju 1. januara 2010. Za 2453 sudijska mesta prijavilo se 5050 kandidata. Visoki savet sudstva je gotovo 400 radnih sati raspravljao o njima, nakon čega je izabrao 1531 sudiju i 876 kandidata za sudije koje će birati Skupština Srbije, dok je 46 mesta ostalo upražnjeno.

Odluka je izazvala veliko interesovanje u javnosti i brojne kontroverze.

Iz Krivičnog odeljenja Vrhovnog suda čak polovina uopšte nije reizabrana, a samo troje je izabrano u Vrhovni kasacioni sud, među kojima je i Nata Mesarović, predsednica tog suda i Visokog saveta sudstva. Među onima koji nisu reizabrani su predsednik Krivičnog odeljenja Vrhovnog suda i predsednici četiri krivična veća, od pet koliko ih ukupno ima. Sindikat zaposlenih u pravosudnim organima saopštio je da mora da se da hitno obrazloženje za one koji nisu prošli reizbor. Društvo sudija Srbije saopštilo je da će smatrati svojim članovima i sudije koje nisu reizabrane, sve dok ne dobiju obrazloženja Visokog saveta sudstva o razlozima zbog kojih kolege nisu izabrane. Inače, predsednica Društva sudija Dragana Boljević, koja je bila sudija Okružnog suda u Beogradu, nije izabrana ni na jednu sudijsku funkciju. Ne navodeći imena, sudija Nata Mesarović je objasnila da je jedan broj sudija sam sebe doveo u situaciju da ne bude izabran ili da izgubi sudijsku funkciju, pošto su konkurisali samo za jedan sud i to za sud najvišeg ranga. To se najviše odrazilo kod sudija sadašnjeg Vrhovnog suda Srbije. Jedan dobar deo sudija je konkurisao samo za Vrhovni kasacioni sud", objašnjava Mesarovićeva.

Među sudijama koje nisu izabrane je i predsednica Društva sudija Srbije Dragana Boljević, koja je izjavila da nije izabrana zato što nije htela da žuri.

Međutim, Nata Mesarović odgovara da su neke sudije bile u hendi-kepu zbog statistike i broja rešenih, odnosno nerešenih predmeta.

Član Društva sudija Omer Hadžiomerović rekao je da je 700 sudija koje nisu izabrane faktički razrešeno funkcije, a da je postupak izbora bio "netransparentan i da se nedostojnost i nestručnost nekoga za obavljanje sudijske funkcije mora utvrditi u nekom posebnom postupku, na koji bi sudija imao pravo na pravni lek". Hadžiomerović je najavio da će formirati pravni tim koji će biti na raspolaganju sudijama koje nisu izabrane. To udruženje iz svoga članstva neće isključiti sudije koje nisu izabrane sve dok ne dobiju pisano obrazloženje odluke VSS-a i dok se ne okončaju postupci po

NATA MESAROVIĆ

pravnim lekovima. Sindikat pravosuđa Srbije je zatražio od Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca da saopšti razloge zbog kojih neke sudije i zamenici javnih tužilaca nisu ponovo izabrani. U saopštenju tog sindikata se kaže da se među izabranim sudijama i tužiocima ne nalaze imena nekih ljudi koji su, prema mišljenju tog sindikata, stručno i profesionalno obavljali svoj posao. Reizbor sudija izazvao je i negodovanje u Advokatskoj komori Srbije.

Napetost oko izbora sudija preneti je u Skupštinu Srbije, koja je nadležna za izbor sudija i tužilaca koji se prvi put biraju. Poslanici Skupštine Srbije završili su u sredu 23. decembra razmatranje predloga kadrovskih odluka iz oblasti pravosuđa koje su formulisali Visoki savet sudstva (za sudije koji se prvi put biraju) i Državno veće tužilaca (za tužioce). Tokom te skupštinske rasprave šef poslaničke grupe Demokratske stranke Srbije (DSS) Miloš Aligrudić zamerio je predsednici Visokog saveta sudstva Nati Mesarović zbog toga što je sedela u organu koji bira njenog rođenog sina za mesto u sudu? Nata Mesarović je rekla da njen sin ima 13 godina radnog staža, da je fakultet završio sa 24 godine, te da nije jedini sin nekog nosioca pravosudne funkcije koji je reizabran... Velika je i dalekosežna šteta što je na tako veliki poduhvat pala senka sumnji.

Smrt Brisa Tatona

FRANCUZ BRIS TATON preminuo je u utorak u 10 sati u Kliničkom centru Srbije. Taton je pretučen 17. septembra u jednom kafiću na Obilićevom vencu u centru Beograda usred bela dana dok je sa prijateljima pred utakmicu beogradskog Partizana i francuskog Tuluze pio piće. Po nekim medijskim izveštajima, njegovu smrt su skrivili pripadnici navijačke grupe koja sebe naziva "Alkatraz", koje je neko pozvao telefonom i nahuškao na Francuze i a pre napada su im podeljene bejzbol palice i maske.

Učestalo nasilje usmereno protiv stranaca izazvalo je široku polemiku u društvu i nateralo državne organe da hitno nešto preduzmu. Bezbednosne službe su Savetu za borbu protiv nasilja u sportu predali podatke o kriminalcima koji navodno koriste navijačke grupe najvećih srpskih fudbalskih klubova kao paravan za klasične mafijaške organizacije i koje godinama zgrću ogroman novac od kriminala. Uhapšeno je preko stotinu lica osumnjičenih za nasilničko ponašanje i ugrožavanje javnog reda i mira.

>>

BRIS TATON

Na tribinama novosadskog stadiona "Karadorđe" prvi put u istoriji srpskog fudbala sedeli su sudija za prekršaje i javni tužilac s namerom da na licu mesta osude prekršiocyte pravila sportskog navijanja. Nikakvih incidenata nije bilo, s obzirom na to da je policija na ulazu u stadion pre početka meča privela 46 osoba koje su ili bile pijane ili kod sebe imale zabranjenu pirotehniku.

Republički javni tužilac Slobodan Radovanović podneo je predlog za zabranu rada i delovanja, kao i brisanje iz registra, četrnaest navijačkih podgrupa Partizana, Crvene zvezde i Rada. U pitanju su šest navijačkih grupa Partizana, četiri Rada i tri Crvene zvezde. Pristalice većitih su upisane u registar udruženja građana, a kao sedišta su navedene prostorije stadiona njihovih klubova. U zahtevu Ustavnom sudu navodi se da je delovanje ovih grupa "usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajamčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje". Naglasivši da je reč o klupskim navijačima samo po nazivu, Radovanović je dodao da su to navijači kriminala i da nemaju ništa zajedničko sa sportom.

Velika materijalna šteta i desetine povređenih građana i policajaca i sedam smrtnih slučajeva za poslednjih sedam godina posledica su delovanja pripadnika ekstremnih grupa. Te podatke izneo je tužilac Slobodan Radovanović. U izveštaju podnetom Ustavnom sudu spominje se i ponašanje klubova koji su, reagovanjem ili ne-reagovanjem, na određeni način podržavali svoje nasilne navijače. Kada je Uroš Mišić, navijač Crvene zvezde, zbog brutalnog napada na žandara Nebojšu Trajkovića, osuđen na deset godina zatvora, fudbaleri ovog kluba pojavili su se na utakmici u majicama na kojima je pisalo "Pravda za Mišića". Beograd je bio izlepljen grafitima kojima se poziva na "pravdu za Uroša" i izražava podrška

dvadesetogodišnjaku koji je gurao baklju u usta policajcu.

Slobodan Radovanović je ukazao i na to da klubovi često kupuju navijačke rekvizite i obezbeđuju i podelu besplatnih ulaznica navijačkim grupama.

Poslanici Skupštine Srbije su 24. decembra završili raspravu o izmenama Zakona o prekršajima i Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama kojima se uvode nove sankcije za huliganstvo i omogućava brza reakcija policije, tužilaštva i sudova. Izgleda da se pokušava kopirati takozvani britanski model pomoću koga je Margaret Tačer suzbila tamošnji navijački huliganizam, koji je i ovde kopiran i od koga su navijačke grupe pozajmljivale imena (Zulu warriors). Ratna atmosfera 90-ih doprinela je njihovom ukorenjivanju. Koristile su ih razne političke formacije. Postojao je i mit o navijačima kao udarnoj pesnici petooktobarskih promena. Politički poklič iz '97. "Ajmo, ajde svi u napad" je njihov.

Zamenik predsednika Vlade Srbije i ministar policije Ivica Dačić je u Skupštini tražio da svi državni organi imaju zajednički stav prema nasilju na sportskim događajima i istakao važnost postojanja konsenzusa o tome među svim političkim faktorima, kao i u javnosti i medijima. Samo na rečima se pominje i ono najvažnije da ekstremizam u omladinskoj populaciji nepogrešivo ukazuje na krizu u dubini društva. Javnost je često uznemirena erupcijama nasilja među mladima, huliganstva na stadionima, vlasti kriminalnih krugova nad maloletničkim grupama. Možda se prepisivanjem propisa može nešto učiniti, ali takav problem ne može biti rešen bez suptilnog i revnosnog rada mnogih, od škole, socijalnih službi, sportskih organizacija, savetovališta do porodice. To podrazumeva da i društvo bude manje dezintegrisano nego što je srpsko društvo bilo 2009.

Batiranje u Crnoj Reci

U DUHOVNO REHABILITACIONOM centru Crna Reka, čiji je starešina Branislav Peranović, primenjuju se brutalne metode "lečenja", otkrilo je i video-snimkom dokumentovalo "Vreme" u broju 959. od 12. maja 2009. Na snimku koji je načinjen u ovom centru vidi se kako ovisnika prebijaju svim raspoloživim sredstvima; pesnicama, nogama, čak i lopatom. Rad ovog centra blagoslovio je vladika Artemije, a država Srbija im je dala dozvolu za rad. Pored toga što štitićenike prebijaju lopatama, postavlja se pitanje imaju li medicina, psihijatrija i zakonodavstvo bilo kakav smisao, ako lekove dozira upravnik centra protojerej Branislav Peranović, koji je studirao poljoprivredu, "medicinske sestre" su ovlašćeni batinaši, a čuvari pitbul terijeri i doberman, pisao je tada naš saradnik Prvoslav Karanović. Evo njegovog opisa:

"Razapeše čoveka preko drvenog stola. Dvojica ga drže za ruke, treći uzima lopatu i pogledom pažljivo i oprezno meri da ne zakači ikone na zidu dok je lopata u zamahu. Neko ga savetuje da 'lepo' udara, rečima 'pazi mu jaja'. Čuju se krici mučenika dok čovek-zver, jake konstitucije, kao sumanut deset puta udara lopatom po njegovoj zadnjici. Od siline udaraca i zamaha lopate batinaš se podiže na vrhove prstiju. Ustaje mučenik, nakon lopatanja, i dobija udarac nogom u glavu. Potom ga postave okrenutog leđima prema zidu ispod ikone Bogorodice. Uz stalnu viku 'spusti ruke dole', mučenik dobija pet jakih naizmeničnih udaraca, levom pa desnom otvorenom šakom. Nakon toga onaj jake konstitucije hvata ga rukama za glavu, tuče kolonom nekoliko puta po njoj i, za kraj ove brutalne sesije,

BATINANJE ŠTIĆENIKA U DRC "CRNA REKA"

šutira ga u glavu. Prebijeni sve to podnosi stoički – uz povremeno mučne i teške uzdahe. Čovek-zver kao da je pobesneo, nastavlja da ga bije u glavu pesnicama i nogama dok se ovaj ne onesvesti..."

Posle objavljivanja snimka i teksta o prebijanju "pacijenata" Duhovno rehabilitacionog centra Crna Reka nadležni vladika Artemije razrešio je upravnika centra protojereja Branislava Peranovića. Prema saopštenju vladike Artemija protiv Peranovića biće pokrenut crkveno-sudski postupak zbog primene nedopustivih metoda kažnjavanja nad štićenicima centra. "Ukoliko bi se i ubuduće, pored naše opomene, primenjivala sila i fizičko kažnjavanje štićenika, bićemo prinuđeni da zabranimo rad ovoga kampa", izjavio je vladika Artemije. "Donoseći ovakvu odluku, rukovodili smo se osećanjima i potrebom mnogih roditelja koji su nam upućivali molbe i pismeno i telefonom da centar ne zatvaramo, jer im je to jedina nada da će njihova deca sa puta propasti biti vraćena na put normalnog života." Duhovno rehabilitacioni centar Crna Reka nalazi se nadomak Novog Pazara. Zvanično je registrovan 2005. godine.

Na osnovu krivične prijave koju je po objavljivanju priloga u "Vremenu" podneo zaštitnik građana Saša Janković, nadležno tužilaštvo prikuplja informacije u vezi sa događajima u Crnoj Reci.

Neposredno posle emitovanja snimka, u maju 2009, i jedan bivši štićenik Crne Reke obratio se nadležnima tvrdeći da je u Centru bio ne samo premlaćen već i seksualno zlostavljan. Pet meseci pošto je "Vreme" objavilo snimke prebijanja u Duhovno rehabilitacionom centru Crna Reka, optuženi za silovanje i nasilničko ponašanje – dela za koja je predviđena zatvorska kazna od tri do 15 godina, dobili su simbolične zatvorske kazne. Nemanja Radosavljević i Marijan Pavićević osuđeni su 14. oktobra 2009. na 29, odnosno 12 meseci zatvora. Okružno tužilaštvo u Novom Pazaru zbog toga je najavilo

tužbu. Protojerej Branislav Peranović je u međuvremenu dobio titulu "eparhijskog savetnika za borbu protiv narkomanije". Slučaj je u jednom svom meandru probudio grupe borbenih desničara. O očaju roditelja narkomana govori to da su reagovali oni očajnici koji su opravdavali te brutalnosti nad "mesom svoga mesa". Svojom drašćivošću slučaj zvoni na uzbunu, ne bi li se smanjio nivo nasilja u društvu, i ne bi li se na primereniji način suzbile društvena bolest narkomanija i društvena bolest nasilništvo. Predstoji ozbiljnije suočavanje s tim teškim društvenim problemom. U akciji "Morava" krajem oktobra uhapšeno je nekoliko stotina dilera. Policija taj problem ne može da reši sama.

Preseljenje Roma iz "Malog Hajata"

RASELJENO JE ROMSKO naselje ispod Gazele u kome je u nehygien- skim uslovima živelo 114 porodica. "Mali Hajat" je raseljen 31. av- gusta za nekoliko sati, bez incidenata. Na tom mestu su se posle mogli videti još samo ostaci deponije koja je stvarana uz nehygi- jensko naselje, a koju su radnici gradskih komunalnih službi ubr- zano raščišćavali. Najmanje 10 autobusa, 50 teretnih kamiona, tri bagera, šest šlepera, dizalica, guseničar i pet utovarivača bilo je potrebno kako bi se zemljište oko Gazele raščistilo i pripremilo za dalju upotrebu.

>>

Porodice koje su živele ispod Gazele, a koje imaju prebivalište u Beogradu, preseljene su na 13 mesta u gradu. Preseljene su u nove stambene kontejnere u kojima će imati struju, vodu, kanalizaciju, obezbeđene toalete i tuševe. Deci koja nisu išla u školu sada će biti omogućeno da redovno idu na nastavu, a kako je ranije obećano, biće im obezbeđeni i besplatni udžbenici i prevoz do škola.

Pošto je smeštaj obezbeđen samo za porodice koje imaju prijavljeno prebivalište u Beogradu, 48 porodica koje su poreklom iz drugih gradova otišlo je put svojih domova, u osam opština na jugu Srbije. Prema rečima ministra za rad i socijalnu politiku, Rasima Ljajića, Vlada je izdvojila 27 miliona dinara za rešavanje problema ovih porodica. Raseljavanje divljeg naselja, kažu, moralo je biti obavljeno kako bi počela popravka mosta Gazela. Prethodni pokušaji raseljavanja romskih porodica iz nehygijenskih naselja u Beogradu nisu dobro prošli zbog otpora većinskog stanovništva. Kad su čuli da će se u njihov komšiluk privremeno naseliti oko 20 romskih porodica, u Mladenovcu su proletoz blokirali parcelu na kojoj je predviđeno postavljanje kontejnera za Rome. Kao razloge svog nezadovoljstva naveli su da su Mladenovčani bez posla, da su fabrike zatvorene i da je smeštanje Roma u najsiromašniju beogradsku opštinu "loše rešenje i za njih i za te jadne ljude". U toku godine, a i ranije bilo je još nekoliko sličnih slučajeva. Najave preseljavanja Roma u novobogradsko naselje Dr Ivan Ribar 2006. godine pratili su takođe protesti, isto se ponovilo 2007. godine u Ovči, kao i pre nekoliko meseci u selu Boljevac kod Surčina. U svim ovim perifernim naseljima meštani su protestima uspeali da spreče nameru Grada da postavi kontejnere za smeštaj Roma. Na novoj lokaciji prve reakcije žena smeštenih u kontejnere bile su pozitivne. Jedna je rekla da je prethodne noći prvi put mirno spavala jer nije morala da se budi u strahu da joj pacovi ne napadnu dete. Kasnije su se čuli i prigovori, pretežno muškaraca, da je lokacija prilično daleko, da im je otežan rad. Slučaj koji eto ima i neki relativno pozitivan ishod rečito pokazuje da je od svih socijalnih pitanja romsko ipak najteže.

Epidemija H1N1

NAKON NEKOLIKO UZASTOPNIH smrtnih slučajeva i registrovanih 260 obolelih od novog gripa, u Srbiji je u sredu 11. novembra malo pre podneva proglašena epidemija zbog pojave novog gripa tipa A (H1N1). Ministar zdravlja Tomica Milosavljević je to uradio na predlog Radne grupe za sprečavanje pandemije. Proglašenje epidemije između ostalog podrazumeva vanredni epidemiološki nadzor, zabranu okupljanja na javnim mestima, uključujući škole i predškolske ustanove u skladu sa procenom nadležnih zdravstvenih ustanova. U ponedeljak 14. decembra doneta je odluka da zimski raspust počne ranije.

Proglašenje epidemije podrazumeva i vanrednu imunizaciju, a prednost će imati osobe sa hroničnim poremećajima zdravlja i deca starija od šest meseci, zaposleni u javnim službama, vojski i policiji. Bilo je polemike oko toga da li Srbija kasni sa početkom imunizacije. Ugovor o nabavci vakcina potpisan je 2. novembra, a prvih 140.000 doza Novartisovih vakcina koje su u Srbiju stigle 29. novembra prošle su testiranje u Agenciji za lekove i distribuirane su domovima zdravlja. Iz nekih razloga u javnosti se iznova otvorio front između protivnika i pobornika vakcine i mnogi političari su se vakcinisali da bi dali pozitivan primer. Prema podacima Instituta

MINISTAR ZDRAVLJA TOMICA MILOSAVLJEVIĆ

za javno zdravlje, u periodu od 17. 12. 2009. do 24. 12. 2009. godine na teritoriji Srbije vakcinisano je 52.508 osoba. Sudeći prema izjavi ministra zdravlja: od ukupnog broja vakcinisanih 77 odsto su hronični bolesnici, 10 odsto su zdrave osobe, osam odsto su zdravstveni radnici, a pet odsto radnici javnih službi.

Drugi talas epidemije uveliko traje. Prema podacima iz "Torlaka", u Srbiji je, zaključno sa 24. decembrom potvrđeno 568 slučajeva obolelih od gripa A (H1N1), a registrovano je 47 smrtnih slučajeva. Na bolničkom lečenju nalazi se 628 osoba sa obolenjima sličnim gripu, od kojih su 24 na respiratoru.

Najčešći faktori rizika identifikovani kod umrlih osoba su dijabetes, kardiovaskularna oboljenja i gojaznost.

Valjda kao trzaj sujeverja da se imenovanjem To može umilostiviti, u žargonu taj virus zovu "hercegnovi", zbog sličnosti skraćenice s nekadašnjim tablicama za Herceg Novi.

Zlato Nađe Higl

SRPSKA SPORTSKA SENZACIJA leta 2009. zove se Nađa Higl, 22-godišnja Pančevka, koja je zlatnom medaljom na 200 prsno u Rimu uplivala direktno u istoriju, pisao je naš novinar Vlada Stanković u "Vremenu" broj 970. od 6. avgusta 2009.

U tom tekstu je konstatovano da je njena zlatna medalja jedno od onih sportskih čuda koja se dešavaju jednom u 40 ili više godina: "Plivanje je, kao i atletika, prilično egzaktan sport u kome oni sa slabijim rezultatima imaju samo teoretsku šansu da osvoje medalju. U fudbalu je najlakše i najčešće da neki autsajder uzme bod ili čak pobedi velikog favorita, dešava se to i u drugim kolektivnim sportovima, ali u plivanju i atletici to je (gotovo) nemoguće. Prevrćući po (dugom) prisećanju sportskih čuda, jedino što mi pada na pamet jesu zlatna i srebrna medalja Đurđe Bjedov na Olimpijadi u Meksiku 1968. I to na 100 i 200 metara prsno, disciplinama koje

grafički centar vreme

Od 1992
godine brinemo
o grafičkom izgledu
nedeljnika Vreme

• grafički dizajn • priprema za
štampanje • skeniranje i obrada
fotografija • osvetljavanje grafičkih
filmova • štampa na laserskom
šampaču **u boji** • postavljanje,
instalacija i organizacija DTP
sistema • konsalting u oblasti štampe
i pripreme za štampu • instaliranje i
umrežavanje kompjutera • izrada
baza podataka • web dizajn i web baze
podataka • arhiviranje podataka...

Događaji koje su birali posetioци sajta "Vremena"

Statistički podaci sa sajta nedeljnika "Vreme", www.vreme.com, pokazuju da je ubedljivo najčitaniji tekst u 2009. godini bio "Ubijanje boga lopatom" našeg dopisnika iz Raške Prvoslava Karanovića. Uz ovaj tekst o brutalnim metodama lečenja narkomana koje se primenjuju u Duhovno rehabilitacionom centru Crna Reka objavljen je i video-snimak na kome se vidi kako ovisnika prebijaju lopatom. Od 21. maja, kada je objavljen na našem sajtu, tekst je pročitani više od 97.000 puta, što je ravno broju posetilaca sajta "Vremena" na mesečnom nivou. Ovo je ujedno bila i najpopularnija tema u "Vremenu" u 2009. godini – ostali tekstovi o Crnoj Reci koje smo objavili u štampanom izdanju kao i na sajtu u rubrici "Više od vesti" pročitani su još oko 39.000 puta.

Drugi pojedinačno najčitaniji tekst u "Vremenu" u 2009. godini bilo je istraživanje "Šta studirati u Srbiji – Pet najboljih fakulteta". Istraživanje su uradile dve studentkinje, Jelena Jorgačević, danas postdiplomac i novinarka "Vremena", i Ivana Ljubinković, apsolventkinja etnomuzikologije. Njih dve bile su polaznice kursa istraživačkog novinarstva koji "Vreme" sprovodi godinama, a u 2009. u saradnji sa Fondacijom "Konrad Adenauer".

Ove godine treći tekst po čitanosti na www.vreme.com bio je "Novi grip, lično iskustvo: Familija protiv virusa i druga iznenađenja". Autor teksta je Ivan Milenković, saradnik "Vremena" koji godinama piše za rubriku "Kultura". On i njegova porodica – supruga i dvoje male dece – oboleli su od novog gripa. Čitavo iskustvo – posete lekarima, simptomima, tretman pacijenata u zdravstvenim ustanovama, troškovi lečenja – opisao je u pomenutom tekstu objavljenom 12. novembra. Zajedno sa ostalim tekstovima o novom grupu privukao je oko 25.000 čitalaca.

Tema koja je među najčitanijim, a i dalje privlači na sajt brojne čitaoce jeste reizbor sudija i tužilaca. Vesti, komentari i intervjui o ovoj temi, kao i spiskove izabranih sudija i zamenika tužilaca koje smo objavljivali na sajtu u rubrici "Više od vesti" samo u prva tri dana privukli su oko 12.000 čitalaca, a do sada ih je pročitao više od 20.000 ljudi.

Pomenuta rubrika "Više od vesti" uvedena je na sajt "Vremena" ove godine. Za razliku od tekstova iz štampanog izdanja koji se na sajt unose jednom nedeljno – sredom uveče – ova rubrika se svakodnevno ažurira unošenjem aktuelnih vesti, komentara i intervjuja koji su do sada pročitani više od 280.000 puta.

Tokom 2009. godine – od 1. januara do 25. decembra – 746.557 osoba (Absolute Unique Visitors) posetilo je sajt www.vreme.com 1.508.693 puta. Čitali su ukupno 4.382.082 stranice. Oko 47 odsto posetilaca su novi, dok su ostali u toku godine sajt posećivali više puta (oko 10 odsto njih od 50 do 200 puta, op. red.). Posetioци sajta dolaze iz ukupno 191 države. Od 1.508.693 posete, 830.232 bile su iz Srbije, a slede SAD (84.426), Bosna i Hercegovina (71.523), Hrvatska (67.220), Kanada (54.356), Nemačka (47.452), Makedonija (43.016), Crna Gora (42.519), Slovenija (30.330)... pa sve do Laosa (1), Svazilenda (1), Martinika (1) i Sejšela (1). U Srbiji posetilaca najviše ima iz Beograda, a slede Novi Sad, Kragujevac, Niš, Priština, Pančevo, Kraljevo, Zrenjanin, Sremska Mitrovica...

M. VIDIĆ

NAĐA HIGL

pliva Nađa Higl. Legendarna Splićanka otišla je u Meksiko više kao član odlične ženske štafete 4x100 mešovito nego kao pojedinačna nada, a onda je uzela dve medalje. U trci na 100 metara startovala je u drugoj stazi, baš kao Higl u Rimu, a scena sa kraja trke bila je antologijska. Pogledala je u nekoga pored bazena, uprla kažiprst u svoje grdi i upitno rekla "Ja?" Onda je, ne verujući, odmahнула glavom... Mala Nađa Higl lupila se šakom o čelo, valjda da se probudi iz sna iz koga je upravo izronila, ali semafor, mnogo brži od onog u Meksiku 1968, neumoljivo je pokazivao da je baš ona, Pančevka Nađa Higl, nova svetska prvakinja i evropska rekorderka sa vremenom 2:21,62. U kasnijim izjavama otkriće se da je to vreme bilo planirano tek za 2012, ali bože moj, desilo se... Đurđa Bjedov je u Meksiku na 200 metara bila druga sa vremenom 2:46,4, dok je njen rezultat na 100 prsno bio 1:15,8 što je u to vreme bio olimpijski rekord. Nađa Higl pliva 100 metara za 1:07,80. Osam sekundi za 41 godinu... Mali korak za svetsko, ali ogroman za srpsko plivanje...

Logičnog objašnjenja za podvig simpatične Pančevke jednostavno nema... Kad čovek pročita Nađinu priču o zimskim jutrima sa temperaturom "minus beskonačno" i vodom u bazenu koja je tek malo toplija, kad čuje da u Pančevu postoji samo 25-metarski zatvoreni bazen u kome ne trenira još od 2007. i da, o trošku roditelja, naravno, četiri puta nedeljno putuje u Beograd, objašnjenje njenog podviga prevazilazi sve što staje (i) u prosečnu ljudsku pamet. Od osam olimpijskih bazena u Beogradu rade samo tri, stari dobri Tašmajdan vraćen je iz mrtvih zbog Univerzijade, koja nas je koštala i para i živaca, ali se ipak isplatila, od spektakla na otvaranju do utisaka oko 10.000 sportista, koji su postali najbolji turistički agenti Srbije. A ostao nam je i Taš u kome će možda već ovih dana zaplivati neka nova Nađa Higl.

Doduše, od naših ispražnjenih olimpijskih bazena bilo je i ranije koristi, u onom na Novom Beogradu, u nedostatku dvorane, trenirala je svojevremeno Ana Ivanović. Doduše tenis... Pa sad, objasnite nekom kako se kod nas stvaraju šampioni. Lepo reče Žarko Paspalj, potpredsednik Olimpijskog komiteta Srbije: 'Svet ne zna za našu čudesnu formulu: plivači treniraju na suvom...'

OTVARANJE UNIVERZIJADE

Univerzijada u Beogradu

UNIVERZIJADA 25. PO redu, na kojoj se takmičilo oko 10.000 sportista iz 145 država, održana je u Beogradu od 1. do 12. jula. U oficijelnom delu ceremonije zatvaranja, evropski komesar za obrazovanje i kulturu, omladinu i sport Jan Figel nije šteditio komplimente, rekavši da su "svi bili svedoci 12 fascinantnih dana na Univerzijadi u Beogradu". Predsednik FISU-a Džordž Kilijan zahvalio je sportistima, trenerima i ostalim učesnicima što je Univerzijada u Beogradu postigla veliki uspeh, a pomenuo je i da je Srbija "organizacijom napravila podvig". Broju od 19 medalja koje su osvojili sportisti iz Srbije, dodaje se još jedna, ona za organizaciju. Činjenica je i da se blizu 17.000 ljudi prijavilo da volontira i da je očekivan broj od 10.000 prijavljenih volontera premašen već u januaru 2009. godine. "Bez nas ovaj događaj ne bi bio tako velik", rekla je Jelena Zdinjak, sedamnaestogodišnja volonterka iz Beograda, u anketi "Vremena". Volonteri na Univerzijadi kao veliki dobitak su složno isticali: druženje, druženje... "Vreme" je anketu naslovlilo sa "Besplatno nasmevano lice Srbije". U tome što je pokazala nasmevano lice Srbije možda je i najveći značaj ovog sportsko-društvenog događaja, po broju sportista, kažu, najmasovnijem posle olimpijade, čija priprema ovde nije prošla bez teškoća, sumnji i kontroverzi. Zašto taj događaj ubrajamo u set događaja po kojima ćemo se sećati 2009. godine? Zbog toga što ne može biti nevažno to da je mlad svet počeo da dolazi na ovo ukleto, prokaženo mesto.

Gorki šampanjac predsednika Srbije

MUP SRBIJE PODNEO je prekršajne prijave protiv, kako se navodi u saopštenju, fizičkih lica Borisa Tadića, Snežane Marković-Samardžić i Aleksandra Antića iz Beograda zbog kršenja Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. Naime, na Marakani u loži, nazdravili su uz šampanjac posle utakmici sa

PREDSEDNIK TADIĆ ULAZI U PREKRŠAJNI SUD

reprezentacijom Rumunije, na kojoj je palo pet golova koji su odveli našu reprezentaciju na Mundijal u Južnoj Africi. Prema zakonu, unošenje alkohola u sportski objekat i njegovo konzumiranje za vreme priredbi na stadionu ili u njegovoj neposrednoj blizini sankcioniše se kaznom zatvora od 60 dana ili novčanom kaznom od 30.000 do 50.000 dinara.

Predsednik Boris Tadić je izjavio da nije pio tog dana, već se kucnuo čašom da bi nazdravio velikoj sportskoj pobedi, ali da će se, ako se zaključi da je zakon prekršen, on povinovati. Taj primer pratili su i drugi. Tadić, ministarka Samardžić-Marković i Antić nisu se pozvali na imunitet, a nisu angažovali ni branioce.

Predsednik Gradskog suda za prekršaje Zoran Pašalić je 8. decembra sa po 40.000 dinara kaznio predsednika Srbije Borisa Tadića, ministarku sporta Snežanu Samardžić-Marković i predsednika Skupštine Beograda Aleksandra Antića.

Pašalić je inače na spisku sudija predloženih za reizbor. Ako je ta kazna i marketinški trik – ona šalje poželjnu poruku: da položaj obavezuje.

MILAN MILOŠEVIĆ

Preživeli propast sveta

Nije lako pronaći pet važnih ekonomskih događaja u Srbiji 2009. jer je reč o teškoj godini koja je protekla u znaku grčevite „ekonomske defanzive“. To jest, reč je o godini u kojoj je Srbija sa dosta muka pokušavala da nađe put iz duboke recesije u koju je dopala zajedno sa Evropom i većim delom celoga sveta, još krajem 2008. godine. Ipak, preživelo se i 2009. I to čak nešto lakše nego što smo strahovali.

Plate i penzije su bile zamrznute (dok devizni kurs nije) pa je kupovna snaga znatno oslabila, mesečno je bez posla ostajalo oko 5000 radnika, bruto društveni proizvod će u odnosu na 2008. godinu biti niži za manje od 3 odsto (strahovalo se da ćemo proći mnogo gore), industrijska proizvodnja je opala za više od 10 odsto, građevinska aktivnost je oslabila za oko 25 odsto, promet u trgovinama je manji za oko 10 odsto, izvoz je smanjen za oko 25 odsto, a uvoz za preko 30 odsto. Precizni podaci za 2009. godinu, naravno, još nisu poznati, ali oni neće mnogo popraviti sliku. Uprkos svemu što smo dosad naveli, evo pet događaja koje kandidujemo za kratku listu od pet najvažnijih ekonomskih događaja 2009. godine.

1. PROLEĆNA RECESIJA I VLADINE MERE

Proleće 2009. godine proteklo je u znaku veoma zabrinjavajuće priredne recesije (u februaru je zabeležen godišnji slom industrijske proizvodnje od 21,9 odsto), koju je pratio snažan pad državnih fiskalnih prihoda. Negde u aprilu, činilo se da se kriza ne može zaustaviti i da će se raspasti čitav sistem javnog finansiranja, paralelno sa fantastičnim širenjem lanaca nelikvidnosti, koji su počinjali od državne kase i vodećih trgovačkih lanaca, a završavali i u najmanjim porodičnim firmama.

Tada se procenjivalo da će se trend pada BDP-a čak produbiti sa minus 4,7 odsto u prvom polugođu, na godišnje srozavanje između 5 i 6 odsto (naspram porasta BDP od 5,4 odsto u 2008. godini). Istovremeno, kalkuliralo se da će u 2009. godini deficit državnog budžeta dostići i 130-140 milijardi dinara, to jest da će on, možda, biti i dvostruko veći od onog koji je bio dogovoren u *stend by* aranžmanu sa MMF-om (70 milijardi) koji je bio uglavljen u jesen 2008. godine. Na kraju će državni budžetski deficit 2009. ovih dana, biti procenjen na oko 104 milijarde dinara.

Vlada Srbije je tešku depresiju pokušala da zaustavi upumpavanjem oko 1,4 milijarde evra raznovrsnih novčanih transfera industriji, trgovini i stanogradnji. Praktično većinu tog novca morala je i sama da pozajmi, pretežno na domaćem finansijskom tržištu, to jest od „domaćih banaka“ sa stranim firmama pokraj vrata. Može se reći da su Vladine akcije pomogle, mada su se onima koji su bili ugroženi, naravno, stalno činile nedovoljnim.

2. RUSI U DOMAĆOJ ENERGETICI

Ekonomska situacija bi u proleće protekle 2009. godine izgledala

PROIZVODNJA PUNTA: Boris Tadić u "Zastavi"

još gorom da tih dana nije stigla uplata Gaspromnjefta za kupovinu 51 odsto kapitala NIS-a u visini od 400 miliona evra.

Čim su uplatili cenu, Rusi su se 1. marta instalirali u komandnom aparatu Naftne industrije Srbije, smenili stari menadžment i krenuli u potragu za profitom naše najveće kompanije i uterivanje naplate nenaplaćenih a dospelih potraživanja koja su rastegljivo procenjivana na sumu između 22 i 30 milijardi dinara. Veoma brzo su izdali i saopštenje da su finansijske prilike u NIS-u „komplikovane“, a prvo je pukla afera oko završnog računa firme za 2008. godinu. Naime, dok je prethodno rukovodstvo tvrdilo da je NIS u toj godini ostvario profit iz koga je bilo moguće „poravnati“ dugove drugih javnih preduzeća prema NIS-u, bilansi koje su overavali revizori govorili su suprotno – da je NIS prethodne godine poslovao sa gubicima u visini od 8 milijardi dinara.

Ta afera pokrivena je i okončana ubrzanim povećanjem cene goriva na benzinskim pumpama i povećanjem „priznate“ cene pregrade u NIS-ovim rafinerijama sa oko 30 na oko 50 dolara za tonu. Mnogi stručnjaci, koji ne ulaze u sva finansijska i politička pitanja ovog preuzimanja, smatraju da je ekipa mladog ruskog menadžera Kirila Kravčenka dobro razumela da NIS najbrže može ozdraviti ako se vrati ekonomskim rezonima i ako njegova imovina postane kompanijska, a ne da ostane državna Alajbegova slama.

Gasni deo energetskog aranžmana Srbije i Rusije još je u fazi starih koraka i velikih papirnatih ambicija. Istina, skladište gasa u Banatskom Dvoru, zahvaljujući naporima Srbije, praktično je osposobljeno za premošćavanje kriznih razdoblja (radovi treba da se okončaju ovih dana). Posle mnogo natezanja, polovinom novembra, potpisan je u Bernu i ugovor o osnivanju zajedničkog preduzeća Gasproma i Srbijagasa pod nazivom „Južni tok Srbija“ (u kome je

TANJUG

naša strana manjinski vlasnik sa 49 odsto udela) i orijentaciono je određena trasa budućeg gasovoda kroz Srbiju duga 470 kilometara, za koju bi, kako se procenjuje, zajednički trebalo obezbediti oko 700 miliona evra, dok je kapacitet ovog projekta još neizvestan (procenjuje se da bi se isplatio sa godišnjim protokom između 36 do 41 milijarde kubika prirodnog gasa).

3. DOBRA ŽETVA I REVIZIJA SPORAZUMA

Kao i u svakoj od ranijih kriza, blagotvoran uticaj stabilizaciji prilika dala je poljoprivreda, koja je 2009. godine imala i dosta sreće sa vremenskim uslovima. Prema zvaničnim podacima koje smo dobili posredstvom stručnjaka novosadske ŽitoVojvodine, 2009. godine je u Srbiji požnjeveno oko 1,2 miliona tona pšenice (3,9 tona po hektaru), oko 4 miliona tona kukuruza (5,9 tona po hektaru), 2,7 miliona tona šećerne repe (45,6 tona po hektaru), 350.000 tona sunco-kreta (2,4 tone po hektaru) i 320.000 tona soje (2,4 tona po hektaru).

Proizvodnja je, naravno, mnogo veća, naročito kod pšenice i kukuruza (i naročito u centralnoj Srbiji), ali se ne zna koliko – jer je roba sklonjena u sive tržišne tokove. Ipak, moglo bi se proceniti da je poljoprivredna proizvodnja u odnosu na 2008. godinu povećana za oko 4-5 odsto. To ne znači da su seljaci prošli dobro, ali država jeste. U najmanju ruku, bilo je robe koja se mogla prodati na svetskom tržištu – uprkos krizi.

Ekonomska tema godine, moglo bi se reći, bili su septembarски pregovori sa misijom MMF-a u Beogradu o reviziji stend-baj aranžmana koji je zaključen krajem 2008. godine, po kome je Srbiji omogućeno da u dve godine povuče oko 2,9 milijardi evra kreditne podrške (dosad je povučeno nešto oko 1,12 milijardi evra).

Problem je bio u tome što Vlada Srbije zapravo nije uspela da

ostvari smanjenje tereta javne potrošnje koje je bila obećala (uprkos zamrzavanju penzija i izvesnom oporezivanju viših plata zaposlenih u državnom aparatu) i što je istovremeno došlo do većeg pada privredne konjunktura od onog koji je bio projektovan, pa se otvorilo pitanje realnosti rebalansa budžeta za 2009. godinu i pitanje kako planirati budžet i ekonomsku politiku za 2010. godinu i da li će MMF prihvatiti da se ide na budžetski deficit od 4 odsto. Posle dosta natezanja oko dileme da li se dosledno držati politike kontinuiranog stezanja javne potrošnje, za koju se načelno opredelio Cvetkovićev kabinet, ili uravnotežavati budžetsku potrošnju i potezima na prihodnoj strani državne kase (povećavati PDV i druge poreze, na primer), na kraju je bio uglavljen dogovor povoljan za Srbiju. Ukratko, dogovoreno je da Srbija do 2015. smanjuje tekuću javnu potrošnju (udeo penzija u BDP-u da se smanji sa 13 na 10 odsto, a udeo za plate da se smanji sa 10 na 8 odsto), a da deficit budžeta 2010. ne pređe 4 odsto, te da se nastavi sa drugim reformama.

Pre neki dan je bord MMF-a odobrio upotrebu druge rate stend-baj aranžmana a premijer Mirko Cvetković je tim povodom rekao da je to pozitivan signal domaćim i stranim investitorima.

4. ODMRZAVANJE PRELAZNOG SPORAZUMA SA EU

Mada smo se potajno nadali da će evropski ministri, u naletu velikodušnosti prema Srbiji, krajem 2009, možda čak aktivirati kompletan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, koji je parafiran u proleće 2008. godine, možemo biti zadovoljni što smo pre dve sedmice dobili „odmrzavanje“ ključnog dela tog sporazuma, koji je nazvan Prelazni trgovinski sporazum – što nam je omogućilo da ovih dana i apliciramo za status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji. Kao što je poznato, EU je još 2000. godine jednostrano otvorila svoje tržište za bescarinski uvoz iz Srbije, a Srbija je od početka ove godine sa svoje strane, bez SSP-a, učinila to isto. Pošto je, prema određenim proračunima, benefit od bescarinskog pristupa Srbije tržištu EU-a između 2000. i 2008. godine bio 1,6 milijardi evra, vredelo je skinuti i našu zaštitu (pre svega) poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, da domaći proizvođači na vreme počnu da treniraju konkurenciju.

5. ANEKS SA FIJATOM

U trenutku kada ovaj tekst kreće u štampu, još nije stigla vest da je italijanski Fijat uplatio svoj udeo u zajedničkom preduzeću Fijat automobili Srbija u Kragujevcu i na taj način „zapečatio“ aneks ugovora Srbije i ove čuvene automobilske firme, utanačen pre desetak dana u Torinu, preko koga je zapravo aktiviran ugovor dve strane zaključen 29. septembra 2008. godine u Beogradu.

Po tom starom ugovoru, Fijatu je u zajedničkom preduzeću rezervisan vlasnički udeo od 67 odsto, ali on nije u ugovorenom roku ispunio svoju obavezu prema osnivačkom kapitalu, pozivajući se na strašnu krizu na svetskom tržištu automobila. Sada je odluka pala da se doista krene sa izgradnjom postrojenja u Kragujevcu iz kojih bi već 2011. godine trebalo da izađe oko 200.000 vozila. Fijat će zbog toga u osnivački kapital uplatiti 100 miliona evra „za Novu godinu“ (očekuje se da će se to dogoditi 29. decembra), a Srbija 50 miliona – dok će se tokom iduće godine sa italijanske strane dodati još 100 miliona, a ceo posao će zahtevati (kreditna) ulaganja od oko 800 miliona evra. Ako se to ostvari, moći ćemo reći da je napokon počela stvarna reindustrijalizacija Srbije.

×

POSLEDNJE TITOVO SK

ZGRADA KAO MASKA: Ulaz u objekat

LONIŠTE

U OGLEDALU JOVANKINOG STOLA: Goranka Matić

Na desnoj obali Neretve, usred grada Konjica, nalazi se fabrika namenske industrije "Igman". U fabričkom krugu podignute su tri kamuflažne zgrade, nalik na vikendice, iz kojih se ulazi u objekat izgrađen u unutrašnjosti brda, u podnožju planine Zlatar. Reč je o objektu koji se nekada zvao ARC (Armijaska rezervna komanda). Namena ARC-a, ili objekta D0, kako je glasilu njegovo tajno ime, bila je da prihvati, smesti i zaštiti Štab vrhovne komande JNA, uži sastav Predsedništva i Vlade SFRJ, te da im obezbedi optimalne uslove za rad, rukovođenje i komandovanje Jugoslavijom u kriznim situacijama i u slučaju eventualnog nuklearnog napada.

Odlukom vrha Jugoslovenske narodne armije, izgradnja objekta počela je u martu 1953. Radovi su trajali 26 godina u najstrožoj tajnosti, pa građani Konjica nijednog trenutka nisu naslutili šta se događa u njihovoj neposrednoj blizini. Odobrenje za ulazak imala su samo četiri generala JNA. Godine 1979. objekat je zvanično predat na upotrebu Prvoj posadi JNA.

Na izgradnju je potrošeno četiri milijarde i šesto miliona američkih dolara, pa je u ono vreme objekat predstavljao treću najveću investiciju JNA u vojne svrhe. Pored glavnog objekta, na okolnim brdima Zlatar, Kiser i Borašnica podignute su i pomoćne zgrade, koje su uništene u ratovima devedesetih godina.

"ARC" se sastoji od tri dela. Prvi deo čine tri vikendice koje služe za kamuflažu tri postojeća ulaza u objekat, a drugi tuneli koji povezuju vikendice i zaštićeni deo objekta, koji imaju funkciju da amortizuju nuklearni udar. Treći, glavni deo, napravljen u obliku potkovice, nalazi se u unutrašnjosti brda, na dubini od 280 metara, i može da primi 350 ljudi i da izdrži nuklearni udar snage do 25 kilotona. Stalna temperatura vazduha kreće se između 21 i 23 stepena Celzijusa, a vlažnost vazduha 50 do 60 promila.

Glavni deo sastoji se od 12 međusobno povezanih blokova. Zanimljivo je da su svi telekomunikacioni sistemi, agregati, sistem za napajanje naftom, filteri za prečišćavanje vazduha i drugi sistemi i danas ispravni i besprekorno čisti. Sva postrojenja i instrumenti koji se nalaze u objektu su marke "Simens", "Rade Končar" i "Iskra". Sve što se nalazi unutar objekta prekriveno je debelom najlonskom folijom. U 12 postojećih blokova raspoređene su cisterne za pitku i tehničku vodu, automatska centrala sa 350 brojeva, štabne i konferencijske sale i sobe za odmor. Poseban deo čini predsednički blok, odnosno blok 8. Sobe namenjene najvišem vojnom vrhu iste su veličine i isto su opremljene. Nalaze se 200 metara ispod zemlje. Desno od njih nalaze se sobe namenjene Titu i najvišem državnom vrhu, a tu su i radne prostorije od kojih svaka ima i

čekaonicu. Titov kabinet povezan je sa njegovom spavaćom sobom hodnikom koji je takođe u obliku potkovice. Iz Titove sobe može se direktno ući u sobu njegove supruge Jovanke, koja je opremljena toaletnim ogledalom, stolom i stolicama. Iz Jovankinih odaja postoji direktan ulaz u kabinet i spavaću sobu premijera (u to vreme, premijer je bio Džemal Bijedić). Iza predsedničkog bloka nalaze se prostorije za čuvanje ratnih planova. Njihova vrata su zapečaćena, a otvaranje je predviđeno samo u slučaju ratnog stanja.

U objektu su postojale i bolnica, zubna ambulanta i kuhinja, ali su njihovi kapaciteti iskorišćeni u vreme ratova devedesetih. Na početku rata, 1992. godine, srpske paravojne snage planirale su miniranje objekta i postavile mine, ali je sklonište spaseno zahvaljujući oficirima JNA koji su bili zaposleni u njemu. Iste godine, sedam aviona bivše JNA bombardovalo je objekat, ali - bezuspešno.

"ARC" je danas u vlasništvu Ministarstva odbrane Federacije BiH, iako nije u upotrebi. Godine 2011. u njemu će biti održan Likovni bijenale savremene umetnosti, uz podršku Saveta Evrope, koji je taj događaj proglasio za kulturni događaj Evrope u 2011. Selektori bijenala posetili su polovinom decembra ovu lokaciju, što je bio povod za boravak naše fotografkinje Goranke Matić u Konjicu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

ISPOD ZEMLJE: Hodnici i spavaonice

KONZERVIRANO I SAČUVANO: Plan objekta

KOMANDNO MESTO

POSTROJENJA ZA VAZDUH, VODU, STRUJU...

MARŠALOV KABINET

TITOVA I JOVANKINA SPAVAĆA SOBA

PREDSEDNIČKO KUPATILO

SALA ZA KONFERENCIJE

SPAVAĆA SOBA PREDSEDNIKA SIV-a

TELEPRINTERI I PEČATI

TELEVIZIJA I LJUDI

Za "Vreme" o emisiji koja je tresla Jugoslaviju u predvečerje rata govore Mirjana Bobić-Mojsilović, Suada Kapić, Aleksandar Tijanić i Dragan Babić

Na pozorišnoj sceni su Stjepan Mesić, Radovan Karadžić i Stipe Šuvar. Pored Mesića sedi Aleksandar Tijanić, do Karadžića je Dragan Babić, pored Šuvara Mirjana Bobić-Mojsilović. Atmosfera je opuštena, svi se često smeju, jedino Stipe Šuvar deluje pomalo zabrinuto. Smehom i aplauzima razgovor prekida i publika koja je pozorišnu salu ispunila do poslednjeg mesta, mnogi stoje. Karadžić priča o Jugoslaviji, Mesić o miru. "Neće biti nikakvog rata,

to su vam sve priče za malu decu", govori Stipe Mesić uz osmeh Aleksandru Tijaniću.

Ovaj nadrealni prizor, koji se može videti i na Jutjubu i od koga danas zastaje knedla u grlu, odigrava se u Akademiji scenskih umetnosti "Obala" u Sarajevu. Februar je 1991. godine, u toku je snimanje jedne od epizoda emisije pod nazivom "Umijeće življenja".

KAKO JE POČELO: Onima koji su u to doba bili previše mladi da bi ih politika zanima-

la ime ove emisije ne znači ništa. Kod onih drugih, koji su tada shvatali da im politika bukvalno određuje sudbinu, "Umijeće življenja" budi sećanja na poslednje trenutke naizgled normalnog života, posle koga su došle godine užasa. I pored mora političkih tok-šoua koji su sve televizijske stanice u zemljama bivše Jugoslavije preplavili u godinama posle te 1991, "Umijeće življenja" je u pamćenju mnogih zadržalo kulturni status.

Ideja za emisiju rodila se posle promoci-

NA VULKANU

“UMIJEĆE ŽIVLJENJA”: Publika, voditelji (Mirjana Bobić-Mojsilović, Aleksandar Tijanić, Dragan Babić) i gosti (Stjepan Mesić, Radovan Karadžić...) i prve barikade u Sarajevu (gore desno)

MILOŠ CVETKOVIC

je knjige Aleksandra Tijanića *Šta će biti sa nama*, krajem 1990. godine u Sarajevu. Po rečima učesnika promocije, iako je tema bila “smrtno ozbiljna”, atmosfera u prepunoj dvorani je bila izvanredna, “kao pred rat”. “Probali smo da ozbiljnu raspravu okrenemo na naš način, sa dosta otvorenosti, iz publike je provaljivao smeh, povremeno grčevit, histeričan, dobro raspoloženje i nada da možda ipak sve neće biti tako kao što sam kroz tu knjigu prikazivao. I to

pitanje ‘šta će biti s nama’ je lebdelo, ali su ljudi bežali od toga”, priseća se Aleksandar Tijanić. Promociji su, između ostalih, prisustvovali i Dragan Babić i rediteljka Suada Kapić, koja je posle promocije predložila da bi se mogao napraviti sjajan televizijski tok-šou, u kome bi Babić vodio razgovor sa jednim, a Tijanić sa drugim sagovornikom. “Onda smo kroz priču konstatovali da smo obojica suviše ‘nabrušeni’, on na jedan način, ja na drugi, i da nam fali treće lice, žen-

sko. Neko je pomenuo Mirjanu, i tako smo složili taj triling”, kaže za “Vreme” Tijanić.

Dragan Babić smatra da kod tvoraca emisije nisu postojale nikakve ‘istorijske namere’. “Nikome nije palo na pamet da pretresemo jugoslovensku politiku i vidimo hoće li biti rata i ko će koga ovde da kolje, nego smo rekli, hajde malo i da se zezamo, da malo uznemirimo ljude koji vladaju Jugoslavijom, da oni pričaju o umešnosti življenja tako što ćemo ih pita- >>

ti kakav je njihov lični moral, da nam ne govore političke i istorijske floskule, već da pričamo kako žive kao ljudi, jedinke, građani", priseća se Babić. "Ali u ovoj zemlji posle deset minuta mora sve da se okrene na politiku. Kad je došao kraj, i kad se ta stvar žestoko zapalila, postalo je jasno da tu ni o kakvom privatnom životu govora ne može biti, nego da je to zaista bila jedna politička serija par ekselans."

Zanimljiv podtekst ima sam naslov emisije. "Ja sam dao naslov 'Umeće življenja', posle malog dogovaranja sa ostalima. Imao sam na umu 'Umešnost življenja' Čezarea Pavezea, koji je toliko umešno živeo svoj život da je na kraju izvršio samoubistvo", kaže Dragan Babić. "Mnogo kasnije mi je palo na pamet da je ono što smo mi sa priličnim veseljem, dosta živijalno, vrlo razigrano radili s tim ljudima koji su dolazili u emisiju, to 'umeće življenja', bilo kažnjeno onim što se desilo na kraju."

Suada Kapić, reditelj i producent emisije, navodi da je povučeno nekoliko veoma modernih, neočekivanih poteza za to vreme. "Osnovali smo prvu privatnu, nezavisnu medijsku kompaniju, FAMA International. Uveli smo nezavisno novinarstvo, novinari su mogli sami da biraju teme i goste. Potpuna novost je bio način finansiranja: sponzori u marketinškom bloku su bili privatni preduzetnici koji su promovisali svoje privatne kompanije, a reklame smo sami snimali. Na taj način smo mogli obezbediti odgovorno, necenzurisano, nezavisno novinarstvo", govori o počecima emisije Suada Kapić. "Gledaoce smo na veoma nježan način uvlačili u teške teme. Pokazali smo da politika i političari mogu da se gledaju relaksirano, kroz zabavu, a ne kroz smrtnu ozbiljnost kakva je vladala u komunizmu, istovremeno ukazujući na dramatične promjene u društvu."

FAMA je proizvodila emisiju, plaćala troškove opreme, ekipe, studija, honorara. Iako mnogi i

danas misle da je emisiju radio JUTEL, koji je u to vreme imao sedište u Sarajevu, emitovanje i reemitovanje je bilo u nadležnosti uprave RTV-a Sarajevo, koji je iznajmljivao opremu i ustupao termin od 60 minuta.

Emitovane su po dve epizode mesečno, a prva je bila početkom januara 1991. Dragan Babić kaže da se medijska tehnologija u kojoj troje potpuno različitih ljudi podele sat na po dvadeset minuta i upravljaju gotovo u potpunosti svojim vremenom, pokazala kao vrlo uspešna. "Nas troje smo toliko različiti da se dobijala jednosatna emisija u kojoj su postojala tri izbora, tri karaktera, skoro tri stava."

>> "SMATRAM TU EMISIJU SVETLOM TAČKOM JUGOSLOVENSKE TELEVIZIJE I POLITIČKIH TOK-ŠOVA U KOJIMA SU NASTUPALI LJUDI KOJI MISLE POTPUNO RAZLIČITO, A NIKADA NIJE IZREČENA NIJEDNA RUŽNA REČ"

– MIRJANA BOBIĆ MOJSILOVIĆ

Zvanično je emisiju trebalo da preuzima područje cele Jugoslavije, ali po rečima urednika serije ispred RTV-a Sarajevo Straje Krsmanovića, već tada su uprave televizijskih stanica mogle da isključe ili uključe program koji žele. U praksi, to je značilo da emisiju nisu emitovali veliki televizijski centri, poput RT-a Beograd i RT-a Zagreb. U Srbiji je emisija reemitovana na Studiju B, u kasnom večernjem terminu.

"Umijeće življenja" je snimano u pozorišnoj sali "Obale", koja je svaki put bila prepuna. Ulaznice, koje su ljudi smatrali privilegijom, nisu prodavane već deljene. "Ja to nikada u životu nisam video, to je bila jav-

na tribina. U tom malom, slatkom pozorištu bilo je toliko sveta koji se tiskao, bilo je tu i jednostavne ljudske znatiželje da te ljude vide, da učestvuju u tome. Kada se setim koga smo sve dovodili... To je bio još jedan veliki razlog zašto je to bilo toliko zapaljivo. Mislim da ne preterujem ako kažem da je Sarajevo bilo toga gladno, mi jesmo došli iz Beograda, ali to je još uvek bila jugoslovenska emisija. Ja nemam bolje objašnjenje nego da je jugoslovenstvo umrlo u Sarajevu", priča Dragan Babić.

GOSTI I REAKCIJE: Zanimljivo je da se niko od autora ne seća tačno koliko je epizoda emisije emitovano. Sećanja se kreću od šest epizoda (Suada Kapić) do dvanaest (Mirjana Bobić-Mojsilović), ali je konačan broj ipak sedam epizoda. Gosti u emisijama su bili gotovo svi najvažniji akteri tadašnje političke scene u Jugoslaviji, poput Alije Izetbegovića, Stipe Mesića, Radovana Karadžića, Momira Bulatovića, Vasilu Tupurkovskog, Jovana Raškovića, Stipe Šuvara, 'zvezde u usponu' kao Vuk Drašković, Ljupčo Georgijevski, ali i političari stare garde poput Milovana Đilasa, generali Vladimir Velebit, Stevan Mirković, Jovo Kapičić...

Svako od troje novinara imao je potpunu slobodu u biranju i predlaganju svog gosta, ali po

njihovom sećanju nije se desio nijedan slučaj sukoba oko izbora. Oni ističu da su do gostiju lako dolazili, da je gotovo svakome bilo jako stalo da se pojave u toj emisiji, "što je bilo zadivljujuće u to doba". Oni koji su odbili da dođu, poput Janeza Janše, bili su veoma retki.

Reakcije su bile sjajne, emisija je brzo stekla brojne poklonike. Iako je seriju moglo da vidi relativno malo gledalaca, transkripte su prenosile mnoge novine širom zemlje. "Nismo mogli u Sarajevu da platimo kafu, ručak ili večeru. Sedeo sam sa urednikom 'Oslobođenja' Kemom Kurspahićem u kafani, i za nepunih pet minuta stiglo je i njemu i meni po 13 viskija jer su ih za nas naručili svi za okolnim stolovima, a konobar je morao da ih donese inače bi imao problem", priča Aleksandar Tijanić. "Ipak je postojao ne tako mali sloj ljudi koji su bili protiv rata. Ja sada ne govorim o jugoslovenstvu i Jugoslaviji, nego protiv načina na koji se zemlja raspala. Mnogo je truda uloženo u organizovanje rata, sa svih strana."

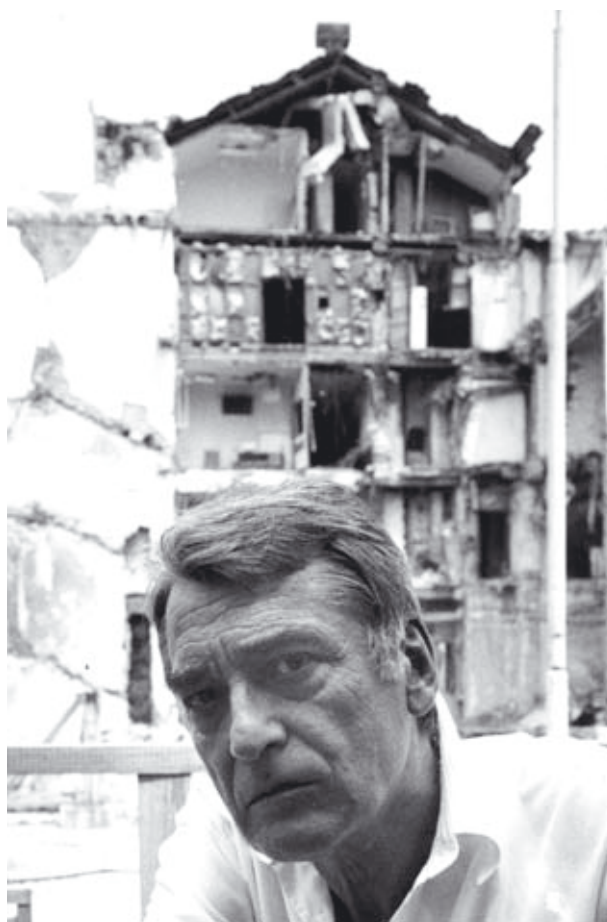
Tijanić smatra da je ova emisija bila neka vrsta preteče ili obrasca za nešto što kasnije nije nikada ponovljeno. "Nije bilo moguće ponoviti tu predratnu atmosferu, ogromnu upitanost, i jezik kojim smo mi govorili. Svi glavni republički mediji bili su za raspad Jugoslavije. JUTEL je bio za očuvanje postojeće Jugoslavije. Uspeh naše emisije je počivao na platformi – sa Jugoslavijom ili bez Jugoslavije, svejedno nam je, ali ne sme da bude rata. Bili smo kao Radio Luksemburg na razglasu u kasarni."

Kada govori o gostima koji su na njega ostavili najjači utisak, uz napomenu da je prošlo mnogo godina i da odavno nije o tome razmišljao, Dragan Babić pominje Milovana Đilasa, Vladimira Velebita, ali kaže da je prvi koji mu pada na pamet Momir Bulatović. "On spada u one izvanredno vešte i glagoljive crnogorske političare koji imaju takav verbalni faktor koji nisu imali ni Makijaveli, ni Rišelje, ni Gebels. Način da jednu stvar obmotaju svojom veštinom, sintaksom, a da ne kažu skoro ništa. To je vrlo ljubazno i glatko pripovedanje, ali iz njega ne možete ništa da pročitate. Ono je zaštićeno."

Aleksandar Tijanić kaže da mu je nekoliko razgovora ostalo u dobroj uspomeni. "Rašković je bio fantastičan, kao i Đilas, general Mirković je bio odličan, Karadžić takođe, Mitević je bio briljantan, bio je gost

Iza zaves

Dragan Babić se seća da je bilo i neobičnih, uzbudljivih stvari za dokumentarnu istoriju pozadine događaja koji su okruživali ovu emisiju. "Neke od tih zanimljivih stvari, kao što biva često, zagase se u nekoj maloj neugodnosti. U jednom trenutku sam pitao Vladimira Velebita, čoveka koji je zaista mnogo znao, da li se Andrija Hebrang ubio na onaj neshvatljiv način, obesivši se kaišem za radiator, ili su ga ubili. Pored njega je sedeo Jovo Kapičić, koga je doveo Saša. Kada je Velebit mirno rekao da su ga ubili, puštene su reklame. Mi se na to pitanje nismo vratili, ali u toj pauzi je počeo razgovor između Velebita i Jove Kapičića koji je žestoko branio onu konstrukciju kako se Hebrang obesio, na šta je Velebit opet hladnokrvno odgovorio da je to koješta, da su njega ubili."

GORANKA MATIĆ

posle 9. marta. Dok je pričao kako nije bilo represije prema novinarima, rekao sam mu da to nije istina, da je baš nama zabranio da radimo. "To je tačno, još samo da ste bili džentlmen i da to sada niste rekli", mirno je odgovorio. Nije bilo neprijatnog razgovora ili sagovornika, u to doba je i Alija Izetbegović delovao, bar u javnosti, vrlo pomirljivo. Mislim da je bio svestan šta će se dogoditi u Bosni ako dođe do sukoba."

Na Mirjanu Bobić-Mojsilović je veoma dobar utisak ostavio Stjepan Mesić. "Ja se i dan-danas, šta god on govori, sviđalo mi se ili ne, sećam da je bio šmeker i gospodin čovek, bez obzira šta je hteo, mislio, šta je posle morao. Bio je duhovit, imao je nekog šarma, to moram reći. Najzanimljiviji su oni gosti koji imaju najviše integriteta, sviđalo se vama šta oni govore ili ne."

SLUČAJ ŠEŠELJ: Početkom maja 1991. situacija u bivšoj Jugoslaviji počela je da se otima kontroli. U prvom oružanom sukobu sa velikim brojem žrtava, u Borovom Selu je 2. maja poginulo 12 hrvatskih policajaca i tri pripadnika srpskih snaga. Početak maja označio je i kraj "Umijeća življenja". Kao goste u emisiji koja je trebalo da se

emituje 6. maja 1991. Dragan Babić je pozvao Marka Oršolića, Aleksandar Tijanić Sulejmana Ugljanina, a Mirjana Bobić-Mojsilović Vojislava Šešelja. "Imali smo običaj da svaku novu emisiju najavljujemo u udarnim terminima najavljujući slijedeće goste onako kako su nam dali svoj pristanak. Za emisiju koja nikada nije bila snimljena, Mirjana Bobić je izabrala Vojislava Šešelja za svog gosta. Njegovo ime se našlo na najavi emisije i to nije izazvalo uzne-mirenje sve do dramatičnog događaja u Borovom Selu, kada se Šešelj sam objavio kao jedan od onih koji su učestvovali u zločinu", kaže Suada Kapić. "Najava sa njegovim imenom se već vrtila na ekranima. Zaključili smo da je bolje da se pojavi u emisiji i da bude ispitan za ono što je uradio pred milionima gledalaca. Na dan snimanja, takva odluka je izazvala masovne proteste u cijeloj BiH. RTV Sarajevo je doneo odluku da emisiju otkáže. To je ujedno bio kraj serije, ali mi smo nastavili produkciju druge TV serije, 30 epizoda intervjua sa intelektualcima u bivšoj Jugoslaviji koji su u jednosatnoj emisiji objašnjavali i upozoravali na ono što se sprema."

Mi ne prodajemo osiguranje. Mi kupujemo vaš rizik.

Osiguranje nove generacije.

Kada stvari krenu nepredviđenim tokom, nemate razloga za brigu. UNIQA osiguranje je pouzdani oslonac vašeg biznisa, šta god se dogodilo. Naš biznis paket osiguranja, prilagođen svim specifičnostima vašeg posla, daje kompletna rešenja za potpunu sigurnost poslovanja, osiguranje imovine, zaposlenih i opreme.

www.uniqua.rs • Kontakt centar 011 20 24 100

Mirjana Bobić-Mojsilović kaže da je bila oduševljena atmosferom i prijemom u Sarajevu sve do tog 6. maja. “Za četiri meseca koliko smo tamo radili, sve je izgledalo kao bajka. Svi su bili oduševljeni, ili bar taj svet sa kojim smo se mi družili, a govorim i o ljudima na ulici. Kada sam pitala da li može Šešelji, odgovoreno je da može. Da su hteli da spreče, mogli su da kažu ‘nemojte zvati Šešelja, nije zgodan trenutak’. Oni su nas apsolutno iskoristili, kada kažem ‘nas’ mislim prvenstveno na sebe. Mislim da su hteli da naprave te demonstracije, da je to bio uvod, tog istog dana su davili vojnika u Splitu.”

Mirjana Bobić se seća da je dolazak u Sarajevo bio normalan i 6. maja. “Bila sam spremna i da mi kažu da nema emisije, ako nema-nema. U podne je bila konferencija za štampu, a na toj konferenciji smo doživeli da su novinari krenuli da nas vređaju. Bila sam u šoku već tada, ne znajući šta nas tek čeka.”

“Kada je objavljeno da dolazi Šešelji, počele su pripreme po celoj Bosni, radnici, rudari prikupljani su kamionima i autobusima, bilo je oko 40.000 ljudi”, priča Aleksandar Tijanić. “To je bio organizovan odgovor muslimanskog dela vlasti u Sarajevu. A mi ništa to ne znamo, sedimo u sobi, pričamo sa prijateljima, ručamo. Mirjana i ja smo izašli da šetamo pre emisije i pričamo o konceptu. Miting je završen, vidimo da po gra-

>> “TA ATMOSFERA MI JE OSTALA U SEĆANJU, ATMOSFERA PRED RAT, KAO U BEČU, BERLINU, O KOJOJ SMO RANIJE SAMO ČITALI. KAKO VREME ODMIČE, POSTAJEM SVESTAN DA JE ZAPRAVO TA ATMOSFERA NAPRAVILA TU EMISIJU I INTERESOVANJE ZA NJU, I DA JE TA EMISIJA AUTENTIČAN I POŠTEN DOKUMENT, SVEDOČANSTVO JEDNOG VREMENA KADA SU SE LJUDI NADALI DA IMA SPASA, A ZNALI DA NEMA IZLAZA”

– ALEKSANDAR TIJANIĆ

du kruže kamioni sa razglasima, ali mislimo da su to uobičajeni štrajkovi ili tako nešto. Naleteli smo na grupu od hiljadu ljudi koja je sa mitinga krenula organizovano kroz grad. Videli su nas, praktično bi nas odmah stigli tu, u ulici. Međutim, jedan oficir policije, musliman, utvrdio sam docnije, hodao je paralelno sa nama i samo nam je govorio: ‘Drži Mirjanu, nemoj da trči’, jer će i oni da potrče, a ovako se deru iza nas, ‘Nećemo Šešelja’, ‘Tijaniću četniče’, itd. Nisam znao ni gde da idemo, moram reći da me je na momente hvatala panika, prosto ne znaš šta da radiš. Lepo popodne, večer se spušta, imaš emisiju, i odjednom imaš iza sebe hiljadu ljudi sa transparentima, zastavama, nekim motkama...

Kada smo prišli ulici Obala, tamo je bio taksu, odmah pored mesta na pločniku gde su bile Principove stope. Taj oficir otvori vra-

ta taksija i kaže meni: ‘Ubaci Mirjanu.’ Ja je ubacim na zadnje sedišta, međutim tad su jurnuli, nekoliko stotina ljudi. Potpuno su razbili ceo auto, skakali su po krovu, po haubi... Oficir se tukao da bih ja uspeo da se uvučem unutra jer su me uhvatili za ruke i vukli napolje. Oficir udara, ja udaram, uspem da zatvorim vrata, i taksista je krenuo.

Taksista zovne u pomoć i dođu četiri taksija, voze nas kao uz pratnju, bez stajanja na crveno svetlo. Tu je bilo komično što se jedan mladić, koji je već sedeo pored taksiste, okrene ka meni i kaže: ‘Dobar dan, i ja se zovem Aleksandar.’ Ja mu kažem: ‘Čoveče, beži iz taksija, nemoj i ti da nastradaš ni kriv ni dužan.’

Mirjana je sagnula glavu, ja držim ruke odozgo i štitim je od stakla koje je popadalo, ona me vuče za rukav i moli me da se sagnem. Rešio sam da se ne savijem, >>

daleko od toga da sam u tim trenucima bio hrabar, nego sam bio pomiren s tim da ćemo nastradati, pa je samo bilo pitanje da se ne obrukam.

Tako smo došli do hotela. Šef policije Alija Delimustafić me zvao i rekao da nam je uveče organizovana pratnja do granice, do mosta kod Zvornika. Zvao me i Karadžić, pitao da li smo povređeni i da li hoćemo da nas prebaci njihovim vezama, rekao je da su Šešelja već prebacili u Srbiju. Odgovorio sam mu da ćemo sa policijskom pratnjom do granice, a onda me on pitao: 'Je li te prošlo jugoslovenstvo?' Ja kažem: 'Nije dobar momenat za političku raspravu, pričaćemo jednom o tome.' Katarzu straha doživeo sam kada smo prešli most. Nisam mogao da vozim, parkirao sam auto čim smo prešli granicu, bilo je pola jedan noću, lepo vreme, sve spava."

Mirjana Bobić kaže da je u trenutku kada je videla motku kako udara zadnje staklo i srču po sebi počela da se moli Bogu. "Ćerka mi već tada nije imala oca i imala je tri godine, daj da mi dete ne ostane bez oba roditelja. Onda sam videla tipa kako nogom udara staklo ispred mog lica i psuje nam majku srpsku. To je bio najstrašniji fašistički linč. Pošto je taksista imao radio-stanicu, preko nje smo slušali direktan prenos potere, 'četnici su skrenuli ovamo, na onom semaforu', priseća se ona. "Kroz lift za krompir izašla sam iz Holidej ina i to je za mene bilo tako potresno i bolno. Kada smo prešli na srpsku stranu, rekla sam Tijaniću da zaustavi auto, onda sam izašla napolje i bukvalno poljubila srpsku zemlju. I nikada više nisam otišla u Sarajevo."

Mirjana Bobić smatra da nije želela da bude svesna šta se zaista desilo ni posle samog događaja. "Napisala sam tekst u NIN-u u kome sam rekla da su linč izveli 'neki idioti'. Nisam htela da moje reči i taj događaj budu instrumenatalizovani ni sa čije strane, a pogotovo ne sa srpske. Poslednji koji su želeli rat i nešto loše bili smo nas troje. Pet dana kasnije, u nekim dnevnim novinama neki od novinara koji su bili u prvim redovima na našim emisijama, pili kafu sa nama, pisali su najmorbidnije tekstove, sa slikama poput Čele kule u kojoj su bile moja, Tijanićeva i glave srpskih intelektualaca," priča Bobić-Mojilović. "O tome 'Vreme' nije napisalo nijednu reč. Naprotiv, iz pera Petra Lukovića objavilo je jedan morbidan komentar posle čega mi je list 'Vreme' uputio izvinjenje. Petar Luković

je stigao da napiše da mi uopšte nismo bili linčovani, a i da jesmo, zaslužili smo linčovanje kada smo zvali Šešelja."

PUTEVI I SEĆANJA: Životi i sudbine gostiju "Umijeća življenja" išli su različitim tokovima. Neki su zauvek sišli sa scene, umrli su Stipe Šuvar, Alija Izetbegović, Dušan Mitević... Radovan Karadžić je u zatvoru Haškog tribunala, Stjepan Mesić se sprema da okonča drugi predsednički mandat. Neki, poput Bogića Bogićevića, gotovo su zaboravljeni. Živote i sudbine gledalaca koji su punili "Obalu" zauvek su odredile mračne godine opsade Sarajeva, koje su počele godinu dana pošto se emisija okončala.

FAMA danas

"Naša namjera je na početku bila da FAMA International postane CNN jugoistočne Evrope", kaže Suada Kapić. "Događaji su nas opredijelili na dokumentovanje, klasifikovanje i obradu perioda 1991-99, sa posebnim fokusom na opsadu Sarajeva. FAMA International je od tada radila niz projekata u različitim formatima. Dokumentovali smo tri perioda u raspadu Jugoslavije – pripreme za rat 1991-1992, rat 1991-1999, postratni period 1996-2007. Sada radimo na tome da FAMA edukacijski paket 'Opsada Sarajeva 1992-1996' stavimo na našu veb-stranicu www.famainternational.com."

Prisećajući se poslednjih meseci pre jugoslovenskog "velikog praska" i rada na emisiji, Dragan Babić kaže: "Za mene ovako naivnog izgledalo je da je to početak oslobođanja koje se sada zove parlamentarna demokratija, tržište, koje će medijima, nama, dati priliku da oslobođeni i o svom trošku počnemo nešto da govorimo. Da nas niko ne zlostavlja, da nas niko ne ucenjuje, da nas niko ne potcenjuje. Ja sam tog trenutka mislio da je došlo to vreme i da ćemo moći da se oslobodimo tih istorijskih, političkih i ostalih pritisaka, i da će nam se dati prilika da počnemo da stvaramo nezavisne medije. To mi je najsnažniji iznevereni utisak iz tog vremena."

Mirjana Bobić-Mojilović ima najlepše uspomene iz perioda "kada je sve izgledalo savršeno". "Smatram tu emisiju svetlom tačkom jugoslovenske televizije i političkih tok-šoua u kojima su nastupali ljudi koji misle potpuno različito, a nikada nije izrečena nijedna ružna reč. Nekako je još uvek postojalo neko vaspitanje i dignitet televizije. Ja i danas mislim da takva emisija nije

nikada napravljena niti će biti napravljena, da je bilo nečeg modernog i plemenitog u njoj jer nikome od nas niko nije mogao da zamisli da smo imali neke srpske projekte. Bili smo apsolutno jugoslovenski orijentisani, ali očigledno u pogrešnom trenutku i na pogrešnom mestu. Divna priča je da je taksista koji nas je spasao i izvukao iz tog obruča bio musliman. Tijanić je rekao da treba da platimo taj taksi i nas dvoje smo poslali pare tom čoveku koji nam je spasao život. To je takođe istina o Sarajevu i o nama. I taj taksista i policajac su bili predstavnici onog Sarajeva koje je volelo našu emisiju i mislilo o Sarajevu i Jugoslaviji isto što i mi.

Sa druge strane, moje najužasnije uspomene, profesionalno, ljudski, ideološki, odnose se na dane kada su nas linčovali i na sve što je potom usledilo, seriju najstrašnijih, zločinačkih tekstova protiv nas, ali smo mi i dalje bili samo metafora za odnos jednog dela muslimanske političke elite koja se predstavljala kao evropejska protiv Srba."

Iako misli da nikada nije bio bliže smrti nego 6. maja u Sarajevu, Aleksandar Tijanić kaže da mora da pomene i neke druge događaje, kao kada je u to vreme prolazio kroz jedno muslimansko selo kolima, a neki mladić je, videvši beogradsku registraciju, mahao sve dok nije nestao sa vidika. Za Tijanića najjači utisak iz tog vremena ipak nisu ni pokušaj linča ni gostoljubivost i ljubaznost. "Najviše pamtim bespomoćnost ljudi koji su tražili nadu i sigurnost i nigde nisu mogli da je nađu, ni kod koga, ni na jednoj strani. Ljudi su bili bespomoćni i zastrašeni, a trudili su se da žive normalno, da reaguju normalno. I taj smeh koji se prolamao... Mi smo imali reakcije na skoro svako pitanje, aplauz, žamor, smeh. Jedino što nismo imali je vređanje. Nikada niko iz publike nije dobio uvredljivu reč, bilo kome. Po tome sam video šta znači život na vulkanu, dole je već lava, izlazi para, a svi stojimo na daskama i 'izdržaće daska, neće izdržati, spašćemo se, nemamo padobran, neko će da ugasi vulkan'... Ta atmosfera mi je ostala u sećanju, atmosfera pred rat, kao u Beču, Berlinu, o kojoj smo ranije samo čitali. Kako vreme odmiče, postajem svestan da je zapravo ta atmosfera napravila tu emisiju i interesovanje za nju, i da je ta emisija autentičan i pošten dokument, svedočanstvo jednog vremena kada su se ljudi nadali da ima spasa, a znali da nema izlaza." ×

ProCredit Bank

VREME JE DA SE KRENE DALJE

Kreditni za preduzetnike, mala i srednja preduzeća

Kada prevazilazimo izazove,
prevazilazimo sebe. Vreme je da
krenemo dalje pretvarajući izazove
u nove poslovne prilike!

Korak za stabilnost

**Kreditni za likvidnost
i kreditni za refinansiranje**

Snaga za sledeći korak

**Kreditni za trajna obrtna
sredstva**

Preduzetnički korak

Investicioni krediti

Obični ljudi. Velika dela.

INFOCENTAR: 0700 700 000
www.procreditbank.rs

Plajvaz i Junaci

Kako ministar Dačić krštava deveto dete, kako sa predsednikom Tadićem prisustvuje Danu policije, kako ministar Mlađo pomaže i otvara Sajam šljiva, i kako za Koncert tog Palme nije bilo mesta

ODRICANJE OD SATANE: Kum Ivica

NEKO ĆE REĆI eh, a može i ah, lako je bilo reporteru za vakta Miloševića i njegovi' socijalista, takoreći dosta bilo uzme plajvaz i samo pobeže sva ta Dostignuća, sve bilo za peticu. Ali ne bilo tak, i "demokratija" se pokazala inspirativnom, tako da je tu pre reč o Plajvazu nego o Imenu junaka. Kako bilo, prošlo To vreme, i Ono vreme, došlo dotle da se Koštunica samo saopštava, Onaj Ilić Velja po svome divani i mrsi samo u Skupštini,

Akademik Matija zrakomlati sa Kusturicom po nebesa, reklo bi se nema ti' petica tema koje zaslužuju neki daj džest u novogodišnjem broju.

Ali pos'o je pos'o, reporter uzme sagleda "dokumenta" od prošlu godinu, vidi, bilo tema, bio u tom Jagnjilu, gde, u čet'ri dana, održana Jagnjijada, koju meštani registrovali u Zavod za intelektualnu svojinu, i na koju gradonačelniku Beograda Đilasu darivali ko

živo i u beli gips jagnje. Bio i u Boraču kod Knića, gde je održana Šesta mudijada, što će reći takmičenje u spremanju jela od beli' bubrega. Organizator doak'o da svetu treba pokazati Novo lice Srbije, kako nego dobrim mudima. Bilo toga još, bilo te tradicije i tog identiteta po razne mudijade i jagnjijade, ali reporteru se čini da se plajvaz najbolje šiljio, more biti da to subjektivno, po te privredne, turističke, kulturne, sportske, i ine, pojedinačne, i toga bilo, i masovne manifestacije, na koje, e da bi sve to bilo bolje i naprednije i televizičnije, glavni bili političari iz najnovijeg državnog ešalona, jer nema te Naše pasuljijade i Našeg pekmeza koji nije izazov bar za Našeg državnog sekretara. Zato se reporter odlučio da podseti na te nazovi priredbe na kojima takoreći glavni akteri bili prvaci partija Koalicije koja trenutno na vlasti.

SLIKANJE S DEĆICOM: Ivica i Boris

DA DUGO KUMUJE: Pa da krenemo od novembra 2008, jel' te, kao tog uvoda u prošlu 2009, kada je Prvi potpredsednik-zamenik predsednika Vlade et ministar policije Ivica Dačić krstio deveto dete bračnog para Mijatović u Mačvanskom Metkoviću, čime je bio načisto batljiv, kasnije i redom se pokazalo da je Dačić najbolji Prvi potpredsednik-zamenik i ministar. Red bi bio reći da taj Mačvanski Metković pripada opštini Bogatić, u kojoj socijalisti na vlasti, ali da se pređe na građu: Uto, od puta, od kuće Mijatovića, stade pristiže kolona rodbine i prijatelja, na čelu dva 'ramunikaša, sve to u stajaća odela, sve to sa tapirane frizure, samo čini, okreće

se, taka, tika, taka, samo čini ijujuuu... Bi tu i prave i kakve treba pesme, *Ova kuća puna sreće/ Puna sreće i veseljaaa/ Ova kuća dočekala uvek dobrog prijateljaaa...*

Kad, pred kapiju stupiš čet'ri crne limuzine, izađe Prvi potpredsednik-zamenik predsednika Vlade i ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić, izađe još toga, Prvi potpredsednik-zamenik namesti svoje crno sa sitne sitne i dužne linije odelo, poljubi predsednika opštine socijalistu Petrića, svima reče Dobar dan, primaknutoj deci se javi sa Čao, marševskim korakom krenu kroz tu crkvenu portu, okrete se levo, okrete se desno, dobi aplauz, dobi aplauze. Uvedoše ga u crkvu, Prvi potpredsednik-zamenik se državnički prekrsti, po svako pravilo priđe ikoni, poljubi, priloži veliku i crvenu dinar novčanicu, izmakoše ga, provedoše mu dete Jovanu, ogrnuše dete belim platnom, dadoše mu

Vujadina, prihvatiše i povedoše kuma Dačića u krug po crkvi. Kad opraviše jedan, bi još jedan, i još jedan krug, pop blagoslovi krštenje, da požive zajedno sa kumom, još mu bi drago da pozdravi ministra Ivicu, našeg novog kuma, da mu bog podari svako dobro, da dugo poživi, da dugo kumuje, da kao ministar dočeka da venča kumče, svi rekoše, Daj bože. Kum poljubi prineti krst, podiže kumče, dodadoše mu malu i roze sa zlatne minduše kesicu, koju Prvi potpredsednik-zamenik dariva kumicu...

OBIDOŠE SVE OBLAKE: Ondak se u Makišu, u junu, desila Centralna proslava Dana policije. Evo skraćeno, i kako bilo: Preko razglas pustiše neki marš, od desne korner zastavice stade da napreduje, sa taze ministarsku namičem kosu na čelo frizuru, prvi policajac Dačić. Trava je bila kako treba podašišana, ni do članaka ministru, a ovaj je,

Pripadnici policije pokazaše šta imaju, izvrši se i to, pa se sve, evo kako bilo, nastavi: Sve to pređe fudbalski teren i stiže do ograde na kojoj su se deca bavila crtanjem na policijske i druge teme. Predsednik Tadić pokaza veliko interesovanje za tu likovnu umetnost, krenu od rada do rada, ni ministar Dačić nije zaostaj'o, obidoše sve oblake, razno cveće i drugu simboliku, pomaziše decu, pohvališe svako nacrtano sunce, pozdraviše se i čestitaše svakom i ponaosob mladom umetniku i mladoj umetnici, Predsednik se čak predsednički prihvati četkice i plavom bojom docrta krila jednom velikom srce-tu... Krenuše dalje, napred Tadić, Dačić do njega, a i premijer Cvetković je bio tu, stigoše u prostor gde bio taj Tehnički zbor, Tadić iz prve pokaza interesovanje za taj džip "hamer", policija stade raportira, svi udoše u jedan veliki i mnogo maskiran šator, tu Tadić

KOMPARATIVNA PREDNOST ŠLJIVE: Mlađa

upaljenu žutu vosak sveću, do ikone stiže i Prvi mu savetnik Vlade Divac, iz svoj beli koverat izvadi i ostavi svoju novčanicu od ti' sto evra.

Poče, sa dva popa, služba krštenja deteta, sa svećom u levoj i detetom u desnoj ruci, Prvi potpredsednik-zamenik se predsednički držaše, to uze državnički traje, pop Vladimir sve glasnije da čita, i sve tako dok pop ne priđe Prvom potpredsedniku-zameniku, pa mu se obrati, Odričete li se satane i svih dela njegovih, pa mu šanu da kaže, Odričem se, Prvi potpredsednik-zamenik državnički reče, Odričem se, bi još odricanja, popovi pomazaše decu, krstiše i Jovaninog brata

marševski napredujući ka centru, biv'o sve veći i ministarskiji. Dok je tako temeljno napredov'o, jedna policajka u špaliru pade u tu nesvest, Dačić stiže do komandanta Žandarmerije, koji mu podnese raport, Gospodine ministre, pripadnici MUP-a su postrojani i spremni za početak manifestacije. Ministar otpozdravi, pozdravi zastavu na čelu kolone, komandant Žandarmerije komandova, Na mestu voljno, javiše se trube, javi se onaj sa Nacionalnu televiziju i sa neku na zlato dugmad Memedović, Dan Ministarstva, Dan policije, Dan Svete Trojice obeležavamo radno, i cilj ove manifestacije je da pokažemo spremnost i odlučnost pripadnika Ministarstva...

razmeni pozdravne poljupce sa Tata Đokovićem, pa sa Stricem Đokovićem, pokazaše mu razno oružje, jednog policajca maskiranog u sneg, Predsednik pokaza interesovanje samo za neka peraja i druga vesla.

Izađoše iz taj mnogo maskiran šator, Predsednik predsednički prihvati jedno dete za slikanje, javiše se i druga deca za slikanje, nastala opšte slikanje kojim je rukovodio predsednički protokol. Tadić je sve to postiz'o, Dačić se veoma trudio, premijer Cvetković je bio prisutan, to uze traje, Predsedniku su prilazila mala deca, Predsedniku su prilazila malo veća deca, Predsedniku su prilazila velika deca, prilazile su mame, >>

RAZMATRANJE STVARI: Razni

prilazile su tate, i ministar Dačić se trudio, i on se slikav'o, pri'vato decu koja nisu stizala do Predsednika, dobar glas se ču daleko, od Ade Ciganlije krenuše kolone i redovi dece koje su kontrolisali i usmeravali svečano uniformisani policajci, Predsednik je sve to pri'vat'o za uspomenu i dugo sećanje, ministar Dačić se veoma i mnogo trudio, premijer Cvetković je bio prisutan...

SAĐENJE PŠENICE: Šta dalje bilo, dalje i krajem avgusta se u Osečini, na Sajmu šljiva, desio ministar Ekonomije i regionalnog razvoja Mlađan Dinkić. Ranije u tu Osečinu redovno bio Onaj Ilić Velja, pokojna Borka Vučić, Sajam, kan'o izaslanik Koštunice, otvar'o direktno i sami Akademik Matija, promenila se vremena, u Osečinu predsednik iz taj G17, red doš'o na ministar Mlađa, čija ministarstva za taj Sajam šljiva, vele pola priložilo Ministarstvo kulture, dalo samo čet'ri miliona dinara. Evo kako bilo i bivalo:

U fabriku Intema, koja na, neka bude, periferiji Osečine, sve bilo spremno, taze pešačke staze postavljene, ulazna i staklena vrata su se montirala, pristigli folklor, harmonikaš Muja, gazda fabrike Ratko Beganović, sve ko na iglama. Gazda Ratko od Krupnja stiže kaže da investicija dva miliona evra, da pola drže Rusi, da Vlada bespovratno dala 120.000 evra, da će sušiti šljivu, zaposli 60 radnika... Ne stiže sve kaže, nastala opšta žurba, nastala opšta strka, između dva stuba zategoš crveniju vrpču, šta bi, eto ti, sa ti svoji, u svoje sivo ekspertsko odelo, sa svoju na levi rever dvoglavu ekspert značku, sa ekspert i NIP ministarku jašta nego sa ekspert značku ministarku Kalanović, sa još sa značke eksperata, lično i kineski preplanulog Dinkić Mlađe. Javi se harmonikaš Muja, poskoči folklor, stade Mlađa, stade ministarka Kalanović, svi stadoše, Mlađa desnom pokaza da je u'vatio ritam, nastala aplauz i to radovanje,

Mlađi doturiše makaze sa zelenom drškom, kako treba preseče crveniju vrpču, kako treba i ekspertski odsečeni i dužni komadić tkanine turi u levi i unutrašnji džep...

Dalje bilo da Mlađa otiš'o u srce i sredinu Sajma: Sve to dočeka takoreći narodni i dežurni kantautor Zoran Ninić, razveza harmoniku, Mlađa sa svi svoji sve obiđe, za sve pokaza svako interesovanje, posebno za vezenu košulju, bez da proba uze pazari, pošto, 4000 dinara, Onaj Coka Lazović što mu u tu Službu, samo coknu, neko od eksperti doturi pare, spakovaše vezenu košulju, krenuše dalje, Mlađi se primače Onaj dežurni harmonikaš, što se već rimov'o Velji, Borki, samom Mrkonjiću, pusti bijelo grlo, *Osečina opet Sajam šljiva sprema/ Rodila je šljiva, ali cenu nema/ Dolazi nam Dinkić da otvori Sajam/ Otkud li je pare uzeo na zajam...* Sve to prođe pored Posela kod lampeka, sve to priđe ulazu u izložbenu halu, na ulaz stadoše svi i redom eksperti, jedino ne bilo mesta za prisutnu Ivanu Dulić-Marković, koja jok ponela ekspert značku. Napred i ispred svi stade ministar Mlađa, javi se voditeljka, Dragi prijatelji, uvaženi ministre Dinkiću, uvažena ministarko Kalanović, javi se i voditelj, javi se G17 predsednik opštine, Poštovani Potpredsedniče Vlade, poštovana ministarko, javi se, već u kratkoruku i teget i sa vezanim ekspert znakom majicu, sami Mlađa, Meni je drago da sam ponovo u Osečini, baš ovim povodom, šljivu koristimo za jelo, koristimo je i da se oraspoložimo... Šljiva je retka voćka, zdrava, hranjiva, može da oraspoloži kad se koristi u tečnom stanju ... ja ću vam reći nešto što se neće svima dopasti, ne treba da sadite kukuruz i pšenicu, treba voće da sadite... pomogli smo da se Sajam održi, ja vam želim da se lepo provedete, da uživate u koncertu moga prijatelja Harisa Džinovića, koga sam zamolio da ovde dođe posebno za vas, i, naravno, da znate da imate proizvod sa kojim možete da se proveselite, to i ja radim, jer život nije lak...

Šta još bilo, još bilo svega, bila Izborna skupština Jedinствене Србије, iliti koncert Onog Palme u Sava centru, na koji ovaj doveo državni i diplomatski establišment, i na koji ovaj priveo čet'ri 'iljade ljudi, koji imali autobuse, brojeve sedišta, a tokom puta piće, 'ranu i pauzu za malu nuždu. Ali to nedavno bilo u "Vremenu", i drugi put, iako je novogodišnji broj, toliki događaj i toliki akteri ne bi mogli stanu sve da se radi samo o ovom tekstu.

x

DRAGAN TODOROVIĆ

1960-2010

Hemofarm

Srećna Nova Godina

Happy New Year

Glückliches Neues Jahr

С Новым Годом

Bonne Année

新年好

www.hemofarm.com

Poslednjih godina stanovnici Srbije i okolnih zemalja sanjaju o tome da postanu deo ujedinjene Evrope. Kakav je kroz istoriju bio politički i kulturni odnos Srbije i Evrope

PIŠE:
DR PREDRAG J. MARKOVIĆ

Sudeći po nazivima hotela i kafana, preduzeća svih vrsta, niko više nije čeznuo za Evropom od stanovnika Balkana u 19. i 20. veku. Po Srbiji, Bosni, Makedoniji i svim okolnim zemljama čini se da nije bilo mesta u kome se poneka kafana nije zvala "Evropa". Pomalo je istorijska ironija da je čak i Kumanovski sporazum potpisan u kafani koja je imala reč "Evropa" u svom nazivu. Šta je ta sanjana Evropa, i kako to da

se ovi krajevi, koji su geografski očigledno u njoj, još uvek osećaju kao nepoželjni siromašni rođaci? U modernoj istoriji, "Evropa" i "Zapad" su skoro postali sinonimi. A nije oduvek bilo tako.

"PRVA EVROPA": To je srazmerno novi obrt. Jedan od najvećih istoričara sa Balkana, Trajan Stojanović, nazvao je Balkan "Prva i poslednja Evropa". Pri tom nije u pitanju samo grčka, niti minojska kultura, koje su očigledno rodile našu savremenu civilizaciju, već i nešto stariji uticaj. U neolitu, jedan od glavnih pravaca kretanja naprednijih ljudi sa istočnog Sredozemlja bio je moravska dolina. Na Balkanu se i posle toga, sve do duboko u srednji vek, nalazio bogatiji i uređeniji deo Evrope. Pa i u Srbiji, što se vidi

po poslednjim velikim carskim palatama Rima. Vizantija je dugo bila znatno prefinjenija od Zapada. Krstaši su, poharavši Carigrad 1204. godine, bili zapanjeni bogatstvom i rafinmanom romejskog života. One zlatne vijuške s nemanjićkog dvora, koje su često predmet sprdnje, zapravo nisu samo mit. Dvor Nemanjića je, u ceremonijalu i etiketici, oponašao vizantijski dvor, kome još dugo neće biti ravna u zapadnom svetu.

Profesor Sima Ćirković daje pregled razvoja koncepcije Zapada kod Srba. Oko 1300. godine Zapad za stanovnike jugoistočne Evrope nije jedinstvena celina. Oni su se sa zapadnjačkim vitezovima susretali preko krstaških ratova, a kasnije preko normanskih i katalonskih ratnika i krstaških državnica

PUTOVANJE KA KUĆI

Tekst "Dugo putovanje ka kući" istoričara Predraga J. Markovića integralno je objavljen u najnovijem broju časopisa "Izazovi evropskih integracija" posvećenom problemu nacionalnog identiteta i kulturne politike u procesu evropskih integracija. Uz dozvolu izdavača, "Vreme" ga u ovom broju prenosi. Skraćivanja i oprema teksta su redakcijski.

čovjek" kakvih nije bilo ni u kolevci renesanse, u Italiji. Na samom hronološkom pragu rađanja nove Evrope njegova država biva izbačena iz tog procesa i uključena u jedno carstvo koje se drugačije razvijalo. Sticaj tektonskih geopolitičkih pomeranja izmestio je Srbiju iz onog civilizacijskog kruga u kome će nastati moderna Evropa, tokom renesanse, humanizma i doba prosvetiteljstva. Tako su postignuća Visokog Stevana najava jedne hipotetične renesansne Srbije, koju možemo da zamislimo samo u nekoj kontrafaktualnoj istoriji.

MORLACI, A MOŽDA I "PLEMENITI DIVLJACI": Srbi su doživeli kulturnu regresiju pod Turcima. Gradsko stanovništvo, i inače malobrojnije nego u zapadnoj Evropi, dalje opada i gubi svoj identitet. Već krajem XVI veka u gradovima je živela tek manjina hrišćana. Veliki rudarski gradovi s vremenom potpuno nestaju. Srbi ne samo da postaju skoro isključivo seljaci, već u velikoj meri postaju stočari koji žive u plemenskom društvu, organizovanom u velike patrilinearne porodice. Po rečima Trajana Stojanovića, pred Prvi srpski ustanak deo Srba u Beogradskom pašaluku bio je bliži neolitu nego srednjovekovnoj državi. Srećom, veliki broj Srba je živio u evropskim državama, pod mletačkom ili habzburškom vlašću.

Za istočne susede Italije, za razliku od njenih severnih i zapadnih suseda, njen "zapadni" karakter nikada nije bio sporan. Širom istočne obale Jadrana Italija je smatrana zemljom kulture i prefinjenosti, od srednjeg veka nadalje, bez prekida kontinuiteta.

Stanovnici dalmatinskih gradova gnušali su se stočara u svom zaleđu, uprkos zajedničkom poreklu, a možda baš i zbog toga. Te svoje nevoljene susede nazivali su raznim imenima, od Vlaja do Morlaka (zanimljivo je kako je ovaj drugi naziv stekao svetsku slavu jer je H. Dž. Vels tako nazvao divlje stanovnike svog podzemnog sveta). Morlaci ili Vlaji mogli su biti i katolici i pravoslavci. Lari Volf u svojoj knjizi *Venecijanci i Sloveni* opisuje odnos Venecije sa Južnim Slovenima, sa kojima je ona imala najviše dodira od svih krajeva Italije. Otkrio je, između ostalog, jedan venecijanski pozorišni komad iz XVIII veka u kome se radnja vrti oko razlika u kulturi između latiniziranog (poitalijančenog) primorskog življa i "divljih" ljudi u zaleđu. Ta razlika je oličena u dvojici mladoženja, jedan je Kariska (Carisca), drugi se simbolično zove Dušmanić. Dušmanić pokušava da omalovaži Karisku kao razmaženog mekušca, dok Kariska pripisuje Dušmaniću divljaštvo i nedostatak prefinjenosti. Obojica, pak, tvrde da su pravi pripadnici "morlačkog" naroda, s tim što, naravno, drugačije razumevaju taj svoj narod. Treba napomenuti da, po Volfovom mišljenju, Mleci ne prave veliku razliku između Srba i Hrvata, jer i jedne i druge zovu Morlacima.

U svakom slučaju, Venecija ne samo da je u ranim modernim vremenima bila najbliži italijanski grad, već je za južne Slovence bila i najbliži zapadni grad uopšte (kasnije će to svakako biti Pešta i Beč). Stav prema Veneciji nije bio samo divljenje. Poput pomenutog Dušmanića, brđani sa istočne obale Jadrana imali su ponekad tipičan pogled "plemenitog divljaka" prema "čudnim" i "nemuževnim" osobinama barokne civilizacije. Taj ironičan stav prema Veneciji i nekim njenim karakteristikama sažeto je prikazan u *Gorskom vijencu*. Vojvodu Draška pitaju: "Pričaj štogod, Draško, od Mletakah! Kakav narod bješe na te strane?" Njegovi odgovori predstavljaju pravi mali katalog različitih vida va mletačkog života viđenih očima jednog rusooovskog "plemenitog divljaka". Osim divljenja materijalnoj kulturi ("Bjehu kuće na svijet divota!"), kod Draška nalazimo mnogo više kritičizma. On veruje da imetak kviri, >>

široj bivše Vizantije. Znatno intenzivniji kontakt sa zapadnjacima Srbi ostvaruju preko italijanskih gradskih republika, koje su vekovima prisutne širom regiona. Treći zapadnjaci su prvi nemački gastarbajteri u regionu, koje su nazivali Sasi, a koji su doneli rudarsku tehnologiju u Srbiju i Bosnu. Zanimljivo je da su neki pisci Srbiju smatrali Zapadom, pa je tako Domentijan iz XIII veka nazvao Nemanju i Savu svetilima Istoka, koji su prosvetlili svoje "zapadno otečstvo". Istok je u početku Vizantija, a posle Turska. Konstantin Filozof "istočnima" naziva Turke, a "zapadnima" Ugare. Car Dušan se istovremeno okretao i Istoku i Zapadu. Iako je sebe smatrao pravoslavnim carem, pregovora je o uniji sa papom. Uostalom, Studenica i Dečani pokazuju kreativan spoj Istoka i Zapada u srpskoj srednjovekovnoj kulturi.

Stefan Lazarević je po svemu bio renesansni princ i vitez kao iz viteških romana. Pesnik ratnik, državotvorac, "univerzalni

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

a blagostanje čini ljude detinjastim ("bogatijeh bješe pogolemo; od bogatstva bjehu poluđeli, detinjahu isto kao bebe"), da mnogobrojni žbiri zagorčavaju život Mletaka ("Oni straha drugoga nemahu, do od žbirah i do od špijunah; od njih svako u Mletke drhtaše. Kad dva zборе štogod na ulicu, treći uho obrne te sluša"). Za njega je najveći kulturni šok pozorište ("Dok se jedna podiže zavesa... Bože dragi, tu da vidiš čuda! Tu izmilje nekakvoga puka, to ni u san nikad doć ne može, svi šareni kao divlje mačke; dok ih stade po kući krivanja, đe ko bješe zapljaska rukama; imah mrtav padnut od smijeha!"). Međutim, najčudniji utisak dolazi na kraju:

"I još ću vi jednu sprdnju pričat / (a znam čisto vjerovat nećete): / Vidio sam ljude u Mletkama / Će na konop skaču i igraju.

Knez Rogan: To ne može bit istina, Draško, / Nego su ti oči zamaštali.

Vojvoda Draško: Ne znam ništa, no sam ih gledao; / i sam mislim da je maštanije."

S druge strane, istočna obala Jadrana je zaista bila "najbliži Istok" za Mletke. Jedna ekspedicija je 1770. godine pošla iz Mletaka da istraži Morlake, kao ostatke drevnih varvara; na dohvat ruke, s druge strane Jadrana. Jedan od učesnika te ekspedicije, Alberto Fortis, napisao je uspešnu knjigu *Put u Dalmaciju*. I on je kao Draško, u rusooovskom maniru, našao da su Morlaci superiorni po svojoj iskrenosti, poverenju i poštenju. Civilizaciju kulturne Evrope shvatao je kao iskvarenu, dok su primitivni narodi prirodno moralni. Fortis je priznavao da su Morlaci ponekad užasni i varvarski zbog svoje nasledne krvne osvete, ali tvrdi da je čuo kako su u Albaniji efekti krvne osvete još grozniji. Uprkos svim svojim simpatijama za Morlake, još uvek ih je poredio sa sibirskim Tatarima i američkim Indijancima. U svakom slučaju, privukao je pažnju Getea i Herdera na kulturu Južnih Slovena, a time je za Vuka Karadžića otvoren put u srce romantičarske Evrope.

SRBI I "ŠVABE": Druga evropska država sa kojom Srbi imaju još bliži kontakt nego sa Venecijom jeste Habzburška monarhija. Naseljavali su Ugarsku kraljevinu još od vremena pada Despotovine, ali je posebno značajna Velika seoba iz 1690. godine, ne samo zbog broja već zbog strukture. Patrijarh je uspeo da uz mnogo muka zaštititi srpsku veru privilegijama, čime će biti udareni temelji samostalnoj srpskoj kulturi, a oficiri i trgovci će stvoriti novu srpsku društvenu elitu, sasvim spremnu za evropeizaciju,

olakšanu verskom tolerancijom reformatorskog XVIII veka. Obrazovali su se u "nemačkim" i "latinskim" školama zadržavajući čvrst oslonac u veri i svesti o tradicijama. Najvidljiviji trag te evropeizacije jeste barokna crkvena arhitektura. Ni Grci ni Bugari nisu imali taj kulturni sloj u svojoj istoriji umetnosti. Moglo bi se reći da su se Srbi od svih balkanskih pravoslavaca najviše približili Evropi u XVIII veku. U tom približavanju

tada također bili došli u Bosnu. Oni su ostali Mađari." I ne samo to. Čak su i evropeizirani Srbi koji su živeli u Austro-Ugarskoj, ili su samo tamo školovani, nazivani Švabama. Čini se da je taj kolokvijalni etnički naziv za Nemce postao naziv ne samo za zapadnjake, već i za evropeizovane i modernizovane sunarodnike. Modernizacijske tekovine su rutinski pripisivane Nemcima. Jedan od učesnika Srba svog vremena Vladan Đorđević je

najviše su se ispreplećali sa "Švabama", pod kojima se ne podrazumevaju samo Nemci.

Nemci nisu samo zapadnjaci sa kojima su Srbi najčešće, najduže i najintezivnije dolazili u kontakt, već su oni ti zapadnjaci preko kojih su Srbi dolazili u kontakt sa modernom i modernizacijom na svim nivoima društvenog, kulturnog i privrednog života. Kolokvijalni naziv "Švabe" za Nemce u Srbiji počeo je da označava mnogo širi pojam, kao što je pisao profesor Konstantinović:

"Karakteristično je da kod nas oznaka 'Švaba' počinje da podrazumeva čak sve stanovnike zapadne i srednje Evrope, te se na ovaj način približava značenju 'tuđinac'. U ovom smislu i Ivo Andrić u svojoj Nobelovom nagradom nagrađenoj hronici *Na Drini ćuprija* pripoveda kako je stanovništvo Bosne, pošto je okupirana od strane Austrije, nove činovnike sve zajedno zvalo 'Švabe', bez obzira na to da li su oni bili Austrijanci nemačkog jezika, Česi, Poljaci, ili čak Sloveni i Hrvati. Zanimljivo je da ni Andrić pod ovim nazivom ne obuhvata Mađare, koji su

1891. godine da je železnica "blagoslovena izmišljotina đavolskog Švabe". On je verovatno znao da je železnica britanski izum, ali je termin "Švaba" upotrebio ovde kao sinonim za zapadnjaka. Francuski uticaj je bio nadmoćan samo u jednom kratkom periodu, i bio je srazmerno ograničen. Čak i u međuratnom periodu, kada je bio najjači, bio je ograničen samo na neke sfere života (obrazovanje, visoka kultura, vojna organizacija i tehnologija, donekle administrativna organizacija). Britanski uticaj bio je znatno ograničeniji i kulminirao je pred sam Drugi svetski rat. Američki uticaj je otpočeo u međuratnom periodu. Osim toga, za razliku od, na primer, Britanaca ili Francuza, kontakti sa Nemcima su mnogo ravnomernije raspoređeni po oblastima društvenog života, kao i po društvenim slojevima. Od povrtarstva i zanatlijskih termina do elitnih oblasti kulture i velikih poslova, nemački uticaj prožima sve sfere našeg života. On je do te mere bio odomaćen da dugo u XIX veku nije bilo potrebe prevoditi knjige sa nemačkog jer su >>

ih svi čitali u originalu, a čak i u XX veku, kada je taj uticaj opao, još uvek je, po istraživanju Radine Vučetić-Mladenović, više ljudi čitalo Remarkovu knjigu *Na Zapadu ništa novo* u originalu, nego u prevodu.

NOVA SRPSKA DRŽAVA: Vodeći Srbi Karađorđevog vremena nisu ni imali izbora kada je reč o opredeljivanju: na jednoj strani bila je Evropa, a na drugoj Otomansko carstvo – orijentalna despotija koja je ulazila u najakutniju fazu svoje viševjekovne krize. Nije slučajno to što je prosvetu ustaničke Srbije vodio Dositej, ne samo simbol epohe prosvetljenosti kod Srba, već verovatno i Srbin koji je najviše putovao po Evropi

Danas često suprotstavljaju Dositeja i Vuka, pripisujući Vuku “populističku kulturnu strategiju” i zanemarivanje “elitističkih” tradicija svog vremena. Zapravo, i Vuk i Dositej kretali su se ka istom cilju, čak im ni putanje nisu bile toliko različite.

Vuk Karadžić je uspeo da napravi neverovatan skok na tom putu približavanja tadašnjim centrima svetske kulture. On je pronašao “prečicu” do samog srca romantičarske Evrope. Romantičarska epoha je, inače, ludovala za “narodnom” umetnošću, do te mere čak da su ponegde, kao u Škotskoj, izmišljali narodne pesme. Srbi su, kao retko kada, u tom trenutku u prilici da Evropi ponude baš ono za čim je žudela: nepatvorenu narodnu kulturu. Svi znamo za ushićenost kojom su braća Grim ili Gete dočekali srpske narodne pesme. Onda se, pak, desilo nešto što će postati tipično za srpske uspehe i na drugim poljima. Srbi su nastavili da pevaju u duhu narodnih pesama i onda kada se “moda” promenila (pročitajte šta o tome piše Svetozar Marković), a njihova kultura se vratila u balkanski budžak na jedan duži period.

Počeli smo s kulturom, jer je u toj oblasti integracija moderne Srbije u Evropu bila najspektakularnija. Na drugim poljima to je išlo teže, ali je bitno da je orijentacija bila jasna, što je bio slučaj i sa Sretenjskim ustavom – tim “francuskim zasalom u srpskoj šumi”. Pogledajmo samog knjaza Miloša koji na prvi pogled pre podseća na turskog velikaša nego na evropskog vladara svog vremena. Taj prvi utisak, naravno, nije tačan. Sve Miloševe strateške odluke vodile su stvaranju jednog modernog društva.

Da podsetimo: Kneževina Srbija je bila jedna od prvih evropskih država koja je ukinula feudalizam. Da, reći ćete, ali to je bio turski feudalizam. Jeste, ali je tačno i to da kodžabaša Miloš nije dopustio stvaranje domaće

zemljoposedičke aristokratije, kao što je to, bio slučaj u Rumuniji. Verovatno je engleski putopisac preterao kada je Srbiju tog vremena nazvao “raj malog čoveka”, ali ostaje činjenica da su stanovnici Srbije XIX veka imali neka politička prava koja nisu imali čak ni stanovnici susedne Habzburške monarhije, a da su ekonomski bili manje-više nezavisni ljudi.

ANTIMODERNIZAM I ANTIZAPADNJAŠTVO: Ne slažu se svi autori s ocenom da je srpska država XIX veka u suštini bila proevropski i modernizacijski usmerena. Deo naše historiografske i teorijske literature kritikuje srpsku elitu XIX veka za antimodernizam i antizapadnjaštvo. Pojedini autori (Latinka Perović, Olga Popović-Obradović, Dubravka Stojanović) pokušavaju da dokažu dubinu antizapadnjačkih tradicija u srpskoj istoriji. Dokazi za antievropejstvo su proruske izjave radikalskih političara, ili onaj čuveni govor protiv železnice jednog seljačkog demagoga (nije slučajno ovaj govor toliko citiran devedesetih godina XX veka, kada su oživele priče o “antimodernizmu” Srba). Ili se isticalo, kako je komunalna politika bila neuspešna, jer su političari bili obuzeti velikim nacionalnim ciljevima, umesto “prozaičnijim” temama kao što je izgradnja kanalizacije. Pri čemu se zaboravlja da je najveći grad tadašnjeg sveta, London, rešio problem kanalizacije tek 1858. godine.

A sam asfalt, kao simbol modernizacije, prvi put je postavljen u Njujorku 1877. godine (u Beogradu pred Prvi svetski rat).

Međutim, u periodima kada su radikali bili na vlasti nije bilo nikakvog usporavanja izgradnje železnice, ili industrije. Naprotiv. I pored toga što su radikali nabeđivani da su prisvojili ideologiju ruskih narodnjaka, između ruske i srpske stvarnosti u XIX veku nije bilo nikakve veze. Kakve veze, na primer, ima njihova borba za očuvanje malog seoskog poseda sa ruskim selom? Zapravo, Srbi u XIX i XX veku nisu imali nijedan značajni kulturni ili politički pokret koji se suprotstavljao modernizaciji, to jest vesternizaciji (ljotičevci se više pominju danas nego u vreme kada su delovali). Time su se Srbi razlikovali od ostalih zemalja srednje, istočne i jugoistočne Evrope u kojima su sasvim ozbiljno razmatrane teorije o “trećem putu” između Zapada i boljševičkog Istoka (taranisti u Rumuniji, populisti u Mađarskoj). Zanimljivo je činjenica da su intelektualno profilisan “antioksidentalizam” (svesni antizapadnjački intelektualni diskurs) u Srbiju doneli

ruski emigranti posle Oktobarske revolucije, kao i tradicionalno antilatinsku Grčku (po istraživanjima Klause Buhenaua).

Zanimljiv obrt u odnosu prema Zapadu i evropskim vrednostima nastupa tek posle 1945. godine. Dotada potpuno preklopljeni procesi “modernizacije” i “vesternizacije” razdvajaju se. Komunisti, naravno, prihvataju “modernizaciju” kao osnovni kredo svoje razvojne politike (industrializacija + elektrifikacija = socijalizam). Čak se i u njihovo vreme, kao i ranije, pripadnost Evropi skoro

U DALEKOM BELOM SVETU: Čkalja kao Jovanča Micić u filmu *Soje Jovanović "Put oko sveta"*

podrazumevala. Moguće je, doduše, da su se vojvođanski Srbi XIX veka osećali više Evropljanima od, na primer, Albanaca pod Enverom Hodžom. Naravno, većina Srba Titove Jugoslavije nije imala problema sa svojom pripadnošću Evropi.

ISKLUČENJE IZ EVROPE: Tek je isključenjem iz Evrope, u neobičnom eksperimentu sankcija, dilema “Evropa ili ne” postala opsesivno pitanje kod Srba. Deo srpske intelektualne elite je optuživao svoj narod za

antievropejstvo. Bilo je i onih koji su smatrali da malo kažnjavanja ne bi škodilo u procesu "prevaspitavanja" Srba u prave Evropljane. Možda je takva priča bila zgodan uvod u kaznene mere, ali ona ne odgovara stvarnosti. Čak i za vreme bombardovanja NATO-a ispitivanja javnog mnjenja pokazuju većinsko opredeljenje za evropske integracije. Dakle, opredeljenje za "Evropu" je izuzetno jako, makar "Europa" bila novi mit našeg naroda. Ne mislim da je "ulazak u Evropu" isključivo očekivanje obilnih donacija i po-

moći. Srpski narod, u kome se u skoro svakoj porodici nalazi poneki gastarbajter, dovoljno je upoznat i sa obavezama i sa ograničenjima "evropskog načina života", možda čak i više od onih stanovnika koji su pre od Srbije postali građani Evropske unije. "Evropeizacija" verovatno znači za današnjeg prosečnog Srbina ne samo standard već i uređenost, uljudenost, stabilnost.

"EVROPEIZACIJA" I/ILI "GLOBALIZACIJA": Uostalom, kao što su se nekada mešali

"evropeizacija", "vesternizacija" i "modernizacija", sada se često, umesto ovih pojmova, ili naporedo sa njima, koristi "globalizacija". Međutim, kao što je za Srbe "modernizacija" manje-više bila isto što i "evropeizacija", moguće je da je za njih danas "globalizacija" nastavak "evropeizacije" uz dodatak fascinacije Amerikom, a nešto kasnije i divljenja japanskom i korejskom, a u najnovije vreme i kineskom uspehu.

Punopravna pripadnost evropskoj porodici naglo menja značaj u prvoj polovini XXI veka. To će biti vreme kada će se, po svoj prilici, završiti ono ranije pomenuto "evropsko čudo", to jest proces pretvaranja Evrope u centar svetske politike, privrede i kulture (naravno, i evropskih prekomorskih izdanaka). Za početak, dovoljno je razmotriti demografski razvoj. Pre samo nešto više od pola veka, 1950. godine, Evropa je imala više stanovnika od svih kontinenata osim Azije. Imala je skoro isti broj stanovnika kao Afrika, Južna i Severna Amerika i Australija zajedno (ova četiri kontinenta imala su 579 miliona stanovnika, a Evropa 547). Da nije bilo Drugog svetskog rata, Evropa bi imala više stanovnika od svih njih. Danas Afrika ima nešto više od milijardu stanovnika, u odnosu na evropskih 730 miliona, Latinska Amerika 560 i Severna Amerika 350 miliona ljudi. Za četrdeset godina sama Afrika imaće skoro tri puta više stanovnika od Evrope, a Latinska Amerika skoro isto toliko. Dok je 1950. godine svaki peti Zemljanin bio Evropljanin, 2050. godine će to biti svaki četrnaesti. I to je u pitanju čitava Evropa do Urala, a ne samo Evropska unija. Dve države, Indija i Kina, biće svaka više nego dvostruko mnogoljudnija od Evrope, a možda i privredno i tehnološki jača. Iz evropske perspektive to izgleda kao veliki preokret, ali iz kineske i indijske, to je samo povratak u normalno stanje. Pet-šest vekova evropske dominacije možda će postati samo epizoda u milenijumskoj dominaciji ovih starijih civilizacija.

Istorijska ironija je u tome da posle nekoliko decenija kolektivnog kažnjavanja svih Srba, uskraćivanja statusa ravnopravnih Evropljana većini stanovnika zapadnog Balkana, članstvo u tom privilegovanom klubu neće u XXI veku imati takav značaj kao u drugoj polovini XX veka. ×

(Autor je naučni savetnik u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu. Ovaj rad je integralno objavljen u časopisu "Izazovi evropskih integracija", a "Vreme" ga prenosi uz dozvolu izdavača. Skraćivanja i oprema teksta su redakcijski.)

JUGOSLOVENSKO
DRAMSKO
POZORIŠTE

JANUAR 2010.

Velika scena „Ljuba Tadić“

10	Nedelja u 20.00	KOKOŠKA
11	Ponedeljak u 20.00	RASPRAVA
12	Utorak u 20.00	PREVOĐENJE
13	Sreda u 20.00	ŠINE
14	Četvrtak u 20.00	PSEĆI VALCER
15	Petak u 20.00	SUMA
16	Subota u 20.00	TARTIF
17	Nedelja u 20.00	BARBELO, O PSIMA I DECI
18	Ponedeljak u 20.00	DON KRSTO
19	Utorak u 20.00	KANDID ILI OPTIMIZAM
20	Sreda u 20.00	NEBESKI ODRED
21	Četvrtak u 20.00	KAKO VAM DRAGO
22	Petak u 20.00	U MOČVARI
23	Subota u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
24	Nedelja u 20.00	RASPRAVA
26	Utorak u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
27	Sreda u 20.00	U MOČVARI
28	Četvrtak u 20.00	SKAKAVCI
29	Petak u 20.00	TARTIF
30	Subota u 16.00	KAKO VAM DRAGO
31	Nedelja u 20.00	MLETAČKI TRGOVAC

Teatar „Bojan Stupica“

11	Ponedeljak u 20.30	BUBA U UHU
12	Utorak u 20.30	SANJARI
14	Četvrtak u 20.30	ZAMAK
16	Subota u 20.30	FEDRINA LJUBAV
17	Nedelja u 20.30	SHOPPING & FUCKING
19	Utorak u 20.30	DRUGA STRANA
21	Četvrtak u 20.30	BUBA U UHU
23	Subota u 20.30	NOĆ UBICA
25	Ponedeljak u 20.30	PROTUJE PIJU ČAJ, gostuje Šabačko pozorište
26	Utorak u 20.30	ŠVABICA
27	Sreda u 20.30	ŠVABICA
28	Četvrtak u 20.30	HADERSFILD
29	Petak u 20.30	HADERSFILD
30	Subota u 20.30	PRED PENZIJOM

Studio JDP

15	Petak u 20.30	PRAVILA PONAŠANJA U MODERNOM DRUŠTVU
18	Ponedeljak u 20.30	ZA SADA NIGDE
20	Sreda u 20.30	RUGOBA
23	Subota u 20.30	ZA SADA NIGDE
25	Ponedeljak u 20.30	KONCERT Odseka za duvačke instrumente FMU
31	Nedelja u 20.30	PRAVILA PONAŠANJA U MODERNOM DRUŠTVU

Srećni praznici!

Jugoslovensko dramsko pozorište
Kralja Milana 50, 011/2644-447, 3061-957
www.jdp.rs

Blagajnu rači od 10 do 13 časova i od 18h do početka predstave, nedeljom od 17h do početka predstave.

Ličnosti koje su po izboru "Vremena" obeležile 2009. godinu

Proteklu godinu u svetu obeležili su ekonomska kriza, svinjski grip, rat u Avganistanu, mirnodoposko ratno stanje u Iraku, zaoštavanje odnosa zapadnog sveta sa Iranom i Severnom Korejom, invazija Izraela u Gazi, zemljotres u Italiji, propala klimatska konferencija UN-a u Kopenhagenu, uzleti i padovi nezaoibilaznog dobitnika Nobelove nagrade za mir Baraka Obame, izglasavanje Lisabonskog ugovora, pobeda Brazila u trci za domaćina letnjih Olimpijskih igara 2016, dominacija Rodžera Federera... Šef Federalnih rezervi SAD BEN BERNANKE uspeo je da zauzda privrednu i finansijsku krizu u zemlji iz koje se prelila na čitav svet, pre nego što je prerasla u neku vrstu druge Velike depresije. Sprinter HUSEIN BOLT postavio je nova merila za granice mogućnosti ljudskog tela. Njegovi rezultati doveli su u sumnju naučna istraživanja o tome koliko brzo *Homo sapiens* zapravo može da trči na 100 i 200 metara. Kancelarka Nemačke ANGELA MERKEL ušla je u sukob sa papom Benediktom XVI kada je ovaj u okrilje crkve nanovo prihvatio ranije ekskomunicirane biskupe antisemite, i po drugi put za redom osvojila parlamentarne izbore u Nemačkoj. Premijer Italije SILVIO BERLUSKONI je postavio nove standarde za preplitanje estrade i politike i u nekoliko navrata na ozbiljna iskušenja stavio kolege iz Evropske unije. STIPE MESIĆ posle punih deset godina povlači se sa mesta predsednika Hrvatske. Za vreme dva mandata uspeo je da utiče na normalizaciju političke scene u Hrvatskoj i njenih odnosa sa susedima. U šarolikom izboru ljudi koji imaju uticaja na svetske tokove, redakcija "Vremena" se ove godine opredelila za ovih pet ličnosti.

IZBOR IZ FOTOGRAFIJA GODINE: REUTERS

Od srca! **Poklon Kartica Erste Bank.**

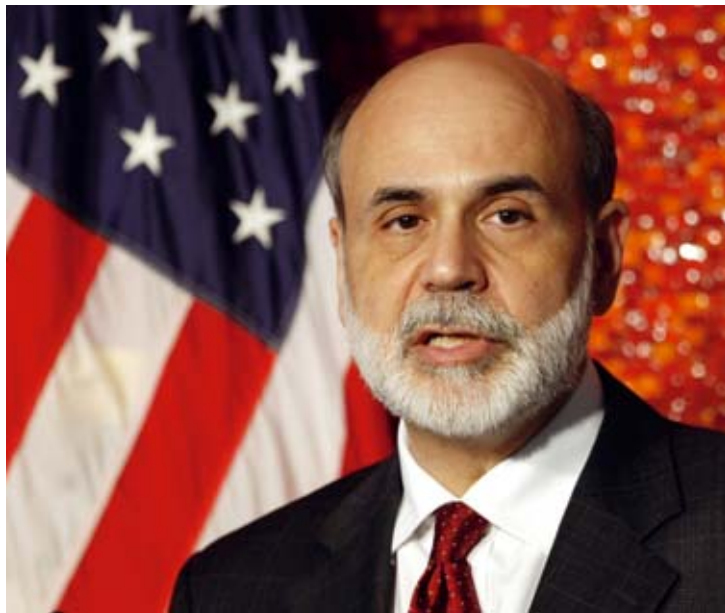
ERSTE
BANK
Kod nas ste uvek prvi.

Želite bliskoj osobi da poklonite nešto lepo i posebno, nekim specijalnim povodom? Erste Bank poklon kartica je pravi izbor za svaku priliku i predstavlja elegantno, lepo i sigurno rešenje. Poklanjajući dragoj osobi Erste Bank poklon karticu, pružate joj priliku da sebi omogući nešto što već dugo želi ili joj je zaista potrebno, pri tom uživajući kako u samoj kupovini tako i u Vašem poklonu.

Poklon karticu možete i personalizovati, ispisivanjem Vaše lične poruke na samom omotu.

Big Ben

Nijedan šef Federalnih rezervi Amerike nije posegnuo za tolikim brojem nekonvencionalnih mera. Bernankeova agresivnost na čelu Centralne banke poslužila je kao primer i drugima u svetu kako treba sprečiti reprizu Velike depresije

PRETHODNIKU BARAKA OBAME, bivšem predsedniku Džordžu Bušu, može se štošta zameriti, ali će postavljanje na čelo Federalnih rezervi (američki ekvivalent Centralne banke) Bena Šaloma Bernanke, kada se nakon više od dve decenije sa te pozicije povukao harizmatični Alen Grinspen, ostati upamćena kao jedna od njegovih retko dalekovidnih i promišljenih odluka. Uprkos tome što je izbor pao na ovog bivšeg profesora sa prestižnog Prinstona, bez političkog i upravljačkog iskustva vrednog pomena, političari, analitičari i ekonomisti zdušno su pozdravili ovu odluku, kao i berza, koja je tog dana radosno poskočila. Samo je jedan senator, republikanac, odbio da se saglasi sa imenovanjem.

Kada je Bernanke svojoj supruzi Ani, koja ga i dalje tera da iznosi dubre i pomaže oko sudova, javio radosnu vest, ona se rasplakala. Njene suze nisu bile suze radosnice. Bilo joj je jasno da je to posao koji traži celog čoveka i koji će im iz korena izmeniti život. Ona tada nije mogla znati da će još suza poteći nakon što je prošlog septembra finansijski sistem počeo gromoglasno da se urušava, kao ni razmeru uticaja koji će njen muž imati na milione tuđih života, zbog čega je predsednik Obama rešio da ga na tom mestu zadrži. Niti je iko tada mogao i da sanja da će ovaj povučeni knjiški moljac osvažnuti na naslovnoj strani nedeljnika "Tajm" kao ličnost godine.

"Tajmovi" urednici prilikom odluke, koja nije prošla bez iznenađenja i negodovanja u javnosti, kao da su se rukovodili sličnim rezonom kojim se Nobelov komitet u Oslu rukovodio kada je odlučio da američkog predsednika ovenča nagradom za mir. Kao što Obama nagradu nije dobio zbog onoga što jeste, već zbog onoga što nije (njegov prethodnik) ili što bi mnogi u svetu voleli da bude (neka

vrsta dalaj lame), tako je i Bernanke proglašen za ličnost godine ne zbog onoga što se desilo, već zbog onoga što se nije desilo – repriza Velike depresije od pre više od 70 godina.

Kada su znaci za uzburanu zlokobno zazvonili, Bernanke kao da je uključio automatskog pilota. Više se brinuo o inflaciji i nezaposlenosti, a manje o eksploziji hipotekarnih kredita, koji zamalo da poruše ne samo američku već i svetsku ekonomiju, čvrsto se držeći kreda da će "nevidljiva ruka" smiriti tržište. U februaru 2007. je u svedočenju pred Predstavničkim domom američkog kongresa izjavio da "pad cena nekretnina ne uzima kao presudni faktor za ocenu ekonomske situacije", i više puta te godine u javnosti izlazio sa optimističkim procenama, iako je nekoliko firmi u biznisu hipotekarnih kredita već bilo u stečaju. Bernankeu je trebalo mnogo vremena da spozna razmere katastrofe koja je bila na pragu, ali brzina nije vrlina koju je on cenio. Dok je odrastao u učmalom gradiću Dilon u Južnoj Karolini u jeku segregacije, gde je njegov otac, potomak austrijskih Jevreja, držao drogeriju, Bernanke je pisao pesme o visprenom pužu koji je nadmudrio nadobudnog zeca. "Brzinom se ne treba ponositi", govorio je puž zecu. "To je jedna rđava osobina." Bernanke je posle postao jedan od najvećih poznavalaca Velike depresije, o čemu je napisao mnogo radova i knjiga, uključujući i zbirku eseja namenjenu široj čitalačkoj publici. Depresiju je nazvao "svetim gralom makroekonomije", najvećim izazovom za ekonomsku struku. Nevolja je, međutim, u tome, što ovaj strastveni izučavac Velike depresije nije umeo da je prepozna kada mu je u pravom životu bila pred nosom.

No, kada je napokon shvatio da se zemlja nalazi na ivici ambisa, Bernanke je hitro počeo da pritiska sve kočnice koje su mu bile na raspolaganju, ne bi li predupredio sunovrat. Znanja koja je skupljao kao naučnik sada su mu dobro poslužila jer je Bernanke bio odlučan da ne ponovi greške i ne upadne u istu zamku kao njegovi prethodnici koji su u panici zatvarali tokove novca. Nijedan njegov prethodnik u istoriji ove institucije duge bezmalo 100 godina, nije posegnuo za tolikim brojem nekonvencionalnih mera, a njegova agresivnost na čelu Centralne banke poslužila je kao primer i drugima u svetu. Kamatne stope skresao je praktično na nulu, u priredu upumpao preko hiljadu milijardi dolara svežeg novca, banke oslobodio teškog tereta kockarskih dugova iz prošlosti. Zahvaljujući tim merama, 2009. je umesto godine Velike depresije, bila godina sporog, ali vidljivog ekonomskog oporavka.

Njegov reizbor, međutim, neće biti lak, kao kada je stupio na ovu dužnost pre četiri godine. Danima se preznojavao na vrućoj stolici prilikom saslušanja pred Senatom, koji će krajem januara odlučivati o njegovoj daljoj sudbini, strpljivo slušajući gnevne opaske senatskog odbora, tražeći utehu u Linkolnovim rečima datim pred Kongresom u jeku Građanskog rata, koje kao podsetnik drži na svom radnom stolu: "Kada bih pokušao da pročitam, a kamoli odgovorim, na sve optužbe na moj račun, mogao bih mirno da zadržim radnju i samo time da se bavim. Radim najbolje što znam i umem i nameravam tako da radim do kraja." Bernankeu na kraju ostaje velika satisfakcija. Kao što je onaj naš čovek na pitanje da li je čitao *Na Drini ćuprija* kao iz topa odgovorio: "Čuj, čit'o – hod'o!", tako će i Bernanke na isto pitanje o Velikoj depresiji moći da kaže: "Sprečavao!"

DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

PRIVREDNA BANKA BEOGRAD AD

37 godina sa Vama

PBB KARTICE

NKS = 1,95%

- DinaCard Debitna
- DinaCard Virtuelna
- DinaCard Business
- Super DinaCard kreditna
- DinaCard kreditna 3,6,12
- Visa Electron
- Visa Classic
- Visa Gold
- Visa Business
- MasterCard Standard
- Maestro Card

Koja je Vaša?

1. Banka u Srbiji
sertifikovana za prihvatanje DinaCard
kartice za plaćanje putem interneta

Planirajmo Bolju Budućnost

KONTAKT CENTAR 011 3816 555

www.pbb-banka.com

Vihor sa Jamajke

Fantastični svetski rekordi na 100 metara (9,58) i 200 (20,19) izbacili su sprintera Huseina Bolta u prvi plan

Pošto o UKUSIMA ne vredi raspravljati, sigurno će biti (i) onih koji će misliti da su oreol najboljeg sportiste sveta u 2009. zaslužili plivač Majkl Felps, fudbaler Lionel Mesi ili automobilistički as Formule 1 Dženson Baton, ali naš izbor je Husein Bolt, sprinter sa Jamajke. U avgustu ove godine na Svetskom prvenstvu u Berlinu dva puta je protutnjao stazom, prvo na 100, a potom na 200 metara, oborivši u obe finalne trke svetske rekorde za po 11 stotinki. Ako se zna da je pomeranje granica u sprinterskim disciplinama obično za stotinku-dve, onda ono što je uradio Bolt spada u sferu sportske naučne fantastike.

Kada je Namac Armin Hari, poslednji beli sprinter koji je nešto značio u ovoj disciplini, na rimskoj Olimpijadi 1960. istrčao 100 metara za ravno 10 sekundi (ručno mereno), smatralo se da su ljudske granice tu negde i da znatnije popravljjanje rezultata nije moguće. Kada je Bob Hejns na Olimpijadi u Tokiju 1994. istrčao stotku za 9,95, prvi svetski rekorder sa elektronskim merenjem, opet je rečeno da ne preostaje mnogo prostora za napredak. Međutim, nauka, tehnologija, ishrana, novi metodi treninga plus genetske predispozicije pomerali su naizgled nepomerljive granice ali najviše za pet stotinki. Nikome pre Bolta nije uspeo da nadmaši svetske rekorde u obe sprinterske discipline za po 11 stotinki. Njegov trener tvrdio je još posle Olimpijade u Tokiju da Bolt ima u nogama rezultat 10,55 na 100 metara, što se godinu dana kasnije u Berlinu gotovo i potvrdilo (10,58). Naučnici tvrde da je donja granica 9,48 sekundi, dakle samo 10 stotinki od sadašnjeg Boltovog rekorda.

Ako je u Berlinu bio kadar da svoj rezultat popravi za 11 stotih delova sekunde pitanje je kome treba više verovati, naučnicima koji se bave teorijom ili praktičaru Boltu... Granica na 200 metara procenjena je na 18,60 što je znatno bolje od sadašnjih 19,19 koliko je Bolt istrčao u Berlinu. Ono što je mnogo izvesnije jeste prognoza da Bolt ima sve šanse da postane prvi čovek koji će 200 metara pretrčati za manje od 19 sekundi. U Berlinu je u trci na 200 metara prvu polovinu staze, sa krivinom, pretrčao za 9,92 i tako postao prvi čovek

koji je taj deo trke prešao za manje od 10 sekundi.

Tajna njegove neverovatne brzine leži u sjajnom telu, visok je 1,96 a težak 95 kilograma. Kada mišićna masa uhvati brzinu ide kao vihor. Posle dva trijumfa u Pekingu 2008. i Berlinu 2009. postao je prvi čovek koji je u isto vreme bio dvostruki olimpijski i svetski šampion. Kada se pojavio 2004. na jednom ozbiljnom regionalnom takmičenju, osvojio je zlatnu medalju na 200 metara rezultatom 19,93 čime je za 20 stotinki popravio juniorski svetski rekord i postao prvi čovek ispod 20 godina koji je tu distancu trčao ispod 20 sekundi. Serija povreda zaustavila je njegov razvoj. Bio je učesnik Olimpijade u Atini 2004, ali njegovo vreme stiglo je 2007. kada je oborio državni rekord Jamajke na 200 metara (19,75), koji je držao Don Kvori. Svetski rekorder prvi put je postao u maju 2008. kada je 100 metara istrčao za 9,72. Potom je usledio dvostruki trijumf u Pekingu sa šeretskim ulaskom u cilj što ga je koštalo bar nekoliko stotinki. U Berlinu je bio ozbiljniji i rezultat su dva fantastična svetska rekorda koja će u dogledno vreme moći da obori samo on.

Jamajka je zemlja koja je proporcionalno broju stanovnika dala daleko najviše velikih atletičara, pre svega u sprinterskim disciplinama. Niko nije do kraja otkrio tajnu brzine Jamajčana, pretpostavke kojima se najčešće barata su klimatski uslovi i genetske predispozicije.

Roditelji Huseina Bolta, Dženifer i Velesli, držali su bakalnicu u gradiću Trelejni (Trelawny). Rastao je uz brata Sadikija i sestru Šerin, voleo je kriket i američki fudbal. Njegova izrazita brzina primećena je u osnovnoj školi, sa 12 godina bio je daleko najbrži đak i njegova sportska sudbina bila je određena još tada, iako je nastavio sa kriketom i u srednjoj školi. Jedan trener usmerio ga je definitivno ka atletici. Pablo Meknil, bivši olimpijac, i trener Dvejn Baret ohrabрили su ga da se prebaci na novi sport i već 2001. osvojio je prvu zlatnu medalju na jednom srednjoškolskom takmičenju. Zanimljivo je da je 2001. učestvovao na prvim Karijskim regionalnim igrama i trčao 400 metara. Rezultat uopšte nije bio loš, sa 48,28 bio je drugi, dok je na 200 metara takođe osvojio srebrnu medalju sa 21,81.

Mnogi predviđaju da će se Husein Bolt u ne tako dalekoj budućnosti prešaltovati na 400 metara, a mnogi su skloni da se klade da će istovremeno biti trostruki svetski rekorder, na 100, 200 i 400 metara. ×

VLADIMIR STANKOVIĆ

Majka nacije

Ovu godinu svakako je obeležilo i kancelarkino prozivanje pape Benedikta XVI nakon što je ovaj u okrilje crkve ponovo primio neke sveštenike, prethodno ekskomunicirane zbog negiranja holokausta

KADA JE 2005. godine stala na čelo nemačke vlade, Angela Merkel je mnogima bila nepoznanica. Prva kancelarka, pa još prva sa istoka Nemačke, koja se u sjedinjenoj državi popela na sam vrh, a da je pritom i u sopstvenoj Demohrišćanskoj partiji (CDU) važila za autsajdera. Pritom još ćerka protestantskog popa, fizičarka po profesiji, koja je u partiju upala sa strane, bez iskustva sa partijskim strukturama i minulog pešačkog političkog rada. Da "ima nešto u toj ženi", pokazalo se kada je prvo uspela da istisne konkurenciju u CDU-u, a zatim prvi put da ubedi većinu Nemaca da baš njeno ime zaokruže na glasačkom listiću.

I onda još da sve to ponovi 27. septembra 2009. godine. Pred prve izbore su je kritikovali da je ona samo "devojčica" legendarnog kancelara "ujedinitelja" Helmuta Kola, koji ju je uveo u visoku politiku, a posle parlamentarnih izbora 2005. da je na čelo partije i države došla samo sticajem za nju povoljnih okolnosti, te da će potonuti u tada nužnoj "velikoj koaliciji" sa Socijaldemokratskom partijom. Nije potonula, već se u jeku ekonomske krize održala na vrhu i posle druge pobeđe za redom dobila epitet "majka nacije".

Na ovogodišnjim izborima Merkelova je čak uspela da istisne socijaldemokrate iz vlasti i da vladu oformi sa njoj ideološki bliskijom Liberalnom partijom kao manjinskim partnerom. Sve priče o njoj, kao hladnoj oportunistici, koja se beskrupulozno probija, koja gazi preko mrtvih, kao pridošlici sa strane, koja nema nikakvih emocionalnih veza sa partijom, kao ženi, koja je iskustva sticala u komunističkoj diktaturi izvan zapadnonemačkog privrednog čuda i na koju će zbog toga mnogi Nemci sa zapada ujedinjene domovine uvek gledati kao strankinju, te da je njen uzlet s toga kratkog veka, pale su u vodu. Merkelova je potvrdila svoju poziciju najmoćnije žene sveta, učvrstivši vlast u najvećoj zemlji Evrope i jednoj od ekonomski najmoćnijih privreda na zemlji. Ovoga puta nije bila autsajderka koja je mogla da iznenadi favorite. Startovala je sa čelne pozicije, o njoj se sve znalo, i ponovo je uspela.

A sve uprkos tome, što su mnoge nemačke novine pisale, da u prvom mandatu nije sprovela nikakve reforme i da je pod njenim komilom Nemačka utonula u najdublju ekonomsku krizu posle Velike depresije. Merkelova je uspela da ubedi Nemce da su za to krivi svetska

ekonomska i kriza i socijaldemokrate, koje su je sputavale na vlasti.

Ovu godinu svakako je obeležilo i kancelarkino prozivanje pape Benedikta XVI, njenog sunarodnika Jozefa Racionera, nakon što je ovaj u okrilje crkve ponovo primio neke sveštenike iz ultrakonzervativnog katoličkog bratstva Sveti Pije, prethodno ekskomunicirane zbog negiranja holokausta. Nije njena praksa da komentariše unutrašnja crkvena pitanja, rekla je Merkelova, ali kada je reč o suštinskim pitanjima, kao što je negiranje holokausta, ne može da ćuti. Naravno da je sveti otac u Rimu reagovao ogorčeno, što se jedan političar, pa još političarka, iz rodne mu Nemačke, koja je povrh svega još i protestantkinja, drznula da ga proziva. Merkelovu su tapšali po ramenu zbog iskazane hrabrosti i posve nekonvencionalnog upuštanja u raspravu sa Vatikanom. Bio je to iskorak koji joj je na međunarodnoj sceni doneo imidž principijelne žene koja ne uzmiče kada su njeni pogledi na svet ugroženi.

Prilikom proslave dvadesete godine od pada Berlinskog zida,

Merkelova je kao domaćica centralne manifestacije u Berlinu ponovo bila u centru pažnje. I tom prilikom je potvrdila svoju naklonost jačanju Evropske unije. Založila se za novi globalni poredak, rekla da nacionalne države moraju deo svojih kompetencija da prepuste EU. Unija jača sa svojim novim članicama, iako neke baš uvek i ne odobravaju sve odluke Brisela, rekla je Merkelova. I stavila do znanja, da EU ne bi trebalo da srlja u novo širenje, pre nego što očvrstne iznutra.

Na većini velikih privrednih i političkih skupova protekle godine Merkelova je bila u centru pažnje. Posle neuspelog pokušaja u Kopenhagenu da se dođe do obavezujućeg ugovora o smanjenju emisije štetnih gasova u svetu i tako započne proces spasavanja planete od nepredvidivih klimatski promena, Merkelova je pokušala da umanjí nastalu štetu. "Kopenhagen je prvi korak u pravcu novog klimatskog poretka, ni više, ni manje." Ko sada samo besomučno kritikuje

taj skup, saučestvuje sa onima koji stalno kočé i ne dopuštaju da se svet pomakne unapred. Merkelova je preuzela na sebe i Nemačku odgovornost da se na sledećoj globalnoj konferenciji posvećenoj klimatskim promenama u Bonu sredinom 2010. godine napravi pomak, oslanjajući se na mršave rezultate u Kopenhagenu.

Kao i svi drugi političari na vlasti, i Merkelova je pre svega protekle godine bila okrenuta unutrašnjim problemima koji su se vrteli oko premošćivanja ekonomske krize. Po američkom modelu, rešila je da upumpa stotine milijardi evra u pokretanje posrnule privrede i podupiranje trulih banaka i još više zaduži rekordno zaduženu državu, pa puklo kud puklo. Žena na čelu demohrišćana uspela je pritom da deo socijalne politike preuzme od socijaldemokrata i čak da zadovolji zelene, kada je reč o ekologiji i suzbijanju atomske energije. ×

ANDREJ IVANJI

REUTERS

Lepršavi premijer

U 2009. godini Berlusconi su upoređivali sa Cezarom, Musolinijem, Vudijem Alenom, afričkim diktatorima, nazivali su ga i "vijagra-premijerom"

MEDIJSKU PAŽNJU KOJOM je italijanski premijer bio obasut u 2009. godini teško može da dostigne bilo koji političar, sa izuzetkom američkog predsednika Baraka Obame. I na kraju godine Silvio Berlusconi je, ne svojom zaslugom, punio naslovne stranice novina, kada ga je jedan pomahnitali Italijan statutom pogodio u glavu, slomio mu nos i izbio nekoliko zuba. U jednom od saopštenja poslatom iz bolničke postelje poručio je da će raditi "sa još više snage i odlučnosti nego ranije", kao i da će se "sećati dve stvari koje su obeležile te dane – mržnju nekolicine i ljubav mnogih, mnogih Italijana". Deo italijanske javnosti pati zbog rana na njegovom plastičnom, hirurški zategnutom licu. Pred Božić Berlusconi se oglasio čestitkom papi u kojoj se zaklinje na "hrišćanske vrednosti" u radu vlade, šaljući poruku svetu da je okrenuo novi list. Nisu mu svi poverovali – najmanje bivši tužilac za borbu protiv korupcije Antonio di Pietro. On je takođe poslao čestitku papi u kojoj Berlusconi naziva đavolom.

Protivnici lika i dela premijera Berlusconi (72) cinično primećuju da se njegovo skandalozno ponašanje može objasniti životnom dobi – neko postane mudar, a neko sa trubicom štipka plavuše. Misli se na 18-godišnju starleticu Noemi Leticiju koju je obasipao poklonima za rođendan. *La Repubblica* je pisala o raskalašnim žurkama u njegovoj vili na Sardiniji, a njegova supruga najavila razvod.

U međuvremenu, lepe žene izabrane su za

poslanice u parlamentu, a neke od njih postale su ministarke. Lepotice dolaze iz šoubiznisa: bivša učesnica "Velikog brata", glumica, zvezda TV sapunice, mis Italije i TV najavljičica, bivša toples-modelsica (postala ministarka za rodnu ravnopravnost).

Kada je objavljena fotografija u *La paisu* na kojoj se njegov bivši kolega premijer Češke Mirek Topolánek (dok je još bio na funkciji) i on baškare u vili na Sardiniji u društvu razodevenih dama, Berlusconi je izjavio da nema ništa loše u tome. Češki premijer je priznao verodostojnost fotografije i ubrzo nestao sa političke scene.

Berlusconi se nije mnogo potresao zbog toga, a nije prestao ni da se viđa sa mladim damama. U julu je izbio najgori skandal kada je prostitutka Patricija d'Adario objavila transkript audio-trake sa lascivnim intimnostima između nje i premijera.

Šaljivi Berlusconi je prvog američkog predsednika afričkog porekla Baraka Obamu nazvao "mladim, lepim i preplanulim". Zbog tog komentara italijanska i svetska javnost nije znala da li da plače ili da se smeje. U istom stilu Berlusconi je i predsednika Srbije Borisa Tadića upoređio sa holivudskim glumcem Džordžom Klunijem. U Srbiji su sa simpatijama prihvatili tu šalu.

Par meseci kasnije (u aprilu) na nekom od samita političkih lidera, televizijske kamere su zabeležile trenutak kada premijer Berlusconi ćaska mobilnim telefonom dok kancelarka Angela Merkel u neverici stoji

pored njega i čeka da se razgovor završi ne bi li ga pozdravila. (Kasnije je objasnio da je ubeđivao turskog premijera da prihvati nominaciju Danske za šefa NATO-a). Snimak je emitovan na svim evropskim televizijskim stanicama – Berlusconi gestikulira, odvojio se od ostalih šefova i šeta se pored reke. Recimo da se takvo ponašanje nije dopalo Merkelovoj.

Nešto pre tog događaja Berlusconi se istakao na prijemu kod kraljice Elizabete II povodom samita G20 u Londonu. Prilikom zvanične ceremonije slikanja svetskih lidera sa kraljicom, premijer Italije je glasno dozivao predsednika Obamu. Prozivanje i dozivanje po hodnicima nije baš po protokolu Bakingemske palate, koja je tim povodom izdala saopštenje u kojem se navodi da se kraljica nije uvredila zbog Berlusconijevog ponašanja dodajući da je to bio "lepršav momenat". "Lepršav" nije baš pravi prevod za ono što je kraljica napisala, reč *lighthearted* (laka srca) u engleskom jeziku ima malo složenije značenje. Recimo da se ni kraljici njegovu ponašanje nije dopalo.

Od političkih gafova ostala je zabeležena i sumnja da je pokušao da podmiti talibane da prestanu da napadaju područje u Avganistanu koje kontrolišu Italijani, prema pisanju *Times of London*. NATO i italijanska vlada demantovali su da je italijanska služba bezbednosti pregovarala s talibanima, a Berlusconi je rekao da su optužbe "potpuno neosnovane". Posebno poglavlje u Berlusconijevoj karijeri u 2009. godini bila je borba sa mafijom. Iako se italijanska vlada hvata u koštac sa tim problemom i nekoliko mafijaških kumova je već utamničeno, u decembru je osuđeni mafijaški ubica svedočio na sudu da mu je poznato da je Berlusconi devedesetih godina sklopio dogovor sa mafijom nudeći im beneficije u zamenu za političku podršku.

Mnogo toga se obrušilo na Berlusconi 2009. godine, upoređivali su ga sa Cezarom, Musolinijem, Vudijem Alenom, afričkim diktatorima, nazivali su ga "vijagra-premijerom". Božićni praznici pružiće mu makar malo mira. Može da se pretvara da je "na kampovanju", kao što je onomad pred kamerama jedne nemačke TV stanice poručio desetinama hiljada ljudi koji su zbog zemljotresa u Italiji ostali bez sigurnog krova nad glavom.

×

BILJANA VASIĆ

Vickasti antifašista

Jeste Mesić grešio za proteklih deset godina, ali je često, s vrlo malo ustavnih moći, bio moralni arbitar koji je državu i društvo vraćao u normalni kolosek. To je uticalo i na odnos Zagreba prema susedima

DA (JOŠ KOJI DAN) aktualni predsjednik Stjepan Mesić ima mogućnost natjecanja za svoj treći mandat, najvjerojatnije bi ga dobio. Ovako nakon punih deset godina odlazi iz predsjedničke fotelje, u kojoj – pokazalo se to kao točno – od samoga starta nije želio biti fikus, kako su to mnogi priželjkivali.

Njegova biografija je dobro poznata: danas 75-godišnjak (upravo je 24. decembra proslavio rođendan) iz Orahovice bio je pravnik, saborski zastupnik još 1965. godine, sedamdesetih godina je zbog "hrvatskog proljeća" dopao i zatvora; u Staroj Gradišci je proveo godinu dana, te je odatle ekipu koja je devedesetih došla na vlast u Hrvatskoj zvao "gradišćanskim Hrvatima". Pobjedom HDZ-a na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj postaje najprije prvi predsjednik Vlade RH, potom – nakon natezanja i političkih lomo-va – biva i član Predsjedništva SFRJ, potom i njegov predsjednik. Nakon konačnog sloma SFRJ, predsjednik je Hrvatskog sabora, sve do maja 1994. kad se razilazi sa HDZ-om i predsjednikom Franjom Tuđmanom, uglavnom po pitanju hrvatske agresije na Bosnu i Hercegovinu.

U predsjedničku utrku je 2000. godine, neposredno nakon Tuđmanove smrti (decembar 1999), ušao kao potpuni autsajder, da bi izašao kao pobjednik u drugom krugu 7. februara. Pobjeđuje i drugi puta, 16. januara 2005. godine, također u drugom krugu, porazivši aktualnu premijerku Jadranku Kosor.

Sve do razlaza s Tuđmanom i HDZ-om 1994. godine, moglo bi se reći da je Mesić javno puhao u isti rog s nacionalistima. Iz tog razdoblja se pamti i njegova izjava o tome da Srbi iz Hrvatske mogu ponijeti samo onoliko zemlje koliko su je donijeli na svojim opancima; godinama tvrdi da je ta izjava "izvučena iz konteksta", ali neki imaju teoriju da sve što je kasnije, kao predsjednik ispravno radio i zborio, u stvari, predstavlja iskupljenje od pogrešne politike HDZ-a prema hrvatskim Srbima, čijim je dijelom i sam neko vrijeme bio.

REUTERS

Postao je predsjednik svih građana Hrvatske, bar je to htio, usprkos onima koji ga nikako nisu prihvaćali: desnica, alkari, optuženi ratni zločinci, tvrdi HDZ-ovci, dijaspore i neki generali. Jednu grupu generala koji su se petljali u politiku jednom je odlukom ražalovao, što je bio popriličan skandal. Ispostavilo se da je Mesić jači.

Nakon vječno namrgođenog i ukočenog Tuđmana, Mesić je u hrvatskoj politici bio pravo osvježenje, unoseći duhovitost i tako neophodnu normalnost u hrvatsku politiku javnost. Sasvim sigurno jedan od boljih poteza bilo je njegovo otvaranje rudnika Tuđmanovih razgovora s kojekime, od kojih je veliki broj završio u Haškom tribunalu, gdje je i sam Mesić svjedočio u postupku protiv Slobodana Miloševića, čime je još jednom od desnih krugova dobio epitet izdajnika.

Mesić se već u prvom svom mandatu

nametnuo javnosti kao arbitar u mnogim političkim i društvenim pitanjima. No, dio građana je – dajući mu 2005. godine ponovo povjerenje – očekivao da će u tom drugom mandatu biti još otvoreniji; suprotno tome, tek krajem mandata je ušao u neke nove ratove s neistomišljenicima. Tako se najprije posvadio s Kaptolom, tvrdeći da je u laičkoj državi neustavno držati križeve u školama i javnim ustanovama. Potom je počeo priču o sramnoj privatizaciji, onda se posvadio sa odbjeglih Ivom Sanaderom, s kojim se uzajamno slao kod istražnih organa nakon što su procurile silne afere, pa se čak pomalo i složio s Jadrankom Kosor, koju je prije nekoliko godina zvao Suzanom (voljela je zaplakati, onako kao spontano) i govorio da se boji otvoriti paštetu, a da mu Jadranka ne iskoči van.

Uz to, u jednom je trenutku izjavio čak i da mu je najveća greška u predsjednikovanju bilo pozivanje Ante Gotovine da se preda Haškom tribunalu, pa čak i da razmišlja o mogućem pomilovanju Mirka Norca, dvostruko osuđenog ratnog zločinca. To je bilo posve neočekivano od čovjeka koji je godinama govorio o individualizaciji krivnje za ratne zločine, kao i o neophodnosti da se krivi privedu pravdi.

Ono, međutim, što će – bez obzira na greške i nepromišljenosti – ostati kao posljedica njegove vladavine Hrvatskom jest stalno isticanje antifašizma kao vrijednosti i činjenice da Hrvatske danas ne bi bilo da nije bilo hrvatskih partizana i antifašista u Drugom svjetskom ratu.

Kad je o susjedima riječ, većinu mandata je govorio o neophodnosti suradnje i dobrim odnosima, da bi posljednjih mjeseci neprestano dijelio packe, opravdano ili ne. Isto tako, mandat je odlučio zaključiti posjetom Kosovu i to baš na pravoslavni Božić; no, netko od savjetnika – a Mesić prihvaća savjete – sugerirao mu je, očito, da taj put ipak poma-
kne za koji dan.

U svakom slučaju, Mesić je sa svojih deset predsjedničkih godina priuštio građanima Hrvatske više normalnosti nego većina ostale hrvatske vlasti. Jest griješio, ali je i pomicao stvari i kad su opće prilike posrijedi, i kad je i o građanima bila riječ, bez obzira na njihovu nacionalnost. Nerijetko je, s vrlo malo ustavnih moći, bio moralni arbitar i nerijetko je državu i društvo vraćao u normalni kolosijek.

×

Ваш програм културе и уметности и 2010.

RTS | D | G | T A L

Срећна Нова година
и
Божић

“To je kolektivni test inteligencije.”

TOMICA MILOSAVLJEVIĆ, ministar zdravlja, o odzivu građana Srbije na vakcinaciju (RTS)

Momo Kapor,

slikar, pisac i intelektualac, uvek nađe način da se udvara ženama: “Ne mislim da je pisanje totalna ženska tragedija. U vreme kad je grad pun ženskih PR-ova sa odnegovanim dugačkim noktima, u skupoj garderobi, žene koje se bave kućom besmisleno se osećaju. I kad ih neko pretenciozno upita čime se bave, one

kažu da su domaćice. A te domaćice urade mnogo više stvari nego neke prezaposlene žene – često su one svom mužu i sekretarici i stilisti i spoljni momak i daktilografkinja, a on je pisac, i bolničarka i kuvarica... Zato ja predlažem da kada ih neko pretenciozno pita čime se bave, da kažu: ‘Bavimo se onima koje volimo.’ To je veliko i najteže zanimanje.” (“Bazar”)

Bebi Dol,

pevačica, bila je učesnica na Pinkovoj “Farmi”, posle čega je osetila potrebu da kaže: “Da li sam vam delovala kao pijana? Da li mislite da pijana osoba može da ustane svakog jutra u šest sati da obavlja seoske poslove, šteta mgarca po dvorištu i slično? Ne, naravno. Znam da se kontrolišem u piću. Ali, evo, za one koji žele da čuju – obožavam da pijem koktele, francuski konjak sa šećerom, šampanjac sa ruskom votkom i domaću rakiju. Ali, znam kada je dosta.” (“Press”)

Nataša Jeremić,

urednica i voditeljka “Dnevnika” na RTS-u, ima ozbiljne primedbe na rad sportskih centara: “Plivanje me baš opušta. Volela bih kada bih mogla da plivam i u Beogradu, ali nemam poverenja u način na koji se održavaju bazeni. Možda ću da pronađem pravo mesto, nikad se ne zna.” (“Bazar”)

Radmila Manojlović,

pevačica, jedna je od onih koje bi da povećaju obim grudi: “Ne plašim se zahvata, odnosno te operacije, jedino se plašim reakcije publike. Bilo je dosta loših komentara kad sam nadogradila kosu, tipa ‘Rada se pokondirila, šta ona umišlja, zaboravila je odakle je došla’ i slično. Mogu misliti šta bi tek rekli da me vide sa grudima par brojeva većim, iako mislim da bi nekih 300, 350 kubika koje želim da ugradim super stajalo. Publika je čudo!” (“Alo”)

Suzana Mančić,

TV voditeljka, na pitanje koji je najgori posao koji je uradila, kaže: “Muka mi je od pekmeza koji kažu: ‘Jao, fuj, kako to radite?’ Sve što radim, radim pošteno i dobro. Ne kradem, ne kockam se, ne kurvam se za pare...” Kada bi se ponovo rodila, šta bi promenila: “Bogami ništa ne bih menjala. Ma, šta me briga, sigurno bih i tada snimala. ... Svako se pali na nešto, neko na gurku, a neko na snimanje.” (“Svet”)

Radoš Bajić,

glumac i producent serije “Selo gori, a baba se češlja”, “ovogodišnji dobitnik Vukove nagrade za opšti doprinos srpskoj kulturi”, nije baš siguran: “Mnogo smo umorni, ali je najvažnije da smo svi zdravi. Tek kada se vratimo u Beograd, odlučićemo da li ćemo se podvrci vakcinaciji ili ne, ali smo zasad dobro i treba nam jedino odmor.” (“Alo”)

Novak Đoković,

teniser, o aktuelnoj temi i dilemi u Srbiji: “Neću se vakcinisati. Mislim da nema potrebe, sportista sam, imam snažan imunitet, zdravo se hranim, redovno pijem gomilu vitamina. Malo sam se bolje upoznao sa celom problematikom i ne bih to za vreme sezone sebi mogao da priuštim, s obzirom da može biti propratnih reakcija. U razgovoru sa ostalim teniserima video sam da i oni tako razmišljaju.” (“Pravda”)

Srđan Predojević,

urednik Beogradskog programa na Javnom servisu, govori o svojoj najbližoj saradnici Jovani Janković: "Jovana i ja smo veoma slični, oboje smo istrajni, odlučni, uvek znamo šta hoćemo i ono što zamislamo moramo i da ostvarimo. Mislim da meni ne bi odgovarala druga partnerka, jer sa Jovanom delim istu energiju. Naše baterije dugo traju, a malo im treba da se ponovo napune."

O podeli posla: Za šest godina smo imali oko hiljadu i dvesta zajedničkih emisija, što je četiri hiljade osamsto sati živog programa. Jovani je teže, jer mora i lepo da izgleda, dok je meni dovoljno samo da budem pametan."

Jovana Janković,

najbliža saradnica Srđana Predojevića, o svom kolegi i šefu: "Imala sam priliku da radim sa drugim kolegama, koji su divni ljudi i profesionalci, ali mi niko od njih nije odgovarao kao Srđan. Uz tako dobrog partnera moj svaki dan na poslu je zaista izvrstan, a ja sam osoba koja ne bi mogla da radi tamo gde joj nije dobro, jer bi to bilo isto kao da živim sa partnerom koga ne volim."

O izgledu svoga šefa: "Smatram da i muškarac mora da odaje utisak sredene osobe. Zato moj kolega uvek na posao dolazi pre mene, a spremi se u isto vreme kada i ja." Šta je bilo presudno: "Važan faktor u našem zbližavanju su bile čivave koje smo oboje kupili kada smo počeli da radimo, pa smo osim o poslu mogli da pričamo i o njima, a onda smo postajali sve bliži tako da danas mogu slobodno da kažem da je Srđan moj najbolji prijatelj." ("Halo")

Milan Topalović,

folk-pevač sa nadimkom Topalko, osvajač je nagrade od 100.000 evra, za muke pretrpljene tokom boravka na "Farmi", dok jednom rukom grli suprugu, a drugom ček sa pobeđničkim iznosom, kaže: "Sada me sigurno neće ostaviti." ("Alo")

Dragana Katić,

TV voditeljka, sada angažovana u Grandovim emisijama, otkriva šta jedan od njenih sinova misli o maminom poslu: "Čak je naglasio da je bolje da radim kao voditelj nego da ništa ne radim, jer mrzi besposlene žene." ("Halo")

Jelena Janković,

Teniserka, otkriva cenu profesionalnih uspeha: "Činjenica da su moji vršnjaci uživali u svim dogovorštinama koje detinjstvo sa sobom nosi, a kasnije me je i tinejdžersko vreme ponekad činilo tužnom, ali oduvek sam

znala šta želim da postignem. Trenirala sam i satima ostajala na terenu, prolivala litre znoja, pretrčala kilometre i kilometre... To je samo jedan mali deo onoga kroz šta sam prošla da bih danas bila tu gde jesam, u svetskom vrhu profesije koju sam izabrala za životni poziv. Da mogu da vratim vreme, promenila bih period kada sam se kao dvanaestogodišnja devojčica otisnula u Ameriku jer u Beogradu nisam imala dovoljno uslova za treniranje." O životu: "Život je sam po sebi kompleksan kao takav, kroz vreme vas menja i čini snažnijom osobom koja će da traži i nađe odgovore na pitanja i prepreke. Tako je i kod mene..." ("Bazar")

Dara Bubamara,

"atraktivna novosadska pevačica imala je vrlo uspešnu godinu za sobom pa joj je suprug Milan, biznismen iz Pariza, kao novogodišnji dar iz glavnog grada Francuske dovezao automobil marke BMW X6": "Kada sam ušla u dvorište, odmah mi je bilo jasno da je džip za mene. Pričala sam mu kako mi za vožnju i put sa detetom treba udobniji automobil od mercedesa SL koji sam vozila. Kada je Milan istrčao iz kuće i pokazao mi poklon na kome piše *I love you*, počela sam da vrištim i poletela mu u zagrljaj, pri tom ga maltene oborivši. Toliko sam cičala od uzbuđenja da sam promukla. Od silne sreće pala sam na kolena. Inače, ja sam na dijeti, a toga dana sam bila umorna od napornog puta, i sve je na mene delovalo kao veliki šok. Srce mi je lupalo i sve je delovalo potpuno nestvarno. Radovala sam se što je Milan došao i bila potpuno iznenađena zbog vrednog poklona. Bili su tu i naši prijatelji. " Kakav je to autić: "Izuzetan je model sa kompletnom najsavremenijom opremom i upadljivim raskošnim felnama na točkovima.

Ekskluzivno je opremljen, a na zadnjem kožnom sedištu čekale su me cipele brenda Luj Viton, najnoviji model koji sam želela da kupim, kao i kožna futrola istog dizajnera, u kojoj se nalazio laptop roze boje. Suprug mi ga je kupio da bismo bili u kontaktu i kada sam na koncertima. Svi su se oduševili poklonom. Neverovatno je kako se sve poklopilo. Naime, čim sam dobila BMW, sutradan je pao sneg, tako da sam mogla njime da otputujem na zakazani koncert u Zagreb." ("Halo")

ŠAMPION >>

Dragan Marković Palma, lider Jedin-
stvene Srbije ovogodišnji je šampion
sa četiri izjave.

Na drugom mestu su tri političara, sa
po tri izjave: Jovan Krkobabić, pot-
predsednik Vlade i predsednik PUPS,
Tomica Milosavljević, ministar zdrav-
lja i Velimir Ilić, lider Nove Srbije.

Treće mesto sa po dve izjave osvojili
su: Aleksandar Vučić, zamenik pred-
sednika SNS-a, Ivica Dačić, predse-
dnik SPS-a i ministar policije, Slavica
Đukić Dejanović, predsednica parla-
menta i potpredsednica SPS-a, i Vuk Jeremić, ministar spoljnih poslova.

TANJUG

JANUAR

**“Doneo sam odluku danas, da
podnesem krivičnu prijavu protiv
sebe.”**

ALEKSANDAR VUČIĆ, zamenik pred-
sednika SNS-a, na optužbe SRS-a da
je dobio novac od Miroslava Miškovića
za osnivanje stranke (B92)

**“Ova institucija nudi veliki prostor
za umetnost.”**

NEBOJŠA BRADIĆ, u Narodnoj banci
Srbije (“Politika”)

**“Ljudi su reagovali moleći da se
ne dozvoli da poskupi jedino što
sebi mogu da priušte, jer od svojih
plata ne mogu da prave kuće, već
da piju kafu i kupuju cigarete. I
mi smo se borili upravo za to da
artikli ne poskupe mnogo.”**

DRAGAN MARKOVIĆ PALMA,
“povodom usvajanja amandmana o
akcizama na cigarete” (“Politika”)

FEBRUAR

**“Toma mi je i pouzdan prijatelj i
iskrena drugarica.”**

JORGOVANKA TABAKOVIĆ,
o Tomislavu Nikoliću (“Danas”)

**“Nije stranka nikome ništa
naložila, kao i u svim dru-
gim institucijama, a najpre u
Republičkoj izbornoj komisiji,
imamo vrlo moralne i odgovorne
predstavnike - sami su se odlučili
na taj čin.”**

JELENA TRIVAN, o članovima RIK koji
su podneli ostavke (RFI)

“Ovo je muzika za moje uši.”

VUK JEREMIĆ, posle izjave Čedomira
Jovanovića da LDP ne podržava neza-
visnost Kosova (“Politika”)

**“Sava centar je Međunarodni
kongresni centar i takve institucije
svuda u svetu služe za ozbiljne
skupove.”**

RADE HINIĆ, pomoćnik direktora Sava
centra koji je tražio od Medija centra
da otkaže pres konferenciju Gej-strejt
alijanse (BETA)

MART

**“Svakog trenutka je stanje moglo
da mi se pogorša, a neko me tamo
ogovara. To nije lepo.”**

VELIMIR ILIĆ, komentariše ponašanje
nekih kolega i medija tokom njegovog
boravka u bolnici (“Press”)

**“Baš su sredili kuću, da se čovek
oseti kao mačo.”**

NENAD ČANAK, prvi srpski političar
koji je ušao u kuću Velikog brata
(“Blic”)

**“Ako homoseksualci treba da
vode Srbiju u Evropu, onda je bolje
da ostanemo i čuvamo ovce u
Srbiji i na selu.”**

DRAGAN MARKOVIĆ PALMA, o Predlo-
gu zakona protiv diskriminacije (Radio
Slobodna Evropa)

**“Mislim da nisu smeli da me uba-
ce zbog Čanka, jer pored mene on
ne bi imao šanse.”**

MILIĆ VUKAŠINOVIĆ, muzičar, otkriva

razloge zbog kojih je u kuću VB po-
zvan sa zakašnjenjem (“Press”)

APRIL

**“Verujem da ni Krkobabić ne pam-
ti ovakvu krizu.”**

MLAĐAN DINKIĆ, (B92)

**“Mi imamo jednu ugodnu situa-
ciju da od zemljotresa možemo
da se odbranimo. Naši zemljotresi
nisu tako snažni.”**

SLAVICA RADOVANOVIĆ,
direktorka Republičkog seizmološkog
zavoda (B92)

**“Moj posao se sada svodi na to
da budem čarobnjak. Zaista mi
nije lako, noćima ne mogu da
spavam. Stalno razmišljam šta će
biti sutra.”**

SAŠA DRAGIN, ministar poljoprivrede
(“Večernje novosti”)

**“Imam para da platim i taj porez,
ali neću. Ne dozvoljavam da me
vlast diskriminiše samo zato što
vozim jak auto.”**

VELIMIR ILIĆ, o najavljenom porezu na
luksuz (“Pravda”)

**“Da imam, poklonio bih zemlju
Srbiji.”**

STANKO SUBOTIĆ, odaziva se na apel
ministra Mrkonjića vlasnicima zemlje
preko koje treba da prođe obilaznica
oko Beograda (“Pravda”)

MAJ

**“Siguran sam da ne postoji for-
malna vrsta komunikacije nekog
tajkuna s nekom strankom, to
je splet različitih oblika komu-
nikacija.”**

VLAJKO SENIĆ, G17 plus (“Alo”)

**“Mislim da i nije toliko važno
koliko nešto košta već je važno
napraviti sebi jedno lepo veče.”**
RADMILA HRUSTANOVIĆ, na otvaranju
“Noći kupovine” (BETA)

**“Voleo bih da se posvetim
poslovima koje izgleda nikada
neću uspeti da završim, pre svega
mojoj porodici, selu, knjigama,
ali sve to ostavljam zbog politike.
Zato što mislim da Srbija može da
napreduje.”**

TOMISLAV NIKOLIĆ, (“Pravda”)

**“Stići ćemo do krajnjeg cilja - sa
krizom ili bez nje.”**

VUK JEREMIĆ,
o članstvu Srbije u EU (B92)

JUN

**“Gas je pojeftinio u dolarima, ali
nažalost u dinarima nije.”**

DUŠAN BAJATOVIĆ, direktor JP “Srbija-
gas” (B92)

**“Svestan sam da ću, dokle god
se bavim politikom, ili privatnim
biznisom, svejedno - biti meta
neuspešnih. Savetujem im da
razloge neuspeha potraže u sebi.”**

MILU ĐUKANOVIĆ,
demantuje pisanje medija o nezako-
nitom bogaćenju (B92)

“Gel stavljam samo ujutru!”

MILUTIN MRKONJIĆ,
o novoj frizuri (“Večernje novosti”)

**“Nemojte sa svojih dvadesetak
godina da budete kao mi sa svojih
četrdesetak, jer ako budete takvi,
onda nema potrebe da postoji
omladina.”**

DRAGAN ĐILAS, na Skupštini omladi-
ne Demokratske stranke (“Press”)

JUL

**“Građani prilikom kašlja treba da
izbegavaju zaštitu rukom, već da
to rade sebi u rame ili odelo”**

TOMICA MILOSAVLJEVIĆ,
ministar zdravlja (B92)

**“U Vladi ne sede ministri nego da-
voli, štetočine i neznalice. Najgori
je Dinkić, Cvetković nije normalan,
a o Krkobabiću neću da pričam, jer
ne znam da li je živ!”**

VELIMIR ILIĆ, (“Pravda”)

**“Izuzetno sam ponosan na ono
što sam radio i mislim sve najgore
o NUNS-u.”**

MILORAD VUČELIĆ, bivši urednik i di-
rektor RTS-a i biznismen o prijavi koju
je protiv njega podneo NUNS (“Kurir”)

**“Svako od nas kad postane mi-
nistar unutrašnjih poslova doživi
određene profesionalne formacije,
neću da kažem deformacije, nego**

formacije svoje ličnosti, da gleda da radi u interesu države, naroda, svih građana."

IVICA DAČIĆ, na okupljanju nekadašnjih ministara policije (B92)

"Da li će 25 ili 15 ljudi biti ministri, ništa suštinski ne menja. To je kao kad uzmete kap vode iz Jadranskog mora pa merite da li je opao vodostaj. Nije bitan broj ministara, već koliko uspešno rade."

JOVAN KRKOBABIĆ, o najavljenom rekonstrukciji Vlade ("Večernje novosti")

AVGUST

"Imam vrlo važnu poruku za sve vaše čitaoce i sve građane Srbije koji gledaju u budućnost ove zemlje. Mi ćemo, da bismo bilo šta mogli da uradimo, morati sve da promenimo! I to prvo sebe!"

ALEKSANDAR VUČIĆ ("PRESS")

"Obama, dođi u Guču da sednemo pod šatru, da se najedemo i napijemo i da nam objasniš što ste nas bombardovali."

SLOBODAN JOLOVIĆ, predsednik SO Lučani, domaćin ovogodišnjeg Sabora u Guči ("Press")

"Čim nešto kažem, sutradan imam neke posledice!"

DRAGAN MARKOVIĆ PALMA, ("Alo")

"Cenim kandilo, ali mi ono nije korisnije od kompjutera."

ČEDOMIR JOVANOVIĆ, ("Politika")

SEPTEMBAR

"Po meni je izmišljen problem rasizma, jer zašto nijedan crnac nikada nije kažnjen zbog vređanja belca?"

DUŠAN SAVIĆ, legendarni centarfor Crvene zvezde ("Politika")

"Od kada sam samostalni poslanik, taj identitet se povratio i sada smo u najvećoj ekspanziji od osnivanja stranke."

VLADAN BATIĆ, o raskidu koalicionog sporazuma sa LDP ("Politika")

"Pre 20 godina usvojio sam dve devojčice Hrvatice. Danas su

srećne i udate, ali me i dalje zovu tata. U Beogradu sam ih vodio u katoličku crkvu."

DRAGAN VASILJKOVIĆ, poznat kao Kapetan Dragan, kaže da ne mrzi Hrvate (B92)

"Mislim da je pobedio zdrav razum i da će se tek narednih godina videti rezultat."

SLOBODAN HOMEN, sekretar u Ministarstvu pravde, o odluci da se Povorka ponosa otkáže ("Utisak nedelje", B92)

OKTOBAR

"Radiša je pobjegao na televiziju da ne bi brao kukuruz. Motiku mrzi više od svega!"

ZLATKA MILJKOVIĆ, supruga Radiše Miljkovića, učesnika Velikog brata ("Press")

"Da je Hitler bio Srbin, i njega bi rehabilitovali."

IVICA DAČIĆ, ("Blic")

"Reforma nije gibanica koju ćete zgužvati, staviti u rernu – i eto sistema posle 30 minuta."

DR JOVAN KRKOBABIĆ ("POLITIKA")

"Građani su očekivali dobar rezultat DS-a u Vrbasu, a dobar rezultat SPS-a očekivali su samo u SPS-u."

ŽARKO OBRADOVIĆ, komentarišući rezultate izbora u Vrbasu (B92)

"Meni je prisnija relacija, zaista, sa predsednikom naše države, a vrlo uvažavam predsednika Medvedeva."

SLAVICA ĐUKIĆ DEJANOVIĆ, posle potpisivanja sporazuma poljubila se sa predsednikom Tadićem a nije i sa Medvedevim ("Glas")

NOVEMBAR

"Ako ne bi bilo malo humora, ni zaoka, na šta bi ličio svet? Sve te stripove cenim, za to treba imati maštu, ali i poznavati društvene prilike. Kao mlad voleo sam da čitam stripove."

DR JOVAN KRKOBABIĆ, o stripovima i karikaturama u kojima je omiljeni lik ("Press")

DOSADAŠNJI POBEDNICI >>

1991. godine **Dragutin Zelenović**, srpski premijer, pet izjava.

1992. **Radoman Božović**, srpski premijer, četiri izjave.

1993. **Radmilo Bogdanović**, bivši ministar policije i Mirjana Marković, dve izjave.

1994. godine **Dragoslav Avramović**, guverner Narodne banke Jugoslavije, četiri izjave.

1995. **Mihailo Marković**, akademik i bivši potpredsednik SPS, tri izjave.

1996. **Mirjana Marković**, ruski akademik i supruga predsednika SPS-a, četiri izjave.

1997. **Milan Milutinović**, predsednik Srbije i Vuk Drašković, kandidat za predsednika Srbije, tri izjave.

1998. **Momir Bulatović**, bivši predsednik Crne Gore, tri izjave.

1999. **Vojislav Šešelj**, potpredsednik Vlade Srbije i predsednik SRS, tri izjave.

2000. **Mirjana Marković**, supruga bišeg predsednika SRJ Slobodana Miloševića i predsednica Direkcije JUL-a, tri izjave.

2001. **Slobodan Milošević**, bivši predsednik SRJ, pet izjava.

2002. **Zoran Đinđić**, srpski premijer, šest izjava.

2003. **Velimir Ilić**, predsednik Nove Srbije i gradonačelnik Čačka, četiri izjave.

2004. **Bogoljub Karić**, biznismen, predsednički kandidat i lider stranke «Pokret Snaga Srbije», četiri izjave.

2005. **Matija Bećković**, akademik, tri izjave.

2006. **Bogoljub Karić**, Dušan Petrović, Nenad Prokić, Predrag Marković, Slobodan Antonić, Zoran Stojković i naslovi u dnevnim novinama, sa dve izjave.

2007. **Dobrica Ćosić**, akademik i književnik, tri izjave.

2008. **Aleksandar Vučić**, Ivica Dačić, Velimir Ilić i Vojislav Koštunica, sa tri izjave.

2009 **Dragan Marković Palma**, lider Jedinствene Srbije sa sa četiri izjave.

"Deca su ipak čedna i poslanicima ostaje da se slože sa tim da imaju tu komponentu, bar u nekom segmentu svoje ličnosti."

SLAVICA ĐUKIĆ DEJANOVIĆ, odgovor na pitanje kako teče kurs engleskog za poslanike (Kažiprst B92)

"Rakija, luk i slanina su dobri, ali ne štite od novog gripa."

TOMICA MILOSAVLJEVIĆ, ("Večernje novosti")

"O tim detaljima ne vodim računa."

VOJISLAV KOŠTUNICA, na pitanje novinaru koliko je koštalo iznajmljivanje aviona za njegov put u Rusiju na kongres "Jedinствene Rusije" ("Press")

DECEMBAR

"Zaista nisam znao da je konzumiranje alkohola, makar u vidu nazdravljanja, zabranjeno i u potpunosti prihvatam odgovornost za učinjeni prekršaj."

BORIS TADIĆ, na saslušanju pred prekršajnim sudijom Dušankom Potežicom povodom tužbe za konzumiranje alkohola na stadionu posle utakmice Srbija-Rumunija

"Po nekom mom iskustvu, ako

hoćete da dobijete nešto izvan onoga što se smatra da su nečija stečena prava, vi morate da izazovete krizu. I ukoliko izazovete krizu, Vlada Srbije će učiniti nešto da tu krizu reši."

JOVAN LIČINA, predsednik Studentskog parlamenta Univerziteta u Beogradu o tome ko ima pravo da u protestima blokira grad. ("Politika")

"Obezbedili bismo još veću zaštitu zdravlja dece, roditelji ne bi imali finansijskih gubitaka, a turistička privreda bi ostvarila planirane prilive."

MINISTARSTVO EKONOMIJE, predložilo je da se raspust za učenike produži još jednu nedelju ("Blic")

"Danas idemo Pera i ja redovnom linijom popodne za Beč ponovo. Vratio sam se jutros. Večeras ćemo biti domaćini u jednoj srpskoj kafani"

DRAGAN MARKOVIĆ PALMA, morao je da prekine posetu Beču gde predvodi delegaciju poljoprivrednika, da bi glasao za budžet (B92)

„To je kolektivni test inteligencije."

TOMICA MILOSAVLJEVIĆ, o odzivu na vakcinaciju (RTS)

PRVA FILMSKA REPREZENTACIJA: Fudbaleri Kraljevine Jugoslavije u Montevideu i glumci na snimanju

MONTVIDEO, BOG NAS VIDEO

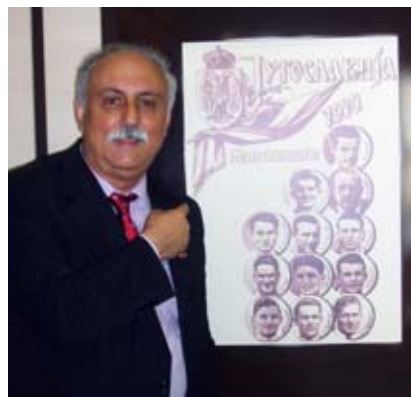
Sve se složilo: ideja, ljudi koji su je prepoznali i podržali i, iznad svega, okolnost da su Radomir Antić i njegovi "orlovi" poleteli put Južne Afrike

Sve ima "prvi put" pa tako dođe na red, posle 40 godina u ovoj profesiji, i "intervju sa samim sobom". Dobro, nije baš intervju, ali jeste priča u prvom licu o genezi ideje koja je izrodila multimedijalni projekat "Montevideo, Bog te video" o kome se

uveliko priča iako je tek počeo da se snima, odnosno realizuje u jednom od niza predviđenih segmenata. "Glodur" Žare prigovara, s pravom, da u svim medijima u kojima se u poslednje vreme pojavilo moje ime kao autora knjige i osnovne ideje projekta nigde uz ono "poznati novinar Vladimir Stanković" ne stoji i da je dotični, tj. ja, novinar "Vremena". Evo, ispravljam, koliko je moguće, taj propust i zahvaljujem za inicijativu, i prostor, da ispričam priču o Montevideu.

Ja sam tu lepu stranicu naše fudbalske istorije znao odavno, što po profesionalnoj liniji, što po pričama mog pokojnog oca koji nikada nije bio posebno oduševljen fudbalom, ali je o Moši, Tirketu, Milutincu, Jakši, Mikici Arsenijeviću i ostalim junacima svog detinjstva uvek govorio sa ushićenjem i poštovanjem. Kasnije sam, po prirodi posla, imao sreću da upoznam legendarnog Aleksandra Tirnanića i još bolje dr Mihaila Andrejevića, najvećeg funkcionera FIFA koga je bivša Jugoslavija imala. Na promociji nje-

PIŠE: Vladimir Stanković

gove knjige *Dugo putovanje kroz fudbal i medicinu* 11. maja 1989, u njegovom stanu iznad neka- dašnje kafane *Domovina*, dobio sam posvetu koju ljubomorno čuam. Na drugoj strani knjige potpisali su se novinarske legende Predrag Milojević, Miroslav Miro

Radojčić i Stojan Protić, kao i ne manje legendarni sekretar Crvene zvezde Slobodan Ćosić. Sticajem okolnosti, ta knjiga biće moja polazna tačka u razradi ideje o Montevideu. A ideja se rodila ovako...

ZA SVE SU KRIVI AMERI: Od jula 2006. do juna 2007. živio sam u Moskvi, na godinu dana pobjegao sam od novina i novinara mada sam se relativno redovno javljao "Vremenu", uglavnom sa spoljnopolitičkim temama. Negde u januaru/februaru 2007, na jednom od brojnih satelitskih programa naleteo sam na film *The game of their life* (*Igra njegovog života*). Američki film, urađen vrhunski, posvećen pobjedi reprezentacije SAD nad Engleskom (1-0) na Svetskom prvenstvu u Brazilu 1950. Rezultat jeste bio senzacija jer su "fudbalski dunsteri" pobedili fudbalere zemlje koja je izmislila fudbal, ali taj rezultat nije odveo Amerikance do nekog visokog plasmana. Nema veze, činjenica da su pobedili Engleze bila je dovoljna da se o tom podvigu napravi lep, gledljiv film. Kako su se skupljali, kako >>

NA PUTU PREKO ATLANTIKA: Fudbaleri Kraljevine Jugoslavije na brodskom bazenu

POBEDNIČKI POHOD: Aleksandar Tirnanić na utakmici sa Bolivijom

VELIKA KRAĐA: Utakmica Jugoslavija-Urugvaj

su putovali, kako su pred polazak iz Njujorka sređivali papire nekom crnputom centarforu iz neke karipske zemlje koji ne bi mogao da se vrati ako izađe, kako su, na kraju, pobedili nadmene Engleze... U jednom trenutku "kliknulo" mi je u glavi:

"Pa kad ovi "Ameri" od jedne utakmice, bez značaja, prave filmsku bajku, zašto mi ne bismo oživeli slavnu epopeju naših fudbalera iz 1930..."

Sve glavne podatke imao sam u glavi: znao sam da su išli samo srpski fudbaleri zato što su Hrvati bojkotovali reprezentaciju, naslušao sam se priča o trodnevnom putovanju vozom do Marseja pa posle 16 dana brodom do Montevidea, znao sam sve o Milovanu Jakšiću, "El gran Milovanu" koji je "pojeo loptu" u prvoj utakmici protiv Brazila (2-1, tako se tad zvao Brazil), znao sam za legendu da je jedna ulica u Montevideu dobila ime po njemu... Znao sam i za pobjedu nad Bolivijom u drugom meču (4-0), a o velikoj krađi u polufinalu protiv domaćina Urugvaja (1-6) znali su i vrapci. To je ona utakmica u kojoj je jedan policajac vratio loptu iz golauta i asistirao urugvajskom napadaču a sudija pokazao na centar... Sve sam to znao, ali za ideju koja mi se sve jasnije formirala u glavi to nije bilo dovoljno.

Od prvog trenutka video sam "filmsku priču" jer mi se učinilo da je tema toliko "televizična" da je prosto neverovatno da se niko pre mene nije setio da je ekranizuje. Onda pomislim: pa ako nam se još posreći da odemo u Južnu Afriku. Elem, prvo putovanje u Beograd a potom i u Barselonu, pošto su mi pozamašna biblioteka i arhiva podeljene, iskoristio sam za donošenje knjiga i nabavku digitalnog kompleta "Politike" iz 1930.

Dok sam prelistavao uspomene dr Andrejevića, naišao sam na detalj u kome sam odmah prepoznao naslov knjige, ispostaviće se i projekta. Dr Andrejević, pišući o ogromnom oduševljenju u zemlji izazvanom velikim uspehom fudbalera u dalekom Urugvaju, na jednom mestu kaže da je na dan polufinalne utakmice sa Urugvajem iz Beograda u hotel stigao telegram sledeće sadržine:

"Jugoslavijo u Montevideo

Bog te video

Ugruvaj Urugvaj".

Pravopisna greška bila je namerna, zbog rime. Nažalost, dr Andrejević nije naveo ko je poslao telegram tako da će "kum" ostati anonimn, ali će nečija duhovitost od pre 80 godina postati fantastičan reklamni slogan čitavog projekta. Ovih dana u Beogradu, gotovo na svakom koraku, lično se uveravam koliko

je priča o Montevideu već zaživela. Ljudi, poznati i nepoznati, čestitaju, raspituju se, interesuju kako ide snimanje, kad će premijera... Doduše, najčešće me pitaju gde mogu da kupe knjigu na šta ja moram da kažem:

“Nigde, jer još nije izašla...”

Knjiga, verujte mi na reč, postoji, završio sam je u februaru, ali nisam hteo da je objavim u 2009. godini. Hoću da izađe u 2010. kada se navršava okruglo 80 godina od događaja i kada se još malo primakne Svetsko prvenstvo u Južnoj Africi. Očekujem da se knjiga pojavi najkasnije u martu.

POMOĆ PRIJATELJA: Negde u martu 2007. našao sam se u Atini. Kao i uvek kada sam u glavnom gradu Grčke, susret sa prijateljem i kolegom Zvonkom Šimunecom bio je obavezan. Dok smo ručali u jednom lepom restoranu na Kolonakiju, ispričao sam mu za ideju i želju da napišem scenario. Manirom iskrenog producenta munjevito je reagovao:

“Ideja ti je više nego sjajna, čak fantastična, ali zaboravi scenario. To je zanat koji ne znaš. Ti piši tvoju priču u formi u kojoj hoćeš, a kad bude gotova ja ću ti pomoći da nađemo ljude koji bi od toga mogli da naprave tv-seriju, film i niz drugih pratećih manifestacija jer tvoja ideja pruža ogromne, neslućene mogućnosti...”

Bez mnogo opiranja reših da ga poslušam. Iskreno, da nije bilo njegove ogromne pozitivne energije i gomile kreativnih ideja, pitanje je šta bi od svega bilo. Hvala, Šico.

Nastavio sam da čitam i skupljam građu sve do kraja leta te 2007. Ovde moram da istaknem dragocenu pomoć čika Vase Stojkovića, novinara, fudbalskog funkcionera (bio je generalni sekretar FSJ-a i Crvene zvezde), istoričara sporta, autora više dragocenih fudbalskih knjiga, posebno o predratnom fudbalu i predratnim asovima. Sa čika Vasom sam bio prijatelj gotovo od početka moje novinarske karijere, sećam se da mi je baš on još 1970. uručio prvu knjižicu AIPS, međunarodnog udruženja sportskih novinara. U njegovoj knjizi *Klub poznatih* našao sam kraće biografije gotovo svih “Urugvajaca”. Pričao mi je o svom putu u Montevideo, o poseti hotelu u kome su 1930. boravili naši igrači, dao mi je gomilu knjiga i fotografija... Stigao je da pročita prvih 30-ak “šlafni” i da me ohrabri da istrajem. Nažalost, umro je u avgustu 2008... Njegov najbolji prijatelj Toša Marković, bivši glavni urednik “Tempa”, rekao mi je da mu je Vasa pred odlazak u bolnicu iz koje se nije vratio poručio:

“A knjige daj Vladi...”

NA SNIMANJU: Režiser Dragan Bjelogrić

NATURŠČIK: Miroslav Ćiro Blažević

KADAR IZ FILMA “BOG TE VIDEO, MONTEVIDEO”: Beograd, decembar 2009.

...Po povratku u hotel jugoslovenski igrači posle večere povukli su se u sobe ranije nego obično. Nikome nije bilo do spavanja, ali svima je bio potreban mir. Moša i Tirke, stari "cimeri", prevrtali su se po krevetu.

"Mošo, spavaš li?, pitao je Tirke.

"Jok, neće san na oči. Kad zažmurim, vidim pun stadion i čujem onaj huk sa tribina..."

"Isto i ja, kako zažmurim vidim nas dvojicu na desnoj strani terena, ti mi kao daješ dugačku loptu u prazan prostor i trčiš u 16 metara, ja pretrčavam beka i onako iz trka centriram, a ti hvataš volej i daješ gol... Veruješ li da može tako zaista da bude?"

"Naravno da verujem, koliko smo odbrana dosad nadmudrili? I ti Urugvajci su ljudi..."

Posle nekoliko minuta tišine, Tirke se opet oglasi:

"Smem li nešto da te pitam? Zašto tebe svi zovu Moša kad ti je ime Blagoje?"

"Gde ti sad to pade na pamet? Godinama me niko to nije pitao... A znaš li da je moj prvi nadimak bio 'Švaba'? Kao mali imao sam plave oči i gotovo belu kosu pa su me zato prozvali Švaba. Prema svedočenju moje majke, nadimak 'Moša' dugujem stricu kome sam prevrtao džepove i izvadio neke papirnate novčanice. Stric je tada rekao: 'Baš si pravi Moša.' Majka se gotovo ljutnula: 'Kakav, bre, Moša', a on odgovori: 'Vidiš koliko voli pare, a i kosa mu je kovrdžava, kao kod svakog Moše.' Mom bratu Nikoli mnogo se dopao taj nadimak i tako postadoh i ostadoh Moša..."

"Pa, da voliš pare – voliš. Nije strika mnogo pogrešio..."

"A ti ih kao ne voliš? Bilo nas je sedmero dece, petorica braće i dve sestre a otac kočijaš, nikad nije bilo dosta... Da nije bilo fudbala, ko zna šta bi bilo s nama. A da ti otkrijem još jednu tajnu? Kao dete navijao sam za 'Jugoslaviju' i išao na sve njene utakmice, Nikola i ja smo se čak prijavili u podmladak 'Jugoslavije', ali smo ubrzo otišli zbog nesporazuma sa trenerom i prešli u BSK."

"Kao da je meni bilo bolje... Otac poginuo u ratu, majka Rajna 1917. uze-la u ruke mog burazera Marka koji je imao pet godina i mene od tri i iz Krnjeva došla u Beograd. Bili smo teška sirotinja... Kad sam počeo da trčim za krpenjačom, zvali smo je 'Andrade', po olimpijskom šampionu 1924 – a sutra igram protiv njega! Šta ti je život..."

"I ti si, koliko se sećam, bio u 'Jugoslaviji'?"

"Jesam, 1923. počeo sam da igram u Olimpiji, 1924. sa 14 godina pre-

šao sam u 'Jugoslaviju' a ubrzo u BSK, jer mi je Radenko Mitrović ponu-dio kopačke. Prve u životu... Čini mi se da smo se te godine ti i ja i sreli." U susednoj sobi Milutinac i Mikica Arsenijević takođe nisu spavali.

"Odavno nisam bio ovako uzbuđen. Čini mi se od 1918, kada sam sa braćom Gojkom i Dušanom išao u Jajince da sačekam prethodnicu naše vojske. Gojko je imao devet godina, Dušan šest a ja 12... Zajedno sa vojnicima ušli smo u oslobođeni Beograd", pričao je i bez pitanja Milutinac. "Kad si počeo da igraš fudbal?", pitao je Mikica, tek da nastavi razgovor. "Sa 14 godina sam se upisao u omladince 'Jugoslavije', sa 16 sam debi-tovao za prvi tim..."

"Zanimljivo, i ja sam imao 16 kada sam u Šapcu prvi put obukao dres 'Mačve'", reče Mikica i uzdahnu.

"Šta te muči? Trema?"

"Ma jok, nikada nisam imao tremu. Mislim koliko bi moj otac bio pono-san na mene da zna da sam bio najbolji đak šabačke gimnazije i da sam diplomirao na elektrotehničkom fakultetu, i naravno, da smo u polufi-nalu Svetskog prvenstva... Ostao je na Mačkovom kamenu 1914."

"Moj otac Jovan, penzionisani pukovnik odlikovan sa dve Karađorđeve zvezde, si-

gurno je ponosan. A tek kako bi bio ponosan moj deda..."

"Deda?"

"Moj deda po majci je vojvoda Radomir Putnik... Ne volim o tome da pričam da me ljudi ne gledaju kroz njega i

njegovo herojstvo. Oduvek sam mislio da svaki čovek treba sam da se probija kroz život, ali sam naravno ponosan na njega."

"To je nešto što ne treba da kriješ i držiš u sebi, ti si se već dovoljno do-kazao i kao fudbaler i kao čovek, uskoro ćeš biti i lekar... Zašto si izabrao medicinu?"

"Smatrao sam da ću tako najviše moći da pomognem ljudima. Vidiš ko-liko je bolesti, nepravdi, sirotinje... Ne znam da li vlast zaista kvari ljude, ali političari su u velikoj većini gramzivi ljudi, željni vlasti zarad ličnog bogaćenja. Treba se boriti za jedan pravedniji svet, ako svi dignemo ruke

Hvala još jednom, bata Vale.

Prvom prilikom kada smo Zvonko Šimunec i ja istovremeno bili u Beogradu otišli smo u producencku kuću Intermedianetwork. Upoznao sam se sa Dejanom Petrovićem koji je, na Zvonkov nagovor, rešio da firma odustane od već usvojenog projekta za seriju *Dorćol* i da sav prioritet prebaci na *Montevideo, Bog te video*, iako knjiga još nije bila gotova! Ekipa firme počela je pripreme radnje a *Šica* (Zvonko Šimunec) i *Son* (Dejan Petrović) gotovo svakodnevno su me "bodрили" porukama tipa:

"Alo, Andriću, pišeš li? Kad misliš da završiš?"

Negde u februaru stavio sam na sto 227 kucanih "šlafnji" ... Njima je, a pravo da vam kažem i meni, laknulo. Prvi "kvalifikovani čitači" rukopisa dali su pozitivne, štaviše vrlo pozitivne ocene uz konstataciju da nudi više

nego dovoljno materijala za ekranizaciju. Sa svoje strane, poslao sam rukopis dvojici mlađih ljudi sa željom da kroz njihovo viđenje saznam da li bi se današnji mladi ljudi mogli "primiti" na romantičnu priču o jednom fudbalskom uspehu i jednom vremenu od pre 80 godina. Ivan iz Milana i Bole iz Beograda odgovorili su lavinom pohvala što me je, priznajem, jako ohrabrilo. Pišem 40 godina, ali jedno je za novine a drugo je knjiga, sa stvarnim i izmišljenim likovima, sa stvarnim događajima i okolnostima u kojima su nastali. Novo ohrabrenje stiže od lektorke Živane, koja godinama čita moje tekstove za "Vreme". Kada sam je zamolio da izlektoriše knjigu, prvo što je rekla bilo je:

"Ali je ne volim fudbal i ne razume se u to..."

Ipak, pristala je da čita a posle 30-ak pr-

vih strana poslala ohrabrujuću poruku: "Iznenađujem sebe, meni ovo postaje zanimljivo..."

Pokušao sam da priča ne bude samo o fudbalu. Svaki zanimljiv detalj iz političkog, kulturnog i uopšte javnog života u Beogradu i državi pokušao sam da ubacim u priču kroz svakodnevne razgovore društvanca koje se redovno okuplja u kafani gazda Radeta, zakletog na-

nikada se ništa neće promeniti.”

“U pravu si, ali pusti sad politiku i političare. Više me brine da li ćemo sutra moći da zadržimo one brzonoge Urugvajce...”

“Ma moći ćemo, sigurno. Isti recept kao protiv Braziliije: napad od starta, da ih iznenadimo. Oni će misliti da smo se mi uplašili i da jedino gledamo da primimo što manje golova. Imamo šansu, veruj mi...”

“Daj bože...”

Bilo je oko 22 sata kada je Ivica Bek izašao na terasu sobe koju je delio sa Jakšom. Pogledao je u oblačno nebo i pomislio kako bi bilo lepo da sutra, bar malo, ogreje sunce. Igrajući u Francuskoj, u Setu koji je na obali, navikao se na prijatnu mediteransku klimu. Njegov cimer Jakša zapo-
denu razgovor:

“Vidim da ti u nekim novinama prezime pišu sa ‘ck’ na kraju. Otkud to?”

“Tako se izvorno piše, moj otac je bio poreklom Nemac. Majka mi je bila Čehinja. Ja sam rođen u Beogradu, na Čuburi, i jedini jezik za koji znam je srpski, u kući se uvek govorio samo srpski...”

“Sad govoriš i francuski...”

“Govorim, ali da znaš da me koštalo da ga savladam. Komplikovan jezik. Piše ‘njuška’ a čitaš ‘brnjica’, našali se Ivica na račun francuske ortografije.

“Pravo da ti kažem, zavidim ti... Nije loše ni kod nas u Beogradu, al’ rado bih otišao napolje. Čujem da se neki američki menadžeri interesuju za mene, ali od Doktora i Papuanca ne mogu ni da porazgovaram s njima.”

“Samo ti i sutra brani kao protiv Braziliije, tražiće te ceo svet”, ohrabri ga Ivica.

“Mogao bih i ovde da ostanem, ljudi me zavoleli, prepoznaju me na svakom koraku. Ih, da me sada vide moji drugari iz sirotišta u Novom Sadu...”

“Sirotišta? Nisam znao da si bio u sirotištu...”

“A gde bih bio... Otac poginuo u ratu, majka sirotinja u Kolašinu. Poslali me u Novi Sad, ali čim sam malo poodrastao, pobegao sam i snašao se u Beogradu, pre svega zahvaljujući fudbalu. Videli me iz Sokola na nekoj poljani i odveli u klub, biću im doživotno zahvalan.”

“I ja sam rastao bez oca, a fudbal je i meni puno pomogao. Imao sam samo pet godina kada mi se, 1914, udavio otac a ubrzo i brat... Majka me je čuvala kao malo vode na dlanu, nije htela ni da čuje za fudbal, ali su je moji drugovi ubedili i već sa 16 godina debitovao sam u prvom timu BSK-a”, reče prilično setno Bek.

Bane Sekulić, kao već iskusan internacionalac, smirivao je cimera Momu Đokića.

“Ma šta si se utronjao, ne jedu oni loptu. Pokazali smo da možemo sa svima”, hrabrio je mladog halfa.

“Lako je tebi, ti si toliko velikih utakmica odigrao, a meni je tek 19 godina”, požali se Moma.

“Ma moraš da veruješ u sebe, to ti je ključ uspeha ne samo u fudbalu nego i životu. Kada sam kao klinac raznosio hranu iz kafane ‘Šiško’ na Čuburi, sanjao sam de će doći dan kada će neki klinac meni donositi hranu... Ti si već imao sreće jer si direktno došao u podmladak ‘Jugoslavije’, mene je do crvenog dresa put vodio preko ‘Javora’, ‘Dušanovca’, ‘Karadorda’ i Sokola dok se 1922. nisam našao u ‘Jugoslaviji’. Uh, kakav smo podmladak imali. Nikola i Moša Marjanović, Baja Dragičević, Steva Luburić... Da nam Nikola i Moša nisu otišli u BSK, imali bismo još koju titulu a ne samo dve.”

“Kako si stigao u Francusku?”

“Bili smo na turneji po toj zemlji 1926, ja odigrao dobro, zapazili me, pitali da li bih došao i već 1927. našao sam se u Monpeljeu. Lepa varoš na moru, klima mediteranska, ljudi ljubazni, vole me... Stvarno sam zadovoljan u Francuskoj, ali vratiću se da karijeru završim kod nas. Posle ovog našeg uspeha otvoriće se vrata našim igračima, ne samo u Francuskoj.”

“Mene ne privlači igranje u inostranstvu. Završio sam Trgovačku akademiju, naći ću posao u državnoj službi, igraču za ‘Jugoslaviju’. Možda nisam previše ambiciozan, ali meni je stvarno lepo u Beogradu. A ni rodna Kuršumlja nije predaleko”, reče Moma Đokić i pokuša da zaspi.

vijača BSK-a, dok je njegov prvi komšija Mile Brica, zatrovani navijač “Jugoslavije”. Tu su i evropejac gospodin Lale i pristalica “čvrste ruke” kapetan Đokić i druge ličnosti, a teme njihovih razgovora, osim fudbala, bile su svetska ekonomska kriza, šestoja-
nuarska diktatura, stabilan dinar,

Jugoslavije Međunarodnom sudu pravde u Hagu, Konferencija u Berlinu o ideji panevropske unije na kojoj, jedini u ime malih naroda, govori dr Momčilo Ninčić čija unuka, ili praunuka, Roksanda, nekadašnji novinar “Vremena”, danas predstavlja Srbiju u sedištu EU u Briselu... Na unutrašnjem planu vlada je povukla koncesiju za izgradnju mosta preko Save jer koncesionar nije ispunio ugovorene obaveze, umro je patrijarh Dimitrije i izabran novi, Varnava, koji od saradnika traži da “momentalno počnu izgradnju Hrama svet-skog Save” a na primedbu da “nema para”, odgovara:

“Počinjite kad kažem, lako ćemo za pare...”
Zvuči poznato, zar ne?

SAN POSTAJE JAVA: Dok ljudi iz Intermedianetworka uveliko razmišljaju o reditelju projekta, 29. marta, pred meč sa Rumunijom

u Konstanci, posećujemo Kovilovo, stalnu bazu reprezentacije. Ideja je da selektor Antić i što više igrača izgovore poneku rečenicu o Montevideu i podvigu slavnih predaka. Na sreću, Antić – sigurno i zbog dugogodišnjeg prijateljstva koje nas vezuje – pristaje bez problema i tako nastaje mini-dokumentarac koji će u kasnijim prezentacijama “obarati s nogu” potencijalne sponzore. Pred kamerom defiluju Lane, Deki, Krasa, Panta, Žiga, Danko, golman Stojković uverava da zna ko je bio Milovan Jakšić... U aprilu smo Zvonko Šimunec i ja prvi put bili kod mini-starke omladine i sporta Snežana Samardžić Marković, koja je u startu prepoznala ideju i obećala podršku. Održala je reč. Tih dana posetili smo ministra kulture Nebojšu Bradića, koji je “pohvalio projekat” ali je onda usledilo ono neizbežno “ali”... Susret sa Ivicom >>

FINTE STARIH MAJSTORA: Mikica Arsenijević

JUGOSLOVENSKI REPREZENTATIVCI: Na ramenima navijača

Dačićem, prvim potpredsednikom Vlade i ministrom unutrašnjih poslova, i šefom njegovog kabineta Brankom Lazarevićem ulio nam je mnogo optimizma. Dačić je, kao čovek sporta, osetio šta projekat može da znači za Srbiju. Obećava punu podršku i takođe drži reč. Posrednim putem stiže saglasnost predsednika Republike da se projekat realizuje pod njegovim pokroviteljstvom. U FS-u Srbije primaju nas predsednik Tomislav Karadžić i generalni sekretar Zoran Laković. Karadžić obećava:

“Ako se kvalifikujemo za Svetsko prvenstvo, vi ćete u FSS-u imati snažnog partnera za realizaciju ove velike ideje...”

Ako se kvalifikujemo... Dok su trajale kvalifikacije svi smo “umirali od straha” jer smo znali da od projekta nema ništa ako se ne plasiramo za Južnu Afriku. Na čija vrata da kucaš i tražiš pare za neku priču o fudbalu... Na sreću, posle pobede u Konstanci pobedismo i Austriju u Beogradu. Pred odlučujuć meč sa Francuskom opet smo u Kovilovu, opet maksimalna saradnja iako je meč “biti ili ne biti”. Ne pobeđujemo, ali i remi je dovoljan za očuvanje nade... Kada smo onom “petardom” ispratili Rumune, svima nam je laknulo. Projekat *Montevideo, Bog te video* definitivno je stao na noge. Dok smo Šica i ja padali jedan drugom u zagrljaj u novinarskoj loži na stadionu Crvene zvezde, rekosmo: “Montevideo, Bog nas video.” Sve se složilo, kao da se neka dobra vila potrudila da se sve okolnosti udruže da naša priča o podvigu srpskih fudbalera pre 80 godina uđe na velika vrata...

POČELO JE, POČELO: U međuvremenu, vredna ekipa Intermedianetworka obilazila je potencijalne sponzore i svuda nailazila na otvorena vrata. Ljudi su prepoznali značaj projekta i šansu koju pruža.

Krajem leta pada odluka: seriju i film režiraće Dragan Bjelogrić Bjela dok će izvršnu produkciju raditi njegova firma Kobra. Scenario piše Srđan Dragojević, sa kojim je Bjelogrić sarađivao na nekoliko uspešnih projekata, saradnik na scenariju je Ranko Božić. Bjela i Šica sistematski lome moj otpor prema izmenama u odnosu na faktografiju u knjizi. Kažu, mora tako, zakonitosti dramaturgije, ubeđuju me da su “mala odstupanja na filmu uobičajena stvar”. Nisam baš oduševljen, ali šta mi preostaje nego da im veru-

jem? Scenario je više puta pročešljan, doteran i polovinom novembra sve je bilo spremno za početak snimanja. Bjela podelio uloge, igra beogradska glumačka elita a na akademiji pronalazi lepe, mlade glumce za ulogu fudbalera. U međuvremenu je na stadionu Poleta na Dorćolu izgrađeno igralište BSK-a iz 1930. dok je u Barandi napravljena “cela Čubura”, deo grada u kome naši junaci žive svoj “nefudbalski” život...

Jednog dana zove Šica i kaže:

“Jel’ znaš ti Ćiru Blaževića?”

“Naravno da znam, zašto?”, rekoh.

Bjela smislio da mu ponudimo ulogu Ante Pandakovića, smenjenog saveznog kapitena po preseljenju sedišta Saveza iz Zagreba u Beograd.

Jurim Ćiru, šaljem SMS poruke, ali ne odgovara... Računam, zauzet pred utakmice BiH protiv Portugala u baražu za Južnu Afriku. Jednog dana se ipak javio. Objašnjavam ideju, ne kaže odmah “da”, ali ni ne odbija... Posle izvesnog vremena stiže vest da je pristao, sve se dogovorio sa Bjelom. Snimanje je već počelo... Javlja mi da je 1. decembra zvanična pres-konferencija i da bi bilo dobro da dođem. A ja u Londonu, na teniskom mastersu, sa povratnom kartom za Barselonu... Menjam plan i dolazim. Konferencija jako posećena, sutradan i narednih dana u medijima ogroman publicitet koji traje do danas. Dolazak Blaževića bio je pun propagandni pogodak a njegovo glumačko umeće oduševilo je Bjelu i saradnike. Nema dana da neko od autora ili glumaca ne priča nešto o Montevidu... Moj veliki prijatelj Grada Branković iz FSS-a smišlja genijalnu propagandnu foru: parove za polufinale Lavkupa Srbije izvlaćiće Moša i Tirke, odnosno glumci koji tumače njihove likove. Kostimi iz 1930, čak i Aleksandar Bošković, portparol FSS-a, prijatnu konferansu vodi obučen u odelo od pre 80 godina... Događaju prisustvuju neki od naslednika naših junaka. Dr Milan Andrejević, sin dr Mihaila Andrejevića, sa ćerkom. Zoran Marjanović, sin Moše Marjanovića, Tirnanićeva ćerka sa sinovima, rođaci Milovana Jakšića... Sjajan performans takođe dobija veliki odjek u medijima.

Konačno, 23. decembra ministarka Snežana Samardžić-Marković ponovo prima autore projekta i deo ekipe koja već uveliko snima seriju i film. Ona kaže da je priča o “Montevideu” jednostavno “lepa vest” a Bjela iskreno priznaje da, kada su mu producenti pričali šta sve nameravaju da urade, nije verovao:

“Pomislio sam, biće dobro ako se od svega realizuju jedna ili dve stvari a, bogami, izgleda da će se ostvariti sve, ili gotovo sve što je zamišljeno. San postaje java...”

Baš tako. Ko zna koliko sam puta zaspao razmišljajući o mojim “Urugvajcima” i lepom nasleđu koje su nam ostavili. Na sreću, moji snovi, kao i svih ljudi koji su zaslužni za realizaciju ovog multimedijalnog projekta, koji uz seriju i film iz dva dela obuhvata i knjigu, dokumentarni film, monografiju i izložbu koja će obići sve veće gradove u Srbiji i Republici Srpskoj, postaju java.

Više nego dovoljno za veliku ličnu satisfakciju i ponos svih koji su na ovaj ili onaj način učesnici već prepoznatljivog projekta *Montevideo, Bog te video*. ×

VLADIMIR STANKOVIĆ

VREME >> 29/12/2009

Najlepše želje mini

Novi ukusi u još
lepšem pakovanju

Najlepše je tek tako.

ČIN LJUBAVI I PRIJATE

“Pred našim očima, na nama su se *in vivo* igrali sa tezama, dokumentima, implementacijama, ingerencijama, konstruktima, projektima, netvorcima... I mi bismo promišljanjem takvog jednog iskustva imali šta da kažemo i toj Evropi. Nije naš brend neki kajmak ili maline. Naš brend je iskustvo svedoka. Jer mi možemo da pomognemo da se ono što se ovde desilo ne desi više nikome nikada”

“VREME”: Slavite petnaest godina od osnivanja Centra za kulturnu dekontaminaciju. Kako je uopšte došlo do njegovog formiranja?

BORKA PAVIĆEVIĆ: Ideja je nastala iz saradnje Beogradskog kruga sa jedne strane i sa druge strane nas ljudi iz teatra i drugih profesija. Razgovarali smo i došli do toga da bi bilo dobro da pored sesija, angažmana vezanih za rat i drugih aktivnosti, napravimo i jedan kulturni centar. Tražili smo prostor za njega, gradom je tada vladao SPO, i neko se setio Paviljona “Veljković”. Ovaj prostor tada se nije tako zvao. Zvao se “Muzeo”. Bio je izgrađen trideset i neke godine za četiri kopije Mikelandelovih skulptura koje se sada nalaze ispred Likovne akademije. Mi smo bili ti koji su ga nazvali Paviljon “Veljković” kao omaž ljudima koji su ovde živeli i stvarali. Kada smo u zimu 1994. ušli u njega, nije bilo ničega, ni struje, ni vode... Sve je bilo oronulo, prokišnjavalo je, a stvari koje smo zatekli unutra – knjige, među kojima su bili i *Manifest o ljudskim pravima* Madam de Stal i one s pečatom SFRJ – sve smo iselili i odneli u privatnu kuću Veljkovićevih.

Dok smo sređivali Paviljon, pronašli smo jedan letak sa upozorenjima civilne zaštite u slučaju opasnosti, koja sirena se oglašava u slučaju koje vrste uzbunjivanja, i jedan stari klakson, sirenu. Led Art je iz njega načinio manifestni poziv u skladu sa dekontaminacijom. Tada smo došli na ideju da svaku našu predstavu započnemo zvukom sirene. Čudna se stvar desila kada smo otvarali izložbu “Apel za mir” u proleće 1999. godine. I tada smo hteli da pustimo sirenu, ali se u tom trenutku začula prava sirena koja je označila početak intervencije NATO-a.

Prvog januara, na otvaranju izložbe o petnaest godina CZKD-a, ponovo ćemo pustiti tu sirenu.

Kako ste došli na ideju o nazivu Centra?

Tu smo bile, sećam se, Ana Miljanić, Barbara Dejvis i ja, i dugo smo raspravljale o imenu. Bilo je jasno da nazivom treba reći nešto vrlo jako, i njime skrenuti pažnju na stanje oko nas, na rat, razaranja, ludilo. Vukovar je tada već bio razoren, i ja se sećam naslovne strane “Vremena” i teksta Miše Vasića pod naslovom “Pogledaj Vukovar, pogledaj svoju budućnost” – mi smo se od tog rata svi pretvarali u ruševine. I tako smo došli do prvog naziva koji je glasilo – Centar za dekontaminaciju, pacifikaciju i denacifikaciju. Ideja je bila i da se takvim nazivom,

pored ostalog, ovi pojmovi uvedu u javni prostor i da o njima počne da se misli, a da Centar bude autonomna institucija u kojoj bi se negovala upozoravajuća kritičnost i zauzimanje jasnog stava u odnosu na sve što se tada dešavalo. Ta kritička pozicija bila je vrlo stvaralačka i vrlo afirmativna; programi Centra su proisticali iz takvog stava, i obrnuto.

Mnogo ljudi, izbačenih sa posla i onih koji nisu hteli da učestvuju u režimu i opštoj destrukciji koju je on generisao, dolazilo nam je i nalazilo način da ovde radi. U tome je bila i najveća snaga Centra i njegov motor – u kompetentnim ljudima. Danas bi se to nazivalo projektnim izrazom *human resources*, a ja bih to nazvala “ljudsko blago”.

Hiljade ljudi je prošlo Centrom. U dramatičnim vremenima neki ljudi postanu puno lošiji a neki puno bolji, suočeni sa nesvakidašnjim naporima i iskušenjima. Veliki broj ljudi je, pored svega, uspeo da napravi relevantan iskaz, u umetničkom i intelektualnom smislu, svedočeći o tom vremenu. U Beogradu jeste tokom devedesetih postojao stvarni civilni pokret otpora, i Antiratni centar, “Vreme”, “Naša borba”, B92. Postojao je početkom devedesetih i jugoslovenski civilni pokret. U njemu su bili i Milovan Đilas, Vane Ivanović, Enver Petrovci, Milena Zupančić, Biljana Jovanović, Primož Bebler, Emir Geljo drugi... Nikola Barović je 1993. napravio zahtev za multidržavljanstvom kao garancijom mira. To pominjem zato što se danas vidi da ovakav izbor nekih ljudi ima inkluzivno dejstvo. CZKD uvek nastoji da bude što otvoreniji i inkluzivniji, da stvara, a ne da razara. Ili da razara, da bi stvarao. Mnoge stvari su se u međuvremenu raspale, ali mnoge i nisu. Jedna od izbornih privilegija bila je i da se na istom mestu nađu i umetnici, i intelektualci, i pisci i arhitekte, i svi “različiti”, svi “radnici, seljaci i poštena inteligencija”. To se pokazalo kao izuzetno produktivno. Kao što je to i danas, bitno je proizvoditi, produkovati, to je ono što ovde najviše nedostaje, umetnička proizvodnja. Proizvodnja!

Ovde su gostovali i Žak Lang, Bibi Anderson, Erland Jozefson, Đerđ Konrad, Vanesa Redgrejv, Liv Ulman, Bogdan Bogdanović, Majkl Ignjatijev, Etijen Glaser, Gabor Demski, Danijel Miteran, Fatos Lubonja, Slobodan Šnajder, Lordan Zafranović, Sead Fetahagić, Goran Stefanovski, Dževad Karahasan, Laslo Vogel, Rastko Močnik, Škeljzen Maljići... U novije >>

LJSTVA

Prvog januara 2010. godine u podne, u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju biće otvorena izložba “Uvid u bilans”, kojom će ova ustanova proslaviti jubilej 15. godina postojanja. Ovaj jubilej, kao i nagrada Evropske fondacije za kulturu koja će joj uskoro biti dodeljena u Briselu, povod je razgovoru sa Borkom Pavićević, dramaturškinjom i direktorkom CZKD-a.

FOTOGRAFIJE: M. MILENKOVIC

vreme autori ključnih knjiga tranzicione pravde, sociolozi, antropolozi, filozofi Stenli Koen, Nensi Adler, Nenađ Bogdanović, Meri Kaldor, Nensi Adler, Jon Alster, Helmut Dubil, Gabrijel Mockin, Omer Bartov... Kada se prisetim tog vremena, neverovatno je koliko ljudi više nema. Nema više Stojana Cerovića, Jelene Šantić, Ivana Đurića, Koste Obradovića, Vladana Vasiljevića, Miladina Životića, Olge Popović, Slobodana Inića... A svima smo im nešto dužni.

Koliko je programa održano u Centru za ovih petnaest godina?

Sad smo za izložbu pregledali arhivu i shvatili da je bilo oko 5000 raznih programa. To je fantastičan broj. Izložbi, predstava, tribina, seminara, festivala, programa koje smo zvali "lični gestovi", raznih "uprizorenja", čega sve ne... Teško je i pobrojati ko je sve tu bio i radio. Centar je otvoren Kamijevom adaptacijom dela *Zli dusi* Dostojevskog, zatim se igrao Danilo Kiš, obe

dokidanju neprijateljstava, ali u suštini iza CZKD-a stoji jedan emocionalni stav. Uostalom, i ljubav i prijateljstvo mogu da budu politički stav, baš kao i neka reka i neko more, i neki prizor i neko sećanje. To je u stvari naše osnovno radno sredstvo. Uvažavanje i sećanje. Pare su nešto sasvim drugo.

Kada govorimo o raspadu Jugoslavije, kako je bilo moguće da u jednom relativno kratkom vremenu dođe do takve provale zla, besa i ludila?

Te stvari nije lako ni razumeti, niti ih je lako živeti. I pre Osme sednice je radila zahuktala medijska i svaka druga mašina koja je pripremala teren za rat koji je sledio. Sve se to dobro vidi u predstavi *Bordel ratnika* Ane Miljanić po Ivanu Čoloviću u Muzeju 25. maj, gde drugo. Naravno, taj proces je bio planiran i instruiran i nije išao prirodnim tokom, jer da je išao prirodnim tokom, on ne bi bio tako i toliko krvav i strašan.

internacionalizmu, pa onda o multietničnosti unutar granica, pa je zatim neko smislio pojam multikulturalnosti, i na kraju "različitosti" – ono što je meni fantastično bolno jeste da zbog gluposti i političkih ili interesnih pretenzija mi gubimo iz vida da smo upravo zbog onoga što smo preživeli i prošli, mi ti koji bismo imali drugima šta da kažemo na tu temu.

I posle 2000. CZKD je ostao izvan tzv. mejnstrima, kao pribežište za mnoge.

To je izbor. Ljudi ovde dolaze zato što znaju da će videti ljude s kojima mogu da razgovaraju i da kreiraju, kao što smo 2001. predložili "Modernu, kao pitanje srpskog identiteta", kao kulturnu politiku, i u tome su učestvovali Branka Prpa, Ana Miljanić, Latinka Perović, Dubravka Stojanović, Jerko Denegri, Irina Subotić, Ljubinka Trgovčević, Olga Popović, Branko Pavić, Mihajlo Mihajlov, Mirko Đorđević... Tek nakon tragičnog Đinđićevog iskustva mnogi postmodernisti

PRVIH PETNAEST GODINA: CZKD, 1990-ih...

Makbet-Ono, u Kolarčevoj ulici, januar 1997

Slušaj, mali čoveče, Kalemegdan, septembar 1997.

predstave u režiji Ane Miljanić – jasno je zašto smo igrali upravo Kamija i Kiša. Na jednom mestu Kami u predstavi kaže: "Teror ne dolazi samo snagom onih koji terorišu, nego slabostima liberala." Sve što smo radili bilo je u znaku otpora prema onome s čim i danas imamo problema, a to su "izvinjavajuće zablude", ksenofobija, traženje izgovora u drugome. I naravno – bilo je to vreme velikog zločina. Prva dokumentarna izložba je bila "Živeti u Sarajevu". Ljudi su dolazili i raspitivali se o sudbini ljudi koje su videli na fotografijama misleći da mi imamo neke podatke o njima.

Raspad Jugoslavije i ratovi bili su nešto što nas se ticalo na najintimnijem planu. Osnovica našeg delovanja jeste zapravo čin prijateljstva i ljubavi. Jer ako to što radimo nije priziv nekog tvog prijatelja, ako nije poruka njemu upućena, ako ti ne daš neki znak da misliš na njega, i da radiš to što radiš baš zato što misliš na "tamo" nekoga – onda je sve besmisleno.

Politički bi se moglo reći da je tu reč u

Osim toga, stvar je bila i u tome šta se sve podrazumevalo pod jugoslovenskom idejom. Mnogi ljudi su verovali i u to da Slobodan Milošević čuva Jugoslaviju. Ja sam znala da on ne čuva Jugoslaviju, a to su svi koji su hteli mogli da vide, i ovde i u takozvanoj međunarodnoj zajednici. Sigurno sam da su Čerčil i De Gol bili živi, da bi tačno znali šta sledi nakon raspada jedne takve zemlje, a posebno u Bosni. Možda ne bi znali do koje mere će to biti zločinački, ali da se nove granice prave ratom – to bi svakako znali.

Osim toga, u raspadu Jugoslavije mi smo u *real timeu* gledali ono što Agneš Heler naziva "pad ideje o utopiji". Mnogo stvari je tu igralo, i taj proces još nije ozbiljno razjašnjen. Bilo bi dobro kad bismo se umesto ove mikrijske i idiotske halabuke ko je izdajnik a ko nije, ozbiljno bavili problemom pada ideje o progresu, ideje koju je Jugoslavija imala i koja se tako strašno sunovratila pod udarom nacionalnih i etničkih pokreta... Ni u Evropi danas niko nije pošteđen toga. Slušajući sve te priče i rasprave najpre o

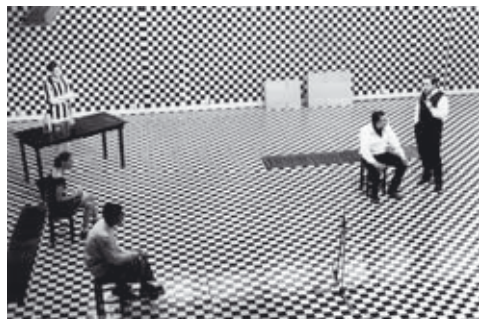
vratili su se modernosti, modernizaciji i najsušnijoj potrebi upravo za time. Pre neko veće, kada je počeo da pada снег, neko se setio otvaranja "Moderne" na Avali 2001. godine. Branka Prpa je imala predavanje u Centru, pa smo otišli na Dedinje i pokazali šta se na njemu razara i gradi. Zatim je Ivan Čolović držao svoj "Lament nad Marakanom", na vreme kao upozorenje, a iz Arkanove kuće izašli su neki ljudi i rekli nam da ako okrenemo kamere prema kući da će nas sve polupati. Posle smo otišli po novine u štampariju kod čuvenog Radeta Štampara, popeli se na Avalu gde je Rambo Amadeus imao koncert, a Sergej Trifunović se s bakljom popeo na Spomenik neznatom junaku i govorio *Lament nad Beogradom* Crnjanskog.

Drugi put, u okviru festivala "Slušaj, mali čoveče" posvećenog Vilhelmu Rajhu, a u interpretaciji i režiji Ane Miljanić, kada smo čuli da u Hajatu postoji švedski sto gde bogati ljudi jedu za 20 maraka, odveli smo tamo jednu romsku porodicu, a Jovan Ćirilov je držao predavanje kako je nastao švedski sto

– kad su posle Prvog svetskog rata Šveđani dočekali izbeglice, nisu znali kako da im ponude jela pa je tako izmišljen švedski sto. I to je bilo nekako na vreme, kao upozorenje.

Ljudi su mnogo očekivali od 5. oktobra, a očekivanje bilo čega stvara ljude s resentimanom. Taj osećaj neuzvraćenosti je gadan osećaj. Ja kad čujem da je neko razočaran, odmah znam da nije u pitanju strast, nego sentiment. Mislim, nismo učenici srednje škole. Mi smo šetali, pa smo se kao razočarali. Pa šta ako ste šetali. Bilo je lepo dok ste šetali. Neko se zaljubio, neko se možda i venčao iz te šetnje. Ti što tako govore kako su razočarani, oni zapravo misle na vlast, odnosno kako se niko od ovih “gore” nije setio nas “dole”. Ali ako govorimo o ideji opšteg dobra onda nema nikoga “gore”. Postojimo mi, stanovnici, građani, treći stalež.

Nakon bavljenja tranzicionom pravdom bavili smo se “Zajednicom sećanja”, iz čega proističe naš budući projekat “Studije Jugoslavije”.

O Nemačkoj, mart 1999.

Zbog svog angažmana često ste bili na udaru i spiskovima dežurnih nacionalnih izdajnika.

Kada je Dragoljub Mićunović govorio na sudu u Hagu povodom tužbe za genocid, on je zastupao interese zemlje tako što se pozivao upravo na civilni pokret otpora, na Žene u crnom, vojne dezertere... Kada sam videla njegov govor, pitala sam ga zašto ne ustane jednom u Skupštini i kaže da poznaje neke od tih ljudi iz antiratnih pokreta i da oni nisu to za šta ih stalno optužuju.

Uvrezilo se u javnosti da te neke *ženetine* iz nevladinog sektora služe kao stalni target pilotiranog akumuliranog resentimana, političkog progona i pravdanja svakojakih gadosti “patriota”. I to je godinama unazad tako. Podrazumeva se. Najpre su nas nazivali kurvama, vešticama, a sada je najnoviji slogan da nas nazivaju komunistima, komunističkim kćerima. Jer sad je, vidim, antikomunizam jako moderan, ili postmoderan. Antikomunizam i fašizam je “modernizam” “patriotskih” i istorijsko-sporazumnih

snaga, ravnotežnih i relativizujućih, onih koje ne mogu da donesu temeljne odluke. A mi se pitamo, odakle kontinuitet nasilja.

Nedavno su ovde u CZKD došli ljudi iz organizacije “1389”, i to u pratnji policije i kamera, izvikivali te svoje parole i doneli jedno pismo koje je mene zapanjilo. A u pismu piše da ja treba da sprečim misiju Euleksa na Kosovu, ulazak Srbije u Nato i da ukinem Haški tribunal! I ti onda iz tog pisma vidiš jedno ludilo, i istovremeno precenjivanje i potcenjivanje onoga što mi radimo. Zamislite, da ja sad imam takvu nekakvu moć! Ali zato, imamo, svi skupa, neku drugu moć. Artikulacije, recimo.

Ali to nije od juče. Najgadnija stvar je bila kada je Milivoje Pavlović 1999. u “Politici” na celoj strani objavio tekst naslovljen “Peta kolona u kulturi”. Posle tog teksta je došla policija, izvršila premetačinu, uzela sve šta joj treba, ispitivala i sve što sledi. Ono što je najbizarnija stvar u vezi sa tim jeste da je u

Seminar “Tranziciona pravda”, maj 2005.

tom času u Centru bila izložba mladih ukrajinskih umetnika, pa je Jirži Dinzbir napisao pismo Kučmi da neko u Beogradu zabranjuje ukrajinsku izložbu. Oni su posle toga morali da otpečate Paviljon, a mi smo tu ukrajinsku izložbu držali tri meseca. U jednom od tih dana, jako vrućih, otet je i ubijen Ivan Stambolić, a odbor za njegovu zaštitu našao je svoje mesto u CZKD-u, u kome su bili i “Vin” Gordane Suše, i drugi nezavisni mediji, i nevladine organizacije, i Otpor i studenti, i Škola ljudskih vrednosti, svi naši prijatelji, pa i saborci.

Kako vidite ulogu ovdašnje političke elite u aktuelnim društvenim procesima? Neki od njih su prošli i kroz CZKD.

Koliko su političari uopšte svesni politike koju vode, ja ne znam. Često ne znaš je li reč o neznanju, gluposti, koristoljubivosti, ili svemu tome zajedno. Ono što vidim kao problem kod naših političara jeste nedostatak ideje opšteg dobra, ideje konsolidacije jedne zajednice, i potrebe za preokretanjem celog pogubnog stanja duha koje je vladalo

proteklih decenija. Đinđić je to nazivao vizijom. Ne znamo tačno šta će Obama da uradi, ali on je u jednom trenutku uspeo da mobilise ljude, preokrene svest i svet, i izvede ga iz stanja očaja i pada. I nama je neophodna ta vrsta energije, ali ona se ovde ne stvara usled otuđujuće partijske politike.

Znate li šta je zaista izdaja zemlje? To je korišćenje resursa države u partikularne svrhe. Od reka do Zlatibora i Kopaonika, do Luke Beograd – ta upotreba zemlje u privatne svrhe je otuđenje naroda od ideje rodoljublja. Grabeći po partijskim hijerarhijama moć i pare, ti ljudima poručuješ – ovo nije vaša, ovo je moja zemlja. Tako se od onih od kojih se inače očekuje da iznesu ovu nemoć, ispumpava motivacija koja bi trebalo da bude gorivo u kriznim stanjima. I postoji još jedna notorna stvar – ne može se delovati bez primera. Zato je sahrana patrijarha Pavla toliko karakteristična. Šta se dešava sa zajednicom kad dovedeš ljude do toga da i

Will you ever be happy again, septembar 2008.

ova manifestacija predstavlja neku vrstu tihog protesta. Jedna žena mi je rekla da čovek ovde svakog dana mora da načini toliko greha da bi uopšte preživeo, da je imao potrebu da se iskupi na jedan takav način.

Kada smo pravili Centar, razmišljali smo o toj famoznoj katarzi, o tome kako doći do potrebnog pročišćenja. Sećam se jedne scene sa tribine kada smo govorili o Bosni, a gost je bila Liv Ulman. Bilo je puno sveta i vladala je velika tenzija u publici. A onda je jedna žena počela da plače i da najužasnije vrišti. Liv Ulman je tada ustala, prišla joj i – zagrlila je. Svi su odahnuli. Takvih prizora, scena, trenutaka u Centru bilo je dovoljno za život, sa tragovima pobacanih kamičaka, za sutra. “Da bi se nešto videlo, za to je potrebna volja”, reći će Herman Broh u komadu *O Nemačkoj*, koji je režirala Ana Miljanić.

Eto o čemu se radi. Radi se o miru, ljudskosti, prijateljstvu, svemu onome čega smo tako žudni. Pričaju danas o nemoći, apatiji, nemotivaciji, a u stvari radi se o ovim jednostavnim stvarima, bez kojih ljudi ne mogu da žive. >>

Ovde se čitav društveni život svodi na politički, ili još gore na partijski život. Kao da izvan politike nema života.

Ta neverovatna segmentacija o kojoj govorite potiče od jednog užasnog izraza koji glasi "neka svako radi svoj posao". Meni je Žika Kovačević objašnjavao kada jedan grad pravi metro – kada se u njemu skupi tehnološka, finansijska i mentalna moć, kad grad postane polis koji konsenzusno odluči da ima metro. A u disperziji interesa kakva kod nas vlada ne možeš napraviti ništa, a kamoli metro. Kako će Oliver Dulić da sprovede ekologiju? Sa tajkunima? Kako da očisti reku ako onaj tamo onome dozvoljava da mu curi otrov jer mu je dao parče Zlatibora, ili mu je tata predsednik opštine, ili kako već idu ti sistemi podmićivanja i uzurpacije javnog i opšteg dobra i prostora. Ovdašnje političke elite predstavljaju ono što Marks naziva "društveno otuđene grupe". Ako imaš četiri partijska čoveka koja će u jednoj emisiji dva sata da raspravljaju šta da se uradi sa tri hiljade državnih službenika koje treba otpustiti, a niko ne pominje šta je sa onim hiljadama i hiljadama otpuštenih ljudi, uništenih firmi – onda vidiš stepen tog otuđenja.

To da "svako radi svoj posao" nije nikakva politika, to je apolitičnost, i ona zapravo omogućava da se stvori kulturna hegemonija koja dolazi sa desnice. Međutim, desnica ne stvara već samo reprodukuje, ali kod nas ona čak ni to ne radi. Mi danas živimo u glavnom gradu u kome nijedan muzej ne radi. Šta onda rade ti ljudi? Ako si ti nacionalista, napravi nacionalni muzej, nacionalno pozorište, nacionalnu galeriju, pa pokaži tu svoju naciju. Ali toga nema, jer je reč o virtuelnom nacionalnom mitu. Da li Ministarstvo kulture faktički postoji ili je i ono virtuelno? Jer šta ako ono nema budžet? Iz čega izvire ta moć? Kad neko ustane u Skupštini i kaže da nama ne treba Muzej savremene umetnosti već nam treba Hilandar, onda neko valjda treba da ustane i kaže da su to dve vrednosti koje paralelno postoje. Ali kako da kaže kad sada svugde umesto kulture imaš duhovnost! Proslavljaš pedeset godina nekog pozorišta i kažeš "ovde se negovala duhovnost". Nije se negovala nikakva duhovnost, nego pozorište i umetnost.

Tako su i naši ekonomisti posle 5. oktobra naučili da se predstavljaju kao eksperti, a državu da svedu na samoposlug. Od 2000. dobili smo tako sa jedne strane eksperte, a sa druge popove!

I baš zbog toga se stalno izbacuju himere koje porobljavaju mišljenje. Parole tipa "Kosovo je Srbija", koje, zapravo, onemogućavaju sadašnjost i kreativnost unutar postojećeg, blokiraju stvarne potencijale društva, sposobnost i kreativnost. To su snovi o zagrobnom životu.

Da li je i Evropa jedna od takvih aktuelnih himera?

Evropu treba problematizovati. Mi smo imali ovde sjajan seminar "Tranziciona pravda u bivšoj Jugoslaviji" na kojem je učestvovao i Tomaž Mastnak, autor knjige *Na*

M. MILENKOVIĆ

granicama Evrope. Kada je Slovenija ulazila u Evropu, on je opšti konsenzus i leve i desnice, svih, svih, baš svih, i partija i nevladinih organizacija, prokomentarisao rečima koje se i na nas danas mogu odnositi – da Evropa zapravo predstavlja rešenje za sve naše nemoci, sve naše nedostatne planove, za sve naše prekraćenosti. Kao da svi uglas zapomažu: "Ajde spasi me, Evropo!" Ali, naravno, niko nikoga neće spasiti, svi smo smrtni. Na ovom seminaru koji pominjem učestvovalo je dosta ljudi, i mi smo o evropskim temama raspravljali ravnopravno, bez obzira odakle je koji sagovornik dolazio. Cilj CZKD-a, moj i mnogih ljudi, jeste učešće u raspravi u kojoj kritički ljudi iz Evrope kritički raspravljaju o toj istoj Evropi i o svojim zemljama. Nije naše da idemo s Berluskonijom, nego da vidimo šta rade Italijani s onim dubretom u Napulju. Nije naš sagovornik francuski ministar, ko god i kakav god bio, već Etjen Balibar i Alen Badju, ljudi koji se ne bave apologetikom političkih projekata, već problematizuju Evropu. Mi za tu raspravu

imamo dragoceno iskustvo. Bili smo u središtu događaja. Pred našim očima, na nama su se *in vivo* igrali tezama, dokumentima, implementacijama, ingerencijama, konstrukcijama, projektima, netvorcima... I mi bismo promišljanjem takvog jednog iskustva imali šta da kažemo. Nije naš brend neki jebeći kajmak ili maline. Naš brend je iskustvo svedoka. Jer mi možemo da pomognemo da se ono što se ovde desilo ne desi više nikome nikada.

Ovde je na delu skoro zaglušujuća kulturna provincijalizacija.

Jeste. Kod nas se pojavila fraza: "ova predstava je dobra za naše uslove". Pa onda kažu: "to je naš Venecijanski bijenale". Pa nemojte me zezati! Predstava je dobra ili nije. Naši likovnjaci su napravili dobru ili lošu izložbu. To je prava filozofija palanke – kad ti uvodiš unutrašnje sankcije prema takozvanom "velikom svetu". Ja sam odrasla u zemlji u kojoj je ravnopravno učešće u svetu bilo najnormalnija stvar. Na Bitefu je bilo potpuno nebitno da li je neko bugarski ili engleski reditelj. A sada imaš situaciju da ti uspeh u inostranstvu ovde donosi verifikaciju. To je Brozova politika, da se unutrašnja politika drži spoljnom politikom, ali to je ipak bilo u drugom vremenu i okolnostima. Hoću da kažem da je osnovno pitanje danas kako ponovo osvojiti ravnopravnost o kojoj govorim, a to znači kako ponovo biti – slobodan.

Sad još imamo i tranzicionu zbrku – fenomen da ti dođe momak koji ima mindušu u uvu, beneton majicu i starke i onda ti objašnjava da Jevreji ruše Srbiju. Pred "Malim Parizom" parkirani rols-rojsevi i beemveovi, a blato curi ulicama koje niko ne pere.

Vi ne očekujete ništa, kazali ste. Zašto onda radite sve to što radite?

Postoji u filozofiji nešto što se zove bezrazložan čin. Nešto što je skupo, a nema svrhu, nešto sto je beskraino dragoceno, a nema cenu. Radim to što radim zbog neverovatnih saradnika koji su Centar pretvorili u svoj život, jedino tako se i može, zbog prijatelja i saradnika koji mi čine čast, zbog drveta koje je bilo sasvim malo u dvorištu Centra, a sada je veliko, prelepo i daje hlad, zbog kamena koji ponavlja mediteranske kuće, zbog toga što je lep i drag svaki dan kada uđem u Centar. Zato što sam pre neki dan slučajno iz Francuskog kulturnog centra uzela Kamijev *Mit o Sifzu*, zato što sam u vremena velikog radzora učestvovala u stvaranju jedne institucije.

×

SONJA ČIRIĆ

VREME >> 29/12/2009

grafički centar vreme

Od 1992
godine brinemo
o grafičkom izgledu
nedeljnika Vreme

• grafički dizajn • priprema za
štampanje • skeniranje i obrada
fotografija • osvetljavanje grafičkih
filmova • štampa na laserskom
šampaču **u boji** • postavljanje,
instalacija i organizacija DTP
sistema • konsalting u oblasti štampe
i pripreme za štampu • instaliranje i
umrežavanje kompjutera • izrada
baza podataka • web dizajn i web baze
podataka • arhiviranje podataka...

Nešto spiritualno

U šetnju sam nosio Merkurov štap koji razgoni senke. Upoznao sam svaku stopu ulice Lole Ribara. Pored Šumatovca beskućnik se spremao za spavanje. Reklama za nekakav medicinski preparat je gađala "Pravo u Centar Bola". U izlozima barova ljudi su sedeli kao na slici Dejvida Hopera Noćni sokolovi i zurili u noć

PIŠE: VLADIMIR PIŠTALO

"Ti se skrušeno pred razumom moliš da ti udeli malo veselja", rekao mi je Nikola. "A razum to ne udeljuje. U pogrešnoj se crkvi moliš." Ne znam.

"Sve je to izmozgano a nedoživljeno", žalio mi se pesnik na druge pesnike. On je dotakao grudi:

"Samo ono što nosi bol odavde", vredi.

Ne znam.

Ja znam da je lišće opalo u zadnjoj nedelji novembra. Ulice su dugo bile crne i bez snega. Crne ulice su čekale belinu. U izlozima barova ljudi su sedeli kao na slici Dejvida Hopera Noćni sokolovi i zurili u noć. U šetnju sam nosio Merkurov štap koji razgoni senke. Upoznao sam svaku stopu ulice Lole Ribara. Razgovarao sam sa senkama, reklamama i grafitima. *Divno je kad žena ima petlju da me uzme k sebi onda kad sam slab* – stajalo je preko puta radija. Jedan od izloga bio je parketiran – što mi se naročito svidelo. Parketiran izlog! Ha! *Zavolećeš i ti mene Maki* – pisalo je u nekom ulazu. Na čošku u Hilendarskoj dočekivao me je Putin sa ružičastim naočarima i mističnim osmehom. Pireus banka me je pozdravljala sa bandere. Saznao sam da je *Naučno dokazano da Dr Murad preparati redukuju i sprečavaju akne*. Nad jednim izlogom je pisalo: *Peškiri – dečja posteljina – spavaćice*. Nekakav medicinski preparat je gađao *Pravo u centar bola!* Pored Šumatovca beskućnik je ispijao poslednje pivo i spremao se za spavanje. Iz izloga RTS-a Rade Radivojević nas je ljubio pesmama. Miodrag Bogdanović je pevao o noćima i zorama Beograda. Bio je topao decembar. Čuo sam dragačevske trube kod Ateljea. Šest Cigana u belim odelima trubili su nekog Gorana Bregovića. Jedan momak se skinuo do pojasa i raširio ruke pred Ciganima.

Uprkos pojedinim ekscesima veselja grad je ličio na podrum. Pištao sam se: gde je ta Nova godina? Srbi i Englezi sa kapama Deda Mraza sedeli su u Little Bayu. Gradske službe su kačile svetlosne ukrase u sivom popodnevju, ali sve je to bilo neuverljivo.

Svakodnevno sam pio limun sa medom pa sam zaboravio na svinjski grip. Po savetu starih Rimljana nastojao sam da razvijam ljubav prema čestitoj jednostavnosti (inocuae simplicitatis amor). Imao sam književno veće u Pljevljima. Ljudi su nas primili dobro, samo je otrovna magla davila grad i uveče ulazila u sobu. Ja sam Pljevlja zamišljao kao mesto ovčjeg kiselog mleka i džinovskih pasa koji kolju vukove. To bi i moglo tako biti. Ali, pošto rudnik i termoelektrana proizvode 40 posto električne energije Crne Gore, Pljevljaci se

ne mogu osloboditi zla. Domaćini su se žalili da ih boli glava. Oni su nas povelili u manastir, sagrađen iznad hladne vode. U zid manastira bio je uzidan bogohulni natpis, napisan iz pozicije mrtvog tromesečnog posmrčeta:

O bože, bože, kako može dati milost tvoja zlikovcima pakleno oružje te uzeše dragi život mom ocu Aleksi R. Šećeroviću te ga ubiše u Strmcu 13 febr. 1880 god. mene i moje sestre ostavi bez oca moju majku bez muža a moju familiju bez člana. Mene mladana uze sebe te povredi ranu mojoj familiji i moju majku ostavi tužnu kojoj bijah jedina utjeha u njenoj žalosti. Mihailo a Šećerović rođen 20 januara 1880 godine, prestavi se u vječnost 24 aprila 1880 godine.

Cele godine sam putovao. Kad sam čitao po gradovima, išlo mi se kuci, a kad sam bio u Beogradu, išlo mi se na put. U Beogradu sam čitao Brodelov Mediteran i Ovidijeve Metamorfoze. Kad sam šetao po Dorćolu, ulični psi su podizali repove a ulične mačke se zavlačile ispod kola. Titrao je trilion cigli u kalemegdanskim zidovima. Na ulazu u park su se prodavali štrikani džemper i rezbarene čuture. Ljudi su pričali engleski i ruski. Muzej savremene umetnosti izgledao je kao naša verzija sidnejske opere. Zemunski soliteri ocrtavali su se u magli preko Ratnog ostrva. Nad surim šumama vitlali su galebovi. Voda je ličila na tekući granit. Brankov most je bio ojačan osvetljenjem odozdo. Krovni znak Idea krvario je kroz izmaglicu preko reke. Posmatračici su stajali nepomično, otvorenih usta, kao ljudi u Pompejima. Mesec je bio kao bedž na plaveti.

"E nek se vole!", kliknula je neka žena.

"Ona je izbegavala i samu sebe jer je bila bolesna", govorila je jedna baba drugoj.

"Joj, majko moja, kakvih faca ima!", rečala je ludakinja u Knez Mihailovoj.

Paja Jovanović je izložio klasične portrete, devetnaestovekovne pojahuše u muslinu, drusne kupačice i egzotično-uklete dinarske face u strahu od krvne osvete.

"Majmune jedan, dolazi ovamo", vikala je gospođa na svog koker španijela. "Udariće te kola."

Konj i knez Mihailo bili su plavo osvetljeni. Metalne šipke ugrađene u pločnik ispred Narodnog pozorišta – iz estetskih razloga – bile su klizave i zgodne za lomljenje vrata. Setni kelner me je dočekivao u žutoj svetlosti Srpske kafane. Večerao sam teleće perplete uz setnu i žuljajuću muziku: *S one strane Plive, gajtan trava rasteeeee... Drugi ljubi medna usta... ostala ti duša pusta draga zauvek*. Mnogo je življe – ali i

Razglednica
iz fotografske
radionice Solomona
Koena 1908.

zadimljenije – bilo za kariranim stolnjacima kafane Mornar.

“To ti je sitna duša”, govorio je sedokosi čovek, crven u licu, s bosaškim naglaskom. “I ja ga čak nazovem i kažem: ej, Nikola, pa reci onda: neću da radim!”

“I moraš da znaš da sam ja odrastao čovek”, meni će on.

“Pre svega moram da ti kažem da je Seka Aleksić smršala” obavestio je jedan klinac prijatelj.

“Osećam se prevarenim”, užasn timer drugi. “Nisu Atlasove ruke nego su te sise držale svet!”

“Gledam one menadžere. Izgledaju ko Jehovini svedoci.”

“Ja u kafanu ne idem da mudrujem”, vikao je najjači glas za drugim stolom. “Već da se zabavim, jel tako.”

U Srbiji niko nikome ništa nije plaćao, počev od države. Nije se smelo voziti žutom trakom. Moralo se vezivati u kolima. Podneli smo kandidaturu za Evropsku uniju. Milan Radojčić zvani šunja uhapšen je u bunkeru ispod svoje kuće. Ja sam upoznao noćne barove oko botaničke bašte.

Onda su naišle ružne vesti. Sa majkom je prijateljica bila u banji. Njih dve su deset dana razgovarale. Prijateljica se još sećala svih svojih profesora sa fakulteta i šta su je pitali i šta je ona odgovorila. Po povratku u Beograd pošla je u bolnicu i rekla: imam loše predosećanje. Za petnaest dana je bila u komi. *Pravo u centar bola!* Mom teći su otkrili zakrčenje krvnih sudova srca i u zemunskoj bolnici je čekao hitnu operaciju. Stari drug treba da izgubi posao, jer je slikao neku голу ženu u prostorijama firme. *Pravo u centar...* Marinu je prebio komšija koji u 60. godini živi s majkom. Kad se stvari tako poredaju, svet zaliči na pakao.

“On pati sa bezobraznim namerama a ja pošteno”, govorio je prizirani Čkalja na televiziji.

Crne ulice su čekale belinu.

Šarena svetla trepćući su putovala preko crnog prozora u mojoj zgradi. Na plakatu momak i devojka su krili poklon iza leđa jedno

za drugo. Ona je nosila kapu i gledala ga velikim očima odozdo. On je imao važan osmeh. Pravi poklon bili su mladić i devojka jedno za drugo.

Čak su mi i mehurići u čaši vode delovali kao novogodišnji ukrasi. Ali gde je bila Nova godina?

Nije ona kasnila po kalendaru, nego po duhu.

“Večernje novosti” su ipak održale akciju *Najplemenitiji podvig godine*. Akademik Matija Bećković se založio da se u srpskom narodu održe temelji ljudskosti i čovečnosti (što nam može izgledati isto). Pomenuti su najsvetije zaveštanje i Gojkovića mlada. Sve o čemu se tamo govorilo činilo mi se tako deficitarno da verujem da je učesnicima bilo iskreno drago. Ivica Dačić bio je istovremeno srećan i tužan zbog posthumnih plaketa policajcima (nije za šalu). Milutin Mrkonjić je predložio predsedniku da odlikuje novine koje neguju hrabrost i dobrotu. Vladici Lavrentiju je bilo drago što među decom ima nepogažene svetinje. U ime blažene uspomene na Pavla, akademik Bećković utešio je bezbroj nesrećnih i poniženih. *Hvala onima koji hodaju stazom ljudskosti – za spasene živote, detinjstva, duše. Jer hrabri i požrtvovani su pobedili tužno siromaštvo, seoski mrak, gradsku vrtoglavicu...*

Crne ulice su čekale belinu.

I odjednom je pao sneg. Ma nije pao odjednom, nego... Sedeli smo u onom vinskom baru u Dositejevoj. Tačno se sećam šta je ko pio kad je belina počela da sipa. Bar je bio izdvojen iz ulice i iz života. Sneg je bio veća umetnost od džez koji je svirao iznutra. Samo su te pahulje promicale. Nežni kristali su nas pošakljali po licu, čim smo izašli da šetamo. Gospođice u čizmama su poklizavale. Studenti su se grudvali. Svaki spomenik je imao biskupsku kapu. Tesla je pred fakultetom sedeo u hermelinu. Neko je bezuspešno palio kola.

Mira je bila pripita i žalila se, manje ili više opravdano, na sve i svakoga. Svadljiva žena je pogledala u mlaz svetla pun pahulja i najednom stala.

“Volim sneg!”, priznala je. “On ima nešto spiritualno!”

SANJARI IZGUBLJENOG SNA

Vinston Čerčil je svojevremeno sarajevsko slavljenje Principa proglasio sramotnim dodavši da su sramotni i Principov akt i narod koji ga slavi te je Sarajevo, u tom smislu, sprovelo samokritiku. Ipak, sam Smit kao da se do kraja ne slaže s Čerčilom, možda upravo zbog promene konteksta, jer mu se, izgleda, čini da su dečaci koji su se borili za slobodu i za Jugoslaviju umrli uzalud. Na jednom mestu u knjizi, on doslovce kaže: U jednom istorijski kratkom periodu, od pedesetih godina dvadesetog veka do Titove smrti i osamdesetih, Jugoslavija je, kao ujedinjena federacija socijalističkih republika, bila trijumf naroda i ostvarenje snova sarajevskih zaverenika. Gavro bi, mislim, bio ponosan na tu zemlju, kao što je i Jugoslavija, u to vreme, bila ponosna na Gavru

Atentator je imao čudno ime. Sastavljeno od imena princa i arhangela. Evropa i sad još slavi ubice atinskog tiranina Pizistrata, Harmodija i Aristogejtona, u svojim školskim udžbenicima (ad usum delphini). Slavi i senatore Rima koji su ubili Julija Cezara. Međutim, za atentatore Sarajeva nije imala dobre reči, nikada. Pa i Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca nije bilo oćarano tim svojim podanicima. Nije htelo dugo da dozvoli ni prenos kostiju tih atentatora. Sem toga, čak i kod nas, neki su od Principa bili načelnici Srbina – provincijalca, fanatika, šovena, koji je, tobože, bio samo igračka u rukama šefa Obaveštajnog odseka srbijanskog generalštaba, pukovnika Dragutina Dimitrijevića Apisa. (...) Ni posle rata, Princip, u nas, nije bio omiljena tema. Njegov akt odobravala je samo naša sirotinja i omladina. Buržoazija nije odobravala akt Principa. (...) Princip je, sem toga, prvi put, podelio naš narod na klase. Ubistvo austrijskog prestolonaslednika odobravale su samo, takozvane, niže klase i omladina. Takozvani viši staleži, buržoazija i crkva, ubistvo nisu odobravali. Princip je, svojim aktom, ipak, udario svima nama na čelo žig ubica i svi smo mi postali sumnjivi policijama, ne samo u Austriji, nego i celoj Evropi. Princip nas je tako povezao bolje nego što smo bili povezani dotle...

MILOŠ CRNJANSKI

Piše:
Muharem Bazdulj

Company u bečkoj Sterngasse, na centralnoj polici s hitovima i novitetima, ugledao knjigu Nika Houtona u izdanju londonske izdavačke kuće Hutchinson pod naslovom *The Quest for Radovan Karadžić*, ne mogu reći da sam se iznenadio. Na prednjoj korici predratna slika Radovana Karadžića, na zadnjoj njegov lik osamnaest godina kasnije – u personi Dragana Davida Dabića; brzo je reagovao Houton, pomislio sam, samo je i bilo pitanje ko će tu cijelu priču prvi uknjižiti. Prelistavajući Houtonovu knjigu, pogled mi ovlašno luta preko ostalih knjiga na toj polici i zaustavlja se na jednoj s prljavožučkastim koricama s dvije fotografije na naslovnici i velikim naslovom između njih: *One Morning In Sarajevo*. Slike su očito starinske, no i podnaslov otisnut nešto manjim slovima otkriva da je priča nešto starija od posljednje decenije dvadesetog vijeka: 28 June 1914.

DVE PERSPEKTIVE: Knjigu je napisao Dejvid Džejms Smit, dugogodišnji novinar koji trenutno piše za *Sunday Times Magazine*. Ovo izdanje mekih korica je svježije – objavljeno je 2009, a prvo *hardcover* izdanje izišlo

je godinu ranije. Na naslovnici je u formi tzv. *blurba* preštampan i dio iz prikaza objavljenog u *Spectatoru*, a koji kaže da je knjiga izvanredna, odnosno da se radi o “najobimnijoj studiji o sarajevskom atentatu dosad objavljenoj na engleskom jeziku”. Ipak, ova superlativna ocjena očito zaboravlja na knjigu koju je sam Smit frekventno konsultirao, knjigu za koju on u pogovoru veli da nadilazi sve knjige na tu temu. Riječ je o knjizi Vladimira Dedijera originalno pisanoj upravo na engleskom jeziku i naslovljenoj kao *The Road to Sarajevo*, prevod čijeg naslova na maternji jezik njenog autora (*Sarajevo 1914*) kao da odjekuje u Smitovom naslovu. Prilježniji čitalac Dedijerove knjige kod Smita može naći malo čega novoga kad je riječ o informacijama koje se tiče samog atentata, atentatora i žrtava, makar Smitu jesu bili dostupni i pojedini arhivski podaci javnosti nepoznati u vrijeme kad je Dedijer pisao svoje djelo (primjerice, bila mu je dostupna kompletnija verzija transkripta sa suđenja od one koju je imao Dedijer). Ono što je, međutim, posve drukčije jest kontekst. Dedijer je bio Jugosloven i knjigu je pisao u vremenu kad se Jugoslavija činila ne manje krhkom i ne manje trajnom od, recimo, Francuske ili Italije. Pisao ju je, dakle, kao insajder, u doba kad je atentat bio dio memorije velikog broja živih ljudi, ljudi koje je poznao i susretao, pisao ju je i kao neko porodično vezan za Mladu Bosnu (ujak mu je bio mladobosanac, a otac prisni Apisov prijatelj), pisao ju je napokon kao jugoslovensku repliku na globalno dominantnu viziju sarajevskog atentata. Nije slučajno knjiga originalno pisana na engleskom,

Nekadašnji Muzej Mlade Bosne, danas Muzej Sarajeva 1878-1918. (gore), razglednica iz 1914. (levo), voštane figure, deo sadašnje stalne postavke Muzeja

Dedijeru nematrnjem jeziku, čije poznavanje u predgovoru sam opisuje kao "neizgrađeno" – cilj mu je bio cijelom svijetu ispričati pravu priču o Mladost Bosni, a samim tim i o Jugoslaviji. Lorens Darel, veliki pisac koji je diplomatski službovao u Jugoslaviji, napisao je ne pretjerano poznatu pjesmu pod naslovom Sarajevo, pjesmu čiji posljednji stih više zapravo opisuje zemlju Jugoslaviju nego grad Sarajevo: *stvoren(a) oko odjeka jednog pucnja iz pištolja (Composed around the echo of a pistol – shot)*. Dedijer, dakle, piše o pucnju čiji je odjek srušio cijeli jedan svijet, ali je i stvorio zemlju, njegovu zemlju. Smit, međutim, piše kao autsajder, u vremenu kad Dedijerove (i Principove) zemlje više nema na geografskoj karti i piše kao neko ko, usprkos čitanju Dedijerove knjige, dolazi iz kulture u kojoj je Prvi svjetski rat, započet Principovim hicima, simbol masakra

koji je uništio onaj svijet u kojem u Britanskoj imperiji (iz čijeg je središta Smit) sunce nika da nije zalazilo. Piše također skoro pola vijeka kasnije, kad savremenika sarajevskog atentata skoro više da i nema.

OSTVARENJE SNOVA: Kao Šekspirovi komadi ili krimići Agate Kristi, Smit svoju knjigu započinje navodeći *dramatis personae*. Po nekoj bizarnoj (postjugoslovenskoj) logici, protagonisti su podijeljeni na "srpske atentatore" (Princip, Čabrinović, Grabež, Čubrilović, Popović), "muslimanskog atentatora" (Mehmedbašić), "organizatora" (Danilo Ilić), "martire iz prošlosti" (Miloš Obilić, Bogdan Žerajić), "beogradske gerilce" (Tankosić, Ciganović, Apis), te pomagače "na putu do Sarajeva" odnosno "u Sarajevu". Samu radnju knjige Smit otvara s petim danom šestog mjeseca 1914. godine, danom kad nakon "mističnog putovanja" Princip

iz Beograda stiže u Sarajevo. Prvo poglavlje je kratko (jedva dvije i po stranice) i zapravo nas samo smješta na glavnu lokaciju i u ključni mjesec: Sarajevo, juna 1914. Drugo poglavlje nas vodi u Principov zavičaj. Već se ovdje postjugoslovenski kontekst ukazuje u svoj svojoj svireposti. Bosanskograhovski kraj, veli Smit, nalazi se visoko na zapadnoj bosansko-hrvatskoj granici i od pamtivijeka je bio dominantno naseljen ruralnom srpskom populacijom, sve do ofanzive Hrvatske vojske 1995. godine; Princip je rođen stotinu i jednu godinu ranije, 1894, dodaje Smit i to zapravo može biti jedna od paradigmi njegovog postupka u ovoj knjizi – *aplikiranja* činjenice raspada Jugoslavije na priču o Mladost Bosni i sarajevskom atentatu. Kad je riječ o događajima iz 1914. godine, on u najvećoj mjeri slijedi Dedijera, uostalom na njega se poziva i odmah na početku drugog poglavlja, no na najzanimljivijim mjestima u knjizi Smit zapravo progovara u prvom licu i opisuje svoje doživljaje tokom istraživanja koje je poduzeo zbog pisanja knjige. Ako već i nije bio u mogućnosti razgovarati s pripadnicima Mlade Bosne, nije ipak propustio priliku da razgovara s njihovim srodnicima. U Sarajevu je, recimo, posjetio Ranku Čabrinović, bratičnu Nedeljkovu, kćerku Nedeljkovog najmlađeg brata Dušana koji je u vrijeme atentata imao četiri godine. Dušan je, inače, sve do smrti sredinom devedesetih živio u Sarajevu, a kao starac, za vrijeme opsade grada, bio je ranjen gelerom granate. Govoreći o Ranki Čabrinović, Smit kaže kako mu se čini da je ona jedna od posljednjih preostalih Srпкиnja u Sarajevu. Nije mu, naravno, mogla izmaći pažnji promjena dominantnog načina na koji se na atentat službeno i institucionalno, ali i generalno, gleda u današnjem Sarajevu, a u odnosu na, recimo, vrijeme u kojem je Dedijer pisao svoju knjigu. Muzej Mlade Bosne postao je muzej Sarajeva pod austrijskom vladavinom, a čuvene Principove stope kraj mosta koji je nosio njegovo ime su izbrisane. Uostalom, ni most se više službeno ne zove Principovim imenom. Vinston Čerčil je nekoć sarajevsko slavljenje Principa proglasio sramotnim dodavši da su sramotni i Principov akt i narod koji ga slavi te je Sarajevo, u tom smislu, sprovelo samokritiku. Ipak, sam Smit kao da se do kraja ne slaže s Čerčilom, možda upravo zbog promjene konteksta, jer mu se, izgleda, čini da su dječaci koji su se borili za slobodu i za Jugoslaviju umrli uzalud. Na jednom mjestu u knjizi, on doslovce kaže: "U jednom istorijski kratkom periodu, od pedesetih godina dvadesetog vijeka do Titove smrti i osamdesetih, Jugoslavija je, kao ujedinjena federacija >>

INTERPRETACIJE: Nekadašnja i sadašnja tabla koja stoji na mestu na kome je izvršen Sarajevski atentat

socijalističkih republika, bila trijumf naroda i ostvarenje snova sarajevskih zavjerenika. Gavro bi, mislim, bio ponosan na tu zemlju, kao što je i Jugoslavija, u to vrijeme, bila ponosna na Gavru.”

ANTIHRISTI: Osim istorijskih i geopolitičkih promjena koje su utjecale na Smitov pristup temi, njegova se knjiga od Dedijerove razlikuje i u smislu generalne kulturološke paradigme. U nekoliko poglavlja, Dedijer se opširno bavi sličnim omladinskim organizacijama u Italiji ili Njemačkoj, poredi položaj Bosne i Hercegovine u Habzburškoj monarhiji s položajem Irske unutar Britanske imperije, smješta ubistvo nadvojvode u širi kontekst tiranoubstva, ukratko – temi prilazi istoričarski, u skladu sa svojom strukom, uostalom. Smit je, međutim, novinar i dijete svog vremena (rođen 1956. godine) te Mladu Bosnu kontekstualizira popkulturno. Evo jednog u tom smislu karakterističnog odlomka: “Zanimljivo je da su, makar su uglavnom bili siromašni i ruralnog porijekla, mladobosanci odbacili turski način odijevanja karakterističan za njihove očeve – sve te duge tunike, široke kaiševe i fesove na glavi, a zarad trodijelnih odijela, košulja sa ušitiranim okovratnicima, kravata i šešira. Na jednoj grupnoj fotografiji mladobosana iz Tuzle, oni poziraju kao gangsteri, zapravo izgledaju kao gangsteri-prije-gangstera jer je fotografija snimljena prije nego su stvorene holivudske gangsterske ikone, sa šeširima širokih oboda, u tamnim odijelima i sa cigaretama koje im nonšalantno vise sa usana.” (Opisana tuzlanska fotografija Smitu je, očito, vrlo draga jer se nalazi i na koricama knjige.) Nažalost, Smitu se omakla i ona u posljednje vrijeme čak i na našim stranama (zlo)upotrebljavana besmislena paralela između mladobosana i Al kaidinih terorista. Usprkos činjenici da se Princip nakon atentata pokušao otrovati cijanidom (što ga, na prvi pogled, može povezati sa današnjim teroristima-samoubicama), on je, kao i velika većina mladobosana, bio ateista. Uostalom,

ondašnji je sarajevski protojerej odmah nakon atentata i Principa i Čabrinovića prozvao “antihristima”. Religija na mladobosance nije imala upliva, a austrougarske vlasti su, za svoj račun, zavjeru proglasile isključivo srpskom ujdurmom. To je išlo do te mjere da se u izvještajima za štampu i za vrijeme istrage i za vrijeme suđenja, Ivu Kranjčevića, koji je skrivao oružje i zbog toga bio osuđen na deset godina robije, nazivalo Milanom, da bi se pokušala prikriti činjenica da je riječ o Hrvatu. Činjenica da je jedini među atentatorima koji je uspio pobjeći bio Muhamed Mehmedbašić, pomogla je u zataškavanju muslimanskog učesća u atentatu, a u tom je smislu indikativno i nepominjanje Đulage Bukovca. I u smislu faktografije, Smitu se na nekoliko mjesta potkradaju greške. Ono što je, međutim, posebno značajno kad je o ovoj knjizi riječ, bez obzira na određene manjkavosti, jest aktueliziranje priče o Mladoj Bosni u svjetskom kontekstu, a izvan stereotipa, površnosti i klišeja.

GODIŠNJICE: U posljednje vrijeme, priča o sarajevskom atentatu često se upotrebljava i (dnevno)politički, u smislu (optimističnih) najava da bi 1914. godine, na stotu godišnjicu sarajevskog atentata, zemlje tzv. Zapadnog Balkana mogle napokon biti primljene u Evropsku uniju. (Stanko Cerović je prije par godina u knjizi *Drvo života, plodovi smrti* zabilježio: “Čuo sam ovih dana jednog evropskog političara gdje kaže da će dvije hiljade i četrnaeste godine, na stogodišnjicu sarajevskog atentata, biti organizovane evropske proslave, zajedno sa balkanskim narodima.”) Također, kod nas su se sa određenim zakašnjenjem pojavile vizije Habzburške monarhije kao neke vrste embriona današnje Evropske unije. Naravno, riječ je o teškim simplifikacijama; u svojim *Varijacijama na srednjoevropske teme*, Kiš zgodno primjećuje, pozivajući se na Muzila, da “od svih omražena Kakanija”, ako i nije bila “tamnica naroda”, bez sumnje jest bila “nekom vrstom apsolutizma protiv svoje volje”. Kao posljedica ovoga, javljaju se, makar uglavnom u

žurnalističko-kafanskom diskursu, bez prave i ozbiljne argumentacije, *teorije* da bismo, eto, samo da nije bilo sarajevskog atentata, da nije bilo tog Principa i cijele njegove kompanije, svi mi još odavno bili *Evropa*. Stvari su, naravno, posve suprotne. Bez Mlade Bosne, bez Principa, bez svih onih koji su išli njihovim stopama, bez Jugoslavije, u krajnjoj liniji, mi bismo, simbolički govoreći, uvijek bili i ostali *Afrika*, kao što smo prije Jugoslavije i bili i kao što sada dobrim dijelom opet jesmo *Afrika*, što će reći – pseudokolonijalni *posjed*. Kad je Stanko Cerović u pomenutoj knjizi napisao da je Princip bio “Indijanac, crnac, proleter, žena i dijete, rudar i logoraš”, bilo je jedno vrijeme vrlo moderno sprdati se s tim. A to je istina, i ne samo u poetičnom smislu. Među prvim Bosancima koji su se zalagali za žensku emancipaciju, i to u sredini u kojoj su, po Dedijerovim riječima, otežavajuće okolnosti bile i patrijarhalnost kmetova i jak uticaj muslimanskog shvatanja o položaju žene, bili su upravo pripadnici Mlade Bosne poput Vladimira Gaćinovića. Uostalom, činjenica je da je socijalistička Jugoslavija, kad je o ženskoj emancipaciji riječ, prednjačila i u odnosu na zapadnoevropske zemlje. Evropa kakva je danas, u cjelini uz sve mane bolja od one prije stotinu godina, stvorena je (i) Principovim pucnjem.

Smit knjigu završava svojom posjetom sarajevskoj grobnici u kojoj počivaju Nedeljko Čabrinović, Veljko Čubrilo, Neđo Kerović, Gavrilo Princip, Danilo Ilić, Mihajlo Miško Jovanović, Jakov Milović, Bogdan Žerajić, Trifko Grabež, Mitar Kerović i Marko Perin. Na grobnici su njihova imena ispisana ćirilicom: lijevo i desno prva i potonja tri, a u sredini ostalih pet: od Principa do Žerajića. Od jedanaestorice zajedno sahranjenih, desetorica su bila na optuženičkoj klupi 1914. godine. Bogdan Žerajić nije; on je presudio samom sebi, nakon što je pucao na generala Varešanina. Principov intimni heroj, heroj cijele te generacije bosanske omladine, bio je upravo Žerajić, *soko sivi*. A kad smo kod godišnjica, kad smo kod stogodišnjica, upravo će se u godini pred nama, u junu mjesecu, petnaestog juna 2010. godine, navršiti tačno stotinu godina od Žerajićevog pucnja. Tu godišnjicu, tu stogodišnjicu, zvanično neće obilježiti niko. U razjedinjenoj bosanskoj omladini, lišenoj vizije i perspektive, u dobroj mjeri konzervativnijoj i nazadnijoj od vlastitih roditelja, teško da ikom išta znači Žerajićevo ime. Poslije stotinu godina, Jugoslavija je opet samo san, skoro bez sanjača. ×

Radujmo se zajedno praznicima!

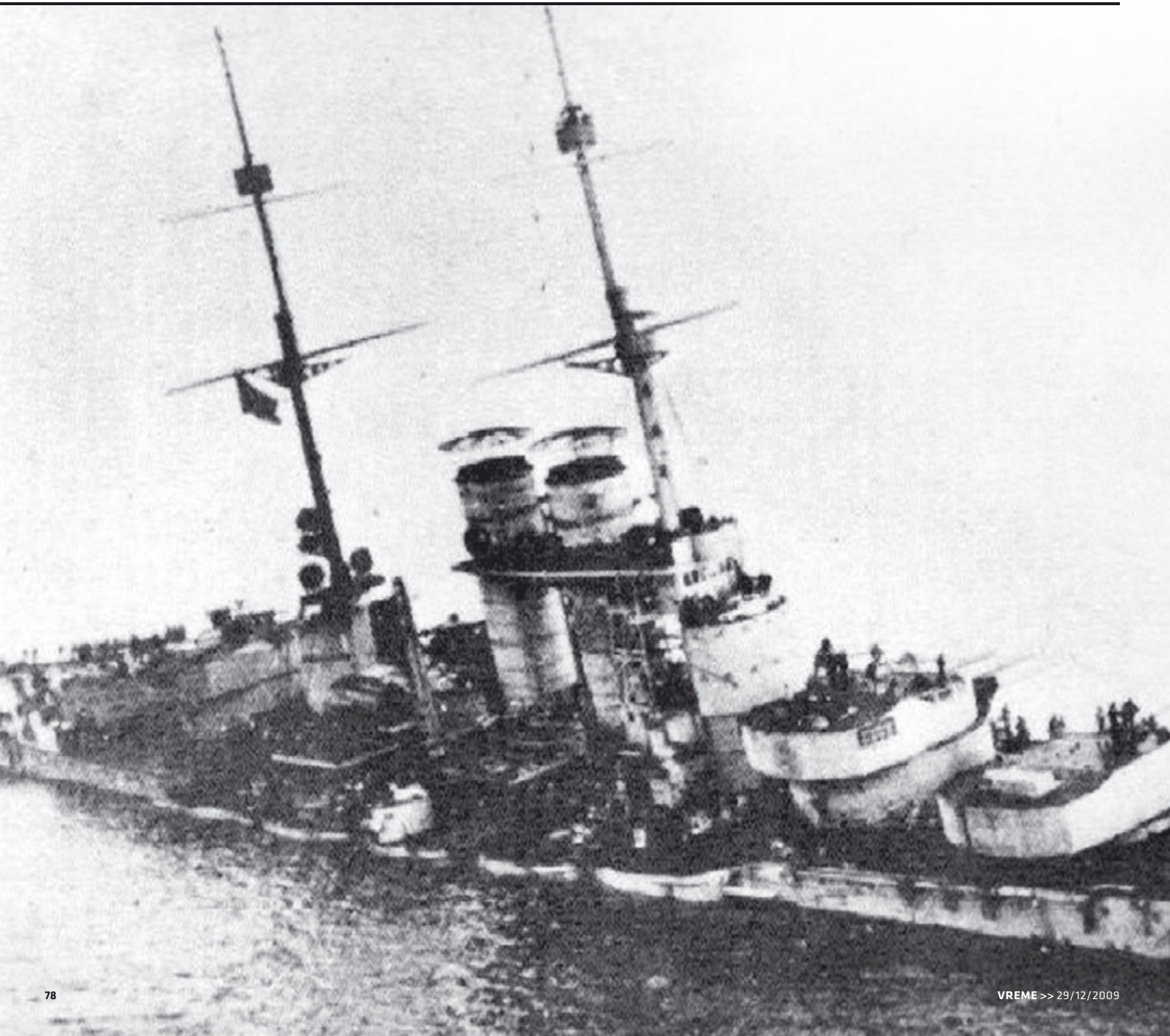
www.messer.rs

Mi pravimo atmosferu!

MESSER
Messer Tehnogas AD

NESLAVNA PROPAST

Ostrvo Premuda na severnom Jadranu. Luka Krijal, 1974. godina. Ante Garžina, penzionisani pomorac, sišao je iz sela u luku da bi se sastao sa ekipom broda "Tornado". To je čovek koji nam je obećao da će nam pokazati gde je pre 56 godina (1918) potonuo bojni brod "Sent Ištvan", poslednja reč tadašnje tehnike, ponos austrougarske flote. Sve ranije informacije – dobijene od očevidaca, ili uzete iz enciklopedija i drugih knjiga – bile su ili nedovoljno precizne, ili potpuno pogrešne

ĆESARSKOG PONOSA

U z “Tornado” je privezan ribarski brodić “Mormora”. Nameravamo da “Mormorinim” eho-sonderom, kojim se inače otkrivaju riblja jata, potražimo “Sent Ištvan” kad se nađemo na poziciji koju će odrediti starac Garžina. Brod je potonuo jugozapadno od Premude, u pravcu koji se iznalazi kad se pravom linijom spoji svetlo na glavi lukobrana sa najsevernijom tačkom na hridi što se pruža pred ulazom u luku.

Prema starčevom kazivanju, olupina leži na samom rubu internacionalnih voda, na mestu udaljenom od Premude najmanje jedanaest nautičkih milja. Dogovaramo se – kako da bez žiro-kompasa i drugih nautičkih instrumenata dospemo do tačke s koje se, i kad je dan najvedriji, jedva naziru daleki otoci.

Odlučeno je da “Tornado” pođe prema ostrvu Grujici, a odatle u kompasnom smeru od 220 stepeni. “Mormora” će krenuti direktno iz Krijala po kompasnom kursu od 237 stepeni. Tamo gde se pravci seku treba da se nalazi “Sent Ištvan”.

Prva je krenula “Mormora”, brzinom od

osam milja na čas. Na odredište će stići za 82 minuta. “Tornado” je za dve milje brži, ali pošto prethodno mora na severozapad, do svetionika Grujica, očekujemo da će se oba broda istovremeno sastati na tački koju smo ucrtali u nautičku kartu.

Postupak kojim nameravamo da pronademo poziciju potonulog broda nije dovoljno pouzdan. Zbog morske struje skretanje na dugim distancama može da bude veliko. Tada treba znati takozvani ugao zanošenja kojim se koriguje plovidba. Bez toga, brod će se bočno zanositi, a kompasna igla neće registrovati odstupanje.

Kod ostrvca Grujice “Tornado” je promenio kurs. Posle dvanaest milja, zaustavivši motore, prepustio se struji koja ga je lagano ponela prema severozapadu. Nekoliko minuta docnije stigla je i “Mormora”. Mesto na kome smo se sastali predstavlja samo polaznu tačku za tražanje. Da bismo se mogli orijentisati pri pretraživanju, to mesto obeležavamo bovom.

“Mormorin” je zadatak da opisuje koncentrične krugove oko bove, u stvari – spiralu. Zapovedniku je ime Ljubo Kolega. Dobio je

nalog od svog ribarskog preduzeća, “Adrije” iz Zadra, da nam pomogne; nerado je prihvatio nalog, ali postepeno počinje da se zagreva za poduhvat. Onog trenutka kad je na dnu otkrio komad nekog metala i vratio se da pažljivo pretraži okolinu, znali smo da je ulovljen: i na njega je prešla groznica istraživanja.

Snop impulsa iz eho-sondera zahvata na dnu, dubokom 66 metara, pojas širok dvadesetak metara. Ako “Mormora” pređe preko “Sent Ištvana”, uzduž ili popreko, konture železnog kolosa moraće da se ukažu na eho-sonderu.

Uljana slika – takvo slikarstvo bilo je za vreme KundK monarhije po volji i samog nadvojvode Ferdinanda (to je izjavio i u Sarajevu pred pogibiju) – prikazuje “Sent Ištvan” u pulskoj luci. Razarači i torpiljerke su patuljci prema orijašu od 20.000 tona čelika, mesinga i bronz, dugog 151, širokog 28 metara. Na palubi se nalaze četiri kule. U svakoj po pet liftova za dopremanje municije. Na vrhu kula po tri topa od 305 milimetara. Meci su teški po 450 kilograma. Svaka cev 53 tone. Na palubi je još 12 topova od 150 milimetara i, povrhlaka brzometna artiljerija od 70 milimetara za gađanje balona.

Sa obe strane je protivtorpedna mreža koja ne dopušta da neprijateljski torpedo dospe do oplata. Sam “Sent Ištvan” ima četiri cevi za lansiranje torpeda: sa strana, na pramcu i na krmi. Torpeda, teška 600 kilograma, ispaljuju se i usmeravaju pomoću elektrike.

Bojadisana fotografija tog najmodernijeg i najvećeg austrougarskog broda, koji je uz “Viribus Unitas”, “Tegethofa” i “Princa Eugena” predstavljao udarnu moć Franc Jozefove flote, štampana je kao vojnička razglednica. Hiljade razglednica putovalo je svetom i širilo famu o moći austrougarske mornarice.

“Mormora” traži već puna četiri sata. Od bove smo se udaljili oko hiljadu metara. U smeru jug-jugozapad, nisko nad vodom lete galebovi. Tamo je, verovatno, riblje jato. Uskoro se jato pokazuje na eho-sonderu. Tad smo ugledali delfine. I oni su tamo gde ima ribe. Riblje jato je ponovo na eho-sonderu. Ponovo na istom mestu! Kao da je vezano za dno! Iznad ravnog dna ribe se ne bi zadržavale. Tu mora da je neka olupina!

Umetnost zaboravljanja

Na trodnevnom Festivalu podvodnog filma, održanom u beogradskoj Kinoteci od 12. do 14. decembra, prikazan je – nekako bez posebne najave – dokumentarni film TV Beograda *Sent Ištvan*, jedan od mnogih sličnih iz legendarne serije “Tajne Jadrana”, emitovane od početka sedamdesetih pa, praktično, sve do pred raspad Jugoslavije.

Šta se u međuvremenu od 35 godina promenilo?

TV Beograd je uspeo da izgubi kopiju svoje najprodavanije dokumentarne emisije u istoriji: ma-lobrojni posetioci Kinoteke videli su samo sačuvani, prvi deo.

Svetske televizije emituju svoje priče o “Sent Ištvanu” ne pominjući da je njegova olupina pronađena, locirana i snimljena u prepotopska vremena ronjenja na dubinskoj ivici života, na komprimirani vazduh. Internet sajtovi “otkrivaju” da su se na olupinu spuštali hrvatski, austrijski, mađarski i ini ronioci, ali – ništa pre početka devedesetih.

Tek u tom kontekstu može se videti monumentalna veličina gubitka dokumenta, koju je, ne zna se kako, sebi dopustila Radio-televizija Srbije.

A. Č.

I zaista: na eho-sonderu – ogromna tamna mrlja.

Polombito, spremi se! Bacaj sidro... Sad!

Bova je obeležila mesto na kome leži, ostajemo ipak oprezni, ogroman nepoznati predmet od metala. "Tornado" je prišao i istakao plavo-belu zastavicu, slovo "A", što po međunarodnom kodeksu znači: "Obilazite nas polako, u vodi su ronionci!"

U izviđanje su pošli Strpić i Polombito. Vođa ronjenja, Dušan Dančuo, pokazuje snimak koji je načinio eho-sonder: svud ravno dno, dubina 66 metara, konture potopljenog objekta su veoma čudne, reklo bi se da to podmornica leži na dnu... Oni treba da dole odvuču konopac i da ga vežu za potopljeni objekat; za gornji kraj vezaće se "Tornado" na kome se nalazi oprema za podvodno snimanje.

"Tornado" se piskom sirene raspituje za ishod ronjenja. Ništa nisu našli, ničeg nema! Pomišljam: možda eho-sonder nije ispravan? Ko zna šta je izazvalo onu mrlju na papiru! Ipak, moraćemo još jedanput da ronimo. Sad dole odlaze Butković i Pero Draganović. Šta da učinimo ako i oni ne nađu brod? Ne preostaje nam drugo nego da vučemo sidro po dnu, da vidimo da li će se za nešto zakačiti.

Čamac se vraća. Čuju se povici: "Sent Istvan"! I kao da cela posada "Tornada" nalazi oduška u tuljenju sirene kojom zapovednik broda, Frane Mladineo, pozdravlja povratak ronilaca.

- Glavom i bradom "Sent Istvan"!

- Kako izgleda?

- Sve su to laži što pričaju oni koji kažu da su bili na "Sent Istvanu". "Sent Istvan" je okrenut naopako, skroz naopako!

- Otkud znate da je to "Sent Istvan"?

- Znamo sto posto po dimenzijama: to je brdo, ogromno prostranstvo, planina od broda.

- Koliko je širok?

- Užasno! Kad smo došli dole, mislio sam da je to neka ogromna platforma.

- Gde ste privezali konop?

- Za jedan lanac. To je verovatno lanac od prodorne ponjave.

- Za lanac?

- Za lanac koji je išao oko broda; to su ostaci od prodorne ponjave. Najverovatnije – brod je pokušavao da spreči prodor vode.

- Znači, ostaci od protuprodorne ponjave koja dođe na oplatu...

- Da, da, tamo gde je bila rupa, ogromna rupa tačno na sredini broda. Bili smo i na propelerima.

- Koliko su propeleri?

- Recimo, kormilo može biti – dva kormila

MUČNO UMIRANJE: "Sent Istvan" pogođen (na prethodnoj slici), prevrtanje i potonuće

ima i dva propelera – recimo, jedan krak je, ja mislim, veći od ovoga čamca.

- Jedan krak?

- Da, i ima kormilo oko osam metara dugačko... Ovoliko debelo...

- A da li se vidi gde su pogodila torpeda?

- Nismo uspjeli da to vidimo, jer smo se spustili negde pred samu krmu, jedno 30 metara od krme. Nismo imali gde vezati konop.

- Mislite li da će moći da se uđe u unutrašnjost broda?

- Moraće se videti s rasvetom, jer je dole već mrak.

Stari pomorac Garžina je veoma zadovoljan: bez njega, očigledno, ne bismo pronašli olupinu. Ali on velikodušno zaslugu prepušta ronionicima.

- To je velika bravura! O, la, ovo je bravura!

Sad smo shvatili zašto su se prvi ronionci vratili neobavljenog posla: činilo im se da je ravno nepregledno dno broda – morsko dno!

Na ceradi "Tornadove" štime Draganović i

REKLAMA I STANJE: Vojnička razglednica i eho obris "Sent Istvana" na dnu (1974)

Butković skiciraju brod: tu su dve elise, dva krmena lista... Kobilica... Sa strana – ljuljne kobilice...

U stvari, položaj je nešto drukčiji: olupina se levim bokom zarila u mulj. Neko izlaže fantastičnu ideju, koja ipak ne bi bila bez presedana u istoriji pomorskih katastrofa: možda se u najvišim delovima broda, na dnu nekadašnjeg korita, a možda i u nekim nepropusnim komorama, zadržao vazduh! Tamo bi trebalo ući...

Plovimo ka Premudi, u Krijal. Iza nas su, na površini obojenoj jarkim crvenilom večeri, ostale tri bove. Za nekoliko dana ćemo se vratiti i s kamerama sići u more.

Otišli smo na visoravan iznad Krijala, u selo Premudu, nekada napredno ribarsko mesto, sad gotovo pusto. Tu živi osamdesetogodišnji Petar Škarpona, koji je za vreme Prvog svetskog rata bio mornar na brodu "Tegethof" i izbliza gledao katastrofu "Sent Istvana".

- Ja sam bil, ća oni zovu, kako bih ti reka' – mornar prve klase. Matros eršte klase. Jednu šternju, kako vi ono zovete, ća ja znam... (Pokazuje fotografiju) Majne... Ovaj je u vječnosti, otiša' je, umro je. Od onda nisam bio u crkvi.

Otplovili smo i do Paga, u Novalju, gde živi još jedan osamdesetogodišnjak, očevidac nesreće – Josip Škunca. I ne samo očevidac, već i učesnik, zamalo i žrtva; bio je mornar na "Sent Istvanu".

- Ja sam iša' četrnaeste, kad je počeo rat, u vojsku. Tamo sam prošao ovu obuku vojničku dva miseca. Onda smo išli u Polu na "Sent Istvana". A bilo nas je jedno 1200 na brodu.

Osmog juna 1918. komandant austrougarske flote kontraadmiral Nikolaus Horti plemeniti Nadbanja, krenuo je iz Pule na "Viribus Unitusu", praćen "Princom Eugenom", "Sent Istvanom" i "Tegethofom", štice razaračima i torpednim brodovima, put Otrantskih vrata, da bi probio baraž kojim su savezničke snage pregradile Jadransko more. Tamo stotine malih brodova zatežu mrežu duboko 50 metara, dugu 66 kilometara; plutaju tamo hiljade mina, patroliraju razarači i brodovi s cepelinima koji, kad se odvežu, s neba bacaју bombe. Nijedna nemačka podmornica ne može više bezbedno iz Jadrana da otplovi u

Sredozemlje. Te podmornice stižu željeznicom u Pulu i tamo se montiraju i spuštaju u more. Nemačka komanda zahteva da se baraž probije.

“Sent Ištvan” i ostali brodovi nakrcali su toliko uglja da bi mogli otploviti čak do Indije. Horti je pozvao i novinare da prisustvuju pobedonosnom probijanju baraža.

Desetog juna u tri časa ujutru dva italijanska torpedna čamca, tzv. masovi, koji su se, predvođeni poručnikom Luidijem Ricijem, nalazili na redovnom patroliranju, opazili su kod Premude, samo četrdesetak milja od Pule, “Sent Ištvan”, koji je zbog kvara na turbinama zaostao iza konvoja, i “Tegethofa” koji ga je pratio. “Sent Ištvana” su pogodili sa dva torpeda, “Tegethof” promašili, pa se povukli prema pučini gde su ih prihvatile italijanske torpiljerke.

PRVI STARAC: Mi smo putovali iz Pule. Večer, ja ne znam koja je ura mogla bit', ma, sumrak je bio jak već. I putujemo. Ne znaš kao vojnik, ne smeš ti znat' kamo brod hoda. Ali znaš posli' – sastanak s ovim, sastanak s onim: gremo put Boke. Dobro je – navigacija traje. Svaki zna raspored ratni, svaki na svome mjestu; šta ti znaš kamo brod gre! K vragu, to znaju kormilari! I, boga ti, kad je bilo okolo tri ure – svi na palubu! Tako ti boga, brod je po krmu, on, Sent Ištvan, a mi spreda. Ča je to, on ne vozi, ma ni mi ne vozimo, ali udalečeni smo od njega, sigurno pol' milje, ako ne bolje od pol' milje: 'avarija na Sent Ištvanu!

DRUGI STARAC: Ja sam bio na kuverti kao artiljerac. I onda kako je naglo buknuo svak da će u more, a ja govorim – kad idu oni spasavati svoj život, idem i ja! Tako na moje poštene ruke sam stao jedno 15 minuta, 'nako, hital se, kako je bilo škuro, jer srića da je bilo lipo vrime, bonaca. I onda, to nas je spasilo, a posle, pošto se narod škapulal, učinilo je veliko jugo da se nije moglo stati.

PRVI STARAC: Slabo je proša' ki je skakao u more. Imalo je ljudi koji su se bacili u more kad je on dobio torpeda. Mi smo ih svih pobili! Zatim dolazi naređenje: Pucaj bez opomene! Ti si puca' na svaki stvar koji se vidio na moru. Zato, sve sumnjivo je – periskop!

DRUGI STARAC: Dokle god brod ne počne tonut' oficiri ne dadu da se skače u more jer da će oni spasiti brod! Ma ne božeš ti spasiti brod! Kako ćeš – da je ovako ruka otvorena – kako ćeš ti vodu fermati kad voda tjera unutra! Dvanaest metara je bila rupa, ovaj, buža velika otvorena. Jedan je (torpedo) udaril ovde, ovi ovde. Pancir 12 metri se otvoril sa jedne i druge strane; onda ne može niko zatvoriti!

PRVI NA DNU: Ronioci Petar Draganović i Tomislav Butković, autor serije Petar Đurić (sredina, levo), na licu mesta 1974 (dole)

PRVI STARAC: On se malo-pomalo, pomalo nagiba'... Sve to lagano, a kad izgubi ekvilibriju, ovako okrenil se... Povrh dno! I onda je posli se malo diga', jedan metar, metar i po. Oni topovi veliki su se ispraznili i onda se diga'. I onda je počeo polagano, polagano s pramcom dole. Čovik ne bi verova' da je tako lagano mogla plovat onolika težina.

U četiri sata ujutru Horti je obavješten da je “Sent Ištvan” pogođen. Naređuje da se cela flota vrati u Pulu. U pet sati prolazi kraj nakrivljene trupine. Naređuje – pod pretnjom smrtno kazne – da cela posada mora ostati na brodu da bi ga osposobila za plovidbu. Strepi od podmornica, pa nastavlja odman prema Puli.

Dok brodski kapelan blagosilja brod koji tone, sa palube “Tegethofa” artiljerijski

inženjer snima kino-kamerom poslednje trenutke broda koji nosi ime prvog ugarskog kralja.

U šest časova trupina počinje naglo da se okreće, pada komanda: “Dalje od broda!” Svi se bacaju u more, ko u odelu, ko u dugim vojničkim gaćama.

U utrobi je ostalo zarobljeno oko 70 mornara, mnogi su još dugo bili živi, možda i nekoliko časova, kroz sve one sate dok se brod smestao na muljevitom dnu. Sajc, zapovednik broda, na vreme je prešao u spasilački čamac sa kasom, arhivom i najužom pratnjom.

Mornari se očajnički veru uz bokove prevrnutog broda, paraju dlanove i grudi o nahvatane školjke, trče izranjavljenih nogu duž kobilice.

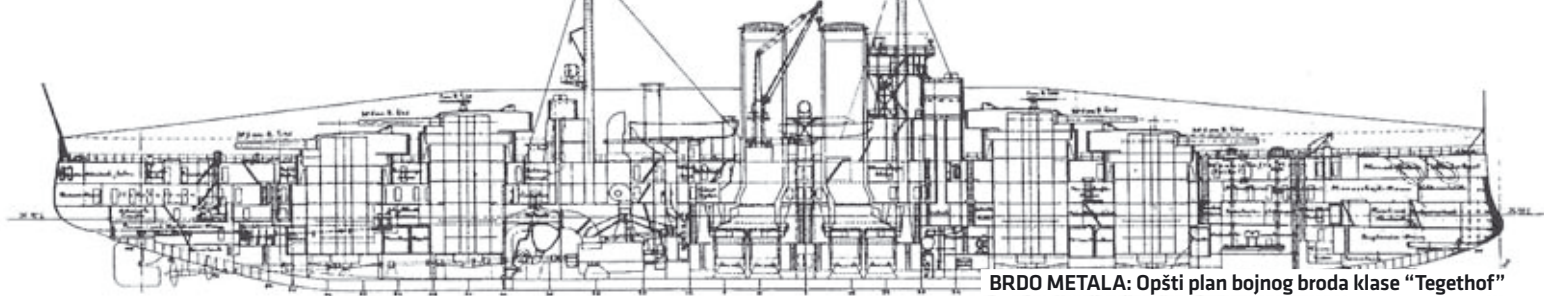
PRVI STARAC: Bot ni' bi' daleko od njih, koliko oдавle do zvonika. I ovi botsfirer im je govorio: Baci se u more! Da, neće on da pusti ča mu je pod noge! I oni su došli do temuna, do kormile. I onda, kad su videli da voda dolazi pod noge, zagrlili su se i bi jedan kup. Od 12 ih je bio jedan kup. Ali bot je bio subito tu i onda ih je odmah pokupil. Oni su pomalo sve hodili nazad, nazad, kako je nadolazila voda. A kad više nije bilo nazad, onda su se tude zagrlili i, bog, nema – jedan snop! Ali ma kako bilo, oni su spašeni, ali oni, k' i su unutra zatvoreni, kade su?

DRUGI STARAC: Svi k' i su bili na kuverti, oni su se spasili, a oni koji su bili dolje, u municions-kamar, oni su se svi podušili, pošto komanda je došla, naređenje, da uopšte od municions-kamar da se ne sme niko micati, niti ih niko ne sme otvorit', pošto onaj k' i ide otvorit' njega će ubit' odmah. Ako slučajno treba municije i te stvari, onda, da bi oni puca-li, a dolje nema nikog, onda? Da su oni mogli ozdole otvorit', oni bi bili otvorili ozdole sami, ali sami nisu mogli otvorit', jer samo ozgor se otvaralo, doli se nije, jer je to bilo zaključano, čvrsto, sa željezom...

Iza nas su ostali luka Krijal i ostrvo Premuda. Plovimo prema jugozapadu, na otvoreno more, na mesto gde je, pre više od pola veka, potonuo “Sent Ištvan”, najveći i najmoderniji bojni brod austrougarske flote. Osmatramo horizont, tražimo tri bove, tri plutače kojima smo obeležili mesto gde leži, na dubini od 66 metara, brdo od 20.000 tona železa.

Čini nam se da smo već prevalili potreban put, punih 12 milja, a bova još nema.

Eno ih! Ali – bova je prhnula, pretvorila se u galeba. Svaki čas od bele pene na vrhu tala-sa, od odbleska sunca, pričine nam se pluta-će. Ipak – evo ih! To je samo bačva s otpacima, >>

bačena s nekog broda. Najzad – eno bačve s natpisom “Motorni brod ‘Tornado’, ne diraj”. Vetar i talasi udaljili su je od “Sent Ištvana” punih osam milja.

Za bačvu je bio vezan dug, jak konop od sintetičkih vlakana; drugi kraj bio je pričvršćen za olupinu “Sent Ištvana”. Zapovednik “Tornado”, broda koji smo iznajmili da bismo obavljali ovaj naš posao – podvodna snimanja, izgleda da je tragao za bovama ponajviše zbog tog skupog konopa. Zbog ostale užadi, kojim su dve bove bile vezane za teške olovne utege, bačene po pramcu i krmi olupine, ne bi se isplatilo prevaliti toliki put.

Na kraju konopa – komad lanca obrastao morskim rastinjem i školjkama, ostatak protivprodorne ponjave kojom su mornari sa “Sent Ištvana” pokušavali da zaustave vodu.

Sav dosadašnji trud bio je zaludan. A imali smo “Sent Ištvana” kao na dlanu! Kako ga ponovo pronaći u ovom nepreglednom plavetnilu!

Očigledno, bura je, udarajući u bačvu, pokidala lanac za koji je bio vezan konop. Ali – kako su nestale one dve bove? Čuje se mišljenje da je neko uzeo konope i plutače; kad smo posle pronalaska “Sent Ištvana” odlazili put Premude, iza nas se, na obzorju, videlo devet nepoznatih ribarskih brodova... A možda je noću, jednostavno, neki veliki brod naišao na neosvetljene plutače i otrgao ih. Ne preostaje drugo, nego da ponovo zovemo “Mormoru”, koja nam je već pomogla da nađemo olupinu, i ne samo “Mormoru” – pozvaćemo svakog ko može da ubrza pronalaženje...

Evo nas opet na mestu gde se, kako pretpostavljamo, nalazi olupina “Sent Ištvana”. Pored “Mormore”, u traženju učestvuje i čamac Hidrografskog instituta iz Splita; opremljen je preciznim eho-sonderom. Pretraživanje dna započeli smo rano ujutru. Oko podne, na “Mormorinom” eho-sonderu prvo se ukazalo nepomično jato riba, a zatim olupina. Sve kao i prošli put. Ribari su dozvali hidrografski čamac, čiji je instrument tada potvrdio nalaz.

Kada bi se ovaj deo mora isušio, na dnu ogromne peščane pustinje jedino uzvišenje bi bila trupina “Sent Ištvana”...Svud ravno dno, dubina od 62 do 66 metara i, odjednom, brdo železa, mesinga i bronz!

Zapovednik “Mormore”, Ljubo Kolega, traži da se slika “za uspomenu” zajedno sa posadom, da se zna ko je dva puta pronašao najveći kajzerov brod. Očigledno aludirajući na hidrografe, podseća nas na staru vojničku izreku: Kartu čitaj, al’ seljaka pitaj!

Pokušavamo sekstantom da odredimo poziciju. Mislimo, ako se opet nešto dogodi, da lakše nađemo olupinu... Ali dobijena pozicija je neprecizna zbog malog ugla koji sklapaju jedine dve vidljive tačke na horizontu – ostrva Premuda i Grujica. Odlučujemo da se ne pomaknemo s mesta dok god pod vodom ne snimimo “Sent Ištvana”.

U more silaze Draganović i Đerd.

“Sent Ištvan” je tu, pod našim nogama prevrnut, palubom zariven u mulj. U njegovoj unutrašnjosti počiva više od 70 mornara koje su oficiri, dok je brod tonuo, zaključali u mašinski prostor i u skladište, da bi održavali paru i doturali municiju ako bi trebalo pucati.

Vreme se ponovo menja: postaje osetno svežije. Pod oblačnim nebom, more je izgubilo boju...

“Sent Ištvan”! Bio je dug 151 metar, širok 28. Naoružan topovima od 305 milimetara. Opsluživalo ga je oko 1200 mornara; Hrvati, Česi, Mađari, Nemci, Slovenci, Srbi, Italijani...

Oko dva popodne zahvatila nas je nepogoda, jedna od onih koje meteorolozi nazivaju “frontovnim”. Mi smo, izgleda, na rubu fronta – vetar je umeren; jaka kiša ubrzo je smirila talase. Sa opreme so se topi i spira u more; od nepogode smo, ipak, videli neku korist.

Ostajemo blizu pozicije, čekamo sunce.

Na snimku koji je načinio eho-sonder, jasno se vidi položaj “Sent Ištvana”. Paluba broda je duboko utonula u mulj... Ovo su lažne konture i lažno dno; u stvari, to je dvostruki odjek koji nastaje kad impulsi iz eho-sondera naiđu na čvrstu prepreku... Zadatak je ronilaca da prvo prođu duž kobilice broda, a zatim da se spuste na dno...

Prema olupini vodi konopac čiji se kraj gubi u neprozirnom plavetnilu...

O čemu ronici misle dok se spuštaju ka mračnom muljevitom dnu, dok sa svakim metrom disanje dobija sve reskiji, metalniji prizvuk? Jedan od ronilaca ovako je rekonstruirao tok svojih misli: u početku je sve obično

– ravno; docnije – svest se sužava, vezuje se za predmete iz najbliže okoline, na primer: “Obaj najlonski konop ne bi istrulio u moru ni za sto godina”. Ili: “Koliko bi vredeo ‘Sent Ištvan’ kao staro gvožđe ako jednom bude izvučen na svetlo dana; dvadeset hiljada tona metala puta toliko i toliko dinara...” Ali to je odviše komplikovano za ovu dubinu; na šezdeset i više metara, kad se roni sa komprimiranim vazduhom, posle izvesnog vremena znatno se smanjuju umne moći. Mnogi ronici, ako je to specijalnim ispitivanjem utvrđeno, na velikim dubinama nisu u stanju ni da se potpišu...

Prvi ronilac se spustio kod krme, gde je vezan konopac. Tu su dva krmena lista i dve elise od bronz – u svakoj je bar po deset tona. Teško ih je razaznati u vodi punoj planktona, pod slabim difuznim svetlom koje odozgo dopire.

Polombito se uhvatio za vrh elise, kao da će je pokrenuti. Nekad je za to trebalo 25.000 konjskih snaga iz osam turbina.

Snop svetlosti iz reflektora šara po površini obrasloj gorgonijama, spužvama, ascidijama, školjkama, puževima i stotinama drugih životinjskih i biljnih vrsta koje imaju izgled mrtvih minerala.

Ako je ikad bilo zlatnih slova “Szent István”, trebalo bi da se tu nalaze. Pričalo se: svako slovo po dva kilograma zlata; s-z-e-n-t-i-s-t-v-á-n: 22 kilograma, i još natpis na drugom boku! Naravno, ni traga od zlata, pa čak ni od imena; bilo je ispisano običnom masnom bojom. Ali još živa ostaje priča o zlatnom grbu na komandnom mostu.

Svi ronici su pomalo i lovci na blago. I njima, kao i deci, u san pokatkad dolazi ona okovana mornarska škrinja s dublonima, lujdori-ma, ginejama i cekinima.

Ovaj gest ima značenje: “Tako je”, “O-kej”, ali sad samo izražava saglasnost s pozivom da se pođe duž kobilice broda. Deset metara, dvadeset, pedeset...

Brod se naglo prevrnuo još na površini i mirno legao palubom na dno. Nije bilo naknadnih eksplozija; 12 kazana je ugašeno još dok je kroz duge sate trupina bila u agoniji.

Možda su u pravu oni koji misle da se pod čeličnim pancirom, debelim pet do 28 centimetara, u nekim prostorijama zadržao vazduh. 145, 150, 151 metar: kraj broda.

Ronioci se duž boka vraćaju ka krmi. Reflektor otkriva rupe koje su probila torpeda. Prečnik svake je oko šest metara. Vidi se utroba broda, rebra, potpore... Iz skladišta se skotrljalo nekoliko torpeda dugih oko 6,5 metara. U svakom je blizu sto kilograma eksploziva. Korozija ih nije načela; nijedan stanovnik mora nije se prilepio za glatku površinu. Očigledno, po sredi je neki fizičko-hemijski uzrok, ali to ovde ima drukčije značenje... Torpeda i ovde kao da seju strah.

Možda je neko od sedamdesetorice mornara, koji su po naređenju admirala Hortija, kapetana Sajca i drugih oficira bili zaključani u municijski prostor, utekao ka dnu prevrnutog broda gde je ostalo vazduha? Koliko su još živeli?

Da je kabl od reflektora duži, moglo bi se ući u brod, istina – trebalo bi više ronilaca i više boca s vazduhom.

Ovuda bi vodio put.

Sedamdesetorica mornara sa "Sent Ištvana" – najstariji među njima bio je poslovođa mašinskog odeljenja – ostaju i dalje u miru...

Zbog koga su tu, kakvo ih je zlo, i čija glupost, ovde zatvorila, čija sebičnost ih je poslala na dno... Kajzeri, činovnici, debele kase, imperije, dvorovi, prateri, balovi...

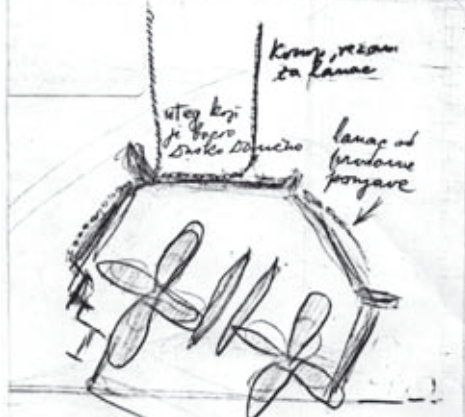
Ostali smo i u toku noći iznad "Sent Ištvana", očekujući da ćemo sutra uspeti da produžimo kablove i vazduhom napunimo dovoljno boca za duga ronjenja.

Ali – meteorološki izveštaj je poremetio planove. Izveštaj meteorološke službe za pomorce počinje upozorenjem: severni i srednji Jadran – vjetar zapadni-severozapadni, povremeno četiri bofora, a u Podvelebitskom kanalu bura do pet bofora. More jačine četiri do pet, vildljivost oko deset kilometara. Južni Jadran: oblačno i kišovito s grmljavinama. Pre nego što se vreme pokvari, ronioci moraju dole, da bi odvezali skupi konop, jer ko zna kad ćemo opet moći da dođemo na olupinu.

Od urona Draganovića i Đerđa proteklo je oko 12 časova. Taj razmak im omogućava da samo nekoliko minuta borave pod vodom.

Plovimo prema Puli, gde ćemo se skloniti od nevremena koje dolazi. Vetar je sve jači. Opremu na palubi treba dobro obezbediti.

Pula, 12. jun 1918. Miruju tri velika bojna broda – "Viribus Unitis", "Tegethof" i "Princ Eugen". Bova broj 31 je prazna. Novine su donele oskudnu vest Carsko-kraljevskog korespondenc-biroa: izgubljen je jedan brod. Njegovog veličanstva, i demanti povodom izveštaja italijanske agencije "Stefani" u kome se navodi da je oštećen i jedan prateći brod.

PRVI: Crtež krme "Sent Ištvana" koji su načinili ronioci, ekipa istraživača na "Tornadu" (dole)

Mornari koji su bez komande skočili sa "Sent Ištvana" kad je bio pogođen torpedima, odvedeni su na sud.

DRUGI STARAC: Ja sam na vojnom sudu bil. Svi smo bili. I onda smo pitali da nam dadu dopust, jer se već kretalo da Austrija propada...

Na "Sent Ištvanu" je izgubilo život 89 ljudi. Više od 70 mornara je potonulo s brodom. Šesnaest tela je pokupljeno s morske površine: to su bili oni udavljeni, ili pobijeni s "Tegethofa" i samog "Sent Ištvana". Oficiri su naredili: "Pucaj po svemu što pliva". Sahranjeni su na mornaričkom groblju u Puli: Jozef Serda, Nije, Domljan, Nikolaus Perica, Jozef Kurcvajl, Petar Karelić, Pepelan, Demetar Gagić, Mincir, Groković, pod brojem 11 bezimeni mornar, Kapus, Budrlan, Johan Čiča, Paul Varga, Pavić.

Protokolarnu, licemernu sahranu reporter Egon Ervin Kiš – ljuti protivnik tupe, pedantne, činovničke i militarističke mašinerije – ovako je opisao:

"Mornarički sveštenik blagosilja propisanim rečima i propisanim pokretima veliku jamu na čijoj su ivici venci strogo postrojeni.

Sa obe strane – drveni sanduci, jedan kao drugi...

Kraj zajedničke rake stoji oficirski kor ozbiljna lica. Nema srodnika, ni žaljenja.

Zastavnik u paradnoj uniformi komanduje postrojenom odredom mornara: Uvis nišani!... Pali!

Sajc, zapovednik "Sent Ištvana", baca tri grumena, sastavlja potpetice i pokorno dodaje lopatu gospodinu admiralu Hortiju, ovaj tri grumena pa učtivo lopatu gospodinu admiralu Čikoli, zapovedniku luke, odatle prema starešinstvu, po redu "Vojnog službenog lista"...

Nadesnoravnajs! Mirno! Udvojredove.

Napredmarš! Muzika svira *Marš Radeckog*."

Tako su pokopani mornari sa "Sent Ištvana". Mnogi betonski krstovi su se srušili i zarasli u travu. Imena, zapisana na limu od cinka, jedva se razaznaju. Jedino se neko stara o spomeniku kadeta Serde.

Šta se zbilo sa ostalim akterima?

Kontraadmiral Nikolaus Horti plemeniti Nadbanja, koji je odbio da ukaže pomoć postradalom brodu i zabranio napuštanje trupine, u krvi je ugušio revoluciju Bele Kuna u Mađarskoj. Vrhunac u svojoj mračnoj karijeri dostigao je počinivši masovne zločine u Drugom svetskom ratu.

Poručnik Luidi Rico, koji je torpednim čamcem potopio "Sent Ištvana", bio je u Italiji ovenčan slavom. Njegov podvig, kao primer šta može počinuti italijanska vojna sila, pominjali su A'Anuncio i Musolini u svojim osvajalčkim kombinacijama sa dalmatinskom obalom.

Nekadašnji oficiri – kao i kadet Antoni Sokol – još pišu istorijske monografije u kojima veličaju slavu zastavu KundK mornarice, nesebično hvaleći i protivnike, jer oni su vojnici od zanata; oni su ljudi koji vole rat.

A jedan od ložača sa "Sent Ištvana", potlačen buntovni čovek, koji je svake četiri sekunde otvarao ložište da bi ubacio lopatu uglja, koji se sukobljavao sa nadmenim oficirima, bivao kažnjavan i šikaniran – o tome je pisao u svojoj autobiografiji – posle četvrt veka ispunjenog borbom za prava svoje klase, pao je u jugoslovenskom Narodnooslobodilačkom ratu. Proglašen je za narodnog heroja. Zvao se Marko Orešković.

Pred drukčijom smrću bez odgovora ostaju pitanja: Zašto? Za koga?

PETAR ĐURIĆ

Podvodni snimatelji: Tomislav Butković, Petar Draganović; Snimatelj: Mario Saletto. Emisija u dve epizode emitovana je u okviru serije "Tajne Jadrana"

grafički centar vreme

Od 1992
godine brinemo
o grafičkom izgledu
nedeljnika Vreme

• grafički dizajn • priprema za
štampanje • skeniranje i obrada
fotografija • osvetljavanje grafičkih
filmova • štampa na laserskom
šampaču **u boji** • postavljanje,
instalacija i organizacija DTP
sistema • konsalting u oblasti štampe
i pripreme za štampu • instaliranje i
umrežavanje kompjutera • izrada
baza podataka • web dizajn i web baze
podataka • arhiviranje podataka...

VREME nauke

specijalno izdanje nedeljnika VREME
za nauku i tehnologiju,
decembar 2009

Devet

DEVETKA JE PUNA TRIKOVA. Ako pomnožite bilo koji broj sa devet, a zatim u dobijenom proizvodu sabirate cifre sve dok ne dođete do jednocifrene vrednosti, konačni zbir cifara će uvek biti – devet (na primer, ako pomnožite 2 i 9 dobićete 18, čiji je zbir cifara 9, isto kao kad pomnožite 3 i 9, gde dobijate 27, čiji je zbir cifara opet 9). Ovaj jednostavni đački trik je posledica matematičkog stava da je neki broj deljiv sa devet samo ako je zbir njegovih cifara deljiv sa devet. Tragovi takvih zgodnih prečica po kojima se devetka kreće u osnovnoj aritmetici, čak i neki njeni za nijansu složeniji aritmetički trikovi, poznati su još od rimskog doba. Tako je rimski biskup Hipolit još u trećem veku nove ere koristio proceduru poznatu kao *abjectio novenaria* za brzu proveru velikih računa sabiranjem cifara i skraćivanjem devetki. Mada danas, kad su kalkulatori prisutni u svakom elektronskom uređaju koji drži do sebe, bilo kakva metoda za proveru računa deluje više nego beskorisno, *abjectio novenaria* se zapravo svakodnevno koristi kao standardno algoritamsko rešenje kod procesiranja elektronskih signala, kao i otkrivanja i ispravljanja grešaka. U prošlosti je to bila jedna od najcenjenijih tehnika provere ručnog računa – nemački filozof i matematičar Gotfrid Vilhelm Lajbnic (1646–1716) čak je smatrao da bi se, sledeći ovaj primer, i na moral, fiziku, medicinu i metafiziku jednom mogao primeniti jednako efikasan

numerički test. Devetka je možda i najpogodnija za to kao očigledno višestruka spona između sveta cifara i sveta brojeva, budući da je poslednja cifra u svakodnevnom, decimalnom brojnom sistemu i istovremeno, najveći jednocifreni broj. No, priroda nije preterano slaba na nju – mada se u stvarnosti malo šta organizuje u devetke, u mitovima i bajkama se javlja iza svakih devet brda, devet golubica ili devet zverinjih glava. Kod Egipćana su čak bogovi i boginje bili okupljeni u devetorke, a kod Starih Grka postojalo je devet muza, Zevsovih kćerki, koje su se starale o umetnosti i raspodeli inspiracije kod smrtnika. Jedan od onih koga su posebno nadahnule, renesansni pesnik Dante Aligijeri u čuvenoj *Božanstvenoj komediji* podelio je Pakao i Raj na po devet krugova, od kojih je svaki gori od goreg, ili obrnuto, već prema zaslugi. Nažalost, ima neke sličnosti u toj fiktivnoj podeli sa dramatičnom transformacijom čoveka tokom devet meseci od začeća do porođaja. U tom sledu veličanstvenih promena ljudski fetus se razvija krug po krug i „prolazi“ kroz gotovo sve faze iz istorije evolucije, jednoćelijskih stvorenja, riba, vodozemaca i sisara. Na kraju te lestvice je poslednji krug – onaj u kome se izlazi napolje i koji odmah otvara pitanje pogrešnog proračuna. Onaj u kome nema trikova za proveru da li ste stigli u poslednji krug Raja ili – Pakla.

S. B.

Metalno zvono označava prvi dan nove astronomske godine, onaj koji niko ne obeležava. Otvarate oči u polutami. Kaluđer u crnoj rizi prolazi između kreveta i zvoni na ustajanje. Bleda svetlost prvog svitanja dopire samo kroz uske otvore na tavanici, pošto u spavaonici nema prozora sa staklima. Drugi ljudi već ustaju iz susednih kreveta i tresu se od hladnoće. Ne postoje radijatori, a pošto ni metalne peći sa dimnjakom nisu izmišljene, prostorija se vrlo loše zagreva pomoću nedovoljno efikasnog kamina. Oblačite tvrdvu vunenu tkaninu. Tehnologija glačanja i mehaničkog upredanja vune nije razvijena i odeća vas grebe poput ježevih bodlji.

Voda iz česmi je ledena, budući da bojleri i tome nalik električni grejači, naravno, ne postoje. Malo je nezgodno što ne možete ni da se pogledate u ogledalu, jer su ogledala preskupa i neomiljena, posebno u manastiru. Pošto ni optika ne postoji, nije poznato kakve sile obrazuju ljudski odraz u ogledalu, pa se ogledalo među kaluđerima smatra đavoljom napravom. Ali, to vas ne muči suviše, pošto su vas, u duhu metafizičke skolastike, od ranog detinjstva učili da prezirete materijalni svet. Kao i mnogim drugima koji ne pripadaju aristokratiji, sasvim vam je svejedno kako će vam lice i telo danas izgledati.

Spavate u manastiru jer, ako niste žitelj nekog od slobodnih gradova, najverovatnije nemate dom. Zato delite duh zajedništva i bezbednosti koje vam obezbeđuje Crkva, a koji je izuzetno ojačao sa porazom svih jeretičkih pokreta i aristokratije koja je zemlju prepustila Crkvi. Ceo vaš život je vezan za manastir koji je središte administrativnog i kulturnog života celog kraja. Radite zajedno sa drugima na manastirskim imanjima, sav prihod ostaje manastiru, ali, zauzvrat, imate smeštaj i hranu. No, sve dok ne dobijete dozvolu da stupite u brak, spavate u zajedničkim prostorijama i nemate svoju kućicu.

Kaluđer prestaje da zvoni i posmatra pod kojim uglom sunčev zrak pada sa tavanice na pod. Kada proceni da je Sunce dovoljno visoko izašlo, on namešta pešćani časovnik po kome će se meriti vreme tokom celog dana. Niko osim njega to ne ume da radi jer u svetu u kome živiš nije razvijen jedinstven merni sistem. Dužine, uglove i težine obično određuju najiskusniji za poslove razmeravanja. Apotekari koriste i neobične sprave poput vage ili lenjira, ali na njima imaju mernu skalu koja je obično jedinstvena za dati instrument i nije upoređena ni sa jednom drugom skalom, tako da svi ti instrumenti uvek mere međusobno različite vrednosti. Neki trgovci su toliko iskusni da uspevaju sve mere proizvoljno da odrede, bez ikakvih instrumenata, mada malo ko veruje u poštenje njihovog merenja. Pošto je pešćanik postavljen, jedan momak se smešta ispred njega – on će tokom čitavog dana motriti i okretati pešćani sat, što je jedan vrlo važan posao. Ako se uspava na ovoj dužnosti, radni dan tada traje duže, a večera počinje kasnije.

Prisustvujete jutarnjoj molitvi. Tokom doručka jedan od kaluđera i nastavnika, redovnik za to jutro, drži besedu o Paklu. On opisuje scene mučenja iz Devetog kruga – strašnog mesta sa užasnim metodama mučenja gde su zauvek zatočeni svi oni koji su tokom života preispitali zakone prirode. Niko ne postavlja nikakva pitanja, iako mnoge od tih jezivosti deluju preterano i neuverljivo. Niko se ne pita na osnovu čega se došlo do upravo takvih predstava Pakla.

Niko od ljudi u trpezariji se ne plaši da se suprostavi kaluđerima – naprosto, u svetu bez prirodnih nauka uopšte nije razvijen i rasprostranjen način razmišljanja pomoću koga biste smislili bilo kakvo pitanje. To nije zato što ste neobrazovani. U manastirskoj školi učili ste pomalo od svega – grčkog, latinskog, teologije, prava i filozofije. Te nauke, onako kako ste ih izučavali u ovoj školi, omogućuju vam

Strah u

Alternativna istorija

Moguće je zamisliti kako bi izgledalo doba u kome su zaboravljeni Njtn, Kopernik i Galilej, gde nije bilo rođenja moderne fizike, hemije i astronomije, kao ni razvoja bioloških nauka, potonje industrijske revolucije i uvođenja naučnog obrazovanja u škole, koje je inicirao britanski filozof Tomas Haksli. U duhu discipline koja se naziva alternativnom istorijom, što je takozvani "What if" ili "Šta bi bilo kad bi bilo" specijalitet među načinima na koje istoričari razmišljaju o prošlosti i budućnosti, pokušaćemo da vas, u jednoj mogućoj spekulaciji, odvedemo u vreme bez nauke

tami

**ODBRANA
DOGME:**
Inkvizicija
spaljuje
jeretike i
veštice

ŽIVOT PROŽET STRAHOVIMA: Holbejn, serija grafika *Danse Macabre*

da što bolje razumete knjige koje se čuvaju kao najveće blago u skriptorijumu. Pošto se nikakva nova znanja ne otkrivaju, sva postojeća nauka je odavno dovršena i zapisana u starim knjigama koje treba pažljivo proučavati. Pošto nema moderne hemije, papir se proizvodi na zastareo način, pa je vrlo skup, a knjige su veoma retke i izuzetno vredne.

Danas ste oslobođeni rada u šumi. Zapalo vam je u zadatak da jedan rukom prepisani manuskript iz skriptorijuma odnesete do obližnjeg grada, kako bi se ondašnji sveštenici uputili u neka kosmološka pitanja. Kada oni pročitaju nekoliko pasusa, vratite se knjigu u sigurnost manastira.

Dok hodate do grada, krišom pregledate manuskript i saznajete da postoje zvezde koje stoje na nebu, dok neke od njih kruže oko Zemlje. Te pokretne zvezde se nazivaju Planete. Uz to, saznajete da Zemlja miruje dok se Sunce okreće oko nje. Nimalo ne sumnjate u taj pogrešno postavljeni nebeski sistem, pošto je više nego razuman. U prolazu vidite dve jabuke kako istovremeno padaju sa drveta. Toliko ste uvereni u aristotelovsko učenje da teža tela padaju brže, pa uopšte ne zapažate kako su jabuke istovremeno pale na zemlju. Niko vas nikada nije savetovao da bilo šta oko sebe pažljivo posmatrate, pošto se realni svet stalno potcenjuje kao skup lažnih predstava.

U gradu su ulice izuzetno prljave, pošto ne postoji način da se operu. Nema toliko tekuće vode, a kanalizacija je rezervisana samo za najbogatiji deo grada. Ove stvari su bile više rasprostranjene u drevnoj prošlosti, ali pošto nema fizike, malo ljudi razume kako zaista funkcionišu tako da su, kao i mnoga druga otkrića, vremenom zaboravljena, pa je cena njihove izrade ogromna. Na jednom zidu vidite čudan natpis. Budući da bez fundamentalnih nauka nema razvoja novih tehnologija, nigde nema ničeg kao što je telefon ili pošta, tako da se ljudi često sporazumevaju takvim natpisima na zidovima. Pojedina tajna udruženja stavljaju šifrovane oznake kako bi svojim članovima u prolazu objavila da u tom gradu postoji njihova zadruga.

Ulice krivudaju jer se malo ko razume u geometriju. Nekoliko kuća je srušeno tako da morate da ih zaobilazite. Vrlo su retki majstori koji umeju da naprave statički proračun prilikom izgradnje i građevine često padaju pod sopstvenom težinom. Zbog stalnog zaobilaženja, počinjete da lutate i najzad, sasvim se izgubite. Na zidu u krivudavoj ulici opet vidite znak tajnog društva. Prilazi vam jedan mlad jeretik i krišom vam predaje nekakav tajno odštampani dokument na štamparskoj presi. Na sličnim brošurama obično se objavljuju kakve tajne teorije ili rezultati oglada koje ipak povremeno izvođe neka od jeretičkih društava. Brzo ga sakrivajte ispod odeće. Radoznali ste, ali ga nećete pregledati na ulici. U stvari, ne razumete šta nagoni te ljude da rizikuju život kako bi izučavali prirodu. Kazna za takve oglade porasla je sa godinama i sada je spaljivanje na lomači rezervisano za bilo koga ko nešto sumnja. Odlazite niz ulicu i pronalazite crkvu gde treba da predate manuskript na čitanje. Gušite se od zida koji ispunjava grad.

Najzad, obavili ste zadatak i vraćate se u manastir. Ali, u lutanju ste potrošili previše vremena, već pada noć i to vas prilično zabrinjava. Svi ljudi koje usput vidite mahnito beže pred sumrakom. Sklanjaju se u kuće. I vas hvata veliki strah od mraka. Ali, to je sasvim normalno.

Ljudi, mada su negde i čuli, nikada i ne spominju kako se zaista smenjuju dan i noć – u celom svetu vlada pravilo da noć nije doba kada ljudi treba da borave na otvorenom. Pošto niko ne proverava, sumnja se da noću najčudnije zveri i aveti lutaju unaokolo. Najgora stvar u svetu bez fizike nisu razne neugodnosti i nerazvijena tehnologija, već strah, onaj koji klija u nepoznatom.

Sporo hodate i hvata vas mrak. Oduzimate se od straha. Zatvarate oči jer ne želite da proverite kako izgleda taj užasni svet noći. U svetu bez nauke, nikada ništa ne želite da proverite. Najzad, pritisnuti strahom, uvidate da se ona tajna udruženja zapravo bore protiv njega. Možda se manje plaše kada upoznaju svet koji ih okružuje. Dok oprezno koračate, čujete metalno zvono u daljini – to je manastir pred vama, jedino utočište u tami.

Devet stvari koje će promeniti deceniju

Šta nas očekuje?
Kako će se menjati
svet sa novim
tehnološkim
prodorima?
Razmatrajući pre
svega kriterijum
skore ostvarljivosti,
"Vreme nauke"
predstavlja devet
novih tehnologija
koje su u povoju, a
mogle bi da relativno
brzo promene
svakodnevnicu u
kojoj živimo

Piše Marija Vidić

I NOVI MATERIJALI: TRI PA JEDAN

Američka kompanija Uni-Pixel najavila je da će uskoro pustiti u proizvodnju film koji se koristi za izradu takozvanih TMOS displeja (*Time-Multiplexed Optical Shutter*) koji bi u budućnosti mogli u potpunosti da zamene sve postojeće tehnologije kao što su trenutno popularne LCD i OLED. Osim kvaliteta slike, savitljivosti i trajnosti, ekrani zasnovani na TMOS tehnologiji, koje će sudeći prema nekim najavama najpre prodavati Samsung, mogli bi dramatično da smanje količinu energije koju uređaji troše, a njihova proizvodnja će biti za oko 60 odsto jeftinija.

Sve ovo nije neka naučna fantastika koja će se pojaviti za nekoliko decenija. Evo o čemu je reč: kako su iz kompanije Uni-Pixel slikovito objasnili, umesto uobičajenog načina slanja informacije o slici – svaki piksel ima tri tačke, crvenu, zelenu i plavu, a zahvaljujući promeni njihovog intenziteta stvaraju se milioni boja na displeju – TMOS je to uprostio. Kod takvih displeja jedan piksel je jedna tačka koja menja boje toliko brzo da čovekovo oko registruje samo njihovu "mešavinu".

II OBRAZOVANJE: KNJIGE KOJE GOVORE

Južnoafrička grupa za borbu protiv depresije i anksioznosti već duže vreme distribuira knjige koje govore. Zahvaljujući njima siromašne i nepismene osobe

iz afričkih zemalja mogu da se informišu o pojedinim bolestima, vođenju domaćinstva i brojnim drugim informacijama koje mogu da im olakšaju život. Umesto slova, knjige sadrže audio-zapis, a sadržaj čitaju lokalne poznate ličnosti na maternjem jeziku: svahili, zulu, francuskom, engleskom... Na ovu ideju organizacija je došla pošto je prethodno dugo delila pamflete o mentalnom zdravlju po afričkim selima. Primetili su da najveći broj ljudi ne razume šta na njima piše, pa su osmislili bolji način: kombinacija zvuka i slike. U knjizi ispod naslovâ poput "Samoubistvo ne treba da bude tajna" i "Razumeti mentalno zdravlje" opisani su načini prepoznavanja bolesti i dolaženja do pomoći. Te informacije namenjene su pre svega deci i mladima Afrike, jer Svetska zdravstvena organizacija procenjuje da u Južnoj Africi najmanje pet miliona ljudi živi sa HIV-om/sidom, a da je 1,4 miliona dece na taj način ostalo bez roditelja i sami žive i staraju se o domaćinstvu. Zahvaljujući knjizi oni uče kako da se snađu sa administracijom – na primer, kada da dođu do kredita ili da izvade lični dokument, ili kako da ostvare pravo na obrazovanje.

Jednako važan projekat koji bi mogao drastično da unapredi kvalitet života u siromašnim zemljama jeste "Jedan laptop – jedno dete". Od 2007. godine do danas, oko 1,3 miliona dece iz siromašnih zemalja kroz ovaj program dobilo je na poklon računar. Cilj

istoimene organizacije je eliminisanje siromaštva zahvaljujući obrazovanju. Reč je o veoma jeftinim laptopima (oko 100 dolara), otpornim na ekstremne uslove, i malim potrošačima napravljenim za decu i studente. Softver je takođe prilagođen korisnicima i učenju na zanimljiv način i kroz igru.

III MEDICINA: KIBORZI U SLUŽBI ČOVEČANSTVA

Još 2002. godine, dok je radila na postdoktorskom istraživanju na univerzitetu Princeton, Stefani Lakur otkrila je da je moguće razvući čvrst metal ukoliko je on uvijen u specijalni gumeni silikon. Istraživanje je nastavila na Kembridžu, gde je zahvaljujući mikrokomponentama uspjela da napravi veoma savitljiv "flaster" koji može da prenosi informacije. Najznačajnija primena ovog materijala mogla bi da bude u protetici jer bi otkriće moglo, po njenoj proceni za dve do pet godina, omogućiti pravljenje na primer kompjuterizovane ruke koja oseća dodir ili toplotu. Od istog materijala već je izrađeno nekoliko proizvoda, kao što je majica za bebe koja ima elektroniku u sebi i može da detektuje prestanak disanja.

Ovakva kompjuterizovana strana tela u ulozi ljudskih organa zaista bi mogla da daju veliki doprinos čovečanstvu i pomognu hiljadama ljudi sa invaliditetom. Na Harvardu se tako razvija ideja veštačkog oka koje bi signal s kamere od elektronskih pretvaralo u nervne impulse i tako, bar delimično, vratilo vid, a Vadsfort moždano-kompjuterski interfejs već omogućava paralizovanim osobama da komuniciraju isključivo zahvaljujući moždanim signalima. Ljudi koji koriste ovu gumenu kapu, nalik onima koje nose plivači, sopstvenim mislima mogu da pišu, govore, šalju imejllove, ili kontrolišu pokrete robotskih uređaja.

IV GENETIKA: KLONIRANO DETE DOLAZI

Uprkos tome što je većina zemalja zakonom zabranila kloniranje, pojedini naučnici i dalje pokušavaju da naprave ljudskog kлона. Ove godine, kontroverzni profesor Panajotis Zavos navodno je klonirao 14 ljudskih embriona, od čega je 11 prebacio u materice žena koje su bile

pripremljene i spremne na ovakvu trudnoću. Reč je o samohranim majkama i slučajevima u kojima su oba supružnika neplodna, a žele da potomak ima deo njihovog genetskog materijala. Na sreću najvećeg dela naučne zajednice, Zavosov eksperiment (izveden na tajnoj lokaciji na istoku gde, pretpostavlja se, kloniranje nije zakonom zabranjeno) nije uspeo. "Uopšte ne sumnjam da klonirano dete dolazi, a ja možda nisam jedini koji ovo radi", rekao je Zavos proletoš u intervjuu "Indipendentu". On je dodao da ukoliko bi intenzivirali napore koje ulažu na kloniranje bebe, mogli bi da uspeju već za jednu ili dve godine.

V ENERGIJA: SVEMIRSKO ŽICKANJE

U potrazi za novim izvorima energije ponekad se desi da "stare" izvore pronademo na nekim drugim mestima. Solarni kolektori koji prikupljaju energiju sunca stigli su u domaćinstva, polja, bandere i u pustinje. Ali, sunčeve zrake obično skupljamo na zemlji. Pre nekoliko godina naučnici su došli na ideju da sunčeve kolektore malo približe suncu i postave ih na satelite. Ova ideja je razmatrana godinama u naučnoj zajednici jer bi mogla da donese znatno jeftiniju energiju. Poslednja kočnica početku primene je cena lansiranja satelita

u orbitu koja je i danas izuzetno visoka, ali bi za nekoliko godina mogla dovoljno da padne tako da troškovi "instalacije" solarnih satelita postanu opravdani. U međuvremenu je na MIT-u (Massachusetts Institute of Technology) nastala i ostvarena slična ideja: vetrenjače koje plutaju po morima. Pošto su propeleri ovakve vetrenjače postavljeni na velikim visinama gde vetar stalno duva velikim brzinama, plutajuće morske vetrenjače mnogo su efikasnije od kopnenih. Prva vetrenjača postavljena je na Severnom moru, a tehnologija se ovih dana seli na drugu stranu Atlantika.

VI BUDUĆNOST ZATVORA: SPAVAČI

Pojedini futurolozi smatraju da će u budućnosti osuđenici koji izdržavaju kazne za najteža dela biti smešteni u posebne zatvore. Zatvorske ćelije u njima biće nalik velikim bolničkim sobama sa puno kreveta u kojima će boraviti veći broj zatvorenika zajedno. Oni će sve vreme biti besvesni, odnosno u medicinski izazvanoj komi zbog čega

takve zatvorenike nazivaju spavačima. Spavači ne bi mogli da komuniciraju sa spoljnim svetom, uključujući tu i članove njihovih kriminalnih grupa na slobodi, a drastično bi umanjili budžetske troškove koji se izdvajaju na zatvore.

Ovakve ideje, mada izgledaju zanimljivo, imaju više mana. Između ostalog, nedostaje im važna komponenta – resocijalizacija. Zato će u bližoj budućnosti mnogo realnije biti otvaranje zatvorskih kompleksa nalik onima čija je gradnja najavljena u Izraelu. Zatvorenici će boraviti u veoma visokim zgradama koje imaju kule. Zgrade su projektovane tako da bi se sprečila bekstva, potpuno su prekrivene kamerama za video-nadzor i zatvorenici imaju magnetne kartice zahvaljujući kojima im je kretanje selektivno dozvoljeno. Na primer, karticom otvaraju vrata kantine ili određenog prolaza, ali ne i upravnikovu kancelariju.

VII STANOVANJE: METLA ZA ČISTAČICU

Hod Lipson, profesor na Kornel univerzitetu koji se bavi robotikom i ponašanjem i evolucijom mašina, veruje da će one u bližoj budućnosti moći same da se popravljaju. Sa svojim timom ne pokušava da jednostavno napravi nove robote, već posmatra kako će delovi robota sami sebe da izgrade. Mašine nastale u njegovoj laboratoriji, poput "Morske zvezde" same odlučuju kuda žele da idu, a druge stalnim merenjem dolaze do saznanja kako izgledaju i prema sopstvenom modelu mogu da izrade drugog robota, ili drugu nogu. Ovakve robote naučnici bi mogli da šalju na istraživačke misije u ljudima nedostupne delove Zemlje ili na druge planete. No, i vlasnici kućnih robota bili bi veoma zadovoljni ako bi njihova kućna pomoćnica umela sama da popravi sopstveni kvar.

U sve većem broju pametnih kuća koje se grade po bogatijim delovima planete, a poneka čak i u Srbiji, roboti koji izigravaju

kućne pomoćnice i bolničarke sve češća su pojava. Prema podacima Međunarodne federacije za robotiku, robotska populacija dostigla je oko 4,5 miliona, a već sledeće godine biće gotovo udvostručena. Čak 23 odsto robota koji su prodati u 2008. bave se čišćenjem.

VIII SAOBRAĆAJ: ELEKTRIČNI AUTOMOBILI KAO SKLADIŠTA

Krajem oktobra električni automobili su dobili novi svetski rekord u dužini vožnje od 501 kilometar bez punjenja baterija koji je postavio Tesla roadster, američke kompanije Tesla Motors, na jednom ekološkom samitu u Australiji. Kao najpoznatiji elek-

trični sportski automobil na svetu, Tesla Roadster može uobičajeno da vozi bez dopunjavanja više od 300 kilometara, što uspeva zahvaljujući dugovečnim litijum-jonskim baterijama i efikasnosti od oko 92 odsto. Zbog potrebe za smanjenjem emisije CO₂ i sve većeg interesovanja za električna vozila, sve više proizvođača priprema nove modele. Jedna od bojazni je da bi nagli rast proizvodnje i prodaje ovih vozila mogao zapravo doprineti emisiji CO₂, jer bi upotreba električnih automobila dramatično podigla potrošnju struje i samim tim sagorevanje fosilnih goriva. No, za taj problem se nudi rešenje u vidu takozvanih *smart grid*, pametnih mreža, koje kombinuju prednosti i mane obnovljivih izvora i električnih automobila. Naime, mana obnovljivih izvora poput vetrogeneratora je nestabilna proizvodnja koja brzo osciluje sa snagom vetra i teško ju je uskladiti sa trenutnim potrebama potrošača, što je noćna mora za elektrodistributere. No, električni automobili mogu poslužiti kao ćelije za punjenje u trenucima kad vetrogeneratori prave višak struje. Procenjuje se da prosečan automobil oko 23 sata dnevno stoji na parkingu tako da su oni gotovo stalno na raspolaganju. U laboratorijama kompanije Siemens u istraživačkom centru Riso u Danskoj upravo se razvijaju ovakve mreže koje bi od dva problema mogle da naprave jedan.

IX KOMUNIKACIJA: NOVA PRAVILA

Prema procenama pojedinih analitičara koji se bave istraživanjem marketinga, samo u Sjedinjenim Američkim Državama do 2014. godine na oglašavanje na interaktivnim kanalima kao što su reklame na uličnim displejima, one koje stižu preko mobilnih telefona ili imejlava, biće potrošeno 55 milijardi dolara, što je tek 21 odsto svih troškova oglašivača. Najveće iznenađenje među ovim brojkama koje je ponudio Forrester Research u svojim predviđanjima za period od 2009. do 2014. godine jesu ulaganja u socijalne mreže kao što su Facebook, Tweeter i LinkedIn. Kako oglašivači pokušavaju da s jednom kremastom pitom pogode što više ljudi i serviraju im pošto-poto svoju poruku u lice, ne uspeavaju da naprave razliku među njihovim sklonostima, željama, potrebama, mogućnostima... Zato nam se najčešće čini da nas oglašivači vređaju i smatraju da smo neinteligentni, neobrazovani i zaostali. Iz tog razloga istraživači su pokušali da sastave neka pravila koja bi zaista mogla da "odrade posao", a da ujedno budu i pristojna i etična. Neka od njih bila bi: pojednostavljena i jasna poruka, kratka a pametna, konkretna, neočekivana, jer tako privlači pažnju i pamti se. I na kraju, mora biti emotivna i verodostojna. Najbolje je da bude priča, jer ljudi obožavaju priče.

BUDUĆNOST: EVOLUCIJA

Vrli novi svet

STUDIJA evolutivnog razvika čoveka, koju je pre tri godine predložio britanski evolucionista Oliver Kuri iz Londonske ekonomske škole, još izaziva polemike. Prema njegovoj teoriji, koja podseća na rasplet romana Vremeplov Herbreta Dž. Velsa, ljudska vrsta će se u narednih 100.000 godina podeliti na dve – jednu nižu, debeljuškastu rasu bolešljivih i zakržljalih goblina, i genetički napredniju klasu visokih, tankih i privlačnih ljudi. Da li će zaista tako izgledati ljudska evolucija u budućnosti? To pitanje, koje su nekada analizirali pre svega SF pisci, sve češće se proučava i sa naučnog stanovišta. No,

mišljenja su podeljena, mada većina scenarija liči na distopiju Vrli novi svet iz 1932. godine Oldosa Hakslija (1894–1963), jednog od najznačajnijih intelektualaca XX veka. Prema Hakslijevoj ideji, ljudi daleke budućnosti podeljeni su na superiorne Alfe, osrednje Bete i Game, priglupе Delte i retardirane Epsilone. Da li današnji svet ide ka toj vrsti genetičke podele kod ljudske vrste, koja se formirala u današnjem obliku pre oko 110.000 godina? Prema mišljenju švedskog evolucioniste Jakoba Palmea, koje iznosi u radu *The Creation of Homo Sapiens*, nove vrste, uključujući i nove ljude, mogu nastati samo na jedan od četiri načina: prirodnom selekcijom u ograničenoj populaciji, na nekom jako dugo izdvojenom ostrvu ili sličnom izolovanom mestu; veštačkim formiranjem novih vrsta inteligentnih bića kakvi bi bili roboti koji se sami proizvode i razmnožavaju; zatim veštačkim odgajanjem, ukrštanjem i hibridnim mešanjem sa drugim vrstama životinja i na kraju, veštačkim, tehnološkim i genetičkim manipulacijama od kojih bi nastali kiborzi. Palme smatra da je jedina verovatna mogućnost poslednja, dok su prve tri jedva moguće. Autor knjige *Future Evolution*, Piter Vard sa Univerziteta Vašington u Sijetlu takođe smatra da neće doći do prirodnog razdvajanja ljudi, već da će, naprotiv, doći do potpunog mešanja postojećih rasa i da će za samo nešto više od veka svi ljudi imati sličnu boju kose i kože. On veruje da je dalja evolucija na klasičan način, i onako kako je vidi evolucionist Kuri, nemoguća jer su ljudske lobanje dostigle dimenzije koje su, zbog preterane mase, na granici opstanka vrste. No, moguće je da su tako razmišljali i neandertalci. Pojedini futurolozi veruju da su promene neizbežne, ali pre svega zbog mešanja tehnologije, genetičke kontrole, ugrađivanja implantata i stvaranja ljudi kiborga. Takozvani transhumanisti i posthumanisti čak veruju da će se uz pomoć tehnologije razviti jedna nova rasa, što pomalo podseća na ideju eugenike koju je kao naučni pokret 1883. godine uveo prirodnjak Francis Galton (1822–1911), razmatrajući mogućnosti da se ljudska vrsta usavrši. Pre Drugog svetskog rata, ova ideja o usavršavanju naslednog materijala ljudi bila je vrlo moderna među vodećim naučnicima, književnicima i političarima, ali je neslavno propala jer je poslužila kao izgovor nacističkom režimu u Nemačkoj za masovne egzekucije, zatvaranje i mučenje svih koji nisu pripadali "rasi prirodnih vladalaca".

S. B.

Godina u kojoj je vreme za nauku

Naredne godine, iz republičkog budžeta biće izdvojeno 11 odsto sredstava više u odnosu na 2009.

Piše: Božidar Đelić

Privodi se kraju 2009. godina, godina puna izazova, ali i godina u kojoj je Srbija prvi put posle devedesetih godina dobila Strategiju naučnog i tehnološkog razvoja. Od 2010. srpska nauka će se rukovoditi po principima nacionalnih prioriteta, biće vrednovani međunarodni uspesi, podržaćemo mlade istraživače, a ceniće se primena znanja i zaštita intelektualne svojine. U 2010. godini završava se ciklus naučnih projekata, zakonski osnovi nauke i inovacija biće usklađeni sa Strategijom, a iz budžeta će biti izdvojeno 11 odsto više sredstava za nauku u odnosu na 2009, što je, u svetlu ekonomske krize, izuzetan pomak. Osim toga, počće realizacija zajma od 200 miliona evra za naučnu i tehnološku infrastrukturu koji je odobrila Evropska investiciona banka. Sve ovo nam daje mogućnost da Strategiju realizujemo s uspehom i na vreme.

Krajem sledeće godine završava se petogodišnji ciklus naučnih projekata. Projekti koji su odabrani i recenzirani pre pet godina privode se kraju, a budžetska sredstva se otvaraju da buduće projekte usmerimo prema naučnim prioritetima i prema onim istraživačima i timovima koji su u prethodnom ciklusu ostvarili najbolje rezultate. Do sada, istraživači su sami prijavljivali teme, a Ministarstvo je biralo one projekte koji su prešli određeni prag bodova u procesu recenzije, ali bez ciljanog usmeravanja sredstava. Sloboda istraživanja je važna za razvoj nauke i ponekad najveći rezultati proisteknu iz oblasti od kojih se to najmanje očekuje. Zato će deo sredstava i u narednom pozivu biti odvojen za ovakav vid kandidovanja projekata od strane naučne zajednice. Drugi deo sredstava biće usmeren na istraživanje pitanja i fenomena koji su od najvećeg značaja za Srbiju.

Drugi osnov za realizaciju strategije su izmene i dopune Zakona o naučnoistraživačkoj delatnosti i Zakona o inovacionoj delatnosti. Zakonske promene rešice pitanje raspodele intelektualne svojine dobijene naučnim radom i postaviće sisteme za transfer tehnologije. Predviđa se i formiranje Fonda iz koga će se finansirati razvoj inovativnih proizvoda, procesa ili usluga. Zakon o naučnoistraživačkoj

delatnosti ojačaće saradnju nauke, obrazovanja i privrede kroz izmenu sastava Nacionalnog saveta za nauku. Ovaj zakon rešava problem doktorskih studija kroz sufinansiranje u saradnji sa Ministarstvom prosvete i rešava pitanje zapošljavanja istraživača koji su u prošlosti, zbog projektnog finansiranja imali teškoće. Naučni prioriteti biće realizovani kroz multidisciplinarne programe.

Treći element od koga zavisi uspeh Strategije su finansijska sredstva. Godina 2009. bila je teška, a u jednom trenutku istraživačima su kasnile plate. Iako je ovo kašnjenje nadoknađeno, investicije naše zemlje u nauku smanjene su u odnosu na 2008. godinu. Naredne godine, iz republičkog budžeta biće izdvojeno osam milijardi i 947 miliona dinara za nauku i tehnologiju, za 11 odsto više u odnosu na 2009. Ovaj napredak pokazuje i rešenost Vlade da, uprkos krizi, investira u domen nauke i inovacija, investicija koju su mnoge zapadne zemlje videle kao jedini mehanizam izlaska iz krize.

Započeta je i inicijativa za investicije u naučnu i tehnološku infrastrukturu u ukupnom iznosu od 400 miliona evra, a 14. decembra je zajam od 200 miliona evra odobren na upravnom odboru EIB-a. Cilj je da za pet godina naši vrhunski naučnici rade u modernim laboratorijama, u dobro osmišljenim istraživačkim centrima, sa jasnim vizijama razvoja i dovoljnom kritičnom masom istraživača i uslova za postizanje vrhunskih rezultata. Deo ovih sredstava biće namenjen opravci postojeće i zastarele infrastrukture i nabavljanju opreme koja nedostaje, a veći deo biće namenjen formiranju naučnih centara za istraživanja u prioritetnim oblastima. Finansiraće se i izgradnja centra za promociju nauke u Beogradu, konačno ćemo završiti nove laboratorije u Petnici i stambene zgrade u kojima će naučnici kupovati ili iznajmljivati stanove po nekomercijalnim uslovima.

Iako deluje da će se ozbiljan pomak u nauci u Srbiji videti tek sledeće godine, ne smemo da zaboravimo na sve uspehe naših naučnika ostvarene u ovoj i prethodnim godinama. Uprkos lošim uslovima i često nedovoljnim sredstvima, naši istraživači su ove godine prestigli svoje kolege u regionu po broju međunarodno priznatih radova. Naša mlada naučnica Ivana Pešić je prvi put osvojila prestižnu UNESCO-L'oreal nagradu za ženu istraživača, student biologije Mirko Đorđević pobedio je na evropskom takmičenju za promociju nauke, a srednjoškolci su sa naučnih olimpijada doneli rekordan broj medalja. Dobili smo brojne evropske naučne projekte, uspostavili nove saradnje i naši naučnici nastavljaju da šalju u svet sliku jedne inovativne i uspešne Srbije.

Sve je više onih istraživača koji svoju ljubav prema nauci prenose na druge i uz pomoć kojih smo u 2009. proslavili godinu Milutina Milankovića, godinu Čarlsa Darvina i Međunarodnu godinu astronomije. Više od 250 naučnika je na ovogodišnjem festivalu nauke zainteresovalo, nasmejalo i zaintrigiralo rekordnih 17.000 posetilaca.

Vreme je da stvorimo uslove u kojima će naši naučnici dostići evropske standarde, doprineti ukupnom nivou znanja u društvu i unaprediti tehnološki razvoj privrede. Vreme je za nauku!

(Autor je potpredsednik Vlade Srbije i ministar za nauku i tehnološki razvoj)

PROJEKTI IZ KREDITA EIB: Blue Danube, budući izgled centra za superkompjuting

Prošlo je tačno 31.536.000 sekundi, koliko ih stane u jednu godinu, dok je planeta, na svojoj eliptičnoj putanji mrdala po raznim osama, da bi nezaustavljivo vođena Sunčevom gravitacijom na kraju sastavila pun krug oko zvezde, ne određujući tim kretanjem samo količinu osvetljenosti i promene u živom svetu, nego uspostavljajući i način na koji doživljavamo i merimo vreme.

18. DECEMBAR

Završena je klimatska konferencija Ujedinjenih nacija COP15 u Kopenhagenu, na kojoj su svetski lideri uzaludno pokušali da se dogovore kako da zaustave klimatske promene.

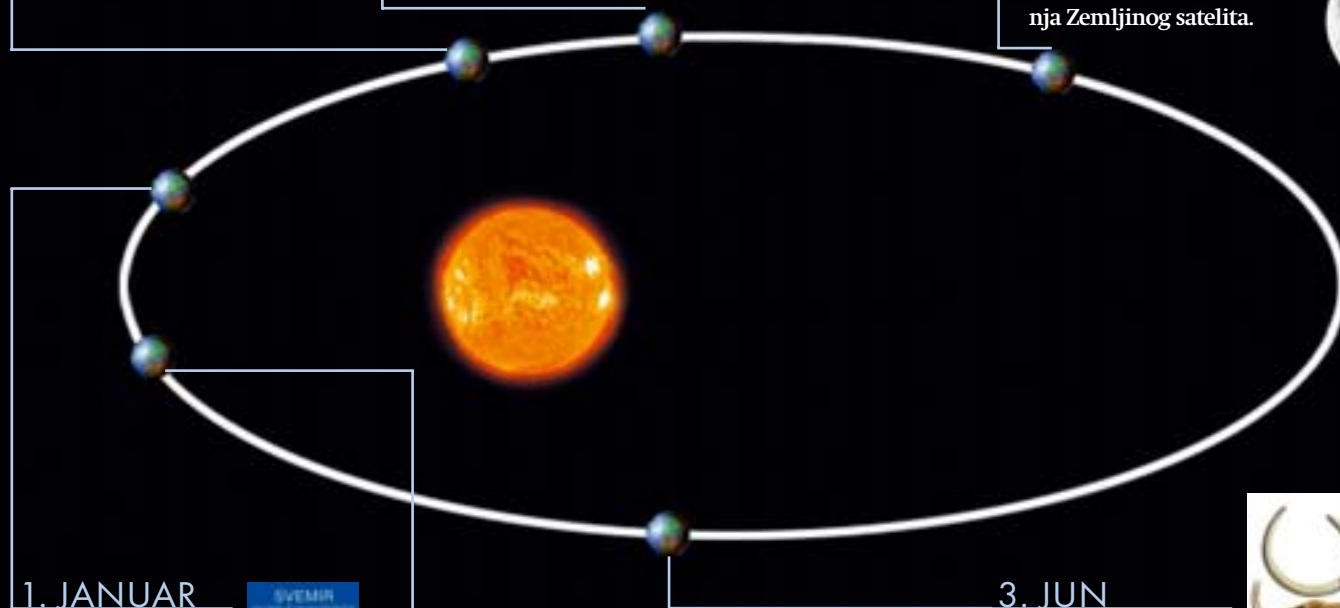
23. NOVEMBAR

U CERN-u kod Ženeve, na novom akceleratoru LHC, najvećem instrumentu koji je čovek napravio, prvu put su se sudarila dva snopa ubrzanih protona. Ova "mašina Sudnjeg dana" koju čini 27 kilometara dug tunel i četiri velika detektora, koji su ukopani sto metara pod zemljom na švajcarsko-francuskoj granici, bio je u zastoju zbog popravki nakon prošlogodišnje havarije. Ponovo je pokrenut u trećoj nedelji novembra, a prvi sudari na niskim energijama protona usledili su odmah potom.

9. OKTOBAR

Američka svemirska agencija NASA bombardovala je Mesec kako bi ispitala da li na njemu ima vode. U okviru misije LCROSS dva objekta uspela su da pogode 100 kilometara širok krater Kabeus, na Južnom polu Meseca, što je stvorilo veliki oblak prašine koji su snimile kamere sa orbitera na putanji oko Meseca i sa zemaljskih teleskopa. Nakon više od mesec dana analize, NASA je saopštila da je u oblacima prašine bilo leda, što dokazuje da na Mesecu ima vode i da se sada mogu premiti nove misije osvajanja Zemljinog satelita.

1. JANUAR

Započela je Međunarodna godina astronomije, manifestacija organizacije UNESCO-a i Međunarodne astronomske unije u kojoj je na hiljade i hiljade astronoma i ljubitelja astronomije pokušalo da doprinese popularizaciji ove nauke. Aktivnosti su organizovane u čast 400 godina od prvih osmatranja neba pomoću teleskopa koja je izveo Galileo Galilej.

12. FEBRUAR

Počelo je obeležavanje Godine Darvina, u čast engleskog prirodnjaka i utemeljivača teorije evolucije Čarlsa Darvina (1809–1882). Raznovrsni događaji, izložbe, ulični performansi, predavanja i nova izdanja knjiga organizovani su tokom čitave godine u čast 200 godina od Darwinovog rođenja i 150 godina od prvog izdanja njegovog Porekla vrsta.

3. JUN

U Kostolcu u Istočnoj Srbiji pronađeni su fosilni ostaci mamuta, koga je slučajno iskopala bagerska kašika na ugljenokopu Drmno, nedaleko od termoelektrane Kostolac B i neposredno uz Viminacijum, arheološko nalazište iz rimskog perioda. Prema tvrdnjama arheologa iz Arheološkog parka Viminacijum, mamut je star oko milion godina i pripada vrsti Mammuthus meridionalis. Mamut je brzo privukao pažnju medija i uskoro je dobio naziv Vika, od Viminacijum, a po ugledu na poznatog mamuta iz Kikinde koji se zove Kika.

Kada se sunce pretvori u krst

U starom, desetomesečnom rimskom kalendaru zimski meseci nisu postojali, jer se za vreme zime ništa bitno nije događalo, niti je bilo posla u poljoprivredi, niti je bilo zgodno da se vodi rat, samo što to, nažalost, nije odgovaralo godišnjim dobima i menama meseca ili sunca. Zbog toga su 156. godine pre nove ere uvedeni januar i februar, a početak godine je sa 1. marta premešten na 1. januar, otprilike u vreme najkraćeg dana, najduže noći, kada će, mislilo se, na vreme posejano seme proklijati ispod snega, a to je dobar početak, zar ne

N e znam tačno gde je Konstantin, sin Konstancija, koga tada još niko nije nazivao Velikim, proslavio Novu godinu, koja bi po našem računanju bila 310. posle Hrista. Za njega je to bila 1063. godina *a. u. c. – ad urbe condita*, to jest od osnivanja grada. Verovatno je slavio u Treverisu, danas Triru, jednom od četiri glavna grada tadašnje imperije. O tom novogodišnjem banketu ništa precizno nisu zapisali ni njegov zvanični biograf Evzebijeski, koga rado nazivam “njegovim Dedijerom”, ni učitelj njegove dece Laktancije, takođe hroničar onog vremena. Međutim, možemo biti sigurni da se u novogodišnjoj noći ponašao kao što su to najotmenije ličnosti Rimskog carstva u ono vreme činile, znači, zakazao je svečanu večeru u krugu porodice i prijatelja, a što je u njegovom slučaju značilo sa dvorjanima, jer je već nosio carsku titulu, mada ne jedini u imperiji i okružen ne samo spoljnim neprijateljima svoje zemlje nego još i više intrigama zbog problematične legitimnosti njegove funkcije.

Rimljani su toga časa kalendar poznavali već gotovo hiljadu godina. Najstariji, koji se pripisivao osnivačima grada Romulu i Remu, imao je samo deset meseci, a počinjao je 1. martom. Mesec mart je bio posvećen bogu rata, Marsu, a to je pre svega značilo da je vreme opet pogodno za bojne pohode.

Svi stari kalendar, bilo da su vezani za sunčeve ili mesečeve mene, određivani su radi lakšeg raspoređivanja poljoprivrednih radova i ratova u toku godine, tek u drugom redu radi praznika. >>

PIŠE: IVAN IVANJI

U svim društvima rukovanje kalendarom bilo je u rukama najvišeg sveštenstva, koje je i zahvaljujući tome imalo veliku moć. Najprecizniji su bili stari Egipćani, Rimljani su mnogo toga naučili od njih.

Latinska reč *calendarium* otprilike je značila "spisak dugova", jer su se prvog svakog meseca morale platiti kamate.

U starom, desetomesečnom rimskom kalendaru zimski meseci nisu postojali, jer se za vreme zime ništa bitno nije događalo, niti je bilo posla u poljoprivredi, niti je bilo zgodno da se vodi rat, samo što to, nažalost, nije odgovaralo godišnjim dobima i menama meseca ili sunca. Zbog toga su 156. godine pre nove ere uvedeni januar i februar, a početak godine je sa 1. marta premešten na 1. januar, otprilike u vreme najkraćeg dana, najduže noći, kada će, mislilo se, na vreme posejano seme proklijati ispod snega, a to je dobar početak, zar ne?

Tog 1. januara 310. godine je u imperiji opet vladao popriličan kaos, iako je Dioklecijan pre toga za neko vreme uspostavio red.

KOLEKTIVNO RUKOVODSTVO: Pola stoleća – od 235. do 284 – vladaju takozvani vojnički carevi. Vojska više ne priznaje Senat grada Rima, vojskovođe biraju cara među sobom. Za tih pedeset godina izređalo se 48 careva, većina nije sastavila ni godinu dana na vlasti, a ubili bi ih oni isti generali koji su ih izabrali. Lako je zamisliti kako se to odražavalo na nestabilnost Rimske imperije, pogotovu na njenim rubovima. Dioklecijan je uspeo da uvede red, iako je na isti način izabran 17. novembra 284. Na osnovu mnogih indicija uveren sam da je rođen u Diokleji, znači, pored današnje Podgorice, a ne u Splitu, gde je nesumnjivo umro. On je pre toga kao jedan od komandanata legija pet puta učestvovao na izborima cara, pa je veoma dobro znao kako se to radi. U pravi čas je ubio svog glavnog protivkandidata, Arija Apera, i uspeo da se o tome isplete legenda.

Zaveo je način vladavine, koju je nazivao tetrarhijom. Smatrao je da car mora da bude "besmrtni i sveprisutan", a pošto je to nemoguće, uveo je sistem koji bismo mogli da nazovemo kolektivnim rukovodstvom. Vrhovna vlast se sastojala od dva avgusta, od kojih je jedan bio zadužen za istočni, drugi za zapadni deo carstva. On je uzeo istočni deo, a zapadni dao svom drugu po oružju Maksimijanu, rođenom u Sremskoj Mitrovici – Sirmiumu. Istok i Zapad je opet podelio napola i za zamenike jedne polovine sa titulom cezara za sebe uzeo Galerija, rodnom verovatno iz Sardike (Sofije), a Maksimijanu poslao Konstancija iz Naisusa (Niša).

Važno je zapaziti da su svi bili Iliri, nijedan od njih nije imao adresu u gradu Rimu. Umesto Rima sada su postojale četiri prestonice, Dioklecijan je uzeo Nikomediju u Maloj Aziji, Galerija postavio u Sirmium (Sremsku Mitrovicu), Maksimijana u Mediolanum (Milano), a Konstancija poslao u Treveris (današnji Trir).

Avgusti i cezari su imali široka, danas bismo rekli autonomna ovlašćenja u svojim delovima carstva, ali donosili su se i edikti – zakoni – koji su važili za celu imperiju, a potpisala bi ih sva četvorica. Iako nije tako bilo predviđeno, vrhovni vladar Dioklecijan je ipak bio najenergičniji i najbolji državnik među njima.

Ideja je bila da posle 20 godina vladavine avgusti podnesu ostavku, cezari postanu avgusti, a biraju se novi cezari. Tako bi se vladari smenjivali po nekakvom sistemu rotacije.

Lepo je zvučalo, ali, nažalost, nije uspelo. Dioklecijan i Maksimijan su se 1. maja 305. godine svečano odrekli prestola, kao što su unapred obećali, na njihovo mesto su ustoličeni Galerije, u međuvremenu Dioklecijanov zet, na istoku, i Konstancije na zapadu. Pre toga je Konstancije morao da se odrekne svoje ljubavi, tabularije

ČETIRI TETRARHA: Dioklecijan, Maksimilijan, Galerije i Konstancije

– krčmarice – iz Niša, Jelene, (docnije svete Jelene, majke Konstantine) i da se oženi sa Maksimijanovom počerkom Teodorom. Tako je na neki način ipak uveden i nekakav dinastičko-naslednički princip. Cezari su postali Severije na zapadu, a Maksimin Daja na istoku. Dioklecijan se povukao u svoju za penzionerske dane sagrađenu palatu u Splitu.

Na tome nije ostalo. Konstancije je umro 306. u rimskoj bazi u Britaniji, Eborakumu (današnjem Jorku). Njegov vanbračni sin Konstantin, koji je ranije služio pod Galerijem, bio je s njim. Možda su i zbog toga legije stacionirane na zapadu Evrope za avgusta mimo reda proglasili baš njega. Stari Galerije, formalno posle Konstancijeve smrti jedini avgust, nevoljko je priznao tu činjenicu, a zasad još skromni Konstantin se zadovoljio titulom cezara. Severije gine 207. u borbi protiv sopstvenih pretorijanaca. Maksimijan pokušava da se vrati na carski položaj i za cezara postavlja svog sina Maksimina. U trenutku kad Konstantin proslavlja Novu godinu pre 1700 godina, sedmorica se u imperiji nazivaju carevima i vladaju različitim delovima ogromne zemlje.

Carevi mole Dioklecijana, koji nosi titulu "otac careva", da se sastane sa svima njima i zavede red. I zaista, 308. godine u Karnuntumu – rimskoj bazi udaljenoj oko 40 kilometara od današnjeg Beča – dolazi do skupa na kome Dioklecijan presuđuje i ponovo uspostavlja tetrarhiju, ali ga posle razlaza niko nije poslušao.

Da bi međusobne peripetije, da ne kažemo intrige, bile kompletne, Konstantin se iz dinastičkih razloga odriče svoje dugogodišnje ljubavnice Minervine, sa kojom ima sina Krispa, i ženi najmlađom Maksimijanovom kćerkom Faustom, zapravo sestrom svoje maćehe. Na proslavi Nove godine 310. se petogodišnji Krisp verovatno igra u tatinoj palati, Fausta se miri sa činjenicom da ovde postoji jedan najstariji, vanbračni sin, jer je i njen muž bio najstariji, a vanbračni sin svoga oca. Svejedno – ili utoliko pre – rodiće šestoro dece, tri sina i dve kćerke. Već se sada postavlja pitanje ko će naslediti oca?

LETNJKOVAC CARA GALERIJA: Ostaci Feliks Romulijane, Gamzigrad

OD JAJA DO JABUKE: Jesam li zakomplikovao situaciju? Nisam ja, nego istorija. Da se donekle snađem bilo mi je potrebno četrdeset godina i da pročitam sigurno više od stotinu knjiga, pa da sve to pokušam da sažmem na oko 900 stranica u tri romana *Dioklecijan*, *Konstantin* i *Julijan*.

Ne znam šta su mogli da večeraju te novogodišnje noći, ali sačuvalo je dosta “kuvara” – knjiga sa receptima – iz onog doba. Jedan od najpoznatijih bio je *De re coquinaria*, izvesnog Marka Gavija Apicija, koga citira i Plinije. Gospoda su ležala za stolovima na posebnim sofama uvijeni u svećane, komplikovane toge – Konstantin u purpurnu, ostali verovatno u bele – leva ruka je morala da bude oslonjena na naslon, ali dame, ukoliko bi prisustvovala, sedele su čedno na stolicama. Pošto je onima na sofama slobodna ostala samo desna ruka, sva su jela stizala isecana na zalogaje ili su ih robovi seckali na sitno na licu mesta. Glavno pečenje moralo je da bude nešto egzotično i retko, na primer, labud, flamingo ili čak papagaj, makar ukus i ne bio najbolji, ali danas bi nam više prijalo jareće pečenje, koje je takođe često bilo na jelovniku bogatih. Koristili su brojne začine, često med i biber zajedno, tako da se dobijao ukus donekle sličan jelima na “slatko-kiseli” način, koja danas poznajemo iz kineskih restorana. Predjelo je bivalo na bazi sira i jaja, a desert se uvek sastojao od voća, ali bilo je i kolača sličnih današnjim tortama. Vino se mešalo sa vodom, ali pilo u velikim količinama. Poslovice da se nešto uradilo od početka do kraja glasila je “od jaja do jabuke”.

Uz gozbe je svirala muzika, nastupali bi glumci, recitatori, igrači, izvodio se i trbušni ples.

Konstantin je te 310. godine, po mom mišljenju, bio zreo čovek od 36 godina, ali njegov datum rođenja nije zvanično potvrđen, istoričari se kolebaju između 274. godine – ja polazim od tog datuma – pa sve do 288. Ubeđen sam da je on lično doprinosa toj zabuni, jer je kasnije želeo da važi za mlađeg, nego što je stvarno bio.

Dok je Konstantin slavio Novu godinu veselo, verovatno mnogo

manje zadovoljan je u Sirmiumu za počasnom trpezom mogao da sedi Galerije. On je celog života važio za velikog gurmana, bio je isuviše debeo, a relativno niskog rasta, ali poslednjih godina života mučili su ga bolovi u stomaku, koji će ga najzad i ubiti – verovatno rak.

ROMAN I ISTROIJA: Što se tiče datuma i toka glavnih događaja, relativno je lako pisati istorijske romane, mnogo je teže, odgovornije, ali takođe i zabavnije pitati se ne samo šta su glavni junaci radili i uradili, nego šta su mislili i osećali. Pisci, koji su bili njihovi savremenici, nude nam važna svedočanstva, ali moramo ih primati sa rezervom i pre svega se pitati kakav je bio njihov lični odnos prema junacima čiji život opisuju.

Za Dioklecijana je najzanimljiviji Laktancije sa svojom knjigom *De mortibus persecutorum* (*O načinu smrti ubica*). On je bio bibliotekar na Dioklecijanovom dvoru, hrišćanin, pa je zbog toga mrzeo Dioklecijana i Galerija kao poslednje velike progonitelje hrišćanstva. Konstantinov biograf Euzebijes Cesarejski, hrišćanski biskup, u svojoj knjizi *Vita Constantini* (*Konstantinov život*) o svom caru govori sa najvećim poštovanjem, čak i ljubavlju, a slično i Amijan o Julijanu, čiji je bio oficir. (*Ammianus Marcellinus, Res gestae divi Augusti*) (*Dela božanstvenog Avgusta*).

Ali šta da radi romanopisac ako činjenice govore da je sveti Konstantin naredio da se ubiju njegova žena Fausta, majka petoro njegove dece, i njegov prvorođeni, vanbračni sin, Krisp, koga je pre toga imenovao za vrhovnog komandanta carske mornarice? Zbog tih nerazumnih zločina Konstantin, svetac pravoslavne crkve, uprkos svih neospornih zasluga za hrišćanstvo, nije svetac i za rimokatoličke crkvu, dok je njegova majka Jelena, iako ga je rodila vanbračno, svetiteljka obe velike hrišćanske religije. U romanima sam morao da nađem uzroke na osnovu indicija.

Svoje lutanje kako šta da objasnim navešću i na primeru odnosa između Dioklecijana i Konstantina.

Neke činjenice: car Klaudije je u teškom boju pobedio Gote 269. godine. Dioklecijan, koji se tada još zvao Diokles, bio je visoki oficir u njegovom štabu. Posle pobeđe odmarali su se u današnjoj Niškoj Banji. U to vreme je Jelena – docnije majka Konstantina – dete iz stare ugostiteljske porodice, imala svoju gostionicu u Nišu. Imala je nekih dvadeset godina, Dioklecijan trideset i nekoliko. Dokaza nema da su se poznavali, ali po logici nije moguće da nisu. Posle će Diokles još neko vreme ostati u tom garnizonu kao komandant i neka vrsta načelnika okruga. Tu je živio i Konstancije – *Constantius Chlorus* – ja ću ga nazvati “bledolikim”. Konstantin Veliki biće sin Jelene i Konstancija. Ovde prestaju istorijske činjenice, počinje roman... Kolebao sam se da li da napišem da je Konstantin zapravo Dioklecijanov sin. Došao sam do zaključka da bi to već bilo preterivanje. Izmislio sam kratku, burnu ljubavnu priču između Jelene i Dioklesa i ostavio mogućnost da mnogo kasnije kao car, Dioklecijan o sinu svog prijatelja i člana tetrarhije, Konstancija, misli: to je mogao biti moj sin. Dioklecijan nije imao sina, samo jednu kćerku. Moja priča ničim se ne može dokazati, ali ne može ni da se opovrgne, a čini mi se lepom.

Takvih problema sa činjenicama i nalaženja rešenja po sopstvenoj meri ima tušta i tma. Konstantin će biti oficir garde u Dioklecijanovoj pratnji i prisutan nekim sudbonosnim događajima, kao što je požar u palati u Nikomediji, kad je car mogao da pogine, posle se govorilo da su ga podmetnuli hrišćani, a svakako je upravo taj događaj bio povod za njihovo poslednje veliko proganjanje. Gde je te noći bio Konstantin? To ne znamo. Ne znamo tačno ni šta je bio uzrok požara. Sam Konstantin će posle neodređeno reći svom biografu Euzebiju da je udario grom. Švajcarski istoričar Jakob Burkhart dokazuje da su hrišćani bili u palati, a da će koju deceniju kasnije uz pomoć Konstantina doći na vlast. Oto Bihalji-Merin me upozorio na sličnost požara u carskoj palati u Nikomediji sa paljevinom rajstaga u Berlinu 1933, koji su zapalili sami nacisti da bi rekli da su palikuće komunisti, što je bio izgovor za početak obračuna sa njima. Iz svega toga sam morao da ispredem deo romana.

U ZNAKU KRSTA: A kako da tretiram legende? Jednu od najvažnijih bitaka u svom životu Konstantin je vodio 28. oktobra 312. godine kod Mulviyevog mosta osvajajući grad Rim. Predanje kaže da je svojim legijama podelio stegove sa hrišćanskim simbolom, da se sunce pretvorilo u krst i da je pobedio u tom znaku. O tome pišu i Laktancije i Euzebije. Morao sam da to uklopim u svoje realističko pripovedanje uz pomoć haldejskih metrologa i Konstantinovih agenata na obe strane fronta.

Godinu dana posle te bitke Konstantin će doneti Milanski edikt. Godine 2013. taj događaj će se širom hrišćanskog sveta, pa tako i kod nas u Nišu, proslaviti kao početak vladavine hrišćanstva svetom. To, doduše, nije sasvim tačno, Milanski edikt tek priznaje ravnopravnost hrišćanstva sa ostalim, mnogobrojnim religijama širom Rimskog carstva, ali je nesumnjivo prekid svakog progona. Konstantin

je sebe smatrao pontifeksom maksimumom – vrhunskim sveštenikom – svih veroispovesti, pa će kao takav on, a ne hrišćanski episkopi, sazvati Prvi vaseljenski sabor.

Konstantin se za neke sukobe unutar hrišćanske crkve zainteresovao iz dinastičkih razloga. Arije je propovedao da je Sin Očevo stvorenje, da nisu “istog bića”, da je bilo vremena kada je Otac postojao, a Sin još nije, a sve se svodilo na poricanje Svetog trojstva, jer po tom učenju postoji samo jedan jedini Bog, a Isus Hristos nije Bog, nego njegovo naročito istaknuto i drago stvorenje. Ta je ideja odgovarala Konstantinu, koji još nije doneo odluku o svom nasleđu. Ali pošto to nije bio stav većine hrišćanskih episkopa, morao je naći neki kompromis.

PRVI VASELJENSKI SABOR: Prvi vaseljenski sabor sastao se 20. maja 325. godine u Nikeji. Prvom zasedanju predsedavao je Konstantin. On je sad sam i to čvrsto vladao celom imperijom, smetale

su mu verske razmirice, mnoštvo bogova i boginja, u hrišćanstvu je video mogućnost povezivanja svih delova ogromne države.

Na saboru nije sve išlo po planu. Episkop rimski Silvestar nije došao, a njega su smatrali naročito važnim, mada još nije bio papa u današnjem smislu. To je činjenica uprkos suprotnih legendi. Konstantin je naglasio da je on lično “episkop za sve one koji su izvan crkve” – *episkopus ton eskos*, to jest onih koji nisu hrišćani. Teološka diskusija oko dva pojma – *homousios*, tj. “isti”, ili *homoisios*, što bi se moglo prevesti sa “jednobitni”

– pretio je da hrišćanstvo podeli u dva tabora. Konstantin je presekao i izdiktirao formulu, koja mu je odgovarala i naterala veliku većinu da je potpiše. U romanu on kaže, što bez dokaza verujem da je mislio:

“Kad se o nečem diskutuje tako široko, to više nije teologija, nego politika!”

Na rubu sabora bilo je brojnih svađa, čak i čudnih smrti (travanjem?). Koliko su sukobi bili žestoki svedoči i da je episkop patarski Nikola – Sveti Nikola, koji je jedna od najčešćih slava U Srbia – ošamario Arija, sa kojim se nije slagao, tako da je zbog nepriličnog ponašanja udaljen sa skupa. Zar to ne podseća na događaje u raznim evropskim parlamentima, u poslednje vreme takođe i u našoj Skupštini?

CARSKA PRESTONICA NA SAVI: Predsednik Srbije, Boris Tadić, pre desetak dana je u Sremskoj Mitrovici prisustvovao otvaranju “vizitorskog centra”, natkrivenog “antičkog lokaliteta” od 2680 kvadratnih metara i tim povodom rekao da je i to dokaz da je Srbija “deo Evrope duže od 1700 godina”. To je lepo. O Srbiji i Srbima tada, doduše, još nije bilo ni pomena, kako se koja rimska provincija u kom istorijskom trenutku zvala, druga je priča, tada je baš bila Mezija, ali činjenica je da je Sirmium na Savi bio jedna od četiri prestonice Rimskog carstva, koje se prostiralo od britanskih ostrva do Persije i od gornjeg toka Rajne do katarakta Nila, sa Sredozemnim

RIMSKA GOZBA: Freska iz Pompeje

morem kao “svojim jezerom” – *mare nostrum* – teritorije znatno veće od današnje Evropske zajednice. Da, lepo je i dobro što se ostaci carske palate sada mogu videti i posetiti i kad pada kiša i iskreno se nadam da će privući mnoge turiste, koji će, kako se već sada predlaže, “poći putevima rimskih imperatora”, ali mene ne zadovoljava golo kamenje, koje označava temelje zgrade u kojoj se živelo, radalo, vladalo, ubijalo, jelo i pilo, volelo i mrzelo. Ja sam pokušao da o tome ponešto ispričam jezikom svojih savremenika. Na devet stotina stranica mog troknjižja o rimskim carevima Dioklecijanu, Konstantinu i Julijanu, Sirmium i šta se sve zbilo u njegovoj carskoj palati, pominje se i opisuje na preko sedamdeset mesta.

U svom specijalnom dodatku “Imperatori u Srbiji” “Večernje novosti” su 28. aprila 2008. objavile kratke podatke o 18 rimskih careva rođenih na tlu današnje Srbije (uglavnom, mada ne u svim detaljima, tačno). Ja bih tom spisku dodao još dvojicu, Dioklecijana, rođenog verovatno kraj Podgorice, i Julijana, koji, doduše, nije rođen na tlu naše zemlje, ali je sin moćnog cara rođenog baš u Sirmiumu.

ILIRI: O većini njih, o Aurelijanu, Probu, Klaudiju Gotiku, Maksimijanu, Konstanciju “bledolikom”, Liciniju, Flaviju Severu, Maksiminu Daji, Konstantinu Velikom, Konstanciju II, Vetrariju i Jovijanu – a takođe i mnogim drugim, koji “nisu odavde”, ali se javljaju u to vreme – pisao sam u pomenutim romanima. Rekosmo, Srbi nisu mogli biti, a šta su bili? Bili su Iliri. Ali šta su Iliri? U toku jedne lepe, javne diskusije u Beču, profesor poreklom sa Kosova, Skender Gaši, rekao je da su Albanci potomci Ilira. Odgovorih mu da je to logično

kao kad bi neko danas u Egiptu tvrdio da je predsednik Mubarak potomak Kleopatre ili Ramzesa II. Diskutovati se, naravno, može o svemu, a Iliri su prilično tajanstven narod. Prvi put se u grčkim izvorima pominju u petom veku pre Hrista. Ne bih se usudio da diskutujem o malobrojnim izvorima koji govore o ilirskom jeziku, činjenica je da su oni Iliri, koji su igrali ulogu u političkom i privrednom životu Rimskog carstva, pa tako i svi carevi, o kojima je reč kao o “našima”, javno govorili i pisali latinski, obrazovaniji među njima i grčki, službene jezike društva u kome su živeli i delovali.

Opasan je i klizav puteljak na koji se usuđuje da krene pisac istorijskih romana. Da ne bih zbunjivao čitaoce slobodom, koju sam sebi uzimao kao beletrista, u sva tri moja romana s vremena na vreme prekidam tok priče i kurzivom dajem obaveštenja o činjenicama, ukoliko su nam poznate, o izvorima koje sam koristio, o datumu kada se šta zbilo. Nadam se da je rezultat četrdesetogodišnjeg rada kompendijum za upoznavanje lokaliteta sa tragovima rimskih careva na tlu Srbije. Dioklecijan je bio poslednji koji je mačem i ognjem proganjao Hrišćane, Konstantin Veliki je hrišćanstvo podigao prvo na nivo ravnopravne, a zatim vodeće religije Rimskog carstva, Julijan je još jedanput bezuspešno pokušao da zaustavi neumitni tok istorije. Sedam decenija njihove vladavine je veoma kratak period istorije, ali bitan za čovečanstvo, koje je tada svojim značajnim delom krenulo putem hrišćanstva. ✕

(Autor je pisac književne trilogije *Dioklecijan, Konstantin, Julijan*, izdanje “Stubovi kulture”, 2008)

Znanje za buduće donosiocje odluka u sektoru bezbednosti Srbije:

“Škola za evropsku bezbednost”

Od osnivanja Beogradske škole za studije bezbednosti kao posebnog istraživačkog odeljenja, Centar za civilno-vojne odnose, organizacija posvećena problemima demokratizacije sektora bezbednosti u Srbiji, razvila je niz edukativnih i informativnih programa u cilju obuke donosilaca odluka, aktivista civilnog društva, profesionalaca angažovanih u sektoru bezbednosti u Srbiji i najzad, šire akademske zajednice. Kroz seminare koje je organizovao Centar prošlo je više od 1800 polaznika. Na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, odvijaju se master studije međunarodne bezbednosti u čijoj organizaciji Centar aktivno učestvuje. Studenti master studija u znatnom broju dolaze iz državne administracije – Ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova, bezbednosno-obaveštajnih službi i Narodne skupštine, ali i iz akademske zajednice i nevladinih organizacija.

Centar je tokom 2007. godine pokrenuo i program stažiranja sa ciljem da se izgradi civilna ekspertiza u istraživanju problema bezbednosti i na taj način pomogne u stvaranju osnove za aktivnije uključivanje akademske zajednice i civilnog društva u procese reforme sektora bezbednosti u Srbiji, regionu i Evropi. Pored domaćih, u aktivnostima Centra učestvovalo je više studenata iz Velike Britanije, Holandije, Norveške, Švajcarske, Makedonije i Gruzije. U oktobru 2009. godine šesta generacija domaćih stažista započela je stažiranje u Centru. Najzad, uz podršku Evropske unije, odnosno Fonda za evropske integracije, Centar je u decembru 2008. godine pokrenuo napredne studije evropskih bezbednosnih politika – Školu za evropsku bezbednost. Ideja je bila da se unapredi vidljivost, poveća znanje i razumevanje bezbednosne dimenzije procesa evropske integracije. Ovo je pokušano naprednom obukom mladih lidera za aktivno učestvovanje u procesima reforme sektora bezbednosti i evropeizacije spoljne, bezbednosne i odbrambene politike Republike Srbije. Ukupan broj polaznika i polaznika prve generacije (2008–2009) bio je ograničen na trideset. Pohađanjem multidisciplinarnе nastave imali su mogućnost da steknu i unaprede svoje poznavanje istorije Evrope i evropskih integracija, spoljne i bezbednosne politike EU, politike odbrane EU, saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, odnosa EU i NATO-a i bezbednosne dimenzije proširenja EU. Tokom godinu dana trajanja Škole, eminentni domaći i strani predavači održali su osamnaest časova predavanja i dvanaest časova vežbi. Tokom nastave polaznicima je na raspolaganju bila jedina specijalizovana biblioteka u Srbiji

iz ove oblasti, kao i stručna i mentorska podrška za samostalni istraživački rad.

Jedanaestog decembra polaznicima i polaznicima Škole za evropsku bezbednost dodeljene su diplome. Svečanost zatvaranja Škole uveličali su prezentacijama na temu “Uloga EU u multipolarnom svetu” Tanja Mišćević, profesorica Fakulteta političkih nauka, i gost iz Norveške, profesor Norveške škole za menadžment i autor zapažene studije “SAD i strateška kultura EU” Asle Toje. Prva generacija nije i poslednja. Istraživači Centra su namerni da dalje razvijaju ovaj program naprednih studija i jaku želju da i u narednim godinama mladi ljudi usavršavaju svoja znanja iz oblasti evropske bezbednosti.

Maja Bjeloš i Marko Savković

Proizvodi “Škole za evropsku bezbednost”

Prvi proizvod koji je proizašao iz zajedničkog rada istraživača Beogradske škole za studije bezbednosti i polaznika Škole bila je simulacija političkog odlučivanja u Savetu Evropske unije. Simulacija je održana u junu ove godine i ticala se donošenja odluke o slanju mirovne misije na Bliski istok u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike. Nakon uspešno realizovane simulacije, započet je rad na izradi “Rečnika” i “Pojmovnika” evropske bezbednosti. U “Rečniku” će se na jednom mestu naći ključni koncepti, ideje i institucije koje tvore evropsku bezbednost, dok je ideja “Pojmovnika” da se na kratak i analitički način pruže osnovne informacije o ključnim konceptima i politikama. Naredni proizvod koji se naslanja na istu tematiku jeste vizija praktične politike, u kojoj je problematizovana integracija Srbije u zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku EU do 2020. godine. Takođe, u cilju pružanja osnovnih informacije iz ove oblasti polaznicima Škole i široj javnosti istraživači Centra su pripremili onlajn kurs koji je dostupan na internet stranici www.ccvo.bos.rs. Najzad, Centar je uputio poziv svim polaznicima da postanu deo alumni mreže za evropsku bezbednost, čija je prezentacija dostupna na www.eursec.org.

Ejmi Vajnhaus

Piše:
Dragan Ambrozić

Kad su se Madona i Britni Spirs poljubile na dodeli MTV video nagrada 2003, bio je to momenat kad je obelodanjeno da je najvažnija politika u sferi pop kulture ženska politika, jedina oslobodilačka i životna sila koja je ostala na pozornici

Lejdi Gaga

Britni Spirs i Madona

ŽENE U ROKENROLU

POLITIKA POLJUPCA

To što se strategije namerno izazvanog skandala – nekada dela rokenrola ili bilo kog drugog jezika otvorene društvene pobune – danas ukazuju samo kao deo matrice ženskog hira, zapravo pokazuje da su hir, skandal i šok jedina sredstva samooslobođenja u svetu čija je nesloboda zasnovana na predavanju potrošnosti svih odnosa i neočuvanju ljudske samobitnosti. Fini konci egzistencijalnog ropstva u koje nas zapliće svet ustrojen oko hiperpotrošnje dovode nas u stanje latentne histerije iz koga se može izaći samo skandalom koji ruši sve pred sobom. Kao što žene znaju.

Skandal tako postaje izbor miliona.

ČUDNI DANI NAJZAD DOĐU: Dva malo primećena krupna događaja su obeležila vreme posle 2000 – činjenica da od 2007. prvi put više ljudi na planeti stanuje u gradovima nego van njih, i činjenica da su u svetu pop kulture, a naročito muzike, žene prvi put postale svakodnevna pojava.

Žene su obeležile ovu dekadu u pop muzici na mnoge načine, ali više nema ko da konstatuje da je to neki posebno izuzetan događaj, jer i nije – njegoova izuzetnost jeste u

tome što više nije izuzetan. Ovo su prve godine kad se može reći da je postalo uobičajeno da su žene autori, zvezde i skandal majstori, da pol više nije presudno važan, i da se od njih u stvari očekuje da zavrte zamajac pop muzike, potpuno ravnopravno sa muškarcima. Žensko pismo više nije novost nego svakodnevnica. I nikom nikad više neće pasti na pamet da razdvaja pop muziku na muška i ženska postignuća.

Najvažniji simbol ovog procesa je, naravno, Amy Winehouse (26), žena koja predstavlja novo otelotvorenje nečega što možemo opisati samo stereotipom rokenrol veštice, pa samim tim i jednim uticajnim savremenim otelotvorenjem rokenrola – ako mislite da je tvrdnja preterana, znajte da je Amy u izvesnom marketinškom časopisu nedavno izglasana za najomraženiju ličnost na Ostrvu. S druge strane, njen odlični album *Back in Black* (2006) otvorio je novu muzičku stranicu vraćajući soul u punom sjaju na top-liste, te, što je još važnije – lansirajući novi model otpadničke ženske zvezde, koji kao da je već neko vreme čekao da bude otkriven. Otpadnički ženski soul tako je postao novi kulturni model koji su sledile

mnoge devojke, na sceni i ispred nje (vidi: Lily Allen, Duffy, Adele u prvom talasu, te Lady Gaga, La Roux, Little Boots i ostale u drugom talasu).

Britney Spears (28), opet, priča je o povratku sa one strane granice, takoreći iz zemlje u kojoj obitavaju mrtvi za javnost. Od početka je izgledala kao neko ko samo igra ulogu obične devojčice iz komšiluka, mada spremne na nestašluke (večna filmska kategorija: "naivka"). Igru su svi prihvatili, o čemu rečito govori nezapamćen skor od četiri uzastopna prva albuma na američkoj top-listi. Za razliku od Amy, kod koje u isto vreme verovatno ni lekar nije mogao da ustanovi šta od raznih nedozvoljenih supstanci nije koristila, Britney je 2007. doživela nervni slom na sceni, kao direktnu posledicu raspada braka i borbe za starateljstvo nad decom. U načinu na koji je potom javno tretirana, ovako običan, ljudski razlog, bio joj je uskraćen kao razumljiv motiv za neuravnoteženo ponašanje. Posle gomile veoma dobro dokumentovanih skandala tokom kojih su mediji dotakli novo dno u bavljenju životima slavnih, Britney ne samo da je našla svoj put kao ponovo rođena zvezda, nego je njena nova privlačnost zvezde koja je svašta pretrpela, >>

Una, Bičarke na travi

Lolobridida

Rihanna

upravo dovela turneju i album *Circus* do katarzičnog vrha popularnosti, novog bogatstva u skladu sa njenom tržišnom pozicijom jedne od najvećih pop zvezda svih vremena, pa čak i poštovanja intelektualaca kojima nije promakla *cool* karakteristika feniksa, koji ima moć da se ponovo rodi uprkos svemu.

Amy Winehouse i Britney Spears su ovih godina radile ono što se ljudima na javnoj sceni dešava, a to je kombinacija nervnih slomova i privatnih katastrofa u kojima učestvuju ceo svet – neke žene su naprosto takve, mislim da to nema veze sa zlom stranom muzičke industrije, koja je, inače, na kolenima. Kad pogledate nedavne događaje oko ove dve dobitnice Grammy nagrade, prosto se pitate šta tu nije hiperrockersko nabijanje prsta u oko javnosti, kad ga ona već nabija u oko vama – kvarni dečaci, sebični roditelji, izdavači i mediji koji manipulišu vama, nailaze na vrlo privatan odgovor koji se sastoji od neprestanog opijanja koje

dovodi koncerte u opasnost, nekontrolisanog ponašanja u društvu drugih, neobičnih frizura ili radikalnog sečenja kose i odevanja sa one strane bilo kakve usklađenosti. Ako na sve to imaš hit, na dobrom si putu da menjajući svoj život promeniš svet. Potencijal novog kulturnog modela je definisan ovim izmicanjem zloj sudbini koja stalno pretili.

ROĐENE U VATRI: Ako nekom uopšte treba ta paralela, posle “Sticky and Sweet” turneje jasno je da je Elvis Presley novog pop poretku svakako žena i zove se Madonna. Posle godina komuniciranja spotovima koji su jednako izvrtali seksualni poredak kao i Elvis nekad, njen stalno tekući mjuzikl postao je i fizički sveprisutan na način na koji je njen lik to već postao, kad ju je iscrpljujući Live Nation ugovor koji je potpisala iste prekretničke 2007, doveo u situaciju da u sledećoj deceniji mora ne samo da redovno snima nego i intenzivno nastupa gde god može, jer je u svetu

svakodnevne potrošnje i estradne svakodnevice to postao jedini siguran način da se zaradi za kiriju. Njen Las Vegas je ceo svet.

U tom smislu, ako je uspeh koncertne turneje danas važniji od uspeha na top-listi, sam pogled na zaključne poslovne pokazatelje kazuje sve – među prvih deset najuspešnijih u 2009, pet su sa izvođačima čija su imena u ženskom rodu: koncertni broj 1 ove godine jeste Madonna, a u samom vrhu su Britney Spears, Pink, Beyonce i... Tina Turner. Činjenica da su na muškoj strani ove vage stariji kadrovi kao što su U2, AC/DC, Bruce Springsteen (doduše i Coldplay), govori dovoljno ako se pitate ko čini podmladak pop muzike – to su nesumnjivo žene.

Serija zbunjujućih događaja, koji se mogu okarakterisati kao svesno pucanje u javnost od strane mladih žena na pop sceni, nema kraja: Katy Perry (25) je ove godine u veliku hit pesmu pretvorila ono što su Madonna i Britney uradile javno ‘03 kao vrh svih ekscesa, kad su se poljubile na sceni (“I kissed the girl / and I liked it”). Lily Allen (24) je objavila drugi album i promovisala ga, između ostalog, pevajući u gej klubu preobučena u Britney i Pink Pantera, ali je nedavno objavila moguće povlačenje pre nego što je ostvarila sav svoj potencijal za ludovanje, zbog maltretiranja od strane fanova na internetu (preko koga je i postala poznata), dok s druge strane, veb radio last.fm na kraju godine objavljuje da je Lily najslušaniji britanski izvođač. Rihanna (21) je krenula da obara svet, pre nego što smo shvatili da dobija batine kod kuće; pokušaj da to sakrije upravo se okončao njenom javnom borbom protiv kućnog nasilja, koja je uključila “live chat” sa aktivistkinjama na CNN-u, ali se sve nekako suviše podudarilo sa izdavanjem novog albuma. Beyonce (28) je kreirala svoj zli alter ego. Lady Gaga (23) nam je otkrila da je prirodna brineta, ali da se ofarbala u plavo jer su je često mešali sa Amy Winehouse. Pink (30) se zamalo razvela od dečka, profesionalnog motorcikliste, kojeg je svojevremeno sama zaprosila, ali je konačno postala svetski hit. Lolobrigide su osvojile regionalnu MTV nagradu i upoznale Bajagu. Ne tako davno, Kelis i MIA su otkazale nastupe na Exitu na manje od mesec dana pre događaja.

Gotovo da ne morate ni da proveravate sledeći podatak: sve ove mislim-svojom-glavom-i-niko-mi-ništa-ne-može devojke učestvuju u raznim ozbiljnim dobrotvornim kampanjama i pomažu društvene akcije koje imaju smisla. Sve imaju bar jedan tattoo. Sve vode svoj posao nezavisno, što mogu više.

Ali priča o novom senzibilitetu koji s uspehom menja pop kulturu iznutra ovim tekovinje, jer pop kultura se odavno ne vrti samo oko muzike i tu događaji dobijaju novo ubrzanje: supermodeli su oduvek deo rokenrol glama, ali ko može da kaže da Kate Moss nije ravnopravno velika rock zvezda današnjice, i to ne zato što peva sa Primal Screamom ili pleše u spotu the White Stripesa. One su bolje glumice i od glumica, zato što igraju u svakodnevnom životu, i više su pop od pop zvezda jer su oličenje novog uličnog glamura koji se zasniva na obećanju svakodnevne večne potrošnje. Da li treba reći da su u poslednjoj deceniji supermodeli nove generacije postavili nove standarde kad su u pitanju zarade (nova ikona Gisele Bundchen), da su ih u tom postignuću sledile u svojoj branši prave glumice koje su se prvi put izjednačile sa kolegama (nova ikona Angelina Jolie), te da su im se novim vrhunskim dostignućima u oblasti zarada očekivano pridružile i sportistkinje (pre svega teniserke, kod kojih se pojavom Anne Kournikove stvorila čak i nova podvrsta pin-up teniserke – takmičarka uopšte ne mora da igra, kao što Kournikova nikad i nije osvojila nijedan turnir, ali sasvim lepo živi od reklamnih ugovora)?

ТАЧКА ПРЕЛОМА: Verovatno je istina da su neki aspekti onoga što bi se ranije smatralo “ženskim senzibilitetom” naprosto bolje prilagođeni novim društvenim odnosima. Žene su gospodari svakodnevne vizuelne dimenzije mnogo više nego muškarci, one bolje vladaju i vremenom, a novi svet je uglavnom oslonjen na ove dve ose kretanja, mnogo više nego na nekadašnju racionalno-duhovnu i posebno prostornu, kojima su vladali muškarci.

Nova ekonomija globalizovanog sveta je ekonomija želja i zavođenja, i u njemu glavnu ulogu – obećanja ispunjenja želja – ne igraju više muškarci, oni su samo potrošači poruka zavodljivosti, na isti način na koji su doskora žene bile glavni potrošači artikala jedne drugačije skrojene popularne kulture sastavljene od čvrstih artefakata. U XXI veku, ona je satkana od izazivanja, a ne faktičkog davanja.

Konačno, najvažnije je da su žene više simbol čulnosti na svaki način, te da u novom ustroјstvu globalnog potrošačkog društva nastupaju kao otelotvorenje svakodnevne ekstaze – kako komunikacione tako i telesne, i opet potrošačke. Žene su savršeno oblikovane za igrače u umreženom svetu današnjice sa svojim višestrukim nivoima komunikacije,

mногоstrukim značenjima, različitim oblicima identiteta, u kome ništa više nije teritorijalno, a sve je temporalno.

Povrh svega, u prirodi ženskog promišljanja sveta je stalno otvorena mogućnost promene, jedna vrsta mentalne gipkosti koja omogućava da se stvari uvek preokrenu, ako vas ne polome do kraja. Odnos između počinjenog i iskupljenja uvek je u balansu, izlaz uvek postoji, a svetlo na kraju tunela nekako je dohvatljivo, samo ako se dovoljno dugo drži ispružena ruka.

Ovo je najveći i najrevolucionarniji prevrat u pop kulturi prošle dekade – naravno, prolazi skoro neprimećeno, jer se revolucije obično ne pojavljuju tamo gde ih analitičari očekuju. Mada se godinama u naučnim radovima, posebno tokom devedesetih, najavljivala ova vrsta rodne revolucije, na javnoj sceni je sve pogrešno shvaćeno.

Jer najvažnija poruka prevrata koji se dešava nije ravnopravnost žena, čiji položaj svejedno ostaje ekonomski nezavistan, nego oslobođenje od terora sudbine predodređene pripadnošću ovom ili onom polu/rodu. Rokenrol je pre 50 godina prvi doveo u pitanje čvrstoću seksualnih standarda, a sad beremo finalne plodove ovog neumitnog procesa. ×

**СРЕЋНЕ НОВОГОДИШЊЕ
И БОЖИЋНЕ ПРАЗНИКЕ
ЖЕЛИ ВАМ**

**ЗАВОД ЗА
УЧБЕНИКЕ**

Кућа знања

БЕОГРАД Обилићев венац 5, 011 26 38 405 Краља Милана 19, 011 32 35 409	КОСОВСКА Косовска 45, 011 32 27 088 Вукасовићева 50, 011 35 94 835	НОВИ САД Сремска 7 021 66 24 433	НИШ Трг краља Александра 3 018 511 428	КОСОВСКА МИТРОВИЦА Владе Петковића 1 028 425 111	ИНТЕРНЕТ ПРОДАЈА www.zavod.co.rs e-mail: prodaja@zavod.co.rs
---	---	---	---	---	---

UĐI SLOBODNO, GDE JE IZLAZ

Trenutno stanje na Svetskoj listi srpskih pevačica je sledeće: prva tri mesta su rezervisana za Seku, Brenu i Cecu. Ukoliko napravimo bilans godine na izmaku, onako kako to činimo za sportiste, privrednike, ili političare, možemo shvatiti kakve posledice i rezultate je imalo to ogromno medijsko vreme koje im je posvećeno. Ukratko, kakvu pesmu su nam pevale 2009

OBIČNO SE KAŽE da su najbolji ambasadori Srbije u svetu “naši sportisti” i “naše lepoticice”. Međutim, najtraženija roba iz Srbije, bez obzira na ratove, primirja ili periode mira, poslednjih dvadeset godina jesu pevačice. Još od Silvine i Lepe, preko Olivera Katarine, raspevane lepoticice su bile naš izvozni proizvod broj jedan. Mi smo o njima gledali filmove (*I bog stvori kafansku pevačicu*), podrugljivo ih nazivali pevaljkama ili cajkama, ali danas je praktično nemoguće nabrojati samo imena tih devojaka i žena, čije refrene i tela ne možete da zaobiđete na TV i radio programima. Ipak, u toj estradnoj džungli vlada vrlo stroga hijerarhija i dobro se zna pozicija svake dame – nešto nalik na WTA listu za teniserke. Teniserke su miljenice nacije, poželjni uzori, dok su pevačice naša realnost, istovremeno osuđivane i obožavane, žene čije su sudbine i biografije paralelna istorija političkih promena u Srbiji. Mislimo da o njima znamo sve – u koga su zaljubljenice, od koga rastavljene, kako se oblače, kakve grudi ili zadnjice imaju, ili žele da imaju, gde su provele letovanja, zimovanja i da li su trenutno miljenice vlasti ili su “u opoziciji”. Zavirujemo im, hteli ili ne, u novčanike, postelju, dečju sobu, kuhinju i biografiju. Pa dobro, ko su onda zapravo te dame?

Na osnovu broja pojavljivanja u tekstovima dnevnih novina, magazina i internet sajtova – brzo možete shvatiti da je trenutno stanje na Svetskoj listi srpskih pevačica sledeće: prva tri mesta su rezervisana za Seku, Brenu i Cecu. Ukoliko napravimo bilans godine na izmaku, onako kako to činimo za sportiste, privrednike, ili političare, možemo shvatiti kakve posledice i rezultate je

imalo to ogromno medijsko vreme koje im je posvećeno. Ukratko, kakvu pesmu su nam pevale 2009.

SEKA: Seka Aleksić je prva na listi jer je praktično najmlađa u “poslu”. U svojoj izuzetnoj biografiji, dostojnoj filma, nosi karakterističnu kombinaciju koja obeležava ovdašnju folk divu. Rođena je 1981. “na granici”, u Zvorniku, otac Milorad, majka Ibrima i brat Nečko. Ona je rođena u godini kada je Brena rođena kao zvezda. Uzor joj je, međutim, bila Vesna Zmijanac, dakle buntovnica među folk divama. Ako pogledate Sekin sajt, videćete da je do sada objavila pet albuma, videćete ko joj je novi dečko, videćete njenog ljubimca čivavu Cezara, ali ćete takođe saznati da Seka ima humanitarni fond “Deci s ljubavlju”. Seka je i modna kreatorka, linije RICH BICH i QUEEN S, i filmska glumica (lik Smokvice u filmu *Mi nismo anđeli 3*). Interesantno je da je ta uloga prvo bila namenjena Severini, ali je Seve bila nedostupna zbog obaveza. Ključni događaj za Seku je rat u Bosni, kada je prebegla sa porodicom u Banju Koviljaču, pevala po lokalima, otišla u Švajcarsku i 2000. postala oficijelna zvezda naše folk dijaspore. Seka je u naš folk (ili već treba otvoreno žanr nazvati pop muzikom) vratila prirodne balkanske obline i energičan nastup. Ona je danas do te mere poznata – da ćete je prepoznati kao referencu čak i u spotu za državnu lutriju, gde je predstavljena kao milionerka. Seka je kao zvezda dijaspore najlakše prelazila bivše SFRJ granice. Ona je bez problema nastupala u Bosni, Hrvatskoj i Sloveniji, a formalno gledano ona je državljanka BiH. Tu vezu sa Bosnom i danas pominje kroz lik svog učitelja Irfana

Nevzatovića. Seka je, dakle, primer etničkog suživota u regionu, kako po biografiji tako i po delima, pa je logično da se zapitamo – da li ona zarađujući svoj estradni hleb nasušni miri i komšije na Balkanu. Ima li, dakle, ikakve vajde od tog pevanja/pjevanja?

ZVEZDE: Ceca, Brena, Seka

Na kraju predstavljanja recimo i to da se snima rialiti program (a šta bi drugo) pod nazivom "Moja desna ruka", gde će Seka izabrati svog ličnog asistenta. Paris Hilton – samo sa oblinama! Za "novaka" peva, za nepoznat honorar, u klubu Planet Pauli u

Hamburgu. Za sada politički nesvrstana.

BRENA: Kada se Seka rodila, Fahreta Jahić je poput zemljotresa prodrmala SFRJ. Nadimak je tada dobila od Minimaksa u TV emisiji "Pretežno vedro". Od Čačka objavljenog 1981. do *Udi slobodno* iz 2008. Brena je objavila 18 albuma. Glumila je u četiri nastavka serijala *Hajde da se volimo* dva nastavka *Kamiondžija*, i filmovima *Nema problema* i *Tesna koža*. Brena je bila simbol SFRJ, tipična "Jugoslovenka" koja je nakon raspada zemlje postala uspešna poslovna žena i vlasnica najveće produkcije u regionu – Grand. Međutim, sa albumom *Udi slobodno* uspela je da preotme Cecinu poziciju neprikosnovene kraljice. Sa producentom Milijem i Miligram bendom praktično je na svetskoj turneji od novembra 2008. Finale će biti na Marakani (kakva slučajnost poklapanja sa Cecom) u aprilu 2010. Brena je tokom turneje "Udi slobodno" imala mnogo više problema sa nastupima u Zagrebu i Sarajevu. Iako je led probijen 2004. kada je pevala u Tuzli (stadion Tušanj, 9000 ljudi po kiši) i Brčkom, problem se pojavio što je tada položila venac na spomeniku žrtvama "srpskog terora". Napadi su došli iz Srbije, jer je Brena prema tim nebuloznim teorijama "priznala agresiju". Ove godine, ona je uprkos intenzivnim naporima braniteljskih udruga, pominjanja Vukovara i fotografija na kojima je Brena u maskirnoj uniformi, napunila Tivoli, zatim Arenu Zagreb i Zetru. Koncerti su bili prepuni, publika euforična, a atmosfera na granici suza. Brena je, dakle, samo pevala, ali pitanje koje se nametnulo u slučaju Seke Aleksić sada je još izraženije – da li su Brenini nastupi uticali na međunarodne odnose na Balkanu i kako? Iako se Brena mudro kloni političkih izjava, nije tajna da je, uz Kebu, redovno na slavljinama ministra Dinkića. Brena bi, danas mogla biti pop personifikacija proevropske Srbije, uspešne u biznisu i na estradi, sa otvorenim odnosima u regionu. Za Novu godinu je kod kuće – uvek.

CECA: To se teško može reći za treću damu u ovom trilingu – Cecu Nazionale. Kao i prethodnice, ona je takođe iz graničnog područja srpstva – iz Žitorađe. Neću trošiti vreme na biografiju, jer ćete je gotovo sigurno pre ili kasnije videti ekranizovanu. Nova vest je jedino novi dečko, maneken Vladimir Cvetković (tako se, gle čuda, zvao i prvi Brenin menadžer). Medijima nikada nije bilo dosta Cece, ali je veoma zanimljivo što se ove godine javno pojavljuje u javnosti sa novim dečkom. U toku su sudski procesi

protiv nje zbog malverzacija sa transferima fudbalera Obilića (videti prethodni serijal "Insajdera" o mafiji u sportu). Dok je na slobodi, Ceca praktično priprema javnost na činjenicu da je moguće nakon Arkana imati novu ljubav. Možda ćemo na TV Pink-u uskoro gledati novi rijaliti šou sa Cecinom svadbom, nakon svojevremenog nacionalnog etno-spektakla sa Arkanom. Ceca neće imati koncerte ni u Sarajevu, ni u Zagrebu, a u Ljubljani nije imala nikakav problem. U 2009. skinula je veliki teret sa vrata. Naime, nakon dvogodišnjeg embarga na TV Pinku, u maju ove godine Ceca i Željko Mitrović su se zvanično pomirili u klubu Teatro, gle simbolike, gle dramatike. Naime, od februara 2007. i svedočenja Dejana Milenkovića Bagzija, uhapšenog člana Zemunskog klana, zabranjeno je C od Cece na svim kanalima TV Pinka. Prema svedočenju, Ceca je "zemuncima" "tipovala" Mitrovića za otmicu, jer je "pun ko brod". Zamislite samo tu antičku dilemu Željka Mitrovića koji je birao između ljudskog osećanja besa i finansijskog gubitka zbog embarga. Čovek je odabrao – lovu. Uskoro se Ceca pojavila kao članica žirija u "Zvezdama Granda" (uz Tomu Nikolića, sve pokajnik do pokajnice), pa u "Ami Dži" šou-programu kao gošća na svadbi Dare Bubamare. Očigledno su kod naših pevačica – svadbe i slave politički događaji (kao za vreme DOS-a) gde se ljudi sreću i mire na "neutralnom terenu" i u pomirljivoj atmosferi. Tako valjda treba shvatiti i Cecinu slavu, gde se kao gost pojavio i njen zemljak iz Žitorađe, ministar policije Ivica Dačić. OK, bio je tu i Palma, nekada Arkanov partijski kolega, ali to je valjda signal da policija ne mora da dolazi kod Cece samo da 'apsi. Ceca je domaća zvezda i veoma je bitno gde će da peva, naročito za srpsku Novu godinu. Godine 2006. to je bio Niš, 2007. Beograd (sećate se Koštuna u publici i pozdrava za predsednika), 2008. Čačak (narodnjaci za Narodnjake), 2009. Lazarevac (za pare). Ove godine, sve je drugačije, Ceca će internacionalnu Novu godinu dočekati nastupom na Beogradskom sajmu uz zvezde Granda. Cena pomirenja i polusatnog nastupa je navodno 100.000 evra. Paradoksalno, onaj mučenik Topalko što je pobedio na Farmi morao je da istrpi onaj alko/narko pakao i pevače na Sajmu, dok će Ceca te pare da "otpevuši" za pola sata. Možda nas nije pomirila sa komšijama, možda je i bolje što nije, ali se izgleda lepo skrasila u Srbiji. Dok neko poput Bagzija opet ne propeva.

×

DRAGAN ILIĆ

Ledena belina zidova

Album *The Wall*, započet i okončan kao sasvim lična egzorcistička seansa, usput je izrastao u svojevrtni rekvijem. Votersov zid pretvorio se u nadgrobni spomenik čitavom jednom vremenu; iza utopijskog glamura sedamdesetih vrebala je mračna distopija decenije koja je bila na pragu. Teško da je iko od onih koji su pred Božić 1979. godine kupovali "Another Brick in the Wall" pomislio na tako nešto: uz tu pesmu se tako dobro moglo plesati

Piše:
Zoran Paunović

Pokušaj stvaranja "globalne metafore" jedna je od najpouzdanijih prečica ka umetničkom promašaju: istorija umetnosti, književnosti naročito, prepuna je tužno nedovršenih spomenika stvaralačkoj sujeti. Naravno, to nipošto ne znači da ne postoje dela koja u sebi sažimaju iskustva čitavih epoha – ima ih, ali je iznenađujuće velika većina njih začeta kao plod introvertnih nastojanja da se odgonetnu neka sasvim lična pitanja: Eliot je *Pustu zemlju* opisao kao "sasvim privatno staračko gundanje"; Kafka je svoja dela osudio na smrt, uveren da nikome osim njemu ne mogu značiti ništa; Džojls je svoj Dablin gradio ponajpre zbog sebe, kao gorki protivotrov za smrtonosnu nostalgiju; slično važi i za Markesov Makondo. Duboko lični intimni umetnički iskazi po pravilu imaju više izgleda da dosegnu univerzalnost, nego oni koji svesno nastoje da sažmu i objasne kolektivno iskustvo generacije ili epohe, da bi se neosetno rasplinuli i nestali u magli apstrakcije koja ne sažima i ne objašnjava ništa. Album *The Wall* je pored ozloglašene "globalne metaforičnosti" nosio u sebi još jednu tempiranu bombu: u pitanju je bio takozvani "konceptualni album". Krajem sedamdesetih, takva oznaka je u svetu rok muzike najčešće bila drugo ime za pretencioznu budalaštinu koja nemilosrdno otkriva nedoraslost autora vlastitim megalomanskim ambicijama. Pri tome, jedini greh takvog umetničkog poduhvata ogleda se u pokušaju povezivanja muzike s drugim umetničkim medijima – najčešće s književnošću. Jer, osnovna ambicija svakog konceptualnog albuma jeste da ispriča priču, i to na način znatno konkretniji no što to muzika obično čini.

PRAVO NA SOPSTVENI ŽIVOT: Rodžeru Votersu, istinskom autoru albuma potpisnog imenom grupe Pink Floyd, ni to nije bilo dovoljno: *The Wall* je od samog početka bio zamišljen kao multimedijalni poduhvat, bez pravih prethodnika u dotadašnjoj istoriji popularne kulture; za priču koju je želeo da ispriča bili su mu neophodni album (koji se sasvim lepo može čitati i kao zaokružena, brižljivo komponovana zbirka poezije), scenski spektakl, i film. Mnogima je to unapred poslužilo kao povod za podozrivost, čak i za podsmeh: zadatak bas-gitariste jeste da svira bas i možda ovde-onda ponešto zapeva, ako ume – alegorijske prikaze ljudske egzistencije treba ostaviti "pravim" umetnicima, naročito u vremenu u kome su pesme već počele nepovratno da ulaze u trominutni MTV format, podesan za nenametljivu popunu vremena između dva bloka reklama. A Voters je, zapravo, mučio svoju muku: *The Wall* je pre svega bio njegov način da bez milosti rastavi na delove sopstveni život. Zadatak mu je bio prilično olakšan činjenicom da je taj život već bio u stanju raspadanja: veliki bend se lagano gasio; zajedno s njim i Votersova vera u smisao avanture koju je zajedno sa zlosrećnim Sidom Baretom otpočeo u Kembridžu petnaestak godina ranije; dugi i bolan razvod mučno ga je podsećao na to koliko je u svetu industrije zabave uzaludno tražiti pravo na sopstveni život.

Njegov je, činilo mu se, pripadao svima osim njemu. Ta mnogostruka frustracija dovela ga je do trenutka koji je predstavljao okidač za nastanak ideje o *Zidu*: na koncertu u Montrealu, 6. septembra 1977. godine, pozvao je jednog od obožavalaca iz grupe onih koji su u prvim redovima prilično napadno izražavali svoju naklonost da mu pride bliže – a onda ga pljunuo. Bio je to iracionalni gest otpora prema svima koji nepozvani žele da uđu u njegov svet, gest čoveka koji

je zaboravio da je taj svet sam ponudio na prodaju. Tada je počeo da razmišlja o zidovima koje oko sebe nesvesno podižemo da bismo se zaštitili od onih koje su drugi podigli oko nas. Takva razmišljanja uvek vode samo u jednom pravcu: unatrag, kroz nostalgiju za ružnom prošlošću koja je ipak bila bolja od pogane sadašnjosti, do prapočetaka u kojima su postavljeni temelji svih tamnica koje smo odabrali da u njima živimo. Iz tog sveta izronio je tek dve godine kasnije, noseći sa sobom priču pod naslovom *Zid*, kojoj da bi bila ispričana nije bio dovoljan tek dvostruki album: ta priča bila je pretočena i u film Alana Parkera, kao i u scenski spektakl, megalomanski čak i po kriterijumima koje su godinama postavljali upravo Rodžer Voters, Dejvid Gilmor, Ričard Rajt i Nik Mejson, sve labavije povezani u grupu pod imenom Pink Floyd. Album *The Wall* pokidao je i poslednje veze među njima, i istovremeno označio kraj

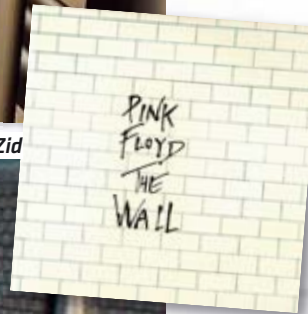

jednog perioda u istoriji rokenrola – onog u kome je još bilo moguće pisati epove.

Snažna, duboko proživljena Votersova poezija dobila je odgovarajuće grandioznu muzičku podlogu: labudova pesma benda u raspadanju ovekovečena je na dva komada vinila koji su primorali kritičare da im u vremenu kada je već bilo pitanje časti rugati se takvim poduhvatima, ipak odaju priznanje. Priča koju je Voters ispričao imala je, kao i sve istinski velike priče, hipnotičku moć koja slušaocu nije ostavljala mogućnost izbora: uvlačila ga je u svoj mračni tunel na čijem ga je drugom kraju izbacivala omamljenog i zbunjenog. Ako ga je uopšte izbacivala; *The Wall* je bio zatvoren krug,

Kadrovi iz filma Zid

ritmu disko-koračnice nudila ogorčen protest protiv kontrole i uniformisanja detinjih misli u školskim učionicama, budeći jasne asocijacije na jezivu, subliminalnu hipnopediju iz Hakslijevog *Vrlog novog sveta*. Ciljevi školovanja, po Haksliju i Votersu, svode se na proizvodnju duhovnih klonova, na pretvaranje *ja* u *mi*. Deca u Votersovom horu već su prošla kroz taj preobražaj: nepovratno uterana u prvo lice množine, ona samo sanjaju pobunu – kao dečaci (kad se već bavimo distopijskim referencama) koji u Goldingovom *Gospodaru muva* glume anarhiju unutar nametnutog modela društvenog ustrojstva, nasleđenog od sveta odraslih. Muzički oplemenjena filigranskim radom Dejvida Gilmora, pesma je na pravi način objavila srećne sedamdesete i najavila novo, olovno vreme.

Pink kroz to vreme prolazi u šarenoj odori dvorske lude, tačnije u kostimu i ulozi rok zvezde koja sa hedonizmom očajnika u vrtoglavom sunovratu prolazi kroz obavezni program poroka i stiže do očekivanog krajnjeg odredišta: prazne

hotelske sobe i otvorene telefonske veze na čijem drugom kraju nema nikoga. "Čemu besmrtnost, ako ne postoji život?", pitanje je koje pre ili kasnije sebi postavljaju svi kojima je industrija zabave podarila iluziju neograničene moći i neograničenog trajanja; Pink na to pitanje odgovara pokušajem da stupi u novi život. U njemu će se pretvoriti upravo u ono što ga je u prethodnom životu ubilo: otelovljenje fašistički brutalne kontrole misli i osećanja, diktatora koji upravlja masama zato što nije u stanju da gospodari samim sobom. I koji će, budući da zakone sam stvara, na kraju morati da sudi samome sebi. Zagonetan, otvoreni kraj tog suđenja, nemalo nalikuje onom u najpoznatijem romanu Franca Kafke: proces se i u njemu odvija pre svega u glavi Jozefa K.; zato i jeste tako neizbežan i neumoljiv, i zato može imati samo jedan ishod.

Tako je *The Wall*, započet i okončan kao sasvim lična egzorcistička seansa, usput izrastao u svojevrsni rekvijem. Votersov zid pretvorio se u nadgrobni spomenik čitavom jednom vremenu; iza utopijskog glamura sedamdesetih vrebala je mračna distopija decenije koja je bila na pragu. Teško da je iko od onih koji su pred Božić 1979. godine kupovali "Another Brick in the Wall" pomislio na tako nešto: uz tu pesmu se tako dobro moglo plesati... ×

započet i završen rečenicom koja se uliva sama u sebe: *Isn't this where we came in?* U bezizlazu nagoveštenom ovim pitanjem izgubljen je glavni junak Votersove priče; njegovo ime je Pink, prezime Flojd: svaka eventualna sličnost s postojećim ličnostima, naravno, sasvim je slučajna.

KOD ZIDA VREMENA: Kao što je sasvim prirodno nastojanje da takve sličnosti prepoznamo: metafora zida uvedena je u pesmi "Another Brick in the Wall, Part 1", koja korene traumatičnog Pinkovog detinjstva pronalazi u pogibiji njegovog oca, pilota, u Drugom svetskom ratu. Identičan događaj bio je prva cigla u zidu iza koga progovara Rodžer Voters, obilato darujući Pinka svojim

nemoćnim gnevom, svedenim na biblijsko pitanje: *daddy, what d'ya leave behind for me?* Neke od mogućih odgovora na ovaj upit nudi "Another Brick in the Wall, Part 2" – svakako jedna od ključnih pesama na albumu, i to ponajmanje zbog činjenice da se pretvorila u najveći hit u povesti grupe Pink Floyd. Činjenica je, uostalom, višestruko ironična: subverzivna himna anarhiji, pankerskija od svakog pank (koji je netom objavljenim albumom *London Calling* grupe Clash, upravo dostizao svoj zenit), zasela je na prvo mesto britanske top liste u valjda najneprikladnijem mogućem trenutku – neposredno uoči Božića. Umesto prigodnih poruka o miru, dobroti i ljubavi, pesma je u hipnotičkom

UDAR U TANKE STRUNE

Ako ste od onih kojima nije bio stran provod da odu na Slaninijadu u Kačarevo, Kobasicijadu u Turiji, Kupusijadu u Mrčajevcima i slično, iako ste svojevremeno išli na Elektrijade, Mašinijade i ine, evo: kao i u svako pošteno vojvođansko mesto, i u Deronje se stiže drumom, prugom i vodom

Prošle srede u beogradskom Sava centru održan je tamburaški koncert 'Deronje do Holivuda' za neupućene možda po naslovu šala, a po sadržaju ono što i neverne Tome pridobija iz prve. U programu su učestvovali orkestri-nosioci raznih nagrada sa dva dosadašnja Tamburica festa, održana pod sloganom *Svetski tim, a deronjski štim* poslednjih vikenda juna 2008. i 2009. u selu Deronje (stanovnika ispod 3000, u općdanju), opština Odžaci u zapadnoj Bačkoj, u Vojvodini. Već i na samom koncertu bilo je svega što uz tamburašku muziku ide: lake klasike i teške patnje; grupnog pevanja pa i lascivnih stihova, a i briljantnih sviračkih pasaža; brundanja 'mečke' (bajsa, begeša...) i pojanja slavuja (prima). Kao što se uz Jovanoviće uvek nađe i poneki Nikolić, tako uz žičane instrumente (uključujući violinu) dođu harmonika i klarinet; *Verka kaluđerka* i *Marika Ciganka* našle su se u istom standardnom repertoaru; binu su delili Tuzlanski tamburaši i Gradski orkestar Banja Luke; bio je kao i uvek i neki Brica i neki Crni; u šarenim suknjama koreografisana je igra vatrom; istakle se manjine, romska i mađarska naročito; od slavni gostiju-vokalnih solista Merima Njegomir omogućila je i da se prati naracija u biserima narodne pesme, dok je Ljubiša Stojanović Luis pokazao da osim sevdahu tamburaški aranžmani prija ju i južnjačkom dertu; na velikom platnu projektovane su (i crno-bele) odlične fotografije Bojana Hohnjeca i Martina Čandira sa Tamburica festa, oko i pre njega; ansambl Zorule iz Novog Sada naginje (staro)gradskoj muzici i evergrinu, a Dyaco iz Đakova odličan je predstavnik hrvatske/slavonske tamburaške scene, itd. (Samo nisu bili *Svi pljevaljski tamburaši*.)

PANONSKI BANDITI: Jednako važno kao početni, još uvek donekle sirov i razbarušen, nastup bande Biće skoro propast sveta iz samih Deronja jeste i pojavljivanje pevača i/ili autora koji tamburaškom izrazu dodaju nove, modernizovane kvalitete – Moma Nikolić, Đorđe Čavić, Čeda Marković, Mladen Jovičić Miško. I jedne i druge toplo su primili prisutni u napola ispunjenoj velikoj dvorani SC, da bi na kraju svi izvođači zajedno oduševljenoj publici zapevali hi-

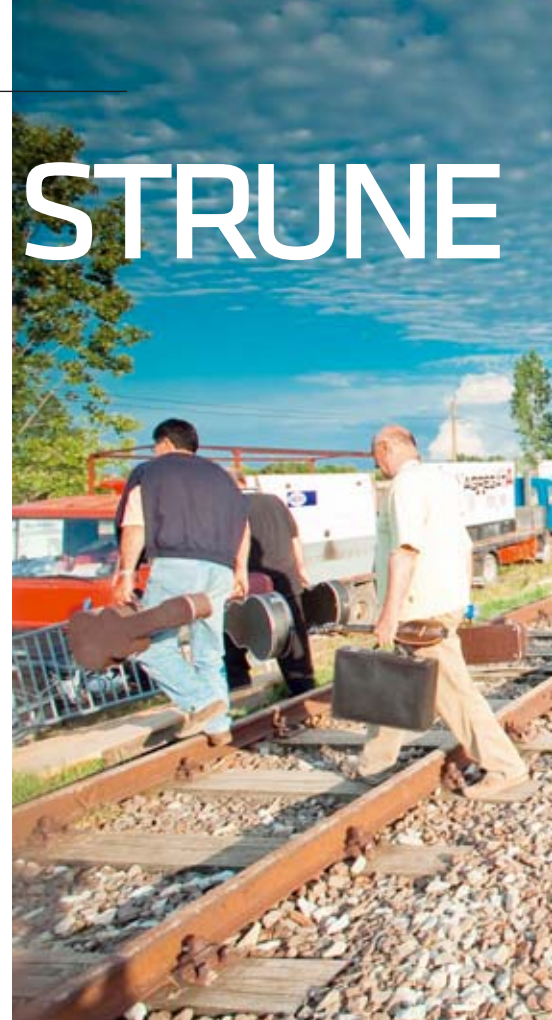

POZDRAV IZ DERONJA: Slike Bojana Hohnjeca

mnu Tamburica festa, koja kaže *Iz deronjskog blata niče/deo prave svetske priče/Tamburaška zemlja čuda/Deronje do Holivuda*. No, pre nego što Deronjci (?) stignu do Svete šume, i zarad onih kojima su i u mladosti još 8 tamburaša (Janike Balaža) s *Petrovaradina* bili važniji od 7 sekretara SKOJ-a, i onih koji su dovoljno mladi da će tek naučiti kako Zvonko Bogdan nije duet s obližnjeg splava, podimo redom.

Decenijama već seoce Deronje u muzičarskim i ljubiteljskim krugovima uživa kultnu

reputaciju ne pevačkog nego baš sviračkog (rodnog) mesta, konkretno – tamburaškog sela. Otud potiču onolike (pretežno romske) tamburaške bande i solisti, proslavljene najširim Jugoslavijom, a zatim i rasute po svetu. Među poznavacima, i danas primedba 'ti su iz Deronja' govori sama za sebe. Tradicionalno, jednom godišnje svirci-nomadi iz Deronja nastojali su da se vrate u zavičaj, okupe u svom selu, provešale, muziciraju zajedno, nadmeću se... Ko dosad nije posetio Deronje i na licu

mesta uživao uz 'bandite', već kasni, jer izvorno neumitno uzmiče pred industrijskim; uz sve dobrobiti koje Tamburica fest donosi i toj muzici i samom selu/žiteljima, neizbežni su i estradni elementi.

NA UVCE: Panonska tamburaška muzika svojim ograncima po rubu ove nizije uvrstila se među retke izvorne muzike u bivšoj Jugoslaviji, tradicija ništa manje bogata od trubačke iz srednje i južne Srbije. Za razliku od limenih koji neretko 'teraju na astal', žičani po svojoj prirodi više rade 'na uvce', udara ju u tanane žice. Možda su i zato za najširu publiku ostali po strani, povremeno i neočekivano pojavljujući se u domaćoj pop-kulturi, kao ponornica. Aleksandar Saša Petrović nezaobilazne *Skupljače perja* ('67) snimao je (i) u Deronjama, a to nije jedina zasluga jugoslovenskog 'crnog talasa' u filmu za ovu stvar: setite se muzičkog lajt-motiva *Biće skoro propast sveta... nek propadne, nije šteta* (isti režiser, '68). U muzici braće Vranešević (tada još) Cigani iz Deronja pojavljivali su se više puta, pa i pred kamerama igranih i dokumentarnih ostvarenja i TV-emisija za koje je soundtrack radila bratska Laboratorija. U *Jagode u grlu* ('85, Srđan Karanović) orkestar Lepog Jovice upisuje se u istoriju verzijom *O, mladosti* Arsena Dedića.

Nekom srećom, mutirajući motive tog sjajnog razdoblja YU-kinematografije, Kusturica je ostavio tamburaše uglavnom na miru, a pošto je u globalnoj raspodeli nama zapao Goran Bregović a ne Raj Kuder (Ry Cooder), onda ih ni on nije upropastio u trend. Živana Saramandića i Dubravku Zubović da i ne pominjemo, daleko bili. A u svetu, svirači tamburice stigoše kojekude, otud i orkestara u dijaspori. Neki tvrde da je g-din Fender 'glavu' za svoje gitare 'ukrao' sa slavonske tambure, inače poreklom mnogo starije i istočnije. I bez svega toga, tamburaška situacija u Vojvodini/Srbiji dovoljno jaka da npr. regionalna TV Sremska iz Šida godinama ima uspešnu emisiju *Bez tambure nema pesme* (četvrtkom od 20h).

Publike za tamburaše ovde vazda bilo, i ima: nekima je omiljena vrsta ambijentalne muzike – kafanska, drugi se iz šlagera navratili kao umetnički direktor Festivala Jovan Adamov, treći prestari za (samo) rokenrol pa upoznaju sve Svetske muzike (uključujući i svoju), četvrte pelcovalo kad tražili da piju posle fajronta, peti jednostavno podnose samo unplugged... I dok se čeka da Đorđe Balaš(ević) najzad uradi album s pravcatim tamburaškim verzijama svojih kantamburaških pesama (od *Vase Ladačkog*

naovamo), a Seve(rina) veselo podriskuje pred slavonskim bandama, neko se dosetio i u Deronjama započeo Međunarodni tamburaški festival.

VIDIMO SE U JUNU: Uz profesionalnu organizaciju, već za prve dve godine Tamburica fest pokazao se kao brzo uspinjući i veoma zanimljiv poduhvat: desetine orkestara/bandi u takmičarskom i višestruko toliko u revijalnom delu; učesnici ne samo iz ex-YU nego i znatno daljih zemalja; zvezde revijalnog dela Rade Šerbedžija, Olivera Katarina, Haris Džinović, O'đila, Luis i naravno Zvonko Bogdan; predsednici stručnog žirija poznati pevači Lado Leskovar (SLO) i PG Cune; takmičenja u spravljanju hleba, ovčijeg paprikaša-čobanca i riblje čorbe; aeromiting, parada oldtajmera i fijakera, regata; etno-kuća, arheo-nalazište, galerija, slikarska kolonija, KUD; kud ćeš više, za 3 dana. RTVojvodina uzeo ovu manifestaciju pod svoje, pa se pred velikom, profi-pozornicom i pod ogromnim šatorima skupile desetine hiljada posetilaca. Malo li je, u zemlji gde se 'tamburanje' koristi s istim nipodaštavanjem kao i 'filozofiranje'.

Ako ste od onih kojima nije bio stran prohod da odu na Slaninijadu u Kačarevo (*Manje svinja – manje svinjskog gripa!*), Kobasicijadu u Turiji, Kupusijadu u (Miroslavljevim) Mrčajevcima i sl, iako ste svojevremeno išli npr. na Elektrijske, Mašinijade i ine, evo: kao i u svako pošteno vojvođansko mesto, i u Deronje se stiže drumom, prugom i vodom. Poslednje od navedenog je ogranak kanala DTD/Dunav-Tisa-Dunav; za Tamburica fest šinama voze 'Romantika' i 'Plavi voz'. Iće & piće, svega ima, a posle programa *ono* traje do tzv. Laloškog uranka. Organizatori ne bez osnova ističu ambicije da postanu najveći svetski tamburaški festival, da se 'skinu' sa državnih jaslji, i da budu jedan od tri muzička festivala/turistička događaja u Srbiji leti – uz Sabor u Guči, i EXIT. Bez obzira da li znate šta je sve bečar(ac), protiv napetih ži(va)ca uputite se u deronjski atar, 25-27. juna 2010.

U produkciji RTVojvodine, Tamburica fest je ujedno i retka saradnja naša dva nesuđena medijska javna servisa: onaj iz Novog Sada prenosi takmičenje sve 3 večeri, ovaj iz prestonice samo finale al' ga meće i na satelit, a biće tu i CD-a, DVD-a... I najavljeno, od januara nedeljna tamburaška emisija na istim kanalima, gledaoci glasaju a pobednici učestvuju u finalu Tamburica festa. ×

DRAGAN KREMER

Najluđe Nove godine – lični pregled

NOVA GODINA JE LUDOST sama po sebi i zato normalni ljudi – čim se unormale, što neke snađe, a neke ne – treba da je se klone. U redu, ima valjda nekog razloga zbog kojega se odrasli ljudi benave baš u noći između 31. decembra i 1. januara; antropolozi će vam ukazati na rimske saturnalije i slične izgovore za raskalašno ponašanje i orgije, ali se kod Rimljana barem znalo kada, koliko, s kime i kako; bilo je to uređeno društvo. Danas, kad se sve to rastreslo i raspustilo, ta Nova godina ispada nekako najzgodniji izgovor za razne ispa-de i sranja; Božić, onaj tradicionalni i ovaj novokomponovani, kao fol rehabilitovan i spasen iz zversko-komunističkih kandži, nekako ne dopušta raskalašnost, mada se to teško dade dokazati Srbima i Hrvatima (velikima, ne malima): pogledajte samo količinu municije ispućane iz vatrenog oružja i ostalu ispaljenu pirotehniku na obe Badnje večeri. Ljubav i mir ljudima dobre volje, je l' tako?

Imamo onda i fenomen Deda Mraza: hrvatski nacionalisti proglašavaju ga srbokomunističkom izmišljotinom čija je svrha bila da zameni tradicionalnog, od stoljeća sedmog, Djeda Božićnjaka; kod pravih Srba, on je vazda bio Božić Bata, koga su zli komunisti prekrstili i pomerili; ovi novi muslimani u Bosni takođe imaju slične rezerve na verskoj osnovi. Taj debeli, rumeni, politički nadasve nekorektni (donedavno je pušio lulu!) i očito pod dejstvom čika, međutim, nešto je mlađi i globalniji: čujem od ozbiljnih ljudi da ga je izmislila ona jedna kompanija koja prodaje zašećerenu vodicu kokakoličarima. Kompanija je inteligentno i fleksibilno zaključila da Deda Mraz spada svuda – osim među talibane i njihove pristalice – pa ga u reklamama gura kroz ceo decembar i januar, a kada vama padaju Božići i Nove godine, njima je svejedno. Deda Mraz je "brend" kao takav, a vi ste – budale. A?

No, dakle, da se vratimo temi: Nova godina je stvar zatečena kao takva, u viđenom stanju, što se moje i bliskih generacija tiče. Kao klincu bila mi je neopevano smarajuća i dosadna: kao prvo, zima je, a ja lepim nos za izlog američke čitaonice u Knez Mihailovoj gde jure električni vozovi kakve u životu neću steći (to je jedna od stvari koje im nikada nisam oprostio: ala su znali kako da nam vade mast!). Moji su roditelji bili društven svet, što je meni značilo punu kuću odraslih koji se deru celu noć, donose pogrešne poklone i uopšte me bacaju u depresiju. Mislim da ni današnjim klincima od pet do deset godina nije mnogo lakše. Miris sendviča sa sardelama iz konzerve ostao mi je zauvek mrzak.

Nova godina postala je zanimljivija tek u pubertetu, kao i mnoge druge stvari, ovoga puta opet zahvaljujući roditeljima. Dovlačili su u kuću svet koji je meni naglo postao jako zanimljiv; možda iste one koji su me ranije smarali. Počeli su da me vode na razna zanimljiva mesta gde su se skupljali duhoviti i simpatični muškarci i lepe živahne žene. Bile su to rane Šezdesete (velikim slovom, molim!): doba vespri, fića, prvih televizora sa onim čipkanim miljeima Goranke Matić, zvoncastih suknji, tesnih pulovera, baletanki na bele soknice, sve češćih gramofona koji su istisnuli radio Luksemburg sa krč-

kavih "Kosmaja", uključujući i onaj nezaboravni "mangiadischi" sa 45 okretaja, na baterije, zgođan za eksterijere. I rokenrol!

Jedne takve Šezdesete godine moji su me odveli na Umku: bila je to prva zaista nezaboravna Nova godina za klipana od 13-14 leta (ne sećam se detalja, nego suštine). U velikoj kući starog doktora opšte prakse Miloševića, suviše blizu obale Save, sa gramofonom, mnogo novih ploča sa rokom i tvistom, sjajnom hranom i odličnim društvom dočekao sam prvi put jutro, a da nisam gundao, niti mi se spavalo. Bilo je neko ovakvo vreme, toplo i vlažno, sećam se. Celu noć đuskao sam sa dve lepote: mojom kumom Ljiljom Trepavicom i Svetlanom, sjajnom pevačicom iz dueta Kondić-Gavrilović. Pevali su pravu narodnu muziku na Radio Beogradu, a ona je svog partnera predstavljala: "Ovo je moj duet Gavra." Nikola Milošević – da, baš on! – svirao je gitaru i pevao zavodljivim baritonom ruske romanse, jako dobro, kao i uvek, dok su gospođice treptale i, pretpostavljam, žmickale; takav je bio tada. Tu je mali shvatio da ta Nova godina i nije baš tako loša stvar.

Posle ga je krenulo.

Počelo je odmah, od gimnazije. Svaki decembar prolazio je u temeljitom planiranju Nove godine među nama klipanima i curama, što iz škole, što sa čoška. Kome starci idu negde? Čiji starci su ok, mada ne idu nigde? Hoćemo li napolju ili unutra? Ko donosi gramofon, a ko ploče; ko piće, a ko klop? Pošto smo bili u više nego bratskim i još više nego sestrinskim odnosima sa zagrebačkom Šestom gimnazijom, Zagreb nam se pokazao kao sjajno rešenje, kao i Beograd njima: svi kao nešto idu u goste jedni kod drugih, pa je lakše izvući se ispod kontrole. Ali, pre tog otkrića stvari su se odvijale po onom kvartu oko Crvenog krsta i Liona: kako, kad i kod koga, mnogo rokenrola, umereno hrane i pića; iz cele generacije imali smo samo jednog pijanca koji nije potrajao. Postojao je taj jedan običaj: da se iza ponoći, pošto se ismaćemo i povatamo (ko uspe), čoporativno krene u grad – iz nekog razloga išlo se baš na Terazije; ne dalje. Tu je bila gomila istih takvih klinaca i cura, atmosfera je bila prijateljska i vesela; tradicionalna neprijateljstva između kvartova bila su ostavljena po strani. Zavisno od hladnoće, kući bismo se vraćali pre ili kasnije, ali tek kad se ustanovi koji će klinac pratiti kući koju curu. Mnoge su klinačke romanse počele u tim novogodišnjim noćima. U svakom slučaju u krevet smo stizali u pristojno vreme. Pirotehnik i oružja nije bilo i atmosfera je bila uopšte mirna i vesela.

Stvar se s godinama uozbiljila. Posle mature, "akademski građani" prirodno su počeli da se okreću kafani kao tradicionalnoj sredini za takve stvari. Moja je generacija imala sreće da se Skadarlije dokopa pre turističke invazije, pa smo neke dve-tri godine uspevali

da se provodimo ljudski, u društvu normalnog sveta. Onda su nas proterali odatle.

Novogodišnje žurke takođe su se uozbiljile u smislu pića, klope i seksa (koliko se već moglo), ali je seks postajao sve važniji, kako i spada u odrastanje. Dakle, sve luđe i luđe. Pokušaću da pružim jedan mali pregled tipičnih slučajeva, sa neizbežnim izostavljanjima detalja delikatnih.

1966–1967: Taman posle onog cirkusa sa demonstracijama protiv rata u Vijetnamu (23. decembar), prvi doček Nove godine prolazi konspirativno i veoma “New Left” markuzeovski. Vlado Mijanović čak se uzdržao od uobičajene propovedi – za razliku.

1967–1968: Strogo kućno, uz sveće i crno vino, samo njih dvoje.

1968–1969: U očekivanju prinove koja će se roditi u junu, a i dan-danas je blesava iako ima dvoje dece; zato je i volimo.

1969–1970: Duža je to priča.

1970–1971: Priprema se za odlazak u beli svet, zbog čega će se pokazati. Tužan slučaj, ne vredi komentara.

1971–1972: PTSP. Novu godinu dočekao na Cresu, radeći sa prijateljem na izvesnoj jedrilici marke “Vesterli”, što je umnogome doprinelo duševnom miru. Pamti se prijateljska prepirka sa lokalnim župnikom crvenog nosa, veselim starim gospodinom: da zašto mi radimo na Božić? Zato što je Isus svojevremeno to dopustio – ako treba pomoći prijatelju, kažem; velečasni se složio.

1972–1973: Bolje da ne pričam.

1973–1974: Isto kao i 1968–1969. Vidi gore.

1974–1980: Mala deca, jedno drugom do ušiju. Pamtim strašnu zimu 1977–1978. kada sam se tek iz trećeg pokušaja popeo “tristaćem” sa novim gumama na Brankov most. Itd.

1981–1982: Topla Nova godina: na biciklu sam se odvezao do moje drugarice Bebe u Braće Jugovića i vratio se isto tako. Tamo je bio i Goran Bregović s nekom lepoticom, ali se nismo impresionirali njime, nego njom.

1982–1983: Uf! Klub književnosti, čopor nas, šizenje i provod. Pošto je većina učesnika još na životu (što im želim i dalje!) ne bih ulazio u detalje; bolje je tako, verujte mi.

Posle toga smo sve više izbegavali kafane. Lično nisam nikada bio pristalica planinčica punih snega, hladnih i bezdušnih, što je

tada, nažalost, ulazilo u modu. Otkad sam 1966. jedva preživio jedno skijanje na Staroj planini (umalo su me kurjaci pojeli, daleko bilo!), hladni i vlažni sportovi ne zanimaju me. Sve više, primetio sam, težim kućnoj atmosferi. Onda sam shvatio da je bolja atmosfera u svojoj kući, nego u tuđoj: ne mora čovek da vozi pod dejstvom ili da uzalud čeka taksi u nedoba. Lako je gostima: oni mogu da odu kući kad hoće. Kasnije sam zaključio da je sasvim dopustivo da odem da spavam kad mi se prispava (sve češće pre ponoći), a gosti neka vide. Za vreme strašnih devedesetih dešavalo mi se da negde zaglavim u očajanju za tu Novu godinu, ali mi nije prijalo; naročito jednom, ali nećemo o tome, osim osnovnih naznaka: čovek se probudi u nečijem krevetu i ne zna baš tačno gde je i s kim; da vam ne pričam; zbunjenost je trajala kratko, ali je bila dovoljna da me nauči da se to ne radi; nikad više.

Danas nam je Nova godina prilika da: prikupimo zalihe na vreme; da se otkazemo unapred svima koji imaju neprilične ideje; da počnemo sistematski da bacamo iz elektronske pošte slaboumne čestitke koje nije pametno otvarati, jer su glavni vektor za raznošenje virusa, a i dosadne su; da na vreme (24 sata ranije) napravimo veliku rusku, češće francusku, salatu i spremimo je u frižider za “najveseliju noć” (kako to zovu tupavi novinari), ali više za jutro 1. januara, kad je najslađa; da popadamo u krevet pre ponoći ako je moguće (obično jeste); da ujutro ne gledamo skakaonice i bečki koncert, jer nam se od toga povraća; da se gledamo međusobno, jer nam je tako lepo.

Da je Nova godina dobra, imali bi je i Japanci, Anamiti i ostali pristojni narodi. Kinezi i Vijetnamci od toga naprave cirkus i vatromet, ali oni su sujeverni. Nije da ja tu nešto marim; ali pustite nas na miru s Novom godinom: to smo već obavili više puta, znamo kako je i dovoljno nam je.

×

MILOŠ VASIĆ

Brisel

Ko bi sem Šreka, pored onolikh evropskih prestonica, pozeleo da živi u Briselu, gradu čije ime prevedeno sa staroholandskog znači "dom u močvari"? Iako je na pola puta između Amsterdama i Pariza, Brisel nema ni "š" od pariskog šarma, ni "k" od amsterdamskih kofi-šopova, nema čak ni reku (nekad je imao, ali su je zatrpali). Zato ima dvesta kišnih dana u godini, lošu infrastrukturu i (posle Pariza) najveću muslimansku populaciju u Evropi. Pored toga, ima armiju evrokrate koji u Briselu žive kao Marsovci, danju u staklenim kulama evropskih institucija, a uveče u irskim pabovima i etničkim restoranima u koje domoroci praktično nikad ne zalaze.

A opet, ovaj grad koji je po broju stanovnika (1,8 miliona) blizak Beogradu, a po površini znatno veći, ima mnogo čari koje je, naročito ako ste u njemu nakratko, lako prevideti. Iako je mnogo starih zgrada u centru uništeno tokom bezdušne modernizacije šezdesetih (u arhitekturi je ova vrsta vandalizma dobila ime "briselizacija"), ako se čovek malo prošetá, naći će neta-

knute kvartove u stilu secesije i art-nuova, prelepe trgove i zelene parkove. Muzeji su posebna priča: ima ponešto za svakog, od flamanskih majstora, preko Magrita do Tintina, koji je od ove godine dobio posebnu muzejsku zgradu. Tu su još i Muzej starih muzičkih instrumenata, Muzej stripa i, naravno, muzej piva, belgijskog nacionalnog pića.

Zahvaljujući posebnoj vrsti gljivica, *Brettanomyces bruxellensis*, koje obitavaju jedino u okolini Brisela, tamošnje pivo je, po opštem mišljenju, najbolje na svetu. U prosečnom kaficu služi se pedesetak vrsta, od belog (koje se pije sa limunom), preko flamanskog crvenog, do teških vrsta koje proizvode trapisti, sa osam i više odsto alkohola. Možda svo to pivo (prosečan Briselijanac popije nekoliko hektolitara godišnje), ima veze sa činjenicom da je najpoznatiji briselski spomenik Maneken Pis, posvećen dečaku koji je prema predanju urinom ugasio požar. Spomenik se redovno presvlači u različite kostime, a u vreme festivala iz njegove piše poteče pivo, ređe šampanjac ili vino.

Mada nije izvikana kao francuska niti raskošna kao toskanska, briselska kuhinja je, po skromnom mišljenju vašeg dopisnika, među najboljima u svetu. Zasnovana je, sa jedne strane, na morskim plodovima, a sa druge na divljači i specijalitetima od iznutrica, od kojih će mnogi posetiocu iz naših krajeva delovati

poznato. A zatim, tu je i čuveni belgijski pomfrit kao obavezni prilog uz svako jelo (uključujući i školjke). Pomfrit je predmet nacionalnog ponosa: Belgijancu možete izvređati pretke, istoriju i domovinu u celini, ali ako kažete da mu pomfrit nije baš uspeo, shvatićete zašto je Julije Cezar smatrao belgijske Gale najopasnijim od svih varvara.

Već na aerodromu, čeka vas veliki bilbord sa natpisom: "Dobro došli u Brisel, prestonicu pomfrita", što na engleskom zvuči paradoksalno ("*French fries*"), jer ispada da ste sleteli u domovinu francuskog proizvoda. Istina je da Belgijanci, kao nacija podeljena između francuske i holandske kulturne sfere, imaju problem sa identitetom. Francuzi ih preziru, Holandani o njima pričaju iste viceve kao mi o Bosancima, a evrokrate o Belgiji vole da govore kao o nemogućoj zemlji, "evropskoj Bosni". Mnogi smatraju da bi se ova zemlja, hronično na ivici raspada zbog netrpeljivosti između Flamanaca i Valonaca, odavno raspala kada bi postojao način da se Brisel nekako podeli. Od toga, međutim, nema ništa: mada većinom govore francuski, briselski Flamanci i Valonci u prestonici su srećno izmešani, za razliku od etnički čiste Valonije i Flandrije, u kojima će uljeza sa one strane jezičke barijere dočekati prezrivim pogledima i ponekom psovkom.

Putnika može iznenaditi što se u gradu koji je sedište Evropske unije i Severnoatlantskog pakta slabo govori engleski, čak i u ustanovama u kojima se to prirodno očekuje. Međutim, ovde se ne radi o aroganciji francuskog tipa: ako ne znate jezik, ljudi se stvarno trude da vas razumeju. Briselijanci na strance, kojih što zbog posla što zbog turizma ima poprilično, gledaju sa nekom vrstom blagonaklone ravnodušnosti: ako ste već došli ovde, neka vas, nemamo ništa protiv, pomoći ćemo koliko možemo, ali se nećemo mnogo mešati s vama. Premda je odnos prema doseljenicima, naročito onim iz muslimanskih zemalja, daleko od idealnog, u Belgiji je ksenofobija (za razliku od većeg dela Zapadne Evrope) retka pojava, izuzev tu i tamo u Flandriji, i to ne toliko zbog religije koliko zbog jezika, jer došljaci uglavnom govore francuski.

Najgora stvar u Briselu je klima: mada temperatura retko pada ispod nule, grad je stalno izložen vlažnim atlantskim strujama i spada u najkišovitije u Evropi: doseljenik brzo nauči da ni usred leta ne izlazi bez kišobrana ili vetrovke, jer se sunčan dan začas pretvori u prizor iz biblijskog potopa. Ali i to ima svoju lepšu stranu: čak i po kišnom danu, oblaci ne prave monoton sivi pokrov iznad grada, već se većito jure i prestižu. Briselsko nebo nikad ne miruje, a kad se tu i tamo promoli sunce nastaje igra svetlosti koja se retko gde drugde može videti.

Zbog toga je vaš dopisnik zahvalan profesiji koja ga je, umesto u blještavi Pariz, glamurozni London ili liciderski Amsterdam, nasukala baš u ovaj skriveni dragulj evropskog severozapada. Čak i ako mu je koža, posle godinu i po dana života na kiši, poprimila malčice zelenkast ten, a od onolikog piva i pomfrita sad i siluetom sve više podseća na Šreka.

x

DEJAN ANASTASIEVIĆ

VREME

Copyright © 1997–2005 Vreme

PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec

obrada: Marjana Hrašovec